

Den 25 juni 1917 ställdes anslaget för år 1918 till svenska kyrkans missionsstyrelses förfogande att användas till avlöande under år 1918 av:

1) en svensk sjömanspräst i Kiel	kronor 4,000:—
2) en d:o i West-Hartlepool	» 4,500:—
3) en d:o i Calais-Dunkerque, som tillika innehar pastorsbefattningen i svenska Sofiaförsamlingen i Paris.....	» 2,000:—
4) en d:o i Stettin	» 4,000:—
5) en d:o i London.....	» 3,500:—
6) en d:o i Antwerpen	» 3,000:—
7) en d:o i Rotterdam	» 4,500:—
8) en d:o i Kristiania	» 4,500:—
9) en d:o i Hull	» 4,500:—
	<hr/>
	Summa kronor 34,500:—

Svenska kyrkans missionsstyrelse har i skrivelse den 21 augusti 1917 framhållit, att anslag till enahanda belopp fortfarande vore nödvändigt, om styrelsen skulle kunna i önskvärd och behöflig omfattning fortsätta sin ifrågavarande verksamhet, samt på grund därav anhållit, att för ändamålet ett anslag av 34,500 kronor måtte hos riksdagen utverkas jämväl för år 1919.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 34,500 kronor.

[36.]

Pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin.

10. **Pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin.** Till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1908—1918 ett belopp av 6,000 kronor.

I en med skrivelse från utrikesdepartementet den 25 juli 1917 överlämnad ansökning har Victoriaförsamlingens kyrkoråd anhållit, att anslag å enahanda belopp måtte utverkas även för år 1919 ävensom att anslaget måtte överföras på ordinarie stat.

I ärendet hava domkapitlet i Uppsala och statskontoret avgivit infordrade, respektive den 5 och den 25 september 1917 dagtecknade yttranden.

Anslag till ifrågavarande ändamål är tydligen erforderligt även för år 1919. Däremot anser jag icke tillräckliga skäl föreligga att nu föreslå anslaget överförande på ordinarie stat.

Jag hemställer fördenskill, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,000 kronor.

11. **Utredning rörande ecklesiastika boställen.** Till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen har riksdagen för vart och ett av åren 1903—1918 på *extra stat* beviljat ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

Framställning rörande utgående jämväl under år 1919 av anslag för ifrågavarande ändamål har nu gjorts av kammarkollegium. Kollegiets beslut är emellertid icke enhälligt, utan skiljaktig mening har uttalats, i anledning varav generaldirektören och chefen för kammarkollegium K. H. A. Nehrman efter anmodan till ecklesiastikdepartementet inkommit med en promemoria i ärendet. Innan jag närmare ingår på frågans nuvarande läge, har jag ansett mig böra i huvudsak erinra om vad som föranlett den igångsatta utredningen rörande de ecklesiastika boställena samt vad som vidare i ärendet förekommit.

I skrivelse den 3 juni 1901 anförde riksdagen:

I två inom riksdagen väckta motioner hade förslag framställts, avseende att åstadkomma utredning dels angående hemman och lägenheter, som blivit av kronan till prästerskapets eller församlings understöd anslagna, och de bidrag, som staten utbetalt till församling för anskaffande av boställe för dess prästerskap, dels ock rörande de ecklesiastika boställsskogarnas ursprung och natur ävensom att i sammanhang därmed vinna de ändringar i förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarua i riket den 26 januari 1894, som genom denna utredning och i övrigt kunde anses vara erforderliga, för att förordningen skulle fullt överensstämma med förordningen angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster den 11 juli 1862.

Till stöd för vad härutinnan föreslagits hade bland annat anförts följande:

Föreskriften i förordningen den 11 juli 1862, under vilka villkor inkomsterna från de ecklesiastika boställena kunde överflyttas från en till en annan församling eller alldeles indragas, hade ofta framkallat berättigat missnöje över meddelade beslut rörande dispositionen av dessa egendomars avkastning. Besluten hade nämligen icke alltid grundats på fullständig utredning, huruvida dessa boställen å ena sidan anskaffats av församlingarna eller douerats av enskilde eller å andra sidan anslagits av kronan. Då i förra fallet boställets avkastning måste användas till kyrkliga ändamål inom församlingen, men avkastningen i senare fallet jämväl kunde överflyttas till annan församling, vore en utredning om boställets natur en nödvändig förutsättning för ett rättvist beslut rörande dispositionen av avkastningen. Jordeböckerna från 1500- och 1600-talen gäve vid handen, att ett stort antal av de ecklesiastika boställena vore skattehemman, som varit påförda grundränta och kronotonde såsom andra skattehemman, och kammarkollegii brev den 8 juni och den 31 augusti 1686, varigenom dessa

[37.]

Utredning
rörande
ecklesiastika
boställen

[37.]

boställen förklarades skola upptagas som krono, hade icke kunnat giva dem krononatur, än mindre utgöra bevis för, att de blivit av kronan anslagna.

Ehuru det med avseende på dispositionsrätten av dessa boställens avkastning varit viktigt att utreda spörsmålet om sättet för boställenas tillkomst, hade någon dylik utredning icke ägt rum, varemot tid efter annan förordningar utkommit, som förnärat församlingarnas och prästerskapets rätt. Så hade genom kungl. förordningarna den 8 maj 1868 och den 26 januari 1894 stadgats, att endast där skogen stode under boställshavarens vård, ägde denne att få andel av avkastningen samt att hela avkastningen av s. k. beredningshuggning skulle ingå till de ecklesiastika boställenas skogsfond.

Emellertid vore det obestridligt, att staten anslagit dels hemman och lägenheter till boställen, dels och penningar för inköp av dylika. Härom kunde en utredning äga rum, enär staten vore i besittning av härför erforderligt material.

Enligt riksdagens mening funnes talande skäl för åvägabringande av en utredning i förevarande fråga. Beträffande denna utrednings omfång ansåge riksdagen, att det för frågans bedömande vore tillräckligt, om undersökningen endast avsåge att få utrönt, vilka prästboställen blivit av kronan anslagna och de bidrag, som av staten utbetalts till församlingarna för anskaffande av sådana boställen.

Med anledning av motionerna anhölle därför riksdagen, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en fullständig utredning angående de ecklesiastika boställen, som blivit av kronan till prästerskapets eller församlingens understöd anslagna, och de bidrag, som staten utbetalt till församling för anskaffande av boställe för dess prästerskap, ävensom framställa förslag till de förändringar i 1894 års skogsförordning, som genom denna utredning och i övrigt kunde anses vara erforderliga.

Över denna framställning avgav kammarkollegium den 12 juli 1901 infordrat utlåtande, däruti kollegiet anförde bland annat följande:

Med anledning av den utav riksdagen, tydligen i syfte att åstadkomma en begränsning i utredningens omfattning och en därav föranledd lättnad i arbetet, uttalade önskan att utredningen skulle avse endast att få utrönt, vilka prästboställen blivit av kronan anslagna och de bidrag, som av staten utbetalts till församlingarna för anskaffande av sådana boställen, ville kammarkollegium framhålla, att en dylik begränsning i själva verket icke komme att medföra någon inskränkning i det för utredningen erforderliga arbete, enär ju i allt fall en ingående undersökning måste äga rum för varje särskilt boställe.

Kungl. Maj:t uppdrog härefter den 15 november 1901 åt dåvarande kammarrådet G. Thulin att företaga den av riksdagen ifrågasatta utredningen. Närmare föreskrifter beträffande utredningens omfattning och sättet för dess verkställande meddelades därvid, jämlikt Kungl. Majt:s bemyndigande, av chefen för ecklesiastikdepartementet, som anmodade Thulin att vid utredningens företagande göra början med de ecklesiastika boställena inom Gävleborgs län och därvid i främsta rummet inom de pastorat, varest å ecklesiastikt boställe funnes skog av större omfattning. År 1902 anmodades därefter Thulin att fortsätta ifrågavarande utredning inom de i Härnösands stift liggande län i följande ordning, nämligen: Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Jämtlands län. År 1906 erhöi Thulin

föreskrift om arbetets utsträckning jämväl till Kopparbergs och Värmlands län.

År 1904 utkom redogörelse för de ecklesiastika boställena i Gävleborgs län, år 1906 för boställena i Västernorrlands län och år 1909 för boställena i Jämtlands län. Nämnade redogörelser ävensom den år 1915 utkomna redogörelsen för de ecklesiastika boställena i Västerbottens och Norrbottens län avse samtliga ecklesiastika boställen inom respektiva län.

Sedan Thulin utnämnts till regeringsråd, blev han, på ansökning, den 24 september 1909 entledigad från nu ifrågavarande uppdrag, som överflyttades på tillförordnade notarien i kammarkollegium Gustaf Hedin.

Vid anmälan den 13 januari 1911 av frågan om anslag för år 1912 till fortsatt bestridande av kostnaderna för boställsutredningen yttrade dåvarande departementschefen till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden:

Sedan genom statsmakternas beslut prästerskapets avlöningsförhållanden blivit på sådant sätt reglerade, att naturen av de ecklesiastika boställena upphört att i avlöningshänseende äga samma betydelse som förut, synes det kunna ifrågasättas, huruvida den här avsedda utredningen fortfarande må vara erforderlig. För egen del anser jag denna undersökning av så stor betydelse i kulturhistoriskt hänseende, att den icke bör avbrytas, och i varje fall torde den böra fortsätta, till dess utredningen angående de län, rörande vilka vidlyftiga förarbeten gjorts, blivit avslutad. Dessa äro Norrbottens, Västerbottens, Kopparbergs och Värmlands län. När undersökningen hunnit så långt, torde tiden vara inne att avgöra, huruvida den bör utsträckas till andra delar av riket.

I anslutning härtill hemställde departementschefen om avlåtande av förslag till riksdagen att för år 1912 anvisa ett förslagsanslag å visst belopp till bestridande av kostnaderna för ifrågavarande utredning. Av Kungl. Maj:t i enlighet därmed gjord framställning blev av riksdagen bifallen.

Som emellertid Hedin av sin tjänstgöring i kammarkollegium hindrades att ägna annat än kortare tider åt utredningen, yttrade riksdagen i skrivelse den 30 maj 1913:

Riksdagen hade visserligen icke velat motsätta sig beviljande av anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1914; men med anledning av vad i statsrådsprotokollet meddelats angående den ringa tid, som under de senare åren kunnat av den till utredningen förordnade personen för uppdraget användas, hade riksdagen emellertid velat framhålla nödvändigheten av att för ifrågavarande arbete anställdes en person, som kunde åt detsamma ägna den huvudsakliga delen av sin tid. Det syntes nämligen riksdagen uppenbart, att, därest icke utredningen kunde bedrivas hastigare än dittills, densamma, som redan i och för sig vore av vittutseende natur, komme att draga ut över en tidrymd, som kunde betecknas såsom oskäligt lang.

I anledning av vad riksdagen sålunda anfört, har Kungl. Maj:t för vart och ett av åren 1914—1918 uppdragit åt kammarkollegium att genom

[37.] tjänsteman, som därtill av kollegium förordnades, tills vidare fullfölja ifrågavarande utredning, i samband varmed de för samma år av riksdagen för ändamålet beviljade anslag ställts till kollegiets förfogande. I avseende å användningen av det för år 1918 beviljade anslaget har Kungl. Maj:t genom beslut den 25 juni 1917 föreskrivit:

att för den tid, varunder ifrågavarande arbete påginge, den därtill förordnade, vilken finge benämnas extra arkivarie, skulle vara berättigad att av berörda anslag åtnjuta ett arvode av 5,600 krouor för år, därav 3,800 kronor skulle betraktas såsom lön och 1,800 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med skyldighet för honom, därest han vore ordinarie tjänsteman, att avstå samtliga med den ordinarie tjänsten förenade löneförmåner, sedan därav guldits honom åliggande avgifter för egen pensionering; och skulle vid beräkning av ovanberörda arvode avdrag icke göras för under året åtnjuten ledighet under högst en och en halv månad;

att ifrågavarande tjänsteman skulle för de av uppdraget föranledda resor äga från samma anslag åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente;

att såsom ersättning till biträden vid ifrågavarande arbete, inberäknat kostnad för renskrivning, finge från samma anslag utgå ett belopp av högst 3,500 kronor; samt

att från anslaget likaledes finge utgå erforderligt belopp till täckande av tryckningskostnader.

Kammarkollegium har nu i underdånig skrivelse den 1 oktober 1917 anfört, att omförmälda inom kollegium fullföljda utredningsarbete, som sedan Hedin den 18 juni 1914 avlidit, omhänderhafts av extra arkivarien hos kollegium Harald Skoglund och som för det närvarande närmast avsåge de ecklesiastika boställena i Värmlands län, under år 1917 oavbrutet fortgått med undantag för sex veckor, under vilka Skoglund varit i åtnjutande av semester; och har kollegium hemställt, att hos riksdagen måtte även för år 1919 utverkas ett förslagsanslag å 10,000 kronor för fortsatt bedrivande av utredningen rörande ecklesiastika boställen.

Vid ärendets handläggning inom kollegium uttalades emellertid, såsom redan nämnts, skiljaktig mening, i det att föredraganden, kammarrådet A. Klockhoff, anförde:

Ifrågavarande, år 1901 av nuvarande regeringsrådet Thulin påbörjade utredning rörande tillkomsten av de ecklesiastika boställena torde hava planlagts med huvudsaklig hänsyn därtill, att enligt förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket det för frågan om dispositionen av behållna skogsmedel från ecklesiastiskt boställe bliver avgörande, huruvida bostället upplåtits av kronan eller blivit för sitt ändamål av menighet inköpt eller av enskild donerat. Av denna anledning har boställsutredningen bitills uteslutande omfattat de skogrika länen i rikets norra del och är nu, sedan utredningen rörande boställena i Väster- och Norrbottens län år 1915 utkommit av trycket, slutförd beträffande Norrland.

Enligt lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 samt därmed sammanhängande lagstiftning är det för frågan om dispositionen av skogsavkastningen likgiltigt, huruvida bostället tillkommit på det ena eller andra sättet. I detta hänseende gälla samma regler för alla ecklesiastika boställen, de må vara upplåtna av kronan eller icke. Skogsavkastningen skall i viss närmare angiven ordning vara för vederbörande pastorat att tillgå såsom avlöningstillgång. 1910 års lagstiftning träder successivt i tillämpning för de olika pastoraten i och med utgången av de för dem gällande löneregleringarna. Den ecklesiastika boställsutredningen, sådan densamma ursprungligen blivit planlagd och allt fortfarande bedrivs, kan följaktligen enligt min mening icke längre anses tjäna något praktiskt syfte, som står i rimligt förhållande till kostnaderna.

Det är emellertid av vikt, att denna utredning fortfarande bedrivs med hänsyn till nödvändigheten av att inom överskådlig tid erhålla en allmän, hela riket omfattande översiktlig redogörelse för tillkomsten av de ecklesiastika boställena. Utredningen i den mån den fortsättningsvis skall bedrivas bör enligt mitt förmenande alltså huvudsakligen tjäna till att införskaffa material till en dylik översiktlig redogörelse.

Kollegium har icke velat fästa avseende vid mitt förslag att för ernående av detta syfte och för forskningsarbetets påskyndande begära ett ytterligare anslag å 5,600 kronor till anställande av en kompetent person, som skulle verkställa undersökning rörande boställena i något eller några av länen i mellersta Sverige. Härtill kommer att den person, som för det närvarande innehar uppdraget att fullfölja utredningsarbetet, såsom realstudent saknar kunskap i latin och följaktligen måste anses sakna förutsättningar att verkställa de nödiga forskningarna i medeltida urkunder rörande de ecklesiastika boställenas tillkomst i de äldre bygderna av riket.

På grund härav och då kostnaderna för ifrågakvarande utredningsarbete, sådant detsamma för närvarande bedrivs, icke stå i rätt förhållande till det resultat, som nu ernås med detsamma, anser jag mig icke kunna biträda kollegii förevarande framställning.

Redogörelse för de under år 1917 bedrivna arbetena för ifrågakvarande utredning har den 8 november 1917 avgivits av extra arkivarien Skoglund, som däri anför:

Utredningen har jämväl under år 1917 pågått med insamlade av utredningsmaterial för de ecklesiastika boställena i Värmlands län. Förutom undersökningar i de i huvudstaden befintliga arkiv hava för sådant ändamål undersökningar under en tid av något över två månader bedrivits i åtskilliga kyrko- och stadsarkiv i Värmlands län.

Sedan de förberedande undersökningarna numera i stort sett äro slutförda, har bearbetningen av det insamlade materialet samt detsammans komplettering beträffande varje särskilt boställe påbörjats och så fortskridit, att promemorior, vilka komma att ligga till grund för de blivande redogörelserna, utarbetats för sammanlagt 26 boställen inom 9 pastorat.

Med föranledande av omförmälda reservation har, såsom redan nämnts, från chefen för kammarkollegium efter anmodan till ecklesiastikdepartementet ingivits en promemoria av den 5 december 1917, däri anförts följande:

[37.]

Det skäl, som föranlett igångsättandet av ifrågavarande, år 1901 påbörjade utredning, har varit angelägenheten att få utrönt, i vad mån de ecklesiastika boställes avkastning, särskilt skogsavkastningen, kunde med hänsyn till bestämmelserna i 9 § av kungl. förordningen om allmänt ordnande av prästerskapets avlöning den 11 juli 1862 disponeras från den ena församlingen till förmån för prästerskapet i annan församling eller sålunda jämväl för prästerskapet i dess helhet. Avgörande för frågan härom i varje särskilt fall var efter grunderna för åberopade författningsrum, huruvida bostället blivit av kronan anslaget eller för dess medel anskaffat eller huruvida å andra sidan anskaffandet skett genom församlingen själv eller genom enskild donation.

Efter den genom 1910 års lagstiftning åvägabragta väsentliga förändringen av det prästerliga avlöningssystemet och, i den mån samma lagstiftning efter hand träder i tillämpning inom de särskilda pastoraten, förlorar utredningen ur nu nämnda synpunkt sin väsentliga betydelse, och det angivna syftet kan alltså ej längre åberopas som stöd för utredningens fullföljande. Emellertid är att märka, hurusom detta syfte fortfarande gör sig gällande med avseende å det betydliga antal pastorat, där den nya lagen om reglering av prästerskapets avlöning ännu ej trätt i tillämpning. Först år 1941 blir det nya avlöningssystemet genomfört för samtliga pastorat. Även i fall, där lagen redan trätt i tillämpning, kan frågan om boställes tillkomst vara av betydelse och utredning därom förty vara motiverad, nämligen med hänsyn till innehållet i lagens 7 §, vari stadgas, att vad som genom donation av enskild tillförsäkrats viss tjänstnehavare i syfte att bereda honom särskild förmån utöver lönen skall oavkortat komma samma tjänstnehavare till godo.

Men alldeles oavsett utredningens minskade eller förlorade betydelse ur den ovan angivna synpunkten föreligga enligt kammarkollegii uppfattning giltiga skäl för utredningens fortsatta bedrivande efter den hittills följda metoden.

Under alla omständigheter måste det nämligen anses vara ett viktigt statsintresse att vinna klarhet om vad kronan av den till ifrågavarande stora publika egendomsgrupp hörande fasta egendom, vilken representerar så högst betydande ekonomiska värden, verkligen äger. Därmed tillgodo-es på samma gång församlingarnas satta intresse att få upplysning om vad dem i samma hänseende kan anses rätteligen tillkomma. Att detta intresse å församlingarnas sida fortfarande, i trots av den ovanberörda nya lagstiftningen, kan vara levande och aktuellt, därom vittna flera i senare tid mot kronan anställda rättegångar med påstående av vissa församlingar om bättre rätt till respektive boställen. Med hänsyn till möjligheten för att icke säga sannolikheten av en allmänna rörelse å församlingarnas sida med syften i liknande riktning är det utan tvivel lämpligare att på förhand söka åstadkomma den behöfliga utredningen genom statens försorg och på dess bekostnad än att låta densamma få bero på församlingarnas omsorg och kostnad.

Man måste även taga sikte på möjligheten av att det år 1910 beslutade nya avlöningssystemet kan inom en icke så långt avlägsen framtid komma att avlösas av ett annat, för vilket frågan om de ecklesiastika boställes natur och tillkomst kan få sin särskilda betydelse. De på grund av den nya lagstiftningen fastställda löneregleringar och de i samband därmed meddelade bestämmelser om boställes disposition skola för varje pastorat gälla endast 20 år från utgången av den förut gällande regleringen. Det är, efter vad kollegium föreställt sig, ingalunda givet, att enahanda bestämmelser om boställes disposition skola därefter bibehållas. Tvärtom är det mycket tänkbart, att till slut en ekonomisk uppgörelse beträffande boställes och andra präster-

skapets avlöningstillgångar, eventuellt vid en möjlig skilsmässa mellan stat och kyrka, måste komma till stånd. Av vilken utomordentligt stor betydelse för en dylik avveckling en utredning sådan som den nu ifrågavarande måste bli lär ej behöva närmare påvisas.

Jämväl för den kollegium åliggande rättsliga värden om de ecklesiastika boställena har utredningen visat sig vara av stort värde. I och med densamma verkställes även en ingående undersökning rörande omfattningen av boställenas ägor allt sedan äldre tider, varvid som ett otvetydigt praktiskt resultat föreligger upplysning om huruvida varje boställe under tidernas lopp bevarat sitt fulla ägovälde och sålunda nu verkligt innehar vad det med rätta tillkommer. Denna utredningens betydelse för det allmänna kan för övrigt sägas hava blivit i ett visst avseende skärpt just genom de nya prästerliga lönelagarnas tillkomst. Då nämligen enligt dessa lagar kyrkofonden ytterst är ansvarig för prästerskapets löner, är det för denna av vikt att kunna övervaka, att alla de i första hand till prästerskapets avlöande avsedda tillgångar, bland vilka boställena är den ej minst värdefulla, också okvalt användas för ändamålet. För en sådan övervakande tillsyn utgör ifrågavarande utredning en viktig förutsättning.

Fasthållas de nu angivna synpunkterna, vilka varit för kollegium bestämmande, då det gällt att söka utverka fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål, lär det vara klart, att man icke kan nöja sig med att, såsom en reservant inom kollegium förordat, anordna utredningen allenast såsom en insamling av material för en allmän, hela riket omfattande översiktlig redogörelse för tillkomsten av de ecklesiastika boställena. En sådan redogörelse skulle visserligen kunna hava ett nog så stort teoretiskt och kulturhistoriskt intresse, men dess praktiska värde för statsförvaltningen och de intresserade församlingarna har kollegium icke kunnat inse. För övrigt måste blotta insamlandet av material utan dess samtidiga och successiva bearbetande bli tämligen opraktiskt, eftersom det först under bearbetandet låter sig avgöras, i vad mån och på vad sätt det oftast ofullständiga materialet behöver kompletteras.

Den enda befogade anmärkning, som synes kunna framställas mot den nu bedrivna utredningen, torde väl vara den, att densamma icke kan för hela riket komma att föreligga inom nu överskådlig tid. Detta synes dock endast kunna vara en fråga om förstärkta arbetskrafter i en eller annan form för utredningens fullföljd efter samma linjer som hittills. Tanken på en sådan anordning har icke varit för kollegium främmande, men med hänsyn till det under senare åren kollegium givna direktiv att i sina framställningar om anslagsbehov iakttaga strängaste sparsamhet har kollegium trots sig tills vidare icke böra vidtaga åtgärd i berörda syfte, helst som från statsmakternas sida icke uttalats fordran på utredningens verkställande i raskare tempo än hittills.

I detta sammanhang torde böra meddelas, att kollegium genom beslut den 20 november 1916 — med anledning av vad reservanten då erinrat och just för att lämna honom tillfälle att bereda och framlägga ett närmare utfört förslag i ämnet — uppdragit åt honom att utarbeta och före den 1 september 1917 till kollegium inkomma med förslag till plan för fortsatt bedrivande av utredningen. Någon sådan plan har emellertid icke av reservanten framlagts — då man givetvis icke lär kunna såsom »plan» betrakta de helt summariska antydningar, reservationen innehåller.

Slutligen torde böra framhållas att, även om mot förmodan en omläggning av utredningsarbetet och dess plan skulle kunna finnas påkallad, det synts kollegium icke kunna vara tal om avbrytande av den nu pågående, till avsevärd del redan utförda utredningen för Värmlands län.

[37.]

Angående den tid och den kostnad, det ännu återstående arbetet för nämnda län kan antagas kräva, har Skoglund avgivit en den 30 december 1917 dagtecknad promemoria, däruti anföres:

Undersökningen rörande de ecklesiastika boställena i Värmlands län, som tog sin början i februari 1916, har hittills dragit en kostnad av:

Arvode till extra arkivarien.....	kronor 10,231: 67
Biträde och renskrivning.....	> 2,734: 50
Resekostnader	> 2,511: 69
	<hr/>
	Summa kronor 15,477: 86

Då det på utredningens nuvarande stadium icke låter sig på förhand exakt beräkna, huru lång tid för ifrågavarande utredning ytterligare kan åtgå, men som redan nu kan förutses, att såväl år 1918 som år 1919 i sin helhet komma att tagas i anspråk för densamma, meddelas de beräknade kostnaderna endast för tiden till utgången av år 1919.

Med beräkning av nu utgående arvodesbelopp skulle kostnaden för ifrågavarande tid komma att uppgå till:

Arvode till extra arkivarien.....	kronor 11,350: —
Biträde och renskrivning omkring	> 5,200: —
Resekostnader omkring	> 700: —
	<hr/>
	Summa kronor 17,250: —

Härtill komma emellertid efter redogörelsens slutförande, därest tryckning av arbetet ifrågakommer, tryckningskostnader, vilka dock enligt vad av det föregående framgår, icke falla inom ramen för den nu meddelade uppgiften och vilka för övrigt icke ens tillnärmelsevis låta sig för närvarande beräknas. Anmärkas kan, att den sista i november 1915 utkomna delen, omfattande Västerbottens och Norrbottens län, kostat i tryckning 5,394 kronor. För närvarande torde enligt uppgift tryckningskostnaderna sedan år 1915 hava stigit med omkring 40 procent.

Departementschefen.

Då utredningen rörande de ecklesiastika boställena allt efter som de nya prästlöneregleringarna träda i tillämpning förlorar sin väsentliga betydelse ur de synpunkter, som torde hava varit bestämmande vid utredningens igångsättande, kan ju tvekan uppstå, huruvida ifrågavarande arbete bör fullföljas utöver de län, för vilka utredning redan påbörjats. Däremot synes knappast någon tvekan böra råda därom, att den pågående undersökningen rörande de ecklesiastika boställena i Värmlands län bör slutföras, och härför kräves för år 1919 det av kammarkollegium begärda anslaget. Jag anser mig emellertid i detta sammanhang hava anledning framhålla att, innan frågan om utsträckande av ifrågavarande undersökning till något nytt län upptages till prövning och avgörande, det synes

vara lämpligt, att närmare undersökning göres, huruvida utredningen bör genomföras för hela riket eller om en omläggning av arbetet lämpligen kan vidtagas i syfte att hastigare än nu är möjligt ernå avsett resultat.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag om förslag till riksdagen

att till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

Domkapitlens expeditioner.

12. Domkapitlens expeditioner, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 91,350: —

13. **Förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner.** Det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner är från och med år 1913 i riksstaten uppfört med 91,350 kronor. Till förstärkande av detta anslag har under en följd av år anvisats anslag å extra stat. Ursprungligen 2,970 kronor, har det extra anslaget från och med år 1912 utgått med höjt belopp och utgör för år 1918 11,090 kronor. De behov, för vilkas täckande ifrågasvarande anslag avsetts, hava blivit i detalj av riksdagen prövade i sammanhang med anslagens beviljande.

[38.]
Förstärkande
av det ordi-
narie anslaget
till dom-
kapitlens
expeditioner.

De för år 1918 tillgängliga medlen, 102,440 kronor, fördela sig sålunda:

6 notarier vid domkapitlen i Uppsala, Växjö, Lund, Göteborg, Härnösand och Luleå, à 4,500 kronor	Kronor. 27,000: —	Kronor.
6 amanuenser vid samma domkapitel, à 1,800 kronor	10,800: —	
5 notarier vid domkapitlen i Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås och Karlstad, à 3,800 kronor	19,000: —	
5 amanuenser vid samma domkapitel, à 1,600 kronor	8,000: —	
1 notarie vid domkapitlet i Visby	3,000: —	
Vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid sist- nämnda domkapitel	500: —	
1 notarie vid Stockholms stads konsistorium	2,000: —	
Vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid samma konsistorium	500: —	70,800: —
Ersättning för semestervikariat		1,441: 66

[38.]

	Kronor.	Kronor.
Extra biträden: vid domkapitlet i Uppsala.....	2,100:—	
» » » Linköping	700:—	
» » » Skara	300:—	
» » » Strängnäs	300:—	
» » » Västerås	400:—	
» » » Växjö.....	750:—	
» » » Lund	3,120:—	
» » » Göteborg.....	1,400:—	
» » » Karlstad	900:—	
» » » Härnösand	2,100:—	
» » » Luleå.....	1,600:—	
» » » Visby.....	500:—	
» Stockholms stads konsistorium	750:—	14,920:—
Amanuensen vid domkapitlet i Lund, ökat arvode		1,200:—
Vaktbetjäning: vid domkapitlet i Uppsala	540:—	
» » » Linköping	615:—	
» » » Skara	1,000:—	
» » » Strängnäs	765:—	
» » » Västerås	900:—	
» » » Växjö	800:—	
» » » Lund	1,200:—	
» » » Göteborg	1,100:—	
» » » Karlstad	1,000:—	
» » » Härnösand.....	950:—	
» » » Luleå	800:—	
» » » Visby	700:—	
» Stockholms stads konsistorium	800:—	11,170:—
Hyra m. m.: vid domkapitlet i Luleå.....	1,500:—	
» » » Visby.....	1,400:—	2,900:—
Odisponerat		8:34
	Summa 102,440:—	

Rörande tillhandahållande åt vederbörande konsistorier av dem tillkommande, för år 1918 tillgängliga medel hava bestämmelser meddelats genom nådigt brev den 25 juni 1917. I sammanhang därmed föreskrevs, att arvode till hos domkapitel anställt extra biträde icke finge — med undantag för manliga extra biträdet vid domkapitlet i Lund F. Malmström — överstiga 1,400 kronor för år samt att av anslaget till extra biträden vid domkapitlet i Växjö skulle till bibliotekarien vid högre allmänna läroverket i Kalmar såsom ersättning för vården av förutvarande domkapitlets i Kalmar äldre arkivalier utgå ett belopp av 50 kronor.

I sina framställningar om anslag till här ifrågavarande ändamål för år

1919 hava domkapitlen i vissa fall anhållit om ökning av de för år 1918 utgående beloppen.

Domkapitlet i *Uppsala* har i skrivelse den 22 augusti 1917 anhållit om höjning av arvodet till amanuensen vid domkapitlet och till stöd härför anfört:

Enligt den nuvarande avlöningsstaten för domkapitlets tjänstemän, fastställd genom nådigt cirkulär den 13 juni 1902, utgår arvodet till amanuensen med 1,800 kronor. Detta arvode har ständigt och än mera nu, då penningvärdet är statt i snabbt sjunkande, visat sig vara alldeles otillräckligt, varför amanuensen för sin utkomst nödgats, jämte sin befattning vid domkapitlet, innehava annan avlönad tjänst.

På grund av de sig årligen ökande göromålen har domkapitlet emellertid nödgats att av den nuvarande amanuensen, vilken är juridiskt bildad och fullt kompetent för domkapitelsgöromålen, fordra en tjänstgöring å expeditionen av 6 timmar dagligen. Domkapitlet ville i sammanhang härmed framhålla, att i genomsnitt taget konsistorienotarien har 8 timmars och det ständiga biträdet 6 till 7 timmars daglig arbetstid samt att det sedan år 1916 anställda extra biträdet tjänstgör 5 till 6 timmar om dagen å expeditionen. Härav synes med all tydlighet framgå, att den arbetsbörda, som numera åligger expeditionen, är mer maktpåliggande och utslitande än vid något av de övriga ecklesiastika konsistorierna.

Det torde vara uppenbart, att ett arvode av 1,800 kronor är alldeles otillräckligt till avlönande av en fullt kvalificerad amanuens, vilken offerar så gott som hela sin arbetstid och arbetskraft åt domkapitelsgöromålen.

Med anledning av vad domkapitlet sålunda anfört, hemställer domkapitlet, att för 1918 års riksdag måtte framläggas proposition därom, att till amanuensen vid *Uppsala* domkapitel finge, på det denne må kunna mera helt och odelat ägna sin tid och sina krafter åt den krävande amanuens tjänsten, från och med år 1919 tills vidare utgå, förutom det ordinarie anslaget å 1,800 kronor, en lika stor löneförhöjning som den, 1913 års riksdag på nådig proposition beviljade amanuensen vid *Lunds* domkapitel, eller 1,200 kronor.

Statskontoret, som, efter remiss, den 24 oktober 1917 avgivit utlåtande över domkapitlens förevarande framställningar, har beträffande domkapitlets i *Uppsala* hemställan om ökat arvode åt amanuensen vid domkapitlet anfört, att statskontoret på grund av vad som blivit i ärendet upplyst ansett sig kunna tillstyrka bifall till denna hemställan.

Vad vidare angår anslagen till *extra biträden* har domkapitlet i *Uppsala* i ovanberörda skrivelse den 22 augusti 1917 förnyat sin vid upprepade tillfällen gjorda framställning om ökat arvode till det vid domkapitels-expeditionen sedan många år tillbaka anställda, med 1,400 kronor avlönade biträde Ester Edquist, denna gång med hemställan om ett personligt lönetillägg åt henne å 600 kronor. Därjämte har samma domkapitel, då domkapitelsgöromålen, såsom förut framhållits, visade ständigt tendens till ökning och domkapitlet redan nu av det vid expeditionen anställda ytter-

[38.] ligare biträdet fordrade en arbetstid av i regel 5 timmar dagligen, anhållit, att det till ifrågavarande biträdes avlönnande disponibla anslaget, som för år 1918 utgjorde 700 kronor, måtte ökas till minst 800 kronor.

Beträffande dessa anslagsäskanden anför statskontoret:

Under åberopande av sitt den 21 oktober 1916 avgivna utlåtande angående anslag för år 1918 till domkapitlens utgifter för extra biträden, vaktbetjäning m. m., får statskontoret erinra, att frågan om höjning i arvodet till Ester Edquist så sent som år 1917 varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning utan att därvid föranleddes någon ändring av arvodesbeloppet. Vad angår framställningen om ökning med 100 kronor i arvodet till det vid expeditionen anställda ytterligare biträdet har statskontoret med hänsyn till vad domkapitlet anfört rörande detta skrivbiträdes dagliga arbetstid icke något att erinra mot bifall till denna anhållan.

Domkapitlet i *Skara* har i skrivelse den 8 augusti 1917, enär behovet av extra biträde å domkapitlets expedition vore större än förut, hemställt om en ökning med 100 kronor av det för ändamålet nu utgående beloppet av 300 kronor.

Mot denna hemställan har statskontoret icke funnit anledning till erinran.

I skrivelse den 15 augusti 1917 anför domkapitlet i *Västerås*:

Beträffande det anslag av 400 kronor, som hitintills under åtskilliga år utgått till extra biträden, befinnes detta anslag numera otillräckligt att därmed avlöna en person, som dagligen skall infinna sig i domkapitlets expedition för att där utföra huvudsakligast alla förekommande renskrivningsgöromål. Det kvinnliga biträde, som verkställt detta arbete oavbrutet sedan år 1909, är icke längre i den ställning, att hon kan åtaga sig att fortfarande bestrida arbetet mot en ersättning av blott 400 kronor om året. Då ej heller någon annan pålitlig person befunnits villig att för denna avlövning utföra uppdraget i fråga, har domkapitlet, som icke förfogar över några medel att utöka nämnda ersättningsbelopp, tänkt sig att av statsmedel erhålla ökat anslag för ändamålet. Då till Karlstads domkapitel för år 1918 anvisats till extra biträden ett belopp av 900 kronor och vid en jämförelse mellan Karlstads stift och Västerås stift i avseende på folkmängd, antal församlingar och präster m. m. göromålen vid Västerås domkapitelsexpeditionen måste anses vara minst lika omfattande som göromålen vid domkapitelsexpeditionen i Karlstad, finner sig domkapitlet nödsakat hemställa om utverkande för år 1919 av ett anslag till extra biträden av åtminstone 800 kronor.

I fråga härom yttrar statskontoret:

Statskontoret, som delar domkapitlets i Västerås uppfattning, att det belopp av 400 kronor, varmed extra biträdet vid domkapitlet för närvarande avlönas, kan anses otillräckligt, får tillstyrka bifall till den gjorda framställningen.

Domkapitlet i *Växjö*, som föreslår en ökning av domkapitlets anslag

till extra biträden med 500 kronor till 1,250 kronor, har i skrivelse den 29 augusti 1917 till stöd härför anfört: [38.]

Enär med den omfattning stiftet numera erhållit ärendenas antal i domkapitlet högst betydligt tillväxt och behovet av utsträckt anlitande av extra biträden å domkapitlets expedition i motsvarande mån gjort sig gällande, anhåller domkapitlet, att den föreslagna ökningen av anslaget till extra biträden måtte av Kungl. Maj:t särskilt behjärtas.

Beträffande denna hemställan anför statskontoret:

Då vid senaste fördelning av anslaget ifrågavarande domkapitel fått sitt anslag till extra biträden höjt med 250 kronor och då av handlingarna icke närmare framginge, på vad sätt ett ökat anslag skulle användas, ansåge sig statskontoret icke böra nu tillstyrka större ökning däri än med 250 kronor till 1,000 kronor.

I sin i ärendet den 28 augusti 1917 avlätna skrivelse anför domkapitlet i *Luleå*:

Till avlönande av extra biträden utgår numera ett anslag för år av 1,600 kronor. Av detta anslag användes 1,200 kronor till avlönande av ett kvinnligt skrivbiträde med stadigvarande anställning. Hennes tjänstgöring vid domkapitlet utgöres av minst 6 timmar dagligen, vartill kommer eftermiddagsarbete, då sådant prövas nödigt. Skrivbitrådets arbetstid kan sålunda sägas vara fullt upptagen för domkapitlets räkning. Ett arvode av 1,200 kronor måste vid dylikt förhållande anses alldeles otillräckligt och sjunker till sitt värde i nuvarande dyrtid under existensminimum. På grund härav och då anspråken på det stadigvarande skrivbitrådets arbetsprestationer snarare måste utsträckas än inskränkas, finner domkapitlet oavvisligt att, intill dess ny löneregleryng må bliva fastställd för domkapitlens expeditioner, hennes arvode höjes till åtminstone 1,400 kronor jämte det tillfälliga dyrtidstillägg, som må kunna beredas henne.

Utöver avlöningen till det stadigvarande biträdet erfordras för domkapitlet ett årligt belopp för anlitande av tillfälliga arbetskrafter under vissa delar av året, då göromålen så påfordra. Av vad ovan anförts framgår, att domkapitlet för närvarande härtill disponerar ett belopp av 400 kronor. Domkapitlet motser emellertid, att sistberörda anslag behöver redan före 1919 års ingång förhöjas för anställande av ytterligare ett biträde av mera fast karaktär. Uti sin den 6 september 1916 gjorda framställning om anslag för år 1918 har domkapitlet härutinnan anfört följande:

»Ehuru behov av ökat anslag till avlönande av extra biträden framträtt särskilt i det hänseende, att det torde bliva nödvändigt för domkapitlet att anställa en särskild räkenskapsförare, vilken även må kunna biträda med de nytillkommande göromålen beträffande boställsforvaltningen, anser sig domkapitlet för närvarande och så länge domkapitlet om än med svårighet kan reda sig med de nu tillgängliga arbetskrafterna icke böra framställa några anspråk på statsverket om anslag till ifrågavarande ändamål utöver det nu utgående, 1,600 kronor.»

Helst med hänsyn därtill, att fråga är å bane om domkapitlens omorganisation, har domkapitlet fortfarande svårt att yttra sig om de framtida arbetsförhållandena vid dess expedition. Såsom en följd härav anser sig domkapitlet icke heller nu redo att precisera sina anspråk framdeles för ändamålet, dock att domkapitlet redan nu vill

[38.] hemställa, att det tillgängliga beloppet av 400 kronor för anlåtande av tillfälliga arbetskrafter på grund av arbetskraftens fördyring höjes med 100 kronor.

Inalles påkallar domkapitlet sålunda en förhöjning av anslaget till avlönande av extra biträden med 300 kronor.

Vidkommande sistnämnda framställning yttrar statskontoret:

Då jämlikt nådiga brevet den 25 juni 1917 arvode till extra biträde vid domkapitel finge uppgå till 1,400 kronor, hade statskontoret intet att erinra mot den till stadigvarande kvinnliga extra biträdet vid domkapitelsexpeditionen i Luleå föreslagna arvodesförhöjningen, som av vad domkapitlet anfört syntes motiverad. Icke heller mot samma domkapitels hemställan om ökning med 100 kronor av det till expeditionen utgående anslag för tillfälliga arbetskrafter hade statskontoret funnit anledning till erinran.

Jämväl i fråga om anslagen till *vaktbetjäning* vid domkapitlen hava i några fall för år 1919 begärts höjning av för ändamålet nu utgående belopp.

Domkapitlet i Uppsala hemställer sålunda om ett från 540 kronor till 740 kronor ökat anslag till vaktbetjäning. Domkapitlet i Skara anhåller, att avlöningen till dess vaktmästare måtte höjas från 1,000 kronor till 1,200 kronor. För vaktmästaren vid domkapitlet i Lund begäres ett personligt lönetillägg å 300 kronor. Domkapitlet i Visby anhåller, att åt domkapitlets vaktmästare, därest han för år 1918 ej kommer i åtnjutande av krigstidshjälp eller krigstidstillägg eller annat dylikt lönetillskott, måtte beredas en löneförhöjning av 300 kronor eller av allenast 150 kronor för det fall att ersättning med 150 kronor för städning och skurning av domkapitlets lokaler beviljas under anslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. Därjämte har domkapitlet i Västerås, under förmålan att åt domkapitlets vaktmästare för år 1917 anvisats krigstidstillägg och krigstidshjälp med tillhoppa 305 kronor, så att hans avlöning av statsmedel för året uppbringats till 1,205 kronor, anhållit, att då dyrtiden icke torde bliva mindre kännbar följande år, åt bemålde vaktmästare måtte få för år 1919 utgå samma belopp av 1,205 kronor. Slutligen har domkapitlet i Luleå hemställt om gottgörelse åt domkapitlets vaktmästare för städning av domkapitlets expeditiionslokal med 300 kronor, att utgå av anslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m.

Beträffande ökning av anslagen till vaktbetjäning anför statskontoret:

Då ju kunde antagas, att även under år 1918 dyrtidstillägg i en eller annan form och sannolikt till högre belopp än under år 1917 komme att utgå till befattningshavare i statens tjänst, finge statskontoret, med åberopande för övrigt av sitt förutberörda utlåtande den 21 oktober 1916, hemställa, att domkapitlens förevarande framställningar om ökning i vaktbetjäningens arvoden icke för närvarande måtte vinna avseende.

Sedan statskontoret avgivit berörda yttrande, har vaktmästaren vid domkapitlet i Västerås hos domkapitlet anhållit om ersättning för det betydligt ökade arbete och den mistning av arbetsförtjänst, som orsakades honom genom att för centraluppvärmningen i domkapitelshuset användes ved i stället för koks. I anledning härav har nämnda domkapitel i skrivelse den 5 december 1917 hemställt om beredande åt domkapitlets vaktmästare av ett anslag å 400 kronor för ifrågavarande ökade arbete under den tid, eldningen i domkapitelshuset pågått eller pågår från och med hösten 1917 till sommaren 1918.

Domkapitlet i Uppsala har vid sin anhållan om löneförhöjning å 1,200 kronor åt domkapitlets amanuens erinrat, att 1913 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning beviljat enahanda löneförhöjning åt amanuensen vid domkapitlet i Lund. Såsom framgår av det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 14 januari 1913, punkten 41, hade emellertid amanuensen vid domkapitlet i Lund tjänstgjort därstädes sedan år 1899, vilket ock av föredragande departementschefen särskilt framhölls. Den vid domkapitlet i Uppsala anställde amanuensen har tjänstgjort därstädes endast sedan år 1916. På grund av vad som blivit upplyst rörande hans kompetens och de fordringar som ställas på hans dagliga tjänstgöring har jag emellertid i likhet med statskontoret ansett mig, om än med tvekan, kunna tillstyrka domkapitlets framställning. Med den föreslagna löneförhöjningen skulle amanuensen vid domkapitlet i Uppsala icke komma upp till fullt samma avlöningsförmåner som amanuensen vid domkapitlet i Lund, vilken jämväl uppbär 300 kronor för år från den under sistnämnda domkapitels förvaltning stående s. k. äldre pastoraliefonden.

Departementschefen.

Vad angår domkapitlets i Uppsala förslag om personligt lönetillägg åt skrivbiträdet Ester Edquist vill jag erinra, att då till 1916 års riksdag framställning gjordes om dylikt lönetillägg åt henne, riksdagen av anförda skäl ej ansåg sig böra bevilja detsamma. Någon förnyad framställning till riksdagen om lönetillägg åt Ester Edquist vill jag under sådana omständigheter icke föreslå. Ifrågavarande biträdes avlöning, liksom avlöningsförmånerna för övriga vid domkapitlen anställda extra biträden, kommer att för år 1918 erhålla ett ganska betydande tillskott, därest det krigstidstillägg, varom chefen för finansdepartementet förut i dag uttalat sig, av riksdagen beviljas. På grund av vad samma domkapitel anført i fråga om ökning med 100 kronor av det nu med 700 kronor utgående arvodet till det å domkapitlets expedition ytterligare anställda biträdet anser jag mig emellertid kunna förorda sistnämnda höjning. Likaledes bi-

[38.] träder jag domkapitlets i Skara hemställan om en höjning med 100 kronor av de nu med 300 kronor till domkapitlet utgående medel till ersättning åt extra biträden.

Den av domkapitlet i Växjö begärda ökningen med 500 kronor till 1,250 kronor av anslaget till extra biträden har statskontoret ansett böra nedsättas till hälften. Den arbetsbörda, som efter sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift påvilar Växjö domkapitel, är emellertid givetvis betydande, och ett anslag till extra biträden å 1,250 kronor, varifrån ju såsom förut nämnts för värden av förutvarande domkapitlets i Kalmar äldre arkivalier avgå 50 kronor, kan ej anses stort i förhållande till motsvarande anslag vid med Växjö domkapitel jämförliga ecklesiastiska konsistorier. Med hänsyn härtill och då upplyst blivit att man önskar från och med år 1919 vid domkapitlets expedition använda två extra biträden, har jag icke velat motsätta mig domkapitlets begäran om en ökning med 500 kronor av de för ifrågavarande ändamål till domkapitlet utgående medel.

Domkapitlet i Luleå har hemställt om ökning av anslaget till extra biträden dels för beredande åt ett vid domkapitlet stadigvarande anställt skrivbiträde av ett från 1,200 kronor till 1,400 kronor förhöjt arvode och dels för ökning med 100 kronor av det för anlåtande av tillfälliga arbetskrafter tillgängliga beloppet å 400 kronor. Vad beträffar förstnämnda fråga läres avlöning för stadigvarande biträde hos domkapitel i enlighet med vad som eljest tillämpats böra beräknas efter samma grunder, som i allmänhet gälla för å stat uppfört skrivbiträde utan särskilda kvalifikationer. Begynnelseavlöningen bör följaktligen utgöra 1,050 kronor, vartill må komma två ålders-tillägg, vardera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring, varjämte för skrivbiträde vid domkapitlet i Luleå torde böra beräknas ortstillägg å 75 kronor. Ifrån berörda avlöning bör emellertid avdrag göras för pensionsavgift motsvarande belopp. Då nu det skrivbiträde vid domkapitlet i Luleå, till förmån för vilket domkapitlet gjort sin framställning, enligt vad jag inhämtat icke tjänstgjort längre hos domkapitlet än sedan februari 1916, kan jag icke tillstyrka domkapitlets framställning i denna del. Med hänsyn till nu rådande förhållanden anser jag mig å andra sidan icke heller kunna tillstyrka någon nedsättning av den till ifrågavarande biträde nu utgående avlöningen till det belopp, som enligt ovan angivna grunder skulle tillkomma henne. Vad åter angår domkapitlets hemställan om ökning med 100 kronor av anslaget till tillfälliga arbetskrafter har jag intet att däremot invända.

Vad därefter angår frågan om ökning av arvodena åt vissa domka-

pitelsvaktmästare vill jag erinra, att förslag i liknande syfte, avsedda att föreläggas 1917 års riksdag, då hade väckts av några domkapitel. På grund av dels den pågående utredningen av frågan om löneroglering för domkapitelsvaktmästarna, dels ock att en blivande allmän löneroglering för vaktmästare torde bliva i väsentlig mån vägledande vid bestämmande av den avlöning, som borde tillkomma domkapitlens vaktmästare, ävensom med hänsyn till beräknad krigstidshjälp för år 1917 ansågos domkapitlens berörda förslag icke för det dåvarande utom i ett särskilt fall böra bliva föremål för framställning till riksdagen. Då de båda först omförmälda skälen fortfarande äga giltighet och då krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1918 torde komma att utgå efter avsevärt gynnsammare grunder än motsvarande avlöningstillskott för år 1917, anser jag, att de till förmån för vissa domkapitelsvaktmästare nu gjorda anslagsäskandena icke böra föranleda någon framställning till riksdagen.

I enlighet med vad jag nu anfört skulle för år 1919 kostnaderna för domkapitlens expeditioner beräknas till samma belopp som för år 1918, 102,440 kronor, med tillägg av följande särskilda poster: till ökat arvode åt amanuensen vid domkapitlet i Uppsala 1,200 kronor samt till ökad ersättning åt extra biträden vid följande domkapitel, nämligen: vid domkapitlet i Uppsala 100 kronor, vid domkapitlet i Skara 100 kronor, vid domkapitlet i Västerås 400 kronor, vid domkapitlet i Växjö 500 kronor och vid domkapitlet i Luleå 100 kronor eller tillhopa 2,400 kronor. Det sammanlagda kostnadsbeloppet för år 1919 skulle sålunda uppgå till 104,840 kronor. Då det ordinarie anslaget utgör 91,350 kronor, skulle alltså på extra stat för år 1919 erfordras 13,490 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 13,490 kronor. Ökat anslag.

14. **Tillfällig löneförbättring åt tjänstemän vid de ecklesiastiska konsistorierna.** På Kungl. Maj:ts framställning medgav 1917 års riksdag, att tillfällig löneförbättring under år 1918 finge enligt nedan angivna grunder utgå till notarier och amanuenser vid de ecklesiastiska konsistorierna, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde befinnas erforderliga:

[39.]

Tillfällig löneförbättring åt tjänstemän vid de ecklesiastiska konsistorierna.

[39.]

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp för hela året räknat:

a) till notarie, som i begynnelseavlöning enligt stat åtnjuter 4,500 kronor, med 500 kronor; till notarie, som i begynnelseavlöning enligt stat åtnjuter 3,800 kronor, med 600 kronor; samt till notarie, som i begynnelseavlöning enligt stat åtnjuter 3,000 kronor eller 2,000 kronor, med 700 kronor; dock att den tillfälliga löneförbättringen icke må utgå med högre belopp än att densamma jämte den inkomst, vederbörande på grund av gällande lönereglering åtnjuter av sportler, uppgår till sammanlagt högst 1,000 kronor;

b) till amanuens, med undantag för den vid domkapitlet i Lund anställda, med 300 kronor.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavare i samma ordning som lönen vid tjänsten eller, där avlöningen vid tjänsten utgår i form av arvode, i samma ordning som detta.

För bestridande av kostnaderna för omförmälda tillfälliga löneförbättring anvisades på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 9,000 kronor.

Vid anmälan den 25 juni 1917 av riksdagens ifrågavarande beslut anbefalldes statskontoret att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de föreskrifter, som för tillämpning av de utav riksdagen godkända grunderna för den tillfälliga löneförbättringen kunde bära av Kungl. Maj:t utfärdas, och därvid även yttra sig, huruvida, i syfte att den tillfälliga löneförbättringen måtte tidigare kunna utbetalas jämväl till notarierna vid de ecklesiastika konsistorierna, dessas sportelinkomst kunde, för bestämmande i de särskilda fallen av den tillfälliga löneförbättringens belopp, beräknas med ledning av förhållandena under ett antal föregående år, samt, i händelse en dylik beräkning av sportelinkomsten ansåges bära ske, avgiva förslag till de bestämmelser, som därav kunde föranledas.

Då det sålunda infortrade yttrandet ännu icke inkommit, hava erforderliga närmare föreskrifter i ärendet hittills icke av Kungl. Maj:t meddelats.

Den sedan flera år på dagordningen stående frågan om ny lönereglering för tjänstemännen vid de ecklesiastika konsistorierna har tillsvidare undanskjutits på grund av dess nära samband med spørsmålet om konsistoriernas omorganisation. Då detta ärende, som på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 13 november 1914 är föremål för utredning av en särskild kommitté, icke läser kunna föreläggas 1918 års riksdag, gör sig behovet av tillfällig löneförbättring för konsistoriernas tjänstemän gällande även under år 1919. Framställning i ämnet har också i skrivelse den 15 augusti 1917 gjorts av domkapitlet i Västerås.

Den tillfälliga löneförbättringen för år 1919 torde böra utgå enligt samma grunder som för år 1918, dock under iakttagande att, därest det under nästföregående punkt väckta förslaget om en ökning med 1,200 kronor till 3,000 kronor av arvodet till amanuensen vid domkapitlet i Uppsala vinner bifall, bemålde amanuens, i likhet med amanuensen vid domkapitlet i Lund, icke bör komma i åtnjutande av den tillfälliga löneförbättringen.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen att

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring under år 1919 må enligt nedan angivna grunder utgå till notariet och amanuenser vid de ecklesiastiska konsistorierna, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp för hela året räknat:

a) till notarie, som i begynnelseavlöning enligt stat åtnjuter 4,500 kronor, med 500 kronor; till notarie, som i begynnelseavlöning enligt stat åtnjuter 3,800 kronor, med 600 kronor; samt till notarie, som i begynnelseavlöning enligt stat åtnjuter 3,000 kronor eller 2,000 kronor, med 700 kronor; dock att den tillfälliga löneförbättringen icke må utgå med högre belopp än att densamma jämte den inkomst, vederbörande på grund av gällande lönereglering åtnjuter av sportler, uppgår till sammanlagt högst 1,000 kronor;

b) till amanuens med 300 kronor, dock med undantag för dels den vid domkapitlet i Lund anställde, dels ock amanuensen vid domkapitlet i Uppsala, därest det till honom utgående arvodet, 1,800 kronor, för år 1919 höjes till 3,000 kronor.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavare i samma ordning som lönen vid tjänsten eller, där avlöningen vid tjänsten utgår i form av arvode, i samma ordning som detta;

dels ock för bestridande av kostnaderna för omfördälda tillfälliga löneförbättring på *extra stat* för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 9,000 kronor.

Kyrkors underhåll m. m.

15.	Kyrkors underhåll:		
	<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i> ...	kronor	1,028: —
	<i>oförändrat ordinarie förslagsanslag,</i>		
	ersättningar	»	169,400: —
16.	Svenska kyrkan i Paris, <i>oförändrat or-</i>		
	<i>dinarie anslag</i>	»	4,119: —
-

D. Akademier m. m.

1. Svenska akademien, *oförändrat ordinarie*
anslag ..... kronor 8,250: —

Vetenskapsakademien.

2. Diverse akademiens behov, rättegott-
 görelse m. m., *oförändrat ordinarie*
anslag ..... kronor 14,460: —

3. **Internationell katalog över naturvetenskaplig litteratur m. m.**

För inlösen av fullständiga exemplar och enstaka delar av en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur, som utgives på föranstaltande av Royal Society i London, har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1902—1916 2,000 kronor. Därjämte har riksdagen för upprätthållande under åren 1901—1917 av en för ifrågasvarande katalogarbete avsedd s. k. regionalbyrå för Sverige anvisat på extra stat för år 1902 2,000 kronor och för vart och ett av åren 1903—1918 1,600 kronor.

Till inlösen av nämnda katalog åskades för år 1917 icke något anslag. Anledningen därtill var den, att katalogen för tillfället upphört att utkomma.

Sedan vetenskapsakademien, som den 7 juni 1901 erhållit Kungl. Maj:ts befallning att draga försorg om regionalbyråns ordnande, anmält, att enligt ingånget meddelande den internationella katalogen fortfarande komme att utgivas, beviljade riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts där om framställda förslag för år 1918 ett reservationsanslag av 2,000 kronor till inlösen av ifrågasvarande katalog.

Nu har vetenskapsakademien i skrivelse den 24 augusti 1917 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till 1918 års riksdag avlåta proposition om anvisande till inlösen av katalogen och till bestridande av kostnaderna för

[40.]

Internationell
 katalog
 över natur-
 vetenskaplig
 litteratur
 m. m.

regionalbyrån under år 1919 av enahanda belopp, som senast beviljats för dessa ändamål.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1919 *dels* till inlösen av fullständiga exemplar och enstaka delar av en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur ett reservationsanslag av 2,000 kronor, *dels ock* till upprätthållande under samma år av den för ifrågavarande katalogarbete anordnade regionalbyrån för Sverige ett förslagsanslag, högst 1,600 kronor.

[41.]
Internationell
jordmätning.

4. **Internationell jordmätning.** Riksdagen har, under förutsättning att Sverige komme att för åren 1907—1916 deltaga i kostnaderna för den internationella jordmätningen, beviljat till bestridande av den på Sverige belöpande andelen i dessa kostnader ett anslag av 14,240 konor och därav på *extra stat* för vart och ett av åren 1907—1916 anvisat 1,424 kronor.

Genom nådigt beslut den 16 juni 1906 medgav Kungl. Maj:t — under förutsättning att övriga i då gällande överenskommelse om den internationella jordmätningen deltagande stater lämnade sitt samtycke till avtalets förnyande och deltog enligt därför uppgjord plan i de erforderliga kostnaderna — att överenskommelsen finge för Sveriges del i oförändrad form gälla för ytterligare 10 år, räknade från och med den 1 januari 1907, ävensom att för samma tid finge för Sveriges del utgå ett belopp av 1,600 tyska riksmark årligen. Den 18 januari 1907 förordnade sedermera Kungl. Maj:t, att utan hinder därav, att överenskommelsens förlängning ej biträtts av alla i densamma deltagande stater, omförmälda beslut av den 16 juni 1906 skulle gå i verkställighet.

Hos 1916 års riksdag äskades icke något anslag för ifrågavarande ändamål. Någon framställning i detta syfte hade icke inkommit till Kungl. Maj:t, och det ansågs sannolikt, att ifrågavarande vetenskapliga arbete till väsentlig del skulle ligga nere på grund av det pågående världskriget.

Sedan emellertid vetenskapsakademien i underdånig skrivelse den 13 december 1916 anhållit, att — enär det internationella jordmätningens arbete komme att fortsättas — Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för år 1917 eller eventuellt några år framåt bevilja samma årsanslag till bestridande av den på Sverige belöpande andel i kostnaderna för den internationella jordmätningen, som hittills utgått, beslöt Kungl. Maj:t den 22

december 1916 anbefalla statskontoret att för ifrågavarande ändamål för år 1917 förskottsvis utbetala ett belopp av 1,600 tyska riksmark att sedermera i vanlig ordning hos riksdagen anmälas till ersättande.

För år 1918 beviljade riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag för ifrågavarande ändamål ett förslagsanslag, högst 1,424 kronor.

Nu har vetenskapsakademien i skrivelse den 12 september 1917 — med åberopande av de skäl, som anförts för beviljande under år 1918 av ett anslag till den internationella jordmätningen — anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att även för år 1919 bevilja ifrågavarande anslag.

Enligt rikshuvudboken för år 1916 förefanns vid nämnda års utgång å det för året beviljade anslaget en behållning av 380 kronor 80 öre, vilken synes böra i första rummet tagas i anspråk för motsvarande behov under år 1919. Riksdagens medgivande härtill synes därför böra begäras. Lämna riksdagen sådant medgivande, kan anslaget för år 1919 följaktligen begränsas till 1,044 kronor.

Jag hemställer, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

dels medgiva, att till bestridande av den under år 1919 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella jordmätningen må användas å motsvarande anslag för år 1916 uppkommen behållning till belopp av 380 kronor 80 öre,

dels ock för samma ändamål anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,044 kronor.

Minskat
anslag.

5. **Internationell förening för tidssignalering.** På framställning av Kungl. Maj:t beslöt 1914 års senare riksdag att till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. bevilja ett anslag av 4,060 kronor samt därav på extra stat för år 1915 anvisa ett för åren 1914 och 1915 beräknat belopp av 1,160 kronor.

Sedermera har riksdagen på extra stat för vardera av åren 1916—1918 anvisat till samma ändamål ett belopp av 580 kronor.

Såsom av vederbörande departementschef anfördes till statsrådsprotokollet över ecklesiastikären den 14 maj 1914, bifogat statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag, grundar sig Sveriges anslutning till ifrågavarande förening på en för tiden intill utgången av år 1920 gällande internationell överenskommelse, vilken för Sveriges del den 31 januari 1914 jämlikt nådigt bemyndigande undertecknats av Kungl. Maj:ts minister i Paris.

[42.]
Internationell
förening
för tids-
signalering.

Enligt rikshuvudboken för år 1916 förefanns vid samma års slut å ifrågavarande anslag en besparing å 110 kronor, vilken torde böra i första hand tagas i anspråk för 1919 års behov i detta hänseende. I sådant fall erfordras för år 1919 anslag för ändamålet allenast till belopp av högst 470 kronor. Jag hemställer om förslag till riksdagen

Minskat
anslag.

att av det till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. beviljade anslaget av 4,060 kronor anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 470 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

6. Akademien:

oförändrat ordinarie bestämt anslag..... kronor 90,900: —
oförändrat ordinarie reservationsanslag...   »   1,000: —

[43.]

Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra.

7. **Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1911 års riksdag för undersökning av en vid Alvastra anträffad påbyggnad från stenåldern för år 1912 ett extra anslag av 6,000 kronor. För samma ändamål anvisade riksdagen för vardera av åren 1913—1918 ett extra anslag av 2,000 kronor.

Såsom framgår av den utredning i ämnet, som under punkten 151 av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911 lämnats av dåvarande departementschefen, hade ifrågavarande arbete påbörjats redan år 1909. Kostnaderna därför under åren 1909 och 1910 hade täckts av det årsanslag å 6,000 kronor, som för undersökningar av forn lämningar står till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förfogande. Då sagda anslag emellertid måst anlitas jämväl för en stor del andra undersökningar, hade å detsamma uppstått en brist, som vid 1910 års slut beräknades uppgå till omkring 2,000 kronor. Det av riksdagen för år 1912 anvisade beloppet, 6,000 kronor, avsåg dels att täcka berörda brist, dels att bereda tillgång till fortsättande jämväl under åren 1911 och 1912 av ifrågavarande undersökningsarbete, för vilket kostnaden beräknats uppgå till 2,000 kronor för vardera året.

Redan i den av akademien den 4 oktober 1910 avlätna skrivelse, som föranledde Kungl. Maj:ts förenämnda framställning i ämnet, framhöll akademien, att ifrågavarande undersökning, vilken gällde en av de märkligaste arkeologiska upptäckter, som på många år gjorts i Norden, natur-

ligtvis måste utföras med största möjliga noggrannhet. På grund därav krävde densamma mycken tid och mycket arbete samt komme enligt akademiens uppfattning att taga ytterligare några år i anspråk.

Vid beviljandet av anslaget för år 1917 framhöll riksdagen önskvärdheten av att, därest anslag av liknande art skulle framdeles komma att äskas, den tid, för vilken anslag beräknades komma att för ändamålet av staten erfordras, såvitt möjligt angäves.

I underdånig skrivelse den 4 september 1917 har nu akademien — under erinran därom att akademien i sin den 5 september 1916 gjorda framställning i ärendet framhållit, att undersökningen i fråga, därest ej alldeles särskilda omständigheter skulle föranleda annat, beräknades kunna avslutas under loppet av år 1919 — anhållit, det Kungl. Maj:t täcktes av riksdagen på extra stat äska ett belopp av 2,000 kronor till betäckande av 1919 års utgifter för ifrågavarande undersökning.

Därjämte har akademien meddelat, att på grund av de rådande tidsförhållandena omkostnaderna för undersökningen alltmer stigit. För det av riksdagen anvisade beloppet hade därför ett betydligt mindre område nu kunnat utgrävas än vad under normala förhållanden kunnat ske. Med anledning härav har akademien funnit sig böra framhålla, att den möjligheten ej vore utesluten, att undersökningen kunde kräva ytterligare något år utöver den tid, som akademien i sin förut nämnda skrivelse fann för arbetets avslutande nödvändig.

Jag tillåter mig här erinra, att alltsedan år 1911 förelegat förslag, att staten skulle förvärva äganderätten till den mark, där ifrågavarande fornlämning är belägen, samt att detta spörsmål numera vunnit sin lösning. Påbyggnaden befinner sig å lägenheterna Fornebo och Alvtuna i Västra Tollstads socken. Sedan efter långvariga förhandlingar jordägarna inkommit med ett för staten antagligt försäljningsanbud, har Kungl. Maj:t genom beslut den 21 december 1917 uppdragit åt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län att vidtaga erforderliga åtgärder för omfördälda lägenheters inköpande för kronans räkning för en köpeskilling av 4,000 kronor, därvid borde tillses, utom annat, att de nuvarande ägarna avstode från alla anspråk mot kronan på skadestånd i anledning av förevarande angelägenhet.

Departement-
chefen.

Vad angår det nu gjorda anslagsäskandet, tillstyrker jag, på grund av vad i ärendet förekommit, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för fortsatt undersökning av en påbyggnad vid Alvastra anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 2,000 kronor.

[44.]

Ökade medel
till bestridan-
de av rese-
kostnader för
fornminnes-
vården.

8. **Ökade medel till bestridande av resekostnader för fornminnesvården.** Kostnaderna för de vid vitterhetsakademien anställda tjänstemännens resor i tjänsteärenden bestridas från två på akademiens ordinarie stat uppförda anslag, nämligen anslaget till rese- och transportkostnader, fornlämningars vård, lyshållning m. m. samt anslaget till undersökning och beskrivning av fäderneslandets fornlämningar m. m. Dessa anslag utgöra för närvarande respektive 7,000 kronor och 6,000 kronor.

Såsom jag kommer att närmare omnämna under punkten 252 i det följande, föreligger förslag om en höjning av de dagtraktamenten, som jämlikt resereglementet den 13 december 1907 och därmed jämförliga, av Kungl. Maj:t utfärdade författningar utgå till statens befattningshavare vid extra förrättningar i statens tjänst. När vitterhetsakademiens tjänstemän äga vid tjänsteresor åtnjuta ersättning enligt bestämmelserna i resereglementet, kommer en höjning av nyssnämnda dagtraktamenten att nödvändiggöra en förstärkning av omförmälda på akademiens stat uppförda anslag.

Även i ett annat avseende synes en dylik förstärkning vara av behovet påkallad. Enligt vad som meddelats mig från akademien, hava nämligen under de senaste åren resekostnaderna för fornminnesvården betydligt stegrats, och ifrågavarande båda anslag därför visat sig vara otillräckliga, om med dem skola i tillbörlig utsträckning bestridas jämväl de övriga utgifter, för vilka anslagen äro avsedda.

Under sådana omständigheter anser jag framställning böra göras till riksdagen om anvisande på extra stat för år 1919 av ett särskilt anslag till förstärkning av de medel, akademien har till sin disposition för bestridande av resekostnader. Ärendet föreligger emellertid icke ännu i färdigberett skick, och storleken av det erforderliga beloppet har därför icke kunnat med säkerhet beräknas. Enligt av akademien förberedelsevis gjord uppskattning synes ett belopp av högst 15,000 kronor komma att erfordras.

Ett motsvarande anslag lär vara behöfligt även för år 1918 och böra uppföras på tilläggsstat för nämnda år. Till denna fråga torde jag få återkomma senare under riksdagens lopp.

På grund av vad jag sålunda anfört, inskränker jag mig nu till att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående förstärkande av de på vitterhetsakademiens stat uppförda anslagen till rese- och transportkostnader, fornlämningars vård, lyshållning m. m. samt till undersökning och beskrivning av fäderneslandets fornlämningar m. m., beräkna

för sådant ändamål på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag av högst 15,000 kronor.

Akademien för de fria konsterna.

9. Akademien:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	kronor 68,850: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	» 33,100: —

Musikaliska akademien.

10. Akademien:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	kronor 78,635: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	» 15,000: —

E. Universitetet, den medicinska undervisningen m. m.

1. Universitetskanslersexpeditionen:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	kronor,	8,200: —
<i>oförändrat ordinarie förslagsanslag,</i>		
högst	›	1,350: —

Uppsala universitet.

2. **Universitetsstaten.** Vid bifall till vad jag under punkterna 47, 64, 69, 71, 73 och 74 föreslår kommer det ordinarie anslaget till Uppsala universitet, universitetsstaten, nu 865,842 kronor, att ökas med 16,650 kronor till 882,492 kronor.

3. **Akademiska sjukhuset, oförändrat ordinarie förslagsanslag**..... kronor 10,000: —

[45.]
Lärare i
symbolik.

4. **Lärare i symbolik.** För vart och ett av åren 1913—1918 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes. Den 10 juni 1912 äro bestämmelser om anslaget meddelade av Kungl. Maj:t.

Nu påkallas anslag till samma ändamål för år 1919.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

5. **Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.** Till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala har riksdagen för vart och ett av åren 1915—1918 anvisat ett extra anslag av 300 kronor.

[46.]
Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.

Anslaget är erforderligt även för år 1919, och jag får därför hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala bevilja på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 300 kronor.

6. **Höjning av arvodet till notarien hos teologiska fakulteten.** I utgiftsstat för Uppsala universitet av den 13 november 1885 fastställdes arvodet å ordinarie stat till notarien hos teologiska fakulteten att utgå med 200 kronor, och blev detta arvode med oförändrat belopp uppfört i ny av riksdagen år 1907 godkänd stat. Förutom detta arvode äger notarien rätt att uppbära lösen för betyg, som utfärdas över de inför nämnda fakultet avlagda examina.

[47.]
Höjning av arvodet till notarien hos teologiska fakulteten.

Hos det större akademiska konsistoriet i Uppsala har nu teologiska fakulteten hemställt om utverkande av ett årligt anslag av riksdagen till förhöjning av notariens arvode till 500 kronor. Till stöd för sin begäran har fakulteten, bland annat, åberopat innehållet i en av fakulteten hos nämnda konsistorium redan under år 1914 i samma syfte gjord framställning, som emellertid med hänsyn till rådande kristid då icke föranledde någon åtgärd från vederbörande universitetsmyndigheters sida.

Fakulteten anförde i sin berörda framställning, bland annat:

Det arbete, som ålåg notarien, belystes bäst genom hänvisning till antalet fakultetssammanträden under de senaste åren, däri då inberäknade särskilt protokollförda per-capsulambeslut. Ifrågavarande sammanträden hade under åren 1911, 1912 och 1913 uppgått till respektive 34, 34 och 30. Under nämnda år hade antalet sammanträden visserligen varit mindre än i filosofiska fakulteten med dess båda sektioner (1911: 69; 1912: 71; 1913: 74), men större än eller lika med i de båda övriga fakulteterna (juridiska fakulteten 24, 31, 23; medicinska 31, 30, 32). Den notarien förutom ovan omförmälda arvode tillkommande lösen för examensbetyg hade under åren 1911—1913 uppgått till respektive 108, 231 och 165 kronor.

I sin i ämnet nu gjorda framställning framhåller fakulteten, att notariens arbete under senare år icke minskats utan snarare ökat.

Av en utav teologiska fakultetens nuvarande dekanus, professorn A. Kolmodin på förekommen anledning till ecklesiastikdepartementet insänd uppgift inhämtas, att antalet fakultetssammanträden och särskilt protokollförda per-capsulambeslut under åren 1914—1916 utgjort respektive 35,

[47.] 38 och 31 samt att den notarien under samma år tillkommande lösen för examensbetyg uppgått till respektive 156, 234 och 213 kronor. Enligt samma uppgift beräknades notariens övriga sportler till högst 15 kronor.

Det större konsistoriet och kanslersämbetet för rikets universitet hava, det sistnämnda i underdånig skrivelse den 2 oktober 1917, tillstyrkt avlåtande av proposition till 1918 års riksdag om beviljande på ordinarie stat av den utav fakulteten för ändamålet begärda anslagsförhöjningen.

Departementschefen.

Förslag om förbättrade arvoden för universitetens fakultetsnotarier hade framlagts av de sakkunniga, som förberedde 1908 års löneroglering för rikets universitet och karolinska institutet. Ifrågavarande befattningshavare fingo likväl ej någon ökning av sina arvoden vid nämnda löneroglering. Vederbörande universitetsmyndigheter hava sedermera vid olika tillfällen gjort framställningar om förbättrad ställning för vissa av fakultetsnotarierna. Dessa framställningar hava emellertid ej lett till annat resultat än att de löneförbättringar, som i sammanhang med 1907 års reformer av de medicinska och filosofiska examina å extra stat tilldelades de medicinska och filosofiska fakulteternas notarier och som under några år utgingo till dem, blivit tillagda de å ordinarie stat för dessa notarier uppförda arvoden.

Fakultetsnotariernas arvoden utgå för närvarande med följande å ordinarie stat uppförda belopp:

Vid universitetet i Uppsala:

notarien hos teologiska fakulteten	kronor	200:—
» » juridiska »	»	400:—
» » medicinska »	»	600:—
» » filosofiska »	»	1,000:—

Vid universitetet i Lund:

notarien hos teologiska fakulteten	kronor	300:—
» » juridiska »	»	300:—
» » medicinska »	»	400:—
» » filosofiska »	»	750:—

Som av ovanstående framgår är arvodet för notarien hos teologiska fakulteten i Uppsala det minsta av samtliga till fakultetsnotarierna utgående arvoden. Det synes i jämförelse med de arvoden, som tillerkänts övriga fakultetsnotarier i Uppsala, och omfattningen av de göromål, som tillkomma en var av de fyra notarierna därstädes, skäligen böra höjas. Jag vill föreslå, att det ökas med 200 kronor. Det skulle då komma att uppgå till 400 kronor, vilket belopp föreslogs av ovannämnda sakkunniga. Enahanda

belopp utgår nu till juridiska fakultetens notarie. Denne och teologiska fakultetens notarie bleve alltså vid bifall till mitt förslag likställda i avlöningshänseende, såsom de båda notarierna hos teologiska och juridiska fakulteterna i Lund redan nu äro.

Teologiska fakultetens i Uppsala notarie skulle efter detta förslag ernå en högre avlöning än den, notarien hos teologiska fakulteten i Lund åtnjuter. Såsom ovan intagna sammanställning utvisar, bekomma även de övriga fakultetsnotarierna i Uppsala större arvoden än motsvarande notarier i Lund. Detta torde hava sin orsak i det ökade arbete för notarierna, som förorsakas av det i regel större studentantalet inom de olika fakulteterna i Uppsala ehuru väl detta i sin mån föranleder, att vederbörandes sportler normalt torde vara större i Uppsala än i Lund.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att höja det för notarien hos teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala på ordinarie stat för universitetet uppförda arvodet från dess nuvarande belopp, 200 kronor, till 400 kronor och förty öka det *ordinarie anslaget* till universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med ett belopp av 200 kronor. Ökat anslag.

7. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1918 anslag å tillhopa 3,500 kronor, därav 2,500 kronor åt en lärare och 1,000 kronor till förhöjning av institutionens ordinarie anslag till materiell m. m.

[48.]

Undervisningskurs i allmän kemi.

Behovet av detta anslag kvarstår även för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi bevilja på *extra stat* för år 1919

dels till arvode åt en lärare vid kursen ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor;

dels ock till höjning av institutionens anslag till materiell m. m. ett reservationsanslag av 1,000 kronor, eller tillhopa 3,500 kronor.

[49.]

Materiell
m. m. för hy-
gieniska in-
stitutionen.

8. **Materiell m. m. för hygieniska institutionen.** Under de senaste åren har riksdagen på extra stat beviljat anslag till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala, och har detta anslag för år 1918 uppförts med ett belopp av 5,000 kronor.

Vederbörande hava nu gjort framställning om anvisande på extra stat för år 1919 av enahanda anslag för berörda ändamål. Till stöd för denna framställning har åberopats en till medicinska fakulteten vid nämnda universitet avlåten skrivelse, däri föreståndaren för sagda institution meddelat en specifikation beträffande den tillämnade användningen av det begärda anslaget samt upplyst, att den verkliga kostnaden för institutionens drift under år 1916 uppgått till 5,264 kronor 4 öre.

Då de skäl, som lågo till grund för riksdagens år 1917 fattade beslut i omförmälda ärende, fortfarande äro för handen, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till materiell m. m. för hygieniska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 5,000 kronor.

[50.]

Extra ordina-
rie amanuens
vid anatomi-
ska institu-
tionen.

9. **Extra ordinarie amanuens vid anatomiska institutionen.** Till arvode åt en extra ordinarie amanuens vid Uppsala universitets anatomiska institution, att utgå enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelades, har riksdagen på extra stat för vartdera av åren 1917 och 1918 anvisat ett anslag av 600 kronor.

Beträffande användningen av berörda anslag tillämpas bestämmelser, meddelade i nådigt brev den 6 oktober 1916.

Då fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål av vederbörande ansetts vara erforderligt för år 1919, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till arvode åt en extra ordinarie amanuens vid Uppsala universitets anatomiska institution, att utgå enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 600 kronor.

[51.]

Materiell för
anatomiska
institutionen.

10. **Materiell för anatomiska institutionen.** Till höjning av det ordinarie materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala, 6,000 kronor, har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1918 anvisat ett extra anslag av 2,000 kronor.

Dylik höjning av materiellanslaget är erforderlig jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 2,000 kronor.

11. **Biträdande lärare i medicin.** För vart och ett av åren 1908—1918 har riksdagen till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisat ett extra anslag av 3,000 kronor. Vid de för åren 1916—1918 beviljade anslagen har det villkoret bundits, att därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor. Motsvarande begränsning har vidtagits i åtskilliga liknande fall.

[52.]

Biträdande
lärare i
medicin.

Under punkten 130 här nedan kommer jag att framställa förslag i syfte att genom tillfälliga anordningar för år 1919 i två särskilda avseenden förbättra den ekonomiska ställningen för docenterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid karolinska mediko-kirurgiska institutet. I ännu ett avseende bör man lämpligen kunna se docenterna till godo nämligen genom att av riksdagen utverka medgivande därtill att, då docent, som är innehavare av fast docentstipendium, tillika åtnjuter arvode för utövande av särskild befattning såsom akademisk lärare, av riksdagen i varje särskilt fall uppställt villkor angående minskande av arvodet, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor, måtte ändras därhän, att stipendiet och arvodet må sammanlagt uppgå till högst 6,000 kronor. En sådan åtgärd synes mig särskilt påkallad i sammanhang med mitt under punkten 130 väckta förslag rörande höjning av vikariearvodena för t. f. professorer. I enlighet härmed kommer jag att formulera vederbörande av mig under denna och åtskilliga följande punkter framställda förslag.

På grund av vad jag sålunda anført och då nu förevarande anslag är erforderligt även för år 1919, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor.

12. **Lärarkrafterna i kirurgi.** Till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala erfordras enligt av universitetsmyndigheterna gjord framställning anslag för år 1919 till samma belopp, som un-

[53.]

Lärarkrafterna i
kirurgi.

der vart och ett av åren 1908—1918 för ändamålet utgått på extra stat, eller 2,000 kronor.

Jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen att till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[54.]

Biträdande
lärare i öron-,
näs- och hals-
sjukdomar.

13. **Biträdande lärare i öron-, näs- och halssjukdomar.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning har riksdagen till arvode åt en biträdande lärare i öron-, näs- och halssjukdomar vid universitetet i Uppsala med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, avlöningen skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

Genom nådigt brev den 7 december 1917 ställde Kungl. Maj:t detta anslag till vederbörandes förfogande samt fastställde därvid följande instruktion för ifrågavarande lärare:

§ 1.

Biträdande läraren i öron-, näs- och halssjukdomar förordnas för en tid av ett år i sänder av kanslersämbetet för rikets universitet efter förslag av medicinska fakulteten.

§ 2.

Biträdande läraren är skyldig att i egenskap av föreståndare för kliniken och polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar varje läsår giva två undervisningskurser i sitt ämne, varje kurs under en tid av två månader och omfattande såväl klinisk som poliklinisk undervisning.

[§ 3.

Därest biträdande läraren förutom det för befattningen anvisade arvodet innehar docentstipendium, är han skyldig att under varje läsår ytterligare giva en tredje kurs av samma art och omfattning, som i § 2 sägs.

Vederbörande hava nu gjort framställning om beredande av enahanda anslag för år 1919.

På grund härav och under erinran om vad jag under punkten 52 anført angående begränsning av anslaget, därest läraren är innehavare av fast docentstipendium, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt en biträdande lärare i öron-, näs- och halssjukdomar vid universitetet i Uppsala med den

undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, avlöningen skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor.

14. **Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning.** Sedan några år utgår ett för universitetet i Uppsala uppfört *extra* anslag såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i nämnda stad röntgenavdelning. Anslaget, som för vart och ett av åren 1908—1910 utgjorde 500 kronor, har för åren 1911—1918 utgått med 1,500 kronor för år. Vid det höjda anslaget har fästs det villkoret, att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp utginge från akademiska sjukhusets stat. Beträffande assistentens tjänstgöring äro bestämmelser utfärdade den 2 december 1910.

[55.]

Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning

Då fortsatt anslag för ändamålet av vederbörande vitsordats vara erforderligt för år 1919, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1919 såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor, under villkor att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp för samma år utgår från akademiska sjukhusets stat.

15. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1889—1903 ett belopp av 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med förhöjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen plägat beviljas för perioder av sex år, och hava därav årligen anvisats vederbörliga belopp. I enlighet med av riksdagen uppställt villkor för anslagets utgående fastställde Kungl. Maj:t den 4 december 1903 reglemente för universitetslektorerna.

[56.]

Universitetslektorer.

För ifrågavarande ändamål har riksdagen år 1913 för ytterligare sex år beviljat ett anslag av 54,000 kronor, därav på *extra stat* för vart och ett av åren 1914—1918 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1919, och bör därför det belopp, 9,000 kronor, som återstår av det ursprungliga anslaget, nu äskas hos riksdagen.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget till anställande vid universitetet i Uppsala av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 9,000 kronor.

[57.]

Lärarbiträde
i ryska.

16. **Lärarbiträde i ryska.** Till arvode åt infött lärarbiträde vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala har riksdagen på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljat på extra stat för vartdera av åren 1915 och 1916 ett anslag av 500 kronor.

Fortsatt anslag till samma belopp beviljades jämväl för år 1917, varefter, sedan i anledning därav att professuren i slaviska språk vid universitetet blivit ledig och anslaget på grund härav ej kom till användning, 1917 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan medgav, att det för år 1917 beviljade anslaget finge såsom förslagsanslag å högst nämnda belopp för enahanda ändamål användas under år 1918.

Då nu vederbörande anmält, att motsvarande belopp är behöfligt även för år 1919, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt infött lärarbiträde vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 500 kronor.

[58.]

Psykologiska
laboratoriet.

17. **Psykologiska laboratoriet.** På framställning av Kungl. Maj:ts anvisade riksdagen till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala för vart och ett av åren 1915—1918 ett extra anslag av 1,000 kronor.

Enahanda anslag erfordras även för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 1,000 kronor.

18. **Pedagogiska seminariet och övningsskolan.** Sedan riksdagen för vartdera av åren 1912 och 1913 beviljat extra anslag till belopp av 5,000 kronor, avsedda att utgöra bidrag till uppehållande av verksamheten vid det pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den med seminariet förbundna övningsskolan, har anslag för enahanda ändamål av riksdagen uppförts på extra stat för vart och ett av åren 1914—1918 med ett till 7,000 kronor höjt belopp.

[59.]

Pedagogiska
seminariet
och övningsskolan.

Nu hava vederbörande gjort framställning om att anslag med det höjda beloppet måtte för samma ändamål anvisas jämväl för år 1919.

Då behov därav föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen att såsom bidrag till uppehållande av verksamheten å pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den därmed förbundna övningsskolan anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 7,000 kronor.

19. **Statistiska seminariet.** Till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala har riksdagen på extra stat anvisat för år 1915 1,000 kronor, därav 500 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell, samt för vart och ett av åren 1916—1918 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

[60.]

Statistiska
seminariet.

Med anledning av gjord framställning, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte fortfarande beredas universitetet, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

20. **Övningarna vid kemiska institutionen.** För åren 1908—1918 hava medel på extra stat av riksdagen anvisats till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala. Anslaget har utgjort 1,500 kronor för år.

[61.]

Övningarna
vid kemiska
institutionen.

Fortsatt anslag till samma belopp kräves för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

[62.] 21. **Assistent vid meteorologiska observatoriet m. m.** Från och med år 1904 har årligen utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 2,000 kronor till avlöning åt en assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna.

Framställning har blivit gjord om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till avlöning åt en assistent vid meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[63.] 22. **Assistent vid fysiska institutionen.** Till arvode åt en förbiträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid Uppsala universitets fysiska institution beviljade riksdagen år 1908 ett anslag av 7,500 kronor, varav på extra stat för vart och ett av åren 1909—1913 anvisades 1,500 kronor. På framställning av Kungl. Maj:t beviljade sedermera 1913 års riksdag för enahanda ändamål ett anslag av likaledes 7,500 kronor, och har riksdagen härav på extra stat för vartdera av åren 1914—1918 anvisat ett belopp av 1,500 kronor.

De med ifrågavarande anslag avsedda observationerna, som från början av år 1909 regelbundet utförts i ett härför inrett observatorium i tornbyggnaden å fysiska institutionen i Uppsala, leddes till en början av professorn i fysik vid nämnda universitet K. J. Ångström, men sedan denne år 1910 avlidit, övertogs ledningen av arbetet av hans efterträdare, professorn P. G. D. Granqvist.

I underdånig skrivelse den 24 augusti 1917 har nu vetenskapsakademien hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för ytterligare fem år från och med år 1919 för ifrågavarande ändamål bevilja ett anslag av 7,500 kronor, att utgå med 1,500 kronor årligen.

Till stöd för framställningen har åberopats en av Granqvist till vetenskapsakademien avlåten skrivelse, däri Granqvist lämnat en översikt av de arbeten, som hittills utförts å observatoriet, nämligen pyrheliometerobservationer över jordens nattliga värmeutstrålning och dennas förändring med årstiderna, bestämningar av solarkonstanten m. m., bestämning av solstrålningens fördelning på solytan samt komparationer av pyrheliometrar och utstrålningsinstrument. Granqvist har därjämte anfört:

Av den lämnade översikten torde framgå önskvärldheten av att arbetena å solarobservatoriet fortsättas ännu under en längre tid, ty först härigenom kan det arbete, som redan blivit nedlagt, bliva fruktbärande. Det är för övrigt högeligen önskvärt, att åtminstone på en plats i vårt land regelbundna undersökningar av solens strålning utföras, då man väl kan hoppas, att genom ett noggrant studium av denna strålning, som är den primära orsaken till förändringarna i atmosfären, även viktiga uppslag beträffande dessa senare kunna erhållas. Men om dessa undersökningar skola kunna fortsättas och vi sålunda fortfarande skola kunna taga del i det internationella arbetet på detta område, är ett fortsatt understöd till avlöning av en assistent för observationernas anställande nödvändigt.

Det större akademiska konsistoriet i Uppsala och kanslern för rikets universitet hava gjort framställningar i enahanda syfte, kanslern i underdånig skrivelse den 31 augusti 1917.

Enligt vad som framgår av professor Granqvists yttrande kunna ifrågasvarande observationer icke avbrytas, utan att man äventyrar resultatet av redan nedlagt arbete. Ett fortsatt beviljande av anslag för ändamålet synes alltså erforderligt, för att de utförda undersökningarna skola bliva fruktbärande, och det torde vara lämpligt, att, liksom vid föregående tillfällen ägt rum, medel nu beviljas för ytterligare en femårsperiod.

Departement-
schefen.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala bevilja ett anslag av 7,500 kronor samt därav anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 1,500 kronor.

23. Löneroglering för konservatorerna vid botaniska och zoologiska museerna. I utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., finnes under vardera av titlarna Botaniska institutionen, Botaniska museet, och Zoologiska institutionen, Zoologiska museet, uppförd en konservator. Motsvarande befattningshavare finnas anställda vid botaniska och zoologiska institutionerna vid universitetet i Lund. Bland de anslagskrav, som vederbörande universitet önskat få framlagda för 1918 års riksdag, förekomma framställningar om löneroglering för tre av nyss nämnda konservatorer, nämligen konservatorn vid botaniska museet i Uppsala, konservatorn vid zoologiska museet därstädes och konservatorn vid zoologiska institutionen i Lund. Då dessa framställ-

[64.]

Löneroglering för konservatorerna vid botaniska och zoologiska museerna.

64.] ningar synts mig värda beaktande, anhåller jag att få underställa desamma Kungl. Maj:ts prövning.

Innan jag under förevarande punkt upptager frågan om löneroglering för konservatorerna vid Uppsala universitet (i en följande punkt skall jag redogöra för framställningen från Lund), torde jag för vinnande av större överskådlighet få här i ett sammanhang förutskicka några erinringar beträffande samtliga fyra konservatorers hittillsvarande avlöningsförmåner.

Konservatorn vid botaniska museet i Uppsala erhöU enligt beslut av 1899 års riksdag sin avlöning höjdt från 750 kronor till 1,500 kronor. förutom viss naturaförmån till beräknat värde av 45 kronor. Konservatorn vid botaniska institutionen i Lund, vilkens löneförmåner tidigare utgjort likaledes endast 750 kronor, beviljades år 1905 löneförhöjning till 1,350 kronor. I proposition (nr 97) till 1908 års riksdag, angående löneroglering för rikets universitet m. m., föreslog Kungl. Maj:t, att ifrågavarande befattningshavare skulle tilldelas en begynnelselö'n av, konservatorn i Uppsala 1,800 kronor och konservatorn i Lund 1,600 kronor, av vilka belopp respektive 600 kronor och 500 kronor skulle utgöra tjänstgöringspeningar. Därjämte skulle vardera äga åtnjuta tre ålderstillägg, vart och ett å 250 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring. I en inom riksdagen väckt motion hemställdes om begynnelseavlönings höjande till 2,500 kronor för konservatorn i Uppsala och 2,200 kronor för konservatorn i Lund. Riksdagen bestämde avlöningarna till 2,250 kronor respektive 2,000 kronor, av vilka belopp 750 kronor respektive 700 kronor skulle utgöra tjänstgöringspenningar. Vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om ålderstillägg godkändes av riksdagen. I dessa delar hava universitetens stater icke sedermera undergått någon förändring.

Även konservatorn vid zoologiska museet i Uppsala och konservatorn vid zoologiska institutionen i Lund kommo år 1908 i åtnjutande av löneroglering. Deras avlöningar hade då sedan år 1877 utgått med oförändrade belopp, nämligen för konservatorn i Uppsala 2,200 kronor, jämte viss naturaförmån, värderad till 90 kronor, och för konservatorn i Lund 1,800 kronor. I förut omnämnda proposition till 1908 års riksdag föreslogs, att envar av de nu ifrågavarande konservatorerna skulle tillerkännas en begynnelseavlöning å 2,500 kronor, därav 1,500 kronor lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till tre ålderstillägg, vart och ett å 250 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring. Motionsvis hemställdes inom riksdagen, att dessa ålderstillägg skulle utbytas mot två ålderstillägg, vardera å 500 kronor. Riksdagen biträdde Kungl. Maj:ts förslag med den ändring, att vart och ett av de

tre ålderstilläggen bestämdes till 300 kronor. Icke heller dessa avlöningar hava sedermera undergått någon förändring. [64.]

Vad angår tjänstgöringsskyldigheten för de nu omhandlade konservatorerna vid Uppsala universitet äro bestämmelser därom meddelade av kanslern för rikets universitet.

För konservatorn vid botaniska museet i Uppsala är instruktion av kanslern fastställd den 8 juni 1909. Denna instruktion innehåller huvudsakligen följande:

Konservatorn skall tjänstgöra på museet fyra timmar dagligen. Han skall vårda museets alla samlingar av olika slag och tillse, att de äro konserverade och ordnade i enlighet med av prefekten fastställd plan. Han skall på tider, som av prefekten bestämmas, minst en timme i veckan hålla museets lokaler öppna för besökande samt för dem, som erhållit vederbörligt tillstånd till vetenskapligt arbete i museet, lämna tillträde till önskade delar av samlingarna. Han skall ombesörja utlånande av samlingar, då sådant av prefekten medgivits, utbyte av dupletter samt inordnande i museet av såväl nytillkomna samlingar som efter utlånande återställda delar av samlingarna. Han skall föra journal över museets förvärv av nya samlingar samt över utlåning och återställande av samlingar. Han skall övervaka katalogiseringen av samlingarna.

Konservatorn äger rätt till en och en halv månads semester årligen, när, utan kostnad för det allmänna, sådant av universitetets rektor prövas kunna ske utan hinder för göromålens behöriga gång.

För konservatorn vid zoologiska museet i Uppsala är reglemente fastställt den 31 maj 1913.

Konservatorn är enligt reglementet skyldig att tjänstgöra vid museet sex timmar dagligen å tider, som av vederbörande institutionsföreståndare bestämmas, samt att därunder utföra sådant arbete, som ligger inom hans kompetens och som av föreståndaren anvisas.

Konservatorn äger åtnjuta semester under sex veckor årligen å tid, som av institutionsföreståndaren bestämmas.

Konservatorn må ej utan särskilt tillstånd av institutionsföreståndaren på institutionens lokaler utföra arbete för enskild räkning eller därstädes förvara materialier eller preparat till dylikt arbete.

Jag övergår nu till den väckta frågan om löneförbättring åt ifrågasvarande båda konservatorer vid Uppsala universitet.

Framställning härom har gjorts i en av universitetskanslern med underdånigt utlåtande den 2 oktober 1917 överlämnad skrivelse, däri det större akademiska konsistoriet hemställt om utverkande av förslag till 1918 års riksdag att för konservatorn vid botaniska museet vid universitetet och konservatorn vid zoologiska museet därstädes höja de på ordinarie stat uppförda avlöningarna från deras nuvarande belopp till 3,700 kronor för vardera jämte rätt till tre ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor.

[64.]

Vad angår konservatorn vid botaniska museet har föreliggande förslag utgått från professorn i botanik och praktisk ekonomi vid universitetet H. O. Juell. I en till det större akademiska konsistoriet ställd skrivelse har Juell anfört följande:

Då genom den år 1908 fastställda ändringen av staten för Uppsala universitet lönen för konservatorn vid botaniska museet höjdes, vanns därmed en stor fördel såväl för platsens innehavare som också för museet, vilket med anledning därav kunde ställa ökade fordringar på konservatorn både med hänsyn till kompetens och till arbetsprestation. Sedan år 1909 har också konservatorssysslan innehafts av icke stipendierade docenter i botanik, och instruktionen för tjänstens innehavare har ålagt honom 4 timmars dagligt arbete på museet.

Emellertid är denna avlöning, ehuru väsentligt bättre än före år 1908, icke tillräcklig för att kunna varaktigt fästa platsens innehavare vid densamma. Den förre innehavaren, docenten C. J. F. Skottsberg, lämnade platsen, så snart tillfälle för honom yppade sig att erhålla ett fast docentstipendium. Och den nuvarande konservatorn, docenten G. Samuelsson, har för matematisk-naturvetenskapliga sektionen tillkännagivit sin önskan att komma i åtanke vid förslags upprättande till rörligt docentstipendium och sin avsikt att i sådant fall taga avsked från konservatorsbefattningen, och detta ehuru ett rörligt docentstipendium endast belöper sig till 2,000 kronor.

För botaniska museet är det emellertid av icke ringa vikt, att dess konservator är väl förtrogen med de många olikartade avdelningarna av dess omfattande samlingar, och en sådan förtrogenhet kan först under ett eller ett par års tjänstgöring vinnas. Men det är då också stor skada, om han efter att hava väl arbetat sig in i sin uppgift lämnar sin plats för att efterträdas av en ny innehavare, som åter behöver lång förberedelse för att kunna fullt ersätta honom.

Endast ett sätt torde finnas att avhjälpa denna olägenhet, nämligen en förbättring av konservatorslönen. Därmed bör även följa en ökning av anspråket på konservatorns arbete i museets tjänst. Även detta är ett viktigt behov för museet, ty dess samlingar äro så stora och så mycket är att uträtta med deras ordnande och bearbetande, att konservatorns hela arbetstid behöver därtill tagas i anspråk. För museets utveckling och förkovran är det därför av betydelse, att konservatorns ställning förbättras genom ökade löneförmåner.

Av andra befattningar vid universitetet, vilkas löner i senare tid blivit fastställda och som kunna komma i betraktande såsom jämförliga med den här ifrågakvarande befattningen, torde andre bibliotekarierna vid biblioteket vara de, som närmast kunna anses jämförbara med den botaniska konservatorn, såväl med hänsyn till den fordrade kompetensen som till den grad av självständighet i arbetsuppgifterna, som synes tillkomma dem. Dessa andre bibliotekariers avlöning är 3,700 kronor jämte 3 ålderstillägg å 500 kronor. Om konservatorn vid botaniska museet erhåller en sådan lön, torde man kunna hoppas, att han därigenom åtminstone för en längre följd av år skulle bindas vid sin befattning vid museet.

Jag får därför hemställa, att konsistoriet ville utverka, att konservatorn vid botaniska museet erhåller samma löneförmåner som en andre bibliotekarie vid universitetsbiblioteket, varmed, då enligt gällande av kanslern fastställda instruktion arbetstiden utgör endast 4 timmar dagligen, bör följa den ökade tjänstgöringsskyldighet, som av kanslern kan komma att fastställas.

Vad Juel sålunda föreslagit biträdades av matematisk-naturvetenskapliga sektionen.

Vidkommande förslaget att höja avlöningen för konservatorn vid zoologiska museet grundades det större konsistoriets framställning på en av professorn i zoologi vid universitetet A. Wirén gjord hemställan. I skrivelse till matematisk-naturvetenskapliga sektionen den 10 maj 1917 anförde Wirén, bland annat:

Sedan en särskild professur i zoologi år 1854 inrättats i Uppsala, trädde dess första innehavare genast energiskt i verksamhet för att där inrätta ett zoologiskt museum, utan vilket någon undervisning i ämnet icke var möjlig.

För åstadkommande och underhållande av detta museum var det nödvändigt att vid detsamma anställa en preparator eller konservator, vilket också skedde redan år 1855. För dennes avlöning anvisades till en början av kanslern mindre belopp ur den så kallade kanslersfonden, numera universitetets reservfond, men snart nog beviljade riksdagen en ordinarie lön å 1,500 riksdaler åt konservatorn. Lönen har sedermera vid olika tillfällen ökats och utgår enligt nu gällande stat med 2,500 kronor, med tre ålderstillägg, vardera å 300 kronor. Slutlönen, efter 15 år, uppgår sålunda till 3,400 kronor.

Då anslag till konservatorn först begärdes, angåvos hans åligganden så att han skulle utföra »uppstoppning, skelettering, spritläggning m. fl. dylika göromål, till vilkas fullgörande professorns övriga åligganden icke lämna honom tillräcklig tid». Det är härav tydligt, att meningen var, att platsens innehavare skulle vara hantverkare och icke vetenskapsman. Han jämställdes närmast med örtagårdsmästaren. De först anställda konservatorerna voro heller icke vetenskapligt utbildade.

Men förhållandena hava så småningom ändrats därhän, att på konservatorn numera måste ställas helt andra fordringar än då platsen inrättades eller då lönen senast reglerades.

Så småningom har här samlats ett museum, som innehåller det mesta av sådana behövlige föremål, som en hantverkare-konservator lämpligen kan förfärdiga. För sådana samlingars vidmakthållande och möjligen behövlige kompletterande kräves ej längre så mycket konservatorsarbete av det slag, som vid befattningens inrättande avsågs. Däremot måste konservatorn numera utföra en mängd arbeten, för vilka vetenskaplig utbildning erfordras.

För undervisningen krävas många preparat och andra föremål, som kuona framställas endast av en vetenskapligt utbildad konservator. De stora samlingar, som under tidernas lopp hopats och som icke utställas, måste vårdas och hållas i ordning för att kunna tjäna sitt ändamål att utgöra material för de vetenskapliga undersökningar, som utföras på institutionen. Nya föremål inkomma årligen, stundom i tiotusental. Dessa behöva ordnas, etiketteras och, åtminstone i vissa fall, bestämmas för att sedan kunna tillhandahållas studerande och lärare, som sysselsätta sig med specialarbeten. För de vetenskapliga arbetena på institutionen kräves också en allt mera omfattande förbindelse med andra in- och utländska vetenskapliga institutioner, från vilka samlingar ofta lånas för undersökning eller jämförelse, upplysningar infordras o. s. v. Likaså utlämnas från Uppsala universitets samlingar föremål till andra institutioner. Ofta förekommande framställningar om smärre undersökningar, avbildningar av föremål från museet o. s. v. böra naturligtvis tillmötesgås. För att denna vetenskapliga

[64.]

kommers, som i och för sig kan taga mycken tid i anspråk, skall kunna skötas med nödig ordning, måste noggrann liggare över in- och utlånade samlingar föras. Allt detta bör utföras av konservatorn, då institutionens föreståndare omöjligen kan medhinna det och amanuensen, som bland annat har att sköta biblioteket, skriftbytet och åtskilligt annat, som närmast sammanhänger med undervisningen, även har fullt upp att göra med andra arbeten.

Någon undervisning bör enligt min mening ej åläggas konservatorn, men han bör dock ha hand om en del instrument och andra tekniska hjälpmedel och stå de studerande, som börja sina specialarbeten, till tjänst med anvisningar och handledningar vid deras begagnande.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att den zoologiska institutionen i hög grad har behov av en vetenskapligt utbildad konservator. Detta behov kunde också tillgodoses, då konservatorsbefattningen senast — år 1913 — tillsattes. Det lyckades då att till konservator erhålla en ung vetenskapsman, som ungefär samtidigt utnämndes till docent i zoologi. Vid Lunds universitet har den zoologiska institutionen sedan lång tid tillbaka haft en vetenskapsman anställd såsom konservator. Även han är numera tillika docent i zoologi. En motsvarande befattning — ofta kallad innehavaren custos — finnes också i Hälsingfors och vid de flesta tyska och flera andra utländska zoologiska institutioner av någon betydelse.

Tydligt är, att den nuvarande lönen är allt för liten för en vetenskapsman. Enligt gällande reglemente, fastställt år 1913, åligger det ifrågavarande konservator att tjänstgöra 6 timmar dagligen hela året med undantag av 6 veckor, då han åtnjuter semester.

I en ytterligare till sektionen ingiven skrivelse den 6 september 1917 har Wirén, under hänvisning till sin föregående framställning, anført, bland annat, följande:

Professor Juel har framhållit svårigheten att, med nuvarande lönen, vid den botaniska institutionen få en konservator, som någon längre tid stannar på sin plats. Samma svårigheter förefinnas även beträffande konservatorn vid den zoologiska institutionen. Jag är i tillfälle att meddela, att den nuvarande konservatorn, docenten K. A. S. Bock, som utnämndes år 1914 och som sedan mars 1917 befinner sig på en forskningsresa i Stilla havet och därför icke äger någon närmare kännedom om de åtgärder, som från min sida vidtagits för utverkande av konservatorslönens höjning, i brev förklarar, att han icke kan kvarstå på sin plats, såvida icke lönen höjdes.

För att man skall kunna påräkna, att en duglig, vetenskapligt utbildad konservator stannade på sin plats och helt ägnade sig åt densamma, vore nog en ganska betydande löneförhöjning önskvärd. Ursprungligen hade jag tänkt mig, att lönen borde sättas lika med en laboratorlön, vilket jag också fortfarande helst skulle önska. Men då det på grund av kända förhållanden är nödigt att till det minsta möjliga begränsa framställningar om statens ekonomiska understöd och då även med en mindre löneförhöjning det är att hoppas, att konservatorstjänsten skall kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt uppehållas, har jag funnit mig böra för närvarande begränsa mig till att för konservatorn vid zoologiska institutionen begära samma lön, som äskats för motsvarande befattningshavare vid den botaniska institutionen, eller löneförhållanden motsvarande en andre bibliotekaries.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att sektionen ville hos det större

konsistoriet anhålla, att bland universitetets riksdagspetita upptages en ökning av lönen för konservatorn vid zoologiska museet från nuvarande 2,500 kronor till 3,700 kronor jämte rätt att åtnjuta 3 ålderstillägg å 500 kronor i stället för, såsom nu, 3 ålderstillägg å 300 kronor.

[64.]

Wiréns hemställan tillstyrktes av sektionen.

Vid behandlingen inom det större konsistoriet av ifrågavarande båda anslagskrav tillkännagav universitetets rektor, professorn J. H. E. Schüek, att han icke kunde biträda desamma.

Till stöd härför anförde han, att han icke i ärendets dåvarande skick kunde taga ställning till frågan om nödvändigheten eller lämpligheten att till konservatorer utse vetenskapsmän med exempelvis docentutbildning. I sammanhang därmed erinrade han, att vid naturhistoriska riksmuseet konservatorerna vore av den äldre typ, som nu i Uppsala skulle ersättas med en ny. För övrigt betvivlade han, att om man till konservatorer utsåge dylika vetenskapligt utbildade personer, dessa skulle kunna genom blott ekonomiska fördelar bindas vid platsen. Konservatorn-vetenskapsmannen komme, enligt Schüeks mening, att betrakta konservatorssysslan endast såsom ett brödstycke och skulle nog så mycket som möjligt skaffa sig tjänstledighet för vetenskapliga forskning i syfte att kunna meritera sig till den första vetenskapliga plats inom hans fack, som bleve ledig. Konservatorsplatsen skulle därför troligen allt fortfarande komma att ständigt växla innehavare. Eller ock komme måhända platsen att utvecklas till en prorektorsbefattning av samma art som den, som förut funnits men som nu förvandlats till en professur. Men då komme nog — befarade Schüek — den gamla konservatorsbefattningen att därjämte påyrkas såsom nödig.

De av Schüek sålunda framhållna synpunkterna rönste stark gensaga från flera håll inom konsistoriet.

I fråga om jämförelsen mellan konservatorerna vid riksmuseet och vid de ifrågavarande universitetsinstitutionerna anmärktes, att denna jämförelse vore mindre riktig, enär vid de senare på grund av undervisningens behov av material, såsom anatomiska preparat m. m., konservatorerna nödvändigtvis måste besitta en helt annan och mera grundlig vetenskaplig underbyggnad än vid riksmuseet, där konservatorernas verksamhet vore av ungefär samma art som fordom vid universitetet, då anatomien och andra moderna grenar av undervisning och laboratoriearbeten icke spelat någon nämnvärd roll.

Det framhölls vidare, att riksmuseets zoologiska avdelningar utgjorde ett stort för allmänheten avsett museum, där utrymmet i alldeles övervägande grad upptoges av uppstoppade djur eller torkade insekter. I hela detta museum funnes däremot icke ett enda arbetsrum för forskare utom intendenternas och assistenternas. Detta förklarade, att riksmuseets konservatorer kunde vara av ett helt annat slag än universitetens. De vore, ehuru betydligt högre avlönade än i Uppsala, uteslutande hantverkare utan någon zoologisk utbildning. Och de sysselsattes uteslutande med uppstoppning eller andra arbeten av samma art. Universitetets zoologiska institution vore däremot uteslutande avpassad för den akademiska undervisningens och forskningens behov. Den vore ej tillgänglig för allmänheten men hade 17 arbetsplatser för forskare utom professorernas och amanuensernas. Den vore sålunda av helt annan art än riksmuseet och krävde andra hjälpmedel än detta.

[64.]

Beträffande invändningen, att en vetenskapligt utbildad konservator icke torde komma att i tillräcklig grad intressera sig för sin tjänst utan skulle snarast möjligt lämna densamma för en rent vetenskaplig befattning, framhölls, att meningen icke vore, att konservatorn borde vara docent eller äga kompetens till akademisk lärarbefattning. Någon framträdande läggning såsom självständig forskare vore ingalunda behöfvig. Det vore tillräckligt, att vederbörande ägde en god vetenskaplig zoologisk utbildning, teknisk skicklighet och ordningssinne; man begärde ej av honom, att han skulle vara vetenskaplig forskare, och han komme icke att meddela någon undervisning utöver handledning i viss teknik, t. ex. mikrofotografering. För att emellertid kunna erhålla en härför kvalificerad person vore en löneförbättring nödvändig.

Vad särskilt angår konservatorstjänsten vid botaniska museet anfördes, att Schücks invändningar icke kunde hava något avseende på denna befattning, enär redan nu och sannolikt allt ifrån början endast personer med vetenskaplig utbildning kunnat ifrågakomma som innehavare av densamma.

Kanslern har i sitt omförmälda utlåtande tillstyrkt proposition till riksdagen i överensstämmelse med det större konsistoriets förslag.

Departementschefen.

De båda konservatorerna vid botaniska och zoologiska museerna i Uppsala äro, liksom ock är fallet med motsvarande befattningshavare i Lund, för närvarande i avlöningshänseende olika ställda, i det att konservatorn vid zoologiska museet åtnjuter en något högre avlöning än den, som tillkommer konservatorn vid botaniska museet. Nu föreliggande framställning innebär ej allenast deras inbördes jämställande beträffande avlöningsförmåner utan även beredande åt dem av löneförmåner, enahanda med dem, som tillkomma andre bibliotekarierna vid universitetsbiblioteken.

I fråga om löneförbättring för konservatorerna anser jag de uttalanden, som under ärendets behandling gjorts, ävensom förhållandena i övrigt, sådana de under senare tiden utvecklat sig, peka på önskvärdheten av att åtgärder vidtagas i syfte att förbättra deras ekonomiska villkor. Med avseende å de fordringar, som numera ställas på dessa befattningshavare i fråga om såväl arbetenas kvalitet som ökad tjänstgöringsskyldighet, finner jag ingen anledning föreligga att bibehålla den nuvarande skillnaden i avlöning dem emellan.

Vad först beträffar konservatorn vid botaniska museet betingas kravet på en förbättrad avlöning för honom företrädesvis av den utvidgning av museet, som under de senare åren ägt rum. Såsom jag tidigare omförmäلت, är konservatorn enligt gällande instruktion skyldig att tjänstgöra å museet fyra timmar dagligen. I betraktande av den hittillsvarande låga avlöningen har det icke ansetts möjligt att som regel ålägga honom en längre tjänstgöring. Med museets tillväxt har emellertid följt en så stor ökning av arbetet därstädes, att numera konservatorns hela arbetstid måste tagas i anspråk. För att möjliggöra detta är det nödvändigt att höja avlöningen.

Det har betonats, att en dylik åtgärd erfordras även med hänsyn till önskvärdheten att undvika alltför täta ombyten av befattningens innehavare. Det torde jämväl förtjäna att framhållas, hurusom av denne befattningshavare måste fordras ej blott omfattande arbete utan även vidsträckt kunskaper om växtrikets olika avdelningar, kunskaper, som endast kunna förvärfvas under mångåriga vetenskapliga studier.

Vad därefter angår konservatorn vid zoologiska museet uppställer sig till en början självfallet, såsom ock inom det större akademiska konsistoriet kommit till uttryck, jämförelsen med konservatorerna vid naturhistoriska riksmuseet. Dessa senare åtnjuta för närvarande en avlöning av 3,000 kronor, därav 1,700 kronor lön, 1,050 kronor tjänstgöringspenningar och 250 kronor ortstillägg, vartill kunna komma tre ålderstillägg till lönen å 300 kronor. Härjämte utgår i arvode åt konservator, som förordnas att undervisa och handleda konservatorselever, ett arvode av 300 kronor. Konservator vid naturhistoriska riksmuseet åtnjuter sålunda — även fränsett ortstillägg och sistberörda arvode av 300 kronor — avlöningsförmåner, som överstiga vad för närvarande tillkommer zoologie konservatorn i Uppsala. Skillnaden — 250 kronor — torde måhända kunna anses kompenserad genom den i gällande avlöningsvillkor för naturhistoriska riksmuseet intagna bestämmelsen, att konservator ej må åtaga sig konservatorsarbeten åt enskilda, under det konservatorn vid zoologiska museet i Uppsala är oförhindrad att åtaga sig sådana uppdrag och, under förutsättning av särskilt tillstånd av institutionsföreståndaren, får på institutionens lokaler utföra dylika arbeten. Jag vill i detta sammanhang bringa i erinran, att jag under punkten 27 i det föregående, till förbättrande av avlöningsförmånerna för konservator vid naturhistoriska riksmuseet, hemställt om sådan ändring i gällande avlöningsvillkor för befattningshavare vid museet, att där anställd konservator må under visst villkor åtaga sig konservatorsarbeten åt enskilda.

Emellertid synes mig denna jämförelse, som ävenledes torde hava legat till grund vid bestämmandet av avlöningsförmånerna för konservatorerna vid naturhistoriska riksmuseet, ej längre motsvara de verkliga förhållandena. På sätt av den ovan lämnade utredningen framgår, har konservatorsbefattningen vid universitetet i Uppsala utvecklats från att vara en syssla med krav på vissa hantverksmässiga och tekniska färdigheter hos sin innehavare till en tjänst, där mera vetenskapliga kvalifikationer äro ej endast önskvärda utan även i en mängd fall nödvändiga. Det är nämligen givet, att vid universitetsarbetena med deras tillgodoseende av såväl vetenskapens som framför allt undervisningens intressen helt andra krav måste ställas på ifrågavarande befattningshavare än vid en in-

[64.] stitution av den art, riksmuseet företräder. Man må jämväl i denna sak uppmärksamma det förhållandet, att medan professorerna vid universitetet på grund av sin undervisningsskyldighet äro i behov av kvalificerade biträden vid vården och skötseln av sina museer, vederbörande intendent vid naturhistoriska riksmuseet har att odelat ägna hela sin tjänstgöring åt den avdelning av riksmuseet, som står under hans ledning. Förhållandena äro enligt min mening av så helt olika karaktär vid universitetet och riksmuseet, att jag ingalunda tvekar att giva mitt förord åt en framställning, som avser att bereda konservatorerna vid universitetet bättre avlöningsförmåner än vad nu utgår till konservatorerna vid riksmuseet.

Mot den föreslagna jämställdheten i avlöningshänseende med andre bibliotekarierna vid universitetsbiblioteken har jag intet att erinra. Med ifrågakvarande konservatorsbefattningar skulle alltså förbindas en avlöning av 3,700 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle kunna komma tre ålderstillägg å 500 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring. För ändamålet fordras en höjning av statsanslaget till universitetet i Uppsala med 1,450 kronor så vitt angår konservatorn vid botaniska institutionen samt med 1,200 kronor i fråga om konservatorn vid zoologiska institutionen, tillhoppa 2,650 kronor. Ålderstilläggen böra utgå ur förslagsanslaget till ålderstillägg under åttonde huvudtiteln.

För åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner böra i tillämpliga delar gälla enahanda villkor och bestämmelser som de, vilka, i enlighet med riksdagens beslut, genom kungörelsen den 13 juni 1908 äro fastställda för åtnjutande av de för vissa befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet från och med år 1909 gällande nya avlöningsförmåner.

Nu omförmälda konservatorer torde, såsom hittills, böra tillsättas av kanslern, vilken det jämväl tillkommer att utfärda erforderliga föreskrifter om ökad tjänstgöringsskyldighet.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att
dels höja den i utgiftsstaten för Uppsala universitet, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Botaniska institutionen, Botaniska museet, upptagna avlöningen för en konservator från dess nuvarande belopp, 2,250 kronor, till 3,700 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar;
dels höja den i samma stat under titeln Zoologiska institutionen, Zoologiska museet, uppförda avlöningen för en konservator från dess nuvarande belopp, 2,500

kronor, till 3,700 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar;

dels medgiva, att en var av bemälda konservatorer må, i stället för vad i detta avseende för närvarande är fastställt, äga rätt till tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring;

dels förordna, att för åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner ifrågavarande befattningshavare skola i tillämpliga delar vara underkastade enahanda villkor och bestämmelser som de, vilka genom nådiga kungörelsen den 13 juni 1908 äro fastställda för åtnjutande av de för vissa befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet från och med år 1909 gällande nya avlöningsförmåner;

dels av nu ifrågavarande anledning höja det *ordinarie anslaget* till Uppsala universitet, universitetsstaten, med 2,650 kronor;

dels ock medgiva, att ovanberörda ålderstillägg må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Ökat anslag.

24. **Driftkostnader för Klubbans biologiska station.** På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans biologiska station på extra stat för vart och ett av åren 1917 och 1918 anvisat ett anslag av 2,200 kronor.

[65.]

Driftkostnader för Klubbans biologiska station.

Sedan nu anmälts, att enahanda anslag erfordras även för år 1919, får jag jag hemställa om förslag till riksdagen

att till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans biologiska station anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 2,200 kronor.

25. **Undervisning i bokföring.** För vart och ett av åren 1909—1918 har riksdagen på extra stat anvisat ett anslag av 600 kronor för anordnande av undervisning i bokföring vid universitetet i Uppsala.

[66.]

Undervisning i bokföring.

Nu gällande bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nådiga breven den 18 december 1908 och den 24 november 1916.

Undervisning av ifrågavarande slag synes fortfarande böra äga rum vid universitetet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid universitetet i Uppsala av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 600 kronor.

[67.]
Bokbinderi-
arbeten vid
universitets-
biblioteket.

26. **Bokbinderiarbeten vid universitetsbiblioteket.** På grund av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1917 års riksdag till bokbinderiarbeten vid universitetsbiblioteket i Uppsala för år 1918 ett reservationsanslag av 1,500 kronor.

Jämväl för år 1919 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och får jag för den skull hemställa om förslag till riksdagen

att till bokbinderiarbeten vid universitetsbiblioteket i Uppsala bevilja på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 1,500 kronor.

[68.]
Universitets-
biblioteket.

27. **Universitetsbiblioteket.** För åren 1908—1918 har av riksdagen anvisats ett årligt extra anslag å 10,000 kronor till Uppsala universitets bibliotek, vilket anslag är avsett till bokinköp.

Dylikt anslag är jämväl för år 1919 erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till Uppsala universitets bibliotek anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

[69.]
Vissa säker-
hetsåtgärder
vid universi-
tetsbibliote-
ket i Uppsala.

28. **Vissa säkerhetsåtgärder vid universitetsbiblioteket i Uppsala.** I underdånig skrivelse den 2 oktober 1917 har kanslern för rikets universitet efter av det större akademiska konsistoriet i Uppsala därom gjord framställning anhållit om höjning med 525 kronor av universitetsbibliotekets anslag. Framställningen avser att bereda tillgång till anordnande av inspektionsrond för övervakande av den elektriska ledningen inom biblioteket.

Denna framställning grundar sig på en av överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket till det större konsistoriet avlåten skrivelse, däri anförts följande:

Professor G. Granqvist, som på anmodan av drätselnämnden till densamma avgivit yttranden i frågor angående den elektriska anläggningen för belysning och kraft inom universitetsbiblioteket samt angående med hänsyn till denna erforderliga åtgär-

der mot eldfara, har bland annat förklarat, att han anser nödvändigt, att varje dag, då elektrisk ström varit använd inom byggnaden, en inspektionsrond företages genom densamma samtliga avdelningar minst en timme efter all ströms avstängning för dagen i syfte att tillse, att kortslutning icke må hava inträffat så kort tid före avstängningen, att den skulle kunna åstadkomma eldsvåda, sedan all personal lämnat byggnaden, i vilken portvakts- eller vaktmästarbostad tyvärr icke finnes. Arbetet inom biblioteket upphör kl. 8 varje afton, till följd varav nämnda rond skall företagas mellan kl. 9 och 10 e. m.

Nödvändigheten av att ingen säkerhetsåtgärd lämnas åsido i en byggnad, där oersättliga värden förvaras, torde vara uppenbar.

Bibliotekets vaktmästare hava ett så betungande arbete i tjänsten, att de enstämigt förklarat, att de icke ens mot särskild ersättning kunna åtaga sig ifrågavarande bevakningstjänst vid en tid på dygnet, då de behöva gå till vila. En särskild person har därför måst anställas för ändamålet mot en ersättning av 1 krona 50 öre för dag. Rondens vederbörliga fullgörande, som tager en timmes tid i anspråk, inberäknat vägen till och från biblioteket, kontrolleras medelst kontrollur, vilka uppdragas med nycklar, som äro fastsatta på 18 olika platser inom den vidsträckt byggnaden.

Kostnaden för år kan ej noggrant bestämmas, enär belysning även om söndagarna ofta måste användas under den mörkare årstiden. Hissarna äro i bruk även under den ljusa årstiden, eftersom biblioteket är öppet året runt. Ett beräknat antal av 350 dagar om året å 1 krona 50 öre motsvarar ett belopp av 525 kronor om året.

Jag hemställer vördsamt, att konsistoriet ville till avlöning åt en person, som har att verkställa den ifrågavarande inspektionsronden, bland årets riksdagspetita upptaga en höjning med 525 kronor av det anslag å 18,800 kronor, som från och med år 1918 på universitetsbibliotekets stat utgår till arvoden m. m., eller en höjning av sistnämnda anslag från 18,800 kronor till 19,325 kronor.

Ovannämnda anslag å 18,800 kronor är i universitetets utgiftsstat, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Biblioteket, uppfört med titel: anslag till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. Ur detta anslag utgå av Kungl. Maj:t bestämda poster för särskilda ändamål. En av dessa poster, uppförd under benämningen »flitpenningar åt extra ordinarie tjänstemän, ersättning för extra arbetshjälp samt renskrivning», utgår från och med år 1918 med 4,000 kronor.

Jag anser, att giltiga skäl anförts till stöd för anordnandet av ifrågavarande inspektionsrond på sätt överbibliotekarien föreslagit. Det för ändamålet erforderliga beloppet torde kunna tilläggas nyssberörda, i ovannämnda anslag å 18,800 kronor ingående post å 4,000 kronor. Posten kunde då lämpligen erhålla ändrad benämning i syfte att angiva utvidgning av dess ändamål. Vad tilläggsbeloppets storlek angår synes det mig lämpligen kunna sättas till ett avrundat belopp av 500 kronor. Ifrågavarande anslag skulle alltså ökas med nämnda belopp till 19,300 kronor. Den oförmålda posten skulle komma att uppgå till 4,500 kronor.

Ökat anslag.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att höja det i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, afdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar m. m., under titeln Biblioteket, uppförda anslaget till arvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrivning, eftermiddagstjänst m. m. från dess nuvarande belopp, 18,800 kronor, till 19,300 kronor eller med 500 kronor ävensom i anledning därav höja det *ordinarie anslaget* till Uppsala universitet, universitetsstaten, med sistnämnda belopp.

[70.]

Universitetets
årsskrift.

29. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Uppsala universitets årsskrift har riksdagen för vart och ett av åren 1912—1918 beviljat ett extra anslag av 5,000 kronor.

Vederbörande myndigheter hava nu anmält, att för ifrågavarande ändamål ett lika stort belopp är behöfligt jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till utgivande av Uppsala universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 5,000 kronor.

[71.]

Vakt-
mästaren
vid
musikaliska
kapellet.

30. **Vaktmästaren vid musikaliska kapellet.** Genom den löne-reglering, som vid 1908 års riksdag skedde för rikets universitet, bestämdes, att vaktmästaren vid musikaliska kapellet i Uppsala, vilken förut åtnjutit, utom boställsrum, ett å stat uppfört arvode av 250 kronor, skulle erhålla, jämte berörda naturaförmån, ett till 400 kronor förhöjt arvode.

I det betänkande, som löne-regleringskommittén avgav den 14 november 1916 angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare hos statens ämbetsverk och myndigheter, har kommittén framlagt förslag i fråga om flertalet av de vid universitetet i Uppsala och dess institutioner anställda vaktmästare. Ett par befattningshavare, bland dem vaktmästaren vid musikaliska kapellet, har kommittén emellertid ansett icke falla inom ramen för den undersökning, kommittén anbefallts att i omförmälda hänseende verkställa. Kommittén framhöll därvid, att, ehuru det syntes sannolikt, att jämväl beträffande en och annan av senast berörda befattningshavare skäl till avlöningsförhöjning kunde föreligga, kommittén icke ansett sig hava att härom nu framlägga några förslag utan att det syntes få ankomma på

vederbörande myndigheter att härutinnan göra de framställningar, till vilka fog kunde förefinnas.

[71.]

I en till det större akademiska konsistoriet i Uppsala ingiven skrivelse har director musices vid universitetet därstädes Hugo Alfvén hemställt om åtgärders vidtagande för beredande åt vaktmästaren vid musikaliska kapellet av en skäligen höjning av hans kontanta avlöning jämte tre famnar fri ved och fri belysning. Alfvén framhåller i huvudsak, att den ökade intensitet, varmed musikaliska kapellets arbete de senare åren bedrivits, också medfört ökat arbete för kapellets vaktmästare samt att dennes ekonomiska ställning vore synnerligen bekymmersam och tillfälle till extra arbete, som kunde utföras under de stundom oregelbundna fritimarna, hittills visat sig omöjligt att erhålla. Vidare erinrades, hurusom ifrågasvarande vaktmästare åtnjöte boställsrum (ett rum och kök), varmed dock ej följde fri ved eller belysning; elektriskt ljus vore emellertid inlett i bostaden.

Vid ärendets behandling inom universitetets drätselnämnd anförde akademiräntmästaren, att ifrågasvarande vaktmästares avlöningsförmåner, med hänsyn till såväl de stegrade levnadskostnaderna som den under de senare åren inträdda ökningen i arbetet, vore oskäligt låga. Räntmästaren ifrågasatte därför utverkande av en förhöjning av vaktmästarens löneförmåner, så att han bekomme en fast lön av 500 kronor och tjänstgöringspenningar till belopp av 300 kronor ävensom erhöle bränsle, 3 famnar ved för sin bostad, med skyldighet dock att, så länge han åtnjöte fri bostad och bränsle, vidkännas avdrag å lönen med 150 kronor. Härtill skulle komma två ålderstillägg å 100 kronor vardera, efter 5 och 10 års tjänstgöring.

Drätselnämnden beslöt föreslå det större akademiska konsistoriet att göra vederbörlig framställning i enlighet med räntmästarens förslag.

I anslutning härtill gjorde också konsistoriet framställning hos kanslern för rikets universitet, och i skrivelse den 6 oktober 1917 anhöll kanslern om proposition till riksdagen i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Till belysande av arten och omfattningen av de göromål, som för närvarande tillkomma vaktmästaren vid musikaliska kapellet i Uppsala, har jag från director musices införskaffat vissa uppgifter i berörda hänseenden. Den prememoria, Alfvén i ämnet avgivit, är av i huvudsak följande innehåll:

Departementschefen.

Vaktmästaren vid Uppsala universitets musikaliska kapell åligger:

1) Att göra nödiga anordningar för iordningställande av instrument, noter, notställare och stolar vid kapellets övningar, som äga rum i medeltal 3 gånger i vec-

[71.]

kan. Den närmaste veckan före konsert hållas övningar varje dag, stundom på mid-dagen, stundom på kvällen. Äga övningarna då rum i universitetets aula, måste allt material transporteras dit.

2) Att närvara vid director musices dagliga mottagningar kl. 1 e. m. och efter dessa förrätta de med mottagningarna ofta förbundna ärendena.

3) Att se till, att allt orkester- och notmaterial hålles i ordning.

4) Att gå ärenden med notpaket samt transportera instrument för eventuella reparationer.

5) Att uträtta nödiga ämbetsärenden till universitetet.

6) Att gå omkring med lista för kallelse till de sammanträden, som beröra den ekonomiska sidan av kapellets verksamhet.

7) Att städa och elda i kapellets lokaler (en övningssal och ett biblioteksrum).

8) Att såga och hugga samt bära in kapellets ved.

9) Att hålla snyggt på det Linnéanum tillhörande trädgårdsområdet.

Som av det ovanstående framgår, är vaktmästarens närvaro påkallad snart sagt vilken stund som helst på dagen, så att han under pågående läsår icke kan påtaga sig annan fast anställning — utom vaktmästarbefattningarna vid sängsällskapet »O. D.» och Filharmoniska sällskapet — utan förfång för universitetstjänsten. Av »O. D.» har han 100 kronor i årslön, och från nämnda sällskap har han de sista åren ej haft någon inkomst, då dess verksamhet varit nedlagd.

Endast sommartid: den 1 juni—den 1 september, kan han taga annan fast an-ställning, som dock visat sig svår, nästan omöjlig att erhålla.

En höjning av ifrågavarande vaktmästares avlöningsförmåner finner jag skälig. Jag är dock ej sinnad att för befattningshavaren i fråga för-orda en fastare anställning av sådan art, som den föreliggande framställ-ningen avser, utan inskränker mig till att föreslå en förhöjning av det kontant utgående arvodet. Detta synes mig böra sättas till 700 kronor. Rätten till boställsrum skulle oförändrad kvarstå. Vaktmästaren skulle, om mitt förslag bifalles, komma i åtnjutande av förmåner i värde unge-färligen motsvarande vad myndigheterna velat bereda honom å universi-tetets stat, således med bortseende från de föreslagna ålderstilläggen.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att höja det i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala under avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrätt-ningar m. m., under titeln Musikaliska kapellet, upp-förda arvodet till en vaktmästare från nuvarande 400 kronor med 300 kronor till 700 kronor samt förty öka det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet, universi-tetsstaten, med ett belopp av 300 kronor.

31. **Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren.** Gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala åtnjuter på ordinarie stat en avlöning av 2,000 kronor jämte 6 famnar ved, beräknade till ett värde av 90 kronor. För den biträdande gymnastikläraren är å samma stat uppfört ett arvode av 500 kronor.

För vart och ett av åren 1913—1918 har till dessa befattningshavare anvisats tillfällig löneförbättring med 910 kronor åt den förre, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt med 250 kronor arvode åt den senare. Löneförbättringen till gymnastikläraren har beviljats under visst av riksdagen fastställt villkor.

Jämval för år 1919 är ifrågavarande förbättring av gymnastiklärarens och biträdande gymnastiklärarens löneförmåner av nöden, och jag hemställer om förslag till riksdagen att

dels medgiva, att gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala må för år 1919 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring med följande belopp:

gymnastikläraren 910 kronor, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt

biträdande gymnastikläraren 250 kronor arvode;

dels till bestridande av berörda avlöningsförbättringar anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,160 kronor;

dels ock beträffande gymnastikläraren föreskriva såsom villkor för åtnjutandet av ifrågavarande avlöningsförbättring, att han icke må med sin tjänst förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, så framt ej kanslern för rikets universitet, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att tjänstebefattningen ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid universitetet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas.

32. **Biträde åt akademifogden.** I den av Kungl. Maj:t den 13 november 1885 fastställda utgiftsstaten för universitetet i Uppsala funnos under rubriken: Drätselverket, uppförda en amanuens vid kontoret, en uppborrdsfogde och en hemmansfogde. Genom nådigt beslut den 14 december 1888 indrogs uppborrdsfogdebefattningen samt föreskrefs, att de med den-

[72.]

Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren.

[73.]

Biträde åt akademifogden.

[73.] samma förenade göromål skulle fördelas emellan amanuensen vid kontoret och hemmansfogden, vilka därefter borde benämnas, den förre akademi-bokhållare, tillika kontorsamanuens, och den senare akademifogde.

Enligt den av kanslern för rikets universitet den 16 februari 1889 utfärdade instruktionen för akademifogden vid universitetet i Uppsala åligger det fogden huvudsakligen:

att utöva närmaste tillsynen över universitetets hemman och andra lägenheter, vaka över att de väl hävdas och skötas samt att åbyggnaderna behörigen underhållas och vårdas;

att vid varje hemmansledighet på stället själv verkställa uppskattning av ledig jordegendom eller lägenhet;

att själv förrätta laga av- och tillträdessyn å universitetets hemman och lägenheter;

att med råd och föreskrifter gå hemmansbrukare tillhanda beträffande jordbrukets förbättring å universitetets hemman och hos drätselnämnden anmäla, därest vanvård eller vanhävd äger rum, samt i övrigt, då anledning finnes för handen, föreslå de åtgärder, drätselnämnden för jordbrukets förkovran bör vidtaga;

att minst vart femte år personligen verkställa ekonomisk besiktning å varje hemman och lägenhet;

att tillstädesvara för att bevaka universitetets rätt vid bestämmande av skiftesläggning rörande universitetshemman;

att vaka däröver, att byggnaderna å alla universitetets hemman och lägenheter bliva i vederbörande läns brandstodsbolag försäkrade;

att lämna av drätselnämnden begärda upplysningar och utlåtanden;

att årligen till drätselnämnden inlämna instrument över hållna av- och tillträdessyner samt ekonomiska besiktningar; ävensom

att handhava all uppbörd från alla universitetets hemman, kvarnar och andra lägenheter på landet, av allmänna räntor och arrenden, städselpeningar, frälse- och skatteräntor samt den till universitetet överlättna kronotonde av dess egna hemman ävensom att enligt närmare givna föreskrifter föra noggrann räkning över dessa medels uppbärande och avlämnande i räntekammaren.

Såsom härav framgår, är det arbete, som åligger fogden, mycket krävande, och de med hans befattning förenade olikartade göromålen fordra en synnerligen erfaren och duglig man. Detta framhölls också i den motion (nr 60) angående avlöning och pension för akademifogden vid universitetet i Uppsala, som av f. d. justitierådet E. Trygger väcktes inom första kammaren vid 1908 års riksdag i sammanhang med frågan om

lönereglering för befattningshavare vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet. Vid genomförandet av denna lönereglering fastställde riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, fogdens avlöningsförmåner, förutom respenningar till ett belopp av 1,500 kronor, till 5,400 kronor, därav 3,600 kronor lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar, jämte två ålderstillägg till lönen, vardera å 500 kronor, efter respektive fem och tio års tjänstgöring. Fogdebefattningen är i universitetets utgiftsstat uppförd under titeln: Drätselverket.

Med anledning av den fogden påvilande allt för tunga arbetsbördan framkom snart förslag om en omorganisation av fogdetjänsten. Vid beviljande den 14 augusti 1914 av nådigt avsked för dåvarande fogden vid universitetet i Uppsala A. R. Thalén medgav därför Kungl. Maj:t, att med åtgärder för ledigförklarande av fogdebefattningen finge, i avbitan på utredning rörande tillämnad omorganisation av densamma, anstå tills vidare intill utgången av år 1915, och genom nådigt brev den 13 oktober 1915 utsträcktes detta anstånd intill utgången av år 1916. Då Kungl. Maj:t den 14 november 1916 konstituerade och förordnade J. Ericsson att vara fogde vid universitetet, stadgades skyldighet för honom att vara underkastad de förändringar i med tjänsten förenade göromål, som kunde vara fastställda.

Utredningen rörande omorganisation av fogdetjänsten har numera blivit slutförd, och jag anhåller att här få lämna en redogörelse för densamma.

På uppdrag av drätselnämnden vid universitetet avgav dåvarande fogden Thalén den 25 juni 1914 ett utförligt yttrande rörande omfånget av akademifogdens göromål.

Thalén framhåller däri till en början, hurusom akademifogden efter indragningen av uppbördsfogdebefattningen blivit ensam om såväl uppbörden som förvaltningen av universitetets 413 arrenden i 84 kyrksocknar av 3 län, vartill komme skogstorp i ytterligare 4 socknar samt diverse frälseräntor i ännu några socknar och ett fjärde län, allt med sammanlagt taxeringsvärde av flera millioner kronor. Förutom att detta vore en särdeles betungande arbetsbörd för en person, äventyrades genom att ingen medhjälpare funnes anställd, att vid sjukdom för fogden hela arbetet avstannade.

Sedan Thalén påpekat olägenheten ur flera synpunkter av att fogden ej såsom universitetets andra tjänstemän har till sitt förfogande tjänstelokal utan måste härtill utan ersättning upplåta sin egen bostad, övergår han till sin redogörelse för omfattningen av fogdens göromål. Han framhåller därvid, att *arrendeuppbörden*, som egentligen pågår två veckor i mars och jämte uppbördsredovisningen skulle draga omkring en månad, genom besvär med indrivning av restuppbörd, lagsökning m. m. medför arbete i regel till årets slut. Antalet fogden åliggande *laga syner, ekonomiska besiktningar* och *arrendesättningar* hava, enligt en av Thalén för åren 1908—1914 uppgjord tabell, utgjort i medeltal 149 årligen. Redan resorna för dessa förrättningar taga

[73.] mycken tid, och härtill kommer själva förrättningen samt uppsättande och utskrift i två eller tre exemplar av protokollet. Då fogden, på samma gång som besiktning och arrendesättning hållits, ensam fått uppgöra plan samt beräkning av virkesbehov och kostnader för om- och nybyggnadsarbeten, måste dessa åligganden vålla stort arbete och tidsutdräkt.

Fogdens reseanslag utgör 1,500 kronor. Thalén har beräknat, att, efter avdrag av 150 kronor såsom rese- och traktamentsersättning vid uppbördens (samma belopp, som är bestämt för uppbördskontrollanten: akademibokhållaren), ersättningen för varje förrättning utgör omkring 9 kronor. Till jämförelse meddelar Thaléu, att Uppsala läns domänintendenten såsom rese- och traktamentsersättning uppbar omkring 21 kronor för varje förrättning. Även om fogden skulle erhålla biträde, anser Thalén därför någon sänkning i hans reseanslag ej böra ske.

De skrivelser, utlåtanden och utredningar, som fogden har att avlåta till drättselnämnden, synas enligt en av Thalén uppgjord tablå kunna skattas till i medeltal omkring 120 för år, varjämte fogden har en betydlig tjänstbrevväxling, omfattande enligt av Thalén lämnade uppgifter för de senaste åren av hans tjänstgöringstid omkring 600 tjänsteförsändelser årligen. Vidare har fogden att utarbeta förslag till samt, sedan dessa av drättselnämnden godkänts, uppsätta arrendekontrakt och borgensförbindelser därför ävensom inregistrera dessa handlingar i journaler, ansvara för borgensförbindelsernas förnyelse och vid behov infordra nya förbindelser. Enligt drättselnämndens beslut skall han också indriva och till räntekammaren redovisa husrötemedel samt efter verkställt avhjälpande av bristerna utanordna arrendatorerna tillkommande medel. Han skall bland arrendatorerna fördela av drättselnämnden årligen beviljade anslag för inköp av täckdiktningrör och cement, granska användningen därav genom företedda intyg och räkningar samt vid årets slut redovisa för anslagen hos räntmästaren. Vidare har fogden såsom representant för universitetet haft att deltaga i sammanträden angående universitetets hemman berörande dikningsföretag, väg- och hägnadsdelning samt laga skiften m. m., vilket också vållat fogden mycket arbete. Till följd av alla dessa krävande göromål har den enda semesterledighet, som kunnat beviljas fogden, varit, att han tillåtits lämna Uppsala för att under en månad med bibehållen tjänstgörings-skyldighet bo på landet och där syssla med protokollsskrivningarna.

Efter uppdrag av drättselnämnden lämnade härefter akademiräntmästaren T. Brandberg i skrivelse den 8 december 1914 utredning angående fogdetjänstens omorganisation. Brandberg anförde därvid:

Ny innehavare av tjänsten bibehålles vid förutvarande åligganden och löneför-måner.

För att lätta hans för en tjänsteman allt för tunga arbetsböda samt på samma gång möjliggöra för honom att bättre kunna följa akademihemmanens skötsel, kontrollera användningen av byggnads- med flera anslag, tillse nybyggnads- och reparations-arbeten föreslås inrättande av en ny tjänst, en assistent åt fogden.

Innehavaren av denna tjänst skall vara en i lantbruk kunnig och erfaren man.

Denne assistents åligganden skulle vara följande.

Han skall under visst antal timmar dagligen (t. ex. 5), utom då han efter vad här nedan säges befinner sig på resor i universitetets ärenden, vara tillstädes å tjänst-rummet och där efter akademifogdens anvisning biträda vid alla förekommande skriv- och räknegöromål.

Därjämte skall han på order av drätselnämnden eller fogden företaga resor dels under förfall för den sistnämnde (ekonomiska besiktningar, av- och tillträdessyner, arrendesättningar, uppbördsförrättningar) och dels för att övervaka och giva råd vid jordbruksskötseln å akademihemmanen, avdikningar, hävdens uppehållande och förbättring, ladugårdsskötseln, bägnaders uppsättande, användning av anslag kontant eller in natura för nybyggnader och reparationer, av anslag till tegelrör, cement, taktegel m. m.

Det förstnämnda slaget resor bestridas ur fogdens reseersättningsanslag, därest ej, såsom nedan närmare omförmäles, motorcykel kan användas till fortskaffningsmedel. För de sistnämnda resorna får assistenten använda motorcykel, då årstid och väglag sådant tillåta, eljest äger han av universitetet uppbära rese- och traktamentsersättning efter femte klass resereglementet.

Motorcykel inköpes och underhålles av universitetet och därför nödig bensin bekostas även av universitetet.

Assistenten tillsättes av kanslern för rikets universitet på förslag av drätselnämnden (consistorium minus) för en tid av fem år emot arvode av 3.000 kronor för år. (Alternativ: tillsättes fast med avlöning å 2.500 kronor, därav lön 1.500 kronor och tjänstgöringspenningar 1.000 kronor, med rätt till två ålderstillägg å 300 kronor efter 5 å 10 år.)

Akademifogden erhåller rätt till semester under en och en halv månad, där detta kan ske utan hinder av göromålens behöriga gång. Vikarie: assistenten. Assistenten får semester en månad på samma villkor, då hans göromål förrättas av fogden.

Drätselnämnden åligger att minst vart tionde år genom särskild sakkunnig kontrollera akademihemmanens skötsel m. m. för att genom denne sakkunnige kunna erhålla ett specificerat utlåtande, i vilka avseenden ändringar och förbättringar beträffande hemmanens hävd m. m. må anses erforderliga.

Drätselnämnden anhöll sedermera hos disponenten O. M. Strömberg å Österby bruk, att denne måtte, såsom i jordbruksförvaltningsfrågor sakkunnig och utom universitetet stående person, yttra sig i ärendet. Strömberg har den 4 februari 1915 avgivit följande utlåtande:

Anmodad att yttra mig över det av akademiräntmästaren Th. Brandberg upprättade förslaget till omorganisation av akademifogdetjänsten vid Uppsala universitet, får jag efter tagen del av förslaget och därvid fogade av f. d. akademifogden Thalén upprättade promemoria över de göromål, som för närvarande äro förbundna med tjänsten, härmed framhålla:

att av nämnda promemoria otvetydigt framgår, att den arbetsbörda, som för närvarande åligger akademifogden, är allt för stor för *en* tjänsteman och att denne i så fall måste besitta en alldeles sällsynt grad av arbetsförmåga och duglighet för att på nöjaktigt sätt kunna fullgöra sina åligganden;

att det även för universitetet är förenat med en viss risk att i avseende å denna befattning, som är så mångsidig och så krävande, hava det så ordnat, enär det, i händelse av tjänst innehavarens hastiga insjuknande eller frånfalle, kan bli förenat med stora svårigheter att finna en person, som tillfredsställande kan sköta befattningen, i saknad av den erfarenhet och kännedom om alla förhållanden, många av såregen natur, som befattningen omfattar och som ett biträde åt fogden naturligtvis under sin tjänstgöring så småningom inhämtar;

[73.]

att det därför enligt min mening är en mycket välbetänkt, för att ej säga nödvändig åtgärd att anställa ett biträde — assistent — åt fogden;

samt att jag icke har någon anmärkning att göra mot det av räntrmästaren uppgjorda förslaget till tjänstens omorganisation i denna riktning, vare sig i avseende å göromålen fördelning mellan fogden och assistenten eller i avseende å de föreslagna lönevillkoren.

Beträffande de båda alternativen för assistentens avlöning synes mig företräde böra lämnas det, som stadgar fast anställning med avlöning uppdelad i lön och tjänstgöringspenningar samt två ålderstillägg efter vissa år, enär man på så sätt torde få större utsikt att längre tid få behålla en person, som visar sig för befattningen lämplig, och undvika olägenheter, som äro förbundna med allt för täta ombyten av tjänst-innehavare på en sådan befattning. Väljes detta alternativ, torde dock assistenten böra, innan han antages såsom fast anställd, tjänstgöra såsom »tillförordnad» åtminstone ett år för att dokumentera sig såsom för platsen lämplig.

Möjligen torde, om årslönen sättes till 2,500 kronor, ålderstilläggen böra medgivas redan efter respektive 3 och 6 år i stället för föreslagna 5 och 10 år.

Av det anförda torde framgå, att jag anser mig kunna tillstyrka drätselnämnden att ansluta sig till det framlagda förslaget.

Med anledning av den sålunda verkställda utredningen har drätsel-nämnden i skrivelse den 14 juni 1917 hos det större akademiska konsistoriet i Uppsala framlagt förslag om anställande av ett biträde åt fogden. Drätsel-nämnden har därvid anfört huvudsakligen:

Drätsel-nämnden anser det vara uppenbart, att den akademifogden åliggande arbetsbördan är allt för stor för *en* tjänsteman och därför bör lättas, liksom drätsel-nämnden vill framhålla, vad som ock av disponenten Strömberg påpekats, att det med nuvarande organisation av tjänsten för universitetet är förenat med stora svårigheter att i avseende å denna befattning, som är så mångsidig och egenartad, i händelse av behov finna en ställföreträdare, som i saknad av kännedom om alla de förhållanden, befattningen omfattar, kan tillfredsställande sköta densamma.

Härtill kommer den betydelsefulla omständigheten, att akademifogden på grund av sin strängt upptagna tid icke kan i önskvärd grad fullgöra det viktiga värvet att med den noggrannhet, som erfordras och som i instruktionen för befattningen särskilt framhålles, öva närmare tillsyn över hemmanens skötsel och vaka över att de väl hävdas samt att åbyggnaderna behörigen underhållas och vårdas — ett åliggande, som, särskilt om man för akademihemmanen vill vinna ett mera modernt och effektivt utnyttjande av deras jordbruksmöjligheter, är av synnerligen stor betydelse. Av samma anledning möter ock för honom svårigheter att kontrollera användningen av byggnadsanslag, av anslag för täckdikning och för cementarbeten m. m.

Att genom en uppdelning av tjänsten återgå till en sådan fördelning av göromålen, som var rådande före år 1883, anser drätsel-nämnden icke tillrädligt. Genom 1888 års omorganisation av uppboräds- och hemmansfogdetjänsterna vauns ett länge eftersträvat syfte, effektiv kontroll av uppboräden, i det nämligen — medan debitering och uppboräd förr ombesörjts av *en* tjänsteman, uppborädsfogden — göromålen fördelades så, att debitering och kontroll övertogs av akademibokhållaren och uppboräden omhändertogs av akademifogden. De huvudsakliga uppboräds-göromålen inträffa jämväl å sådan tid, i mars månad, att akademifogden utan för stort inträng å övriga

åligganden kan fullgöra dem. Icke heller finnes enligt drätselnämndens mening möjlighet till annan sådan uppdelning av göromålen, som kan innebära en förbättring av nu rådande förhållanden.

[73.]

I betraktande av dessa särskilda omständigheter synes det därför drätselnämnden, som om frågan lämpligast borde lösas enligt det förslag, som avgivits av akademiräntmästaren och förordats av disponenten Strömberg, eller att akademifogden bibehålles vid sina nuvarande åligganden och löneförmåner samt att till hans biträde anställas en tjänsteman med i huvudsak följande åligganden, nämligen dels och i första hand att under visst antal timmar dagligen, utom då han, efter vad här nedan säges, befinner sig på resor i universitetets ärenden, vara tillstädes å tjänsterummet och där efter akademifogdens anvisning biträda vid förekommande skriv- och räknegöromål, och dels även, i den mån han därtill anses lämplig och skicklig, att på order av drätsel-nämnden eller fogden företaga resor ej mindre under förfall för den sistnämnde (för ekonomiska besiktningar, av- och tillträdessyner, uppbördsförrättningar) än även för att under fogdens överinseende och ledning biträda vid jordbruksskötseln å akademihemmanen, avdikningsarbeten, hävdens uppehållande och förbättring, ladugårdsskötseln, hägnaders uppsättning, byggnadsarbeten, användning av anslag kontant eller in natura för reparationer m. m., för täckdikning, cementarbeten, taktegeltäckning m. m.

För det första slaget av resor skulle denne biträdande tjänsteman äga att åtnjuta reseersättning av det för akademifogden i stat upptagna reseanslag i de fall, då ej, såsom drätselnämnden tänkt sig i fråga om en del reseförrättningar, motorcykel kan användas. För det sistnämnda slaget av resor borde den biträdande tjänstemannen använda motorcykel, så snart årstid och väglag sådant tillåta; eljest skulle han äga att av universitetet uppbara rese- och traktamentsersättning efter femte klass resereglementet.

De närmare bestämmelserna om hans åligganden hemställer drätselnämnden måtte få fastställas i särskild av universitetets kansler meddelad instruktion. I fråga om den föreslagna tjänstemannens tillsättning vill drätselnämnden föreslå, att han på förslag av drätselnämnden och efter yttrande av mindre konsistoriet av kanslern förordnas för viss tid emot arvode av 3,000 kronor för år.

I sammanhang härmed föreslår drätselnämnden, att akademifogden medgives rätt till semester under en och en halv månad, där detta kan ske utan hinder av göromålens behöriga gång, varvid den biträdande tjänstemannen skall vara skyldig att uppehålla akademifogdetjänsten, samt att under enahanda förutsättning den sistnämnde likaledes medgives rätt till en månads semester, därvid hans göromål bestridas av akademifogden.

Beträffande den titel, som för den nu föreslagne tjänstemannen bör ifrågakomma, får drätselnämnden föreslå, att han kallas fogdebokhållare. Därest denna benämning godkännes, är det drätselnämndens avsikt att för undvikande av förväxling inkomma med förslag till annan titel för den nuvarande akademibokhållaren.

Med anledning av kanslersämbetets anmodan till konsistoriet uti skrivelse den 15 februari 1917 att inkomma med yttrande och förslag angående ordnande för framtiden av frågan om expeditionslokal åt akademifogdens biträde får drätselnämnden framhålla, hurusom i samband med frågan om beredande av lokaler åt vissa av de humanistiska sektionens seminarier förslag väckts att anordna expeditionslokal för såväl akademifogden som skogsförvaltaren uti gamla länslasarettets för närvarande till polikliniker upplåtna bottenvåning, när deusamma efter det akademiska sjukhusets tillbyggnad bliver disponibel för universitetet.

[73.]

Sedan det större akademiska konsistoriet till prövning förehaft drättselnämndens framställning, anhöll konsistoriet i skrivelse till universitetskanslern om kanslerns medverkan för beredande av det av drättselnämnden begärda anslaget å 3,000 kronor, att å ordinarie stat utgå till avlöning av ett biträde åt akademifogden vid universitetet.

Med anledning härav avlät kanslern den 2 oktober 1917 underdånig skrivelse i ämnet. Däri yttrade kanslern:

Då jag härmed vill på det livligaste tillstyrka bifall till förevarande framställning, vilken enligt flerårig erfarenhet visat sig fullt befogad, får jag särskilt i underdånighet erinra därom, att kostnaderna för Uppsala universitets ekonomiska förvaltning hittills i förhållande till å ena sidan det stora kapitalvärdet av Uppsala universitets egendom och å andra sidan den omsorgsfulla skötsel, som ägnats förvaltningsåtgärderna, för det allmänna ställt sig synnerligen billig. Under hänvisning i övrigt till drättselnämndens vid Uppsala universitet skrivelse får jag i underdånighet anhålla om proposition till 1918 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Departementschefen.

Med hänsyn till de upplysningar rörande omfattningen av akademifogdens åligganden, som föreligga i detta ärende, tvekar jag icke att erkänna det berättigade i kravet på anställande av ett biträde åt fogden. Det är uppenbart, att en sådan åtgärd icke blott skulle innebära en behöflig minskning för fogden av de honom påvilande göromålen. Den skulle genom den för honom uppkommande tidsbesparingen medföra ökad trygghet för att dessa göromål bleve med största möjliga omsorg och noggrannhet utförda. Inrättandet av en biträdesbefattning skulle därjämte lämna universitetet tillfälle att i större utsträckning än med nuvarande arbetskraft är möjligt övervaka skötandet av dess jordbruksfastigheter, vilket torde bliva till stor båtnad för universitetets ekonomi. Man kan förstå betydelsen för universitetet av att dess fastigheter förvaltas på ett tillfredsställande sätt, när man betänker, att universitetets fastigheter å landet redan år 1908 — senare sammanräkning av taxeringsuppgifterna föreligger ej — voro taxeringsvärderade till över 6 miljoner kronor. Vad som framhållits rörande vikten av att universitetet förfogar över en i hit hörande ärenden tillräckligt insatt person, som vid förfall för fogden kan rycka in på hans plats, är ett ytterligare starkt stöd för kravet på ett biträdes anställande.

Jag nämnde, att inrättandet av biträdesbefattningen skulle lämna bättre tillfälle än förut till ett för universitetets ekonomi välgörande ingripande i skötseln av universitetets jordbruksegendomar. Jag avser därvid den del av biträdets tilltänkta uppgifter, som består i att övervaka och giva råd vid jordbruksskötseln av akademiemmanen, avdikningar, hävdens uppehållande och förbättring m. m. Meningen är naturligen ej, att fogden

skulle befrias från vad honom enligt hans instruktion härutinnan åligger. Fogden blir under alla förhållanden i tillfälle att under sina resor för besiktningar, syner m. m. hava omsorg även i nyss omförmälda avseenden. Men den arbetskraft, som hittills varit att tillgå härför, skulle genom biträdets verksamhet på detta område kunna anses fördubblad.

Av vad jag nu yttrat framgår, att jag gillar de av akademiräntmästaren uppdagna riktlinjerna för bitrådets arbetsområde i nyss omförmälda avseenden. Enligt akademiräntmästarens plan skulle bitrådet därjämte bliva fogden en välbehörlig hjälp vid utförande av förekommande skriv- och räknegöromål. Det närmare bestämmandet av bitrådets åligganden, såväl i vad de nu i huvudsak antytts som ock i övrigt, tillkommer emellertid universitetskanslern.

Akademiräntmästaren har framlagt två alternativ i fråga om bitrådets anställande och avlöande: antingen på förordnande för en tid av fem år med arvode av 3,000 kronor eller ock med fast anställning med en avlöning av 2,500 kronor, fördelade i lön 1,500 kronor och tjänstgöringspenningar 1,000 kronor, med rätt till två ålderstillägg å 300 kronor vardera, efter 5 och 10 år. Olika meningar rörande dessa alternativ hava yppat sig. Universitetsmyndigheterna hava i motsats till den sakkunnige, som på anmodan yttrat sig, anslutit sig till det första av de båda alternativen. Jag finner väl den sakkunnige hava anfört beaktansvärda skäl för sin mening men förenar mig dock med myndigheterna. Det synes mig sannolikt, att dessas förslag till någon del har samma grund, som föranlett den sakkunnige att föreslå en försökstid för fogdebitrådet, innan det samma skulle kunna vinna fast anställning. Myndigheterna torde emellertid hava ansett önskligt, att ifrågavarande tjänsteman även såsom antagen på förordnande beredes en för något längre tid tryggad anställning än ett förordnande för allenast ett år med säkerhet innebure.

Beloppet av det arvode, som fogdens biträde skulle åtnjuta, är som nämnt föreslaget till 3,000 kronor. För bedömande av arvodesfrågan må följande erinras. De åligganden, som skola tillkomma bitrådet, utgöra en utbrytning av dem, som påvila fogden. Men denna utbrytning utgöres ej av någon mindre krävande del av fogdens verksamhetsområde; bitrådet skall vara i stånd att på varje del av detta upptaga fogdens göromål. Liksom fogden måste vara en synnerligen duglig och erfaren man, bör också bitrådet besitta dylika egenskaper. Bitrådet bör vara väl hemmastatt i allt vad till skötseln av en lantegendom hörer, vara i stånd att hålla av- och tillträdessyner, besiktningar och dylikt, kunna uppgöra planer för om- och nybyggnader och beräkna virkesåtgången härför, i övrigt vara erfaren och kunnig i skogsskötsel och därmed sammanhängande göromål, företråda uni-

[73.] versitetet vid dikningsföretag och andra förrättningar, biträda universitetets ombudsman vid laga skiften och hemmansklyvningar, vara i stånd att på ett tillfredsställande sätt föra protokoll över hållna förrättningar och uppsätta utlåtanden till universitetsmyndigheterna, äga praktiska insikter i olikartade kamerala förhållanden samt i övrigt kunna deltaga i de till fogdebefattningen hörande kontorsgöromålen.

I betraktande av vad nu anförts torde man finna, att det föreslagna arvodesbeloppet ej är satt för högt.

Vid ordnandet av fogdebitrådets ekonomiska förhållanden, måste man ihågkomma, att hans tjänstegöromål ofta bringa honom på resande fot. Huru vederbörande tänkt sig, att ersättning för tjänsteresorna skulle beredas bitrådet, framgår av det föregående: i särskilt angivna fall skulle ersättningen under viss förutsättning utgå ur fogdens respenningar; i övrigt skulle universitetet på angivet sätt sörja för bitrådets fortskaffning och bestrida rese- och traktamentsersättning.

Då bitrådet vid förfall för fogden fullgör vissa tjänsteresor, som skulle kunna betecknas såsom obligatoriska för fogden, skulle som sagt ersättning till bitrådet kunna utgå ur fogdens respenningar. Dessa äro för fogden uppförda å stat med bestämt belopp, och det är lätt att inse, att svårigheter kunna uppstå i fråga om det rätta avvägandet av bitrådets ersättningar i sådana fall. Dessa svårigheter synas emellertid bliva undanröjda. På förekommen anledning har nämligen från akademi-fogden till ecklesiastikdepartementet överlämnats en handling av följande lydelse:

Därest av riksdagen beviljas anslag till avlöning för ett biträde åt akademi-fogden vid Uppsala universitet med uppgift, bland annat, att vid förfall för fogden företaga nödiga resor för verkställande av fogden eljest åliggande ekonomiska besiktningar, av- och tillträdessyner, arrendesättningar och uppborðsförrättningar, förbinder jag mig att av mig såsom akademi-fogde tillkommande respenningar, enligt drätsel-nämndens bestämmande, till bitrådet utbetala gottgörelse för av detsamma sålunda utförda resor.

Uppsala den 15 november 1917.

John Ericsson.

Bevittnas:

Axel af Sillén.

Gottfr. Härlin.

Såsom framgår av vad nu omförmålts, torde frågan om fogdebitrådets ersättning för tjänsteresor kunna anses tills vidare bliva tillfredsställande ordnad.

Drätsel-nämnden har föreslagit, att rätt till semester måtte under vissa betingelser medgivas akademi-fogden och bitrådet, därvid semesterledigheten föreslagits till en och en halv månad för fogden och till en månad för bitrådet. Beträffande fogden lär han emellertid inbegripas (under

punkten k) i nådiga kungörelsen den 13 juni 1908 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner vid rikets universitet och karolinska institutet. Enligt omförmälda punkt äga bland andra de vid universitetens drätselverk *fast* anställda tjänstemännen åtnjuta en och en halv månads semester årligen, när, utan kostnad för det allmänna, sådant av vederbörande rektor prövas kunna ske utan hinder för göromålens behöriga gång. För fogdens biträde torde i den instruktion för biträdet, som kanslern kommer att utfärda, bära intagas föreskrift om motsvarande rätt för biträdet till kostnadsfri ledighet, begränsad till en månad. Att under bitrådets tjänstledighet fogden har att fullgöra biträdet tillkommande, fogden enligt hans instruktion ålagt arbete torde vara tydligt. I instruktion för biträdet bör motsvarande skyldighet för biträdet föreskrivas.

Enligt akademiräntmästarens förslag skulle fogdebiträdet utom vid bortovaro å tjänsteresor viss tid vara tillstädes å »tjänsterummet». Jag vill nämna, att enligt vad jag inhämtat provisorisk lokal för fogdeexpeditionen av universitetet anordnats i förhyrd lägenhet. Såsom av handlingarna i förevarande ärende framgår, är förslag väckt att framdeles inrymma expeditiionslokal för fogden i det s. k. gamla länslasarettet, när detta vid blivande tillbyggnad för akademiska sjukhuset bliver disponibelt.

Det har föreslagits, att den tillämnade nya befattningshavaren skall kallas fogdebokhållare. I staten torde han emellertid bära uppföras under namn av biträde åt fogden.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen att
dels i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Drätselverket, uppföra ett biträde åt fogden med arvode av 3,000 kronor;

dels ock för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* Ökat anslag.
 till nämnda universitet, universitetsstaten, med ett belopp av 3,000 kronor.

33. **Lönereglering m. m. för skogvaktarna.** Vid 1917 års riksdag förevar en fråga angående skogvaktarnas vid universitetet i Uppsala löneförmåner. Den avsåg ursprungligen en formlig lönereglering för dessa befattningshavare, men utlöpte i en av Kungl. Maj:t gjord framställning till riksdagen att medgiva, att ur universitetets reservfond finge under år

[74.]
 Lönereglering för skogvaktarna.

[74.]

1918 utgå dels för beredande av tillfälligt lönetillägg för sagda år å 200 kronor åt en var av de nio skogvaktarna ett belopp av 1,800 kronor, dels ock för vinnande av ökade medel till dagarvoden under år 1918 åt nämnda skogvaktare ett belopp av högst 2,700 kronor. Framställningen, vilken innehölls i propositionen nr 336, bifölls av riksdagen.

Anledningarna till att löneregleringsfrågan icke hade åsyftad framgång inhämtas av vederbörande departementschefs anförande till det vid propositionen i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 27 april 1917. När ärendet var i det skick, att det kunde föreläggas riksdagen, hade riksdagens båda kamrar redan hunnit behandla den ordinarie staten för universitetet i Uppsala. Departementschefen anmärkte desslikes, att utredningen i ämnet ännu icke i alla delar torde vara fullt uttömmande. Ett starkt stöd för att inskränka sig till allenast ett tillfälligt lönetillägg fann departementschefen ligga i den omständigheten, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 274 angående driftkostnader under år 1918 för statens skogsdomäner m. m. stannat vid att för kronojägarna — med vilka man ansett skogvaktarna kunna jämföras — föreslå endast ett provisoriskt ordnande av lönefrågan. »Spörsmålet om en ny lönereglering för skogsstatens hela personal», säger departementschefen, »står visserligen på dagordningen men är ännu ej färdig till slutlig prövning. Men förslaget om ett tillfälligt lönetillägg för kronojägarna synes mig å andra sidan också kraftigt tala för en motsvarande åtgärd beträffande Uppsala universitets skogvaktare.»

Kronojägarnas löneregleringsfråga torde nu enligt vad chefen för jordbruksdepartementet meddelat mig, komma att framläggas för 1918 års riksdag. Jag anser mig då ej böra underlåta att vidtaga på mig ankommande åtgärd för att skogvaktarna snarligen må komma i åtnjutande av den förbättrade ställning i lönehänseende, som med skäligen hänsyn till de avlöningsförmåner, vilka må komma att beredas kronojägarna, bör tillerkännas ifrågavarande befattningshavare vid Uppsala universitet. För närvarande och i förväntan på en blivande framställning till riksdagen angående ordnande av kronojägarnas avlöningsförhållanden inskränker jag mig till en hemställan om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition om lönereglering för skogvaktarna vid universitetet i Uppsala, för detta ändamål beräkna en höjning av *ordinarie anslaget* till universitetet i Uppsala, universitetsstaten, med 10,000 kronor.

Lunds universitet.

34. **Universitetsstaten.** Vid bifall till vad jag under punkterna 90, 93, 98 och 99 här nedan föreslår kommer det ordinarie anslaget till Lunds universitet, universitetsstaten, nu 734,866 kronor, att ökas med 12,000 kronor till 746,866 kronor.

35. **Lärare i symbolik.** Till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bleve bestämd, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1918 uppfört ett anslag av 1,500 kronor. [75.]
Lärare i symbolik.

Huvudsakliga bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nådigt brev den 21 november 1913.

Enligt vad anmält blivit, erfordras för här ifrågavarande ändamål under år 1919 anslag till samma belopp som de förut beviljade.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinations-skyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

36. **Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.** Till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1918 beviljat ett extra anslag av 750 kronor. [76.]
Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.

Enahanda anslag är, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, fortfarande erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 750 kronor.

[77.]

Nybyggnader
vid Malmö-
hus läns sjuk-
vårdsinrätt-
ningar i
Lund.

37. **Nybyggnader vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.** Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1914 års senare riksdag såsom bidrag till tackande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m. ett anslag av högst 812,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av vederbörande landstings anslag å enahanda summa för ändamålet toges i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Av ifrågavarande medel anvisade riksdagen på extra stat för år 1915 ett belopp av 150,000 kronor, och ställdes därav ett belopp av 75,000 kronor till det större akademiska konsistoriets i Lund förfogande för år 1915 för att tillhandahållas vederbörande lasarettsdirektion. Återstoden av det för år 1915 anvisade anslaget eller 75,000 kronor besparades för att kunna tagas i anspråk under år 1916. På extra stat för sistnämnda år beviljade riksdagen en summa av 125,000 kronor, och med inberäkning av det från år 1915 besparade beloppet blev sålunda för år 1916 ett belopp av 200,000 kronor ställt till vederbörandes disposition. Samma summa eller 200,000 kronor anvisade riksdagen för ändamålet på extra stat för år 1917, vilket belopp jämväl ställts till vederbörandes förfogande.

På extra stat för år 1918 anvisade riksdagen för ändamålet ett belopp av 170,000 kronor, vilket genom nådigt beslut den 25 juni 1917 ställdes till vederbörandes förfogande.

I fråga om den kontroll, som avsetts i riksdagens beslut om beviljande av ifrågavarande byggnadsanslag, har av Kungl. Maj:t föreskrivits, att medel ej må till lasarettsdirektionen utanordnas, förrän genom intyg av räntmästaren vid universitetet i Lund för varje gång styrkts, såväl att motsvarande belopp av landstingets anslag för omförmälda byggnadsarbeten tagits i anspråk som ock att arbetena utföras i väsentlig överensstämmelse med därför vederbörligen fastställda ritningar.

Av det för ändamålet beviljade byggnadsanslaget har, såsom synes, av riksdagen anvisats sammanlagt 645,000 kronor. Alltså återstår ett belopp av 167,000 kronor. Enligt vad vederbörande departementschef jämlikt statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917 anförde vid frågan om anslag till ifrågavarande byggnadsföretag för år 1918, var beräknat, att nämnda belopp, 167,000 kronor, skulle utgå för år 1919, och har kanslern för rikets universitet på begäran av lasarettsdirektionen och vederbörande större konsistorium i skrivelse den 20 september 1917 gjort framställning i enlighet härmed. På sätt direktionen i ärendet meddelat, vore byggnaderna i fråga redan färdigbyggda och av-

synade, och hade landstinget för detta ändamål förskotterat erforderliga medel. [77.]

Jämval till ett annat nu pågående byggnadsföretag vid samma sjukvårdsinrättningar har riksdagen tillskjutit medel. Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade nämligen 1916 års riksdag såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid nämnda sjukvårdsinrättningar av nybyggnad för röntgenavdelning och polikliniker m. m. ett anslag av högst 296,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av landstingets anslag å enahanda summa för ändamålet toges i anspråk och under den kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

Av ifrågavarande medel anvisade riksdagen på extra stat för år 1917 ett belopp av 50,000 kronor och på extra stat för år 1918 ett belopp av 100,000 kronor, vilka båda belopp ställts till vederbörandes förfogande, det sistnämnda genom nådigt beslut den 25 juni 1917.

I fråga om den kontroll, som avsetts i riksdagens beslut om beviljande av nu ifrågavarande byggnadsanslag, hava av Kungl. Maj:t enahanda föreskrifter givits som beträffande det förutnämnda anslaget till nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m.

Av det för ändamålet beviljade byggnadsanslaget återstår alltså ett belopp av 146,000 kronor. Enligt vad lasaretsdirektionen meddelat, har arbetet å dessa byggnader fortskridit så långt, att byggnadsföretaget påräknades bliva färdigt i början av år 1918. Till täckande av kostnaderna härför hade landstinget förskotterat nödiga medel. Såväl direktionen som det större akademiska konsistoriet i Lund hava hemställt om åtgärder för anvisande av det återstående beloppet för år 1919, och har universitetskanslern i nyssnämnda skrivelse den 20 september 1917 anhållit om framställning till riksdagen i enlighet härmed.

I anledning av vad sålunda förekommit får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels av det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m. av 1914 års senare riksdag beviljade anslaget å högst 812,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom reservationsanslag återstoden, 167,000 kronor;

dels ock av det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid samma sjukvårdsinrättningar

Minskat
anslag.

Ökat anslag.

av nybyggnad för röntgenavdelning och polikliniker m. m. av 1916 års riksdag beviljade anslaget å högst 296,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom reservationsanslag återstoden, 146,000 kronor.

[78.]

Nybyggnad
för medi-
cinskt-kemi-
ska och far-
makologiska
institutio-
nerna.

38. **Nybyggnad för medicinskt-kemiska och farmakologiska institutionerna.** Med underdånigt utlåtande den 2 oktober 1917 har kanslern för rikets universitet till Kungl. Maj:t överlämnat en av det större akademiska konsistoriet i Lund till kanslern ingiven framställning, däri konsistoriet, efter förslag av medicinska fakulteten, begärt kanslerns åtgärd för utverkande av ett anslag å extra stat å 687,020 kronor till uppförande och inredning i enlighet med vederbörligen granskade och godkända kostnadsförslag av ny byggnad för medicinskt-kemiska och farmakologiska institutionerna vid universitetet i Lund.

Det är icke första gången, som av vederbörande universitetsmyndigheter fråga väckts om anslag till en sådan nybyggnad. Såsom av handlingarna i ärendet framgår anhöll nämligen det större konsistoriet redan år 1914 hos universitetskanslern om beredande av ett anslag å 326,800 kronor för ändamålet. Med hänsyn till de under nämnda tid rådande förhållandena blev det då gjorda anslagsäskandet dock icke av kanslern framlagt för Kungl. Maj:t. Framställningen upprepades sedermera år 1916 med den skillnad, att man då på grund av stegringen i såväl arbetspriser som priser å för byggnadsföretaget behövligen materialier ansåg ett belopp av 415,500 kronor erforderligt för företagets utförande. Denna senare framställning biträdades av universitetskanslern, som i underdånig skrivelse den 3 oktober 1916 hemställde om avlåtande av proposition till 1917 års riksdag angående beredande på extra stat av anslag för ändamålet till nyss angivet belopp. Sedan överintendentsämbetet på grund av nådig remiss den 6 februari 1917 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet, förklarade Kungl. Maj:t emellertid den då gjorda framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Till grund för det av universitetsmyndigheterna nu framställda kravet å anslag för ifrågavarande byggnadsföretag ligger en framställning till det större konsistoriet av professorn i medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Lund I. C. Bang och professorn i farmakologi vid samma universitet C. E. Overton. Framställningen, som ingavs till medicinska fakulteten och intogs i dess protokoll för den 19 maj 1917, är av följande lydelse:

Underteknade få härmed vördsamt anhålla, att större konsistoriet behagade bland sina s. k. riksdagspetita upptaga ansökan om beviljandet av en kombinerad nybyggnad med inredning för institutionerna för medicinsk kemi och farmakologi. Såsom skäl för denna vår anhållan få vi anföra följande:

År 1863 anslogos medel till uppförande av den nuvarande institutionsbyggnaden för allmän kemi. År 1877 beviljades anslag till en tillbyggnad för medicinsk kemi med 53.300 kronor och följande år, 1878, ett anslag av 25.000 kronor för inredning av densamma. Denna nybyggnad omfattade både institutionen för medicinsk kemi och farmakologi. Till farmakologi voro 2 rum — läsrum och preparatsamling — disponerade. År 1906 beviljade riksdagen medel till en professor i farmakologi vid universitetet. Till professorn i ämnet överlätos fyra rum. Av dessa användes ett rum till instrumentrum, ett till professors arbetsrum, ett (litet, dåligt) rum till djurstall och förrådsrum och det sista rummet till destillationsrum, observationsrum för försöksdjur m. m. Mottagningsrum, läsrum för studerande, museum, operationsavdelning, arbetsrum för fysikalisk kemi saknas fullständigt; professors arbetsrum, vilket delvis måste användas sasom magasin, är alldeles för litet. Anordningen måste överhuvud anses sasom provisorisk.

Beträffande institutionen för medicinsk kemi är denna, sedan studentantalet under de senaste åren avsevärt ökats, alldeles för liten för behovet, särskilt enär ett laborationsrum är borttaget till farmakologin. I likhet med vad fallet är i Stockholm och Uppsala, fortgår på institutionen undervisningen i allmän kemi och medicinsk kemi för medicine studerande samtidigt. Till detta ändamål disponeras två laboratorier, som rymma högst 16 studerande vardera. Till år 1914 fortgick undervisningen i allmän kemi och medicinsk kemi å skilda tider. Båda laboratorierna kunde salunda disponeras för båda kurserna. Emellertid har det visat sig nödvändigt, i likhet med vad fallet är i Stockholm och Uppsala, att utvidga kursen i allmän kemi till att omfatta en hel termin, vilket har till följd, att båda kurserna måste gå samtidigt. Salunda kunna för närvarande blott 16 studerande under varje termin genomgå kursen i allmän kemi och medicinsk kemi.

De senaste åren har antalet kursdeltagare i allmän och medicinsk kemi varit 1912—1913 35 och 1914—1915 64 (i allmän kemi; vårterminen 1914 hölls ingen kurs i fysiologisk kemi). För närvarande finnas minst 72 studerande inskrivna i fakulteten, vilka icke hava genomgått kursen i medicinsk kemi. Antager man, att tillströmningen till den medicinska studiebanan framgent fortgår sasom nu, eller till och med något mindre, finns ingen möjlighet att inom rimlig tid anordna tillräckliga kurser för dessa. Ett antal av de studerande, som redan äro inskrivna i fakulteten, måste vänta fem terminer för att få genomgå föreskriven kurs i medicinsk kemi.

Sasom ett viktigt skäl för vår ansökan få vi framhålla det bristfälliga tillståndet av den nuvarande institutionen. Beträffande byggnaden själv få vi hänvisa till bifogade intyg av domkyrkoarkitekten T. Wahlén.

Med hänsyn till inredningen av särskilt den kemiska institutionen må anföras: samtliga rörledningar för gas och vatten äro för trånga och dessutom delvis igenrostade; enär de ligga mycket svåråtkomliga för reparation, äro felen svåra, ja ofta omöjliga att rätta med rimlig omkostnad. Stundom rostar vattenledningen sönder, varvid stora översvämningar uppstå. I ett arbetsrum kan vattenledningen i kapellen icke begagnas, utan att översvämningar i rummet och rummet bredvid uppstå, oaktag rörledningarna ideligen repareras. Vattentrycket är överallt mycket dåligt i övre våningen. Gasledningarna äro på grund av igenrostning i flera rum otäta, varför arbetsrummet alltid luktar gas. Ventilationen är i alla rum mycket dålig, vilket är så mycket betänkligare, som draget i kapellen så gott som överallt är synnerligen otillfredsställande. Arbetsrummen äro därför alltid, när arbetet pågår i institutionen, fyllda av ångor av salpetersyra, saltyra, klor, vätesvavla, merkaptan o. d. Att det måste anses ohälsosamt att dagligen arbeta i sådan lokal, är utan vidare klart.

[78.]

Under loppet av senaste arbetsår hava olägenheterna å institutionen varit mycket stora. Ökningen av studentantalet vid universitetet har fortsatt, varvid bristen på arbetsplatser har medfört, att extra åtgärder — inrymmande av 16 extra laboranter i två mycket små arbetsrum, vilka icke äro avsedda till studentlaboratorier — varit nödvändiga för att studieplanen skulle kunna följas.

Vidare är i studentlaboratoriet insatt en elektrisk fläkt till förbättring av den synnerligen förorenade luften å institutionen. Oaktat denna fläkt går från morgon till kväll, har dock icke någon som helst förbättring inträtt, utan är luften både i laboratorierna och i vaktmästarbostaden fortfarande ytterst usel och hälsovådlig.

Det av Bang och Overton i deras framställning åberopade intyget av domkyrkoarkitekten Wåhlin är av följande lydelse:

På anmodan av professor Bang har undertecknad i dag besiktigt medicinskt-kemiska och kemisk-farmakologiska institutionernas byggnad och får härmed över denna byggnad avgiva följande omdöme:

Byggnaden är uppförd på sockel av »Hardeberga hall», med fasadbeklädnad av gul handslagen Åkarpstegel och tak av skiffer. Byggnaden är av en nästan otroligt lätt konstruktion. Ytermurarna äro i bottenvåningen av $1\frac{1}{2}$ stens och i så gott som hela ovanvåningen av blott en stens tjocklek. Takstolen är av mycket svag konstruktion och så lag att vinden är så gott som obrukbar, och en förstärkning av takkonstruktionen skulle göra det nästan omöjligt att taga sig fram på vinden. Fönstren äro enkla, utan innerbågar, i hela huset utom i de rum, där institutionsföreståndarna på institutionens bekostnad låtit insätta sådana. Bjälklagen äro klena och trossbottarna dåliga och således mycket ofullständigt isolerande för värme såväl som för ljud. Huset måste därför betraktas såsom från första början ytterligt illa ombonat. På grund av denna dess beskaffenhet var jag, då frågan om inläggande av värmeledning i byggnaden för några år sedan hänsköts till mig, starkt betänkt på att avstyrka denna utgift, men ansåg mig dock slutligen icke kunna göra detta, då byggnaden faktiskt var så gott som oanvändbar med den gamla ugnsuppvärmningen.

Utom denna svaghet i konstruktionen, vilken ju från första början vidlått byggnaden, är det även att framhålla, att byggnaden lidit genom takets otätheter, så att regndropp gått till och med genom båda de övre bjälklagen. Golven, som äro av löst trä, äro mycket illa åtgångna genom nötning, och fönstren hava till ytterlighet frestats särskilt om vintrarna genom kondensvatten, som bildats på de enkla rutorna och sedan trängt in i falsar och sammansättningar och vållat röta i träet.

Byggnaden måste således karaktäriseras såsom varande i mycket dåligt skick. Genom en genomgående och dyrbar reparation kunna visserligen en stor del av byggnadens svagheter avhjälpas, men kvar står dock alltid byggnadens ursprungliga svaga konstruktion, som gör, att utgifterna för en omfattande reparation äro så gott som bortkastade.

Att denna så enkelt uppförda byggnad är i hög grad otidsenlig och olämplig för sitt ändamål, ligger för var och en, som ser densamma, i öppen dag och behöver ej här av mig framhållas. Blott ett par detaljer, som gå in på det tekniska området, vill jag här beröra. Vatten- och avloppsledningarna, som till stor del ligga oåtkomliga i bjälklagen, äro till följd av omöjligheten av underhåll i mycket miserabelt skick och avloppsrören på flera ställen nästan igenrostade. Ventilationen är ytterligt primitiv. Ventilerna för luftens utsläppning sitta uppe vid taket, vilket gör, att de tunga, osunda

gaserna aldrig kunna ta sin väg genom dem utan stanna i rummet, medan värmen i rummet och den friska luften bortförs genom ventilationskanalerna. I dessa måste det dessutom vara klenst beställt med draget, då kanalerna utgöras av plåtrör, och således luften i dem är särskilt på vinden utsatt för en draget motarbetande avkylning.

Lund den 29 april 1914.

Th. Wählin.

[78.]
Vid sammanträde ovan omförmälda dag den 19 maj 1917 beslöt medicinska fakulteten enhälligt att hos större konsistoriet förorda bifall till den av Bang och Overton gjorda framställningen. Fakulteten återopade därvid, att behovet av nybyggnad för medicinskt-kemiska och farmakologiska institutionerna med varje år som gått, sedan framställning härom första gången gjordes, blivit allt mera trängande på grund av det alltjämt ökade studentantalet och därmed förenade stora svårigheter att tillgodose undervisningens behov å ifrågavarande institutioner.

Den av medicinska fakulteten till det större konsistoriet i ämnet avlätna skrivelsen var åtföljd av ovan omförmälda, av Wählin den 3 augusti 1914 upprättade förslagsritningar till ifrågavarande nybyggnadsföretag ävensom av särskilda vid slutet av sommaren 1917 uppgjorda, efter då rådande prissförhållanden anpassade kostnadsförslag dels av Wählin angående kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten m. m., slutande å ett belopp av 435,000 kronor, dels av civilingenjören A. G. Bengtsson i Malinö i fråga om värmelednings-, ventilations- och sanitära anläggningar, angivande att i nämnda avseende erfordrades ett sammanlagt belopp av 180,000 kronor, dels ock av civilingenjören H. G. Queckfeldt i Lund rörande elektrisk kraft-, belysnings- och åskledaranläggning, slutande å 36,000 kronor. Enligt de sålunda gjorda beräkningarna skulle kostnaderna för byggnadsföretagets utförande komma att uppgå till sammanlagt 651,000 kronor.

Wählin och Queckfeldt hade i sina förslag närmare specificerat de av dem angivna kostnaderna.

Akademiska kansliet i Lund har på given anledning till ecklesiastikdepartementet insänt en av Bengtsson uppgjord kostnadsberäkning till närmare specificering av den ovannämnda summan av 180,000 kronor för värmelednings-, ventilations- och sanitära anläggningar.

Drätselnämnden, som vid sammanträde den 4 september 1917 förehade ärendet till behandling, har efter granskning av de nu senast uppgjorda kostnadsförslagen förklarar sig ej hava anledning till anmärkning mot desamma men i samband därmed erinrar, att utöver i omförmälda förslag upptagna kostnader vid åskande av anslag till ifrågavarande nybyggnadsföretag ytterligare torde böra beräknas åtgå dels 1,000 kronor för flyttning av inventarier från den nuvarande institutionsbyggnaden till den nya byggnaden, dels ock erforderliga belopp för dränering av nybyggnadsområdet samt för utläggning och iståndsättande av gator till detsamma ävensom för inredning av den nya institutionsbyggnaden.

I sin till universitetskanslern ställda, den 15 september 1917 dagteck-

[78.] nade skrivelse i ämnet har det större konsistoriet meddelat, att drätsel-nämnden dåmera till konsistoriet ingivit kostnadsförslag, utvisande att kostnaderna för utläggning och iståndsättande av nödiga gator skulle belöpa sig till 16,000 kronor samt kostnaderna för inredningen av institutionsbyggnaden uppgå till 19,020 kronor. Beträffande det av drätsel-nämnden ifrågasatta beloppet för dränering av området har konsistoriet meddelat, att, enligt vad konsistoriet av Wählin inhämtat, kostnaden härför inberäknats i det av Wählin uppgjorda kostnadsförslaget och där inginge i posten »Inhägnad, planering och plantering». Hela den för ändamålet behövlige summan uppginge sålunda till förut angivet belopp, 687,020 kronor. Slutligen har konsistoriet i sin skrivelse dels upplyst, att ifrågavarande nybyggnad vore avsedd att förläggas till östra delen av det från biskopslönejorden Helgonagården n:r 1 till universitetets förfogande upplåtne området å den tomt, som på en av kommissionslantmätaren Axel Nilsson år 1905 upprättad karta betecknats med Litt. B, dels ock erinrat, att med tillkomsten av den nya institutionsbyggnaden måste följa behov av ökning i årsanslagen till de två institutionerna.

Universitetskanslern har i sitt ovanberörda utlåtande den 2 oktober 1917 framhållit, att de nuvarande statsfinansiella förhållandena visserligen måste anses vålla svårigheter vid beviljande av ett så stort anslag, som i nu förevarande avseende visat sig vara behöfligt. Då det emellertid av handlingarna i ärendet uppenbarligen framginge, att en nybyggnad snarast möjligt för ifrågavarande institutioner vore av oavvisligt behov påkallad, tvekade kanslern icke att hemsälla om avlåtande av nådig proposition till 1918 års riksdag i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Uti infortrat den 13 november 1917 avgivet underdånigt utlåtande har överintendentensämbetet förklarar sig icke hava något att erinra mot de föreliggande kostnadsberäkningarna. Beträffande de till förslaget hörande ritningarna har ämbetet hänvisat till ovan omförmälda av ämbetet den 6 februari 1917 avgivna utlåtande, varav jag tillåter mig att här återgiva följande:

Ämbetet ansåge förevarande förslag vara synnerligen väl löst såväl ur teknisk som konstnärlig och ekonomisk synpunkt. Ämbetet hade vid granskning av de till förslaget hörande ritningarna endast funnit anledning till den erinran, att vid eventuellt utförande av förslaget de skymmande pelarna i hörsalen i andra våningen borde borttagas och ersättas med balkkonstruktioner.

Det vore tydligt, att den nuvarande byggnaden vore i hög grad bristfällig, för sitt ändamål olämplig samt hälsofarlig. Ett iståndsättande av denna byggnad för dess nuvarande ändamål jämte eventuell tillbyggnad torde alltså näppeligen böra ifrågasättas, emedan arbetena skulle bliva så omfattande, att institutionerna under tiden måste bliva husvilla. Det skulle givetvis möta svårigheter att finna för laboratorieändamål lämpliga hyreslokaler och visa sig oekonomiskt att för någon kortare tid inreda förhyrda lokaler till laboratorier. Rörande användningen av den gamla byggnaden efter eventuell utflyttning av där inrymda institutioner hade tiden icke medgivit att nu företaga någon utredning, vilken icke heller vore behöflig förrän nybyggnadsfrågan avgjorts.

Av den i ärendet förebragta utredningen framgår otvetydigt, att den byggnad, i vilken medicinskt-kemiska och farmakologiska institutionerna vid universitetet i Lund för närvarande äro inrymda, endast med nästan outhärdliga svårigheter och olägenheter kan i sitt nuvarande skick användas för sitt ändamål. På grund av byggnadens dåliga beskaffenhet skulle det ock visa sig ändamålslost att reparera och tillbygga densamma. Naturligtvis resa sig stora betänkligheter mot att under nuvarande abnorma förhållanden å byggnadsmarknaden igångsätta större byggnadsföretag, och jag har med hänsyn härtill sett mig nödsakad att avstå från att framställa förslag om flera från olika håll begärda och väl behövlige nybyggnader. Sedan jag emellertid vid besök i den här förevarande institutionsbyggnaden iakttagit, huru olidliga förhållandena äro, har jag ej velat taga på mitt ansvar att medverka till ett ytterligare undanskjutande av denna trängande byggnadsfrågas lösning.

[78.]
Departementschefen.

Jag vill nämna, att den tomt, varå nybyggnaden är avsedd att uppföras, utgör en del av ett från bostället Helgonagården jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 21 februari 1913 under vissa villkor och förutsättningar avsåndrat område, som under nyttjanderätt upplåtits till universitetet i Lund för tillgodoseende av universitetets behov av mark för uppförande av nya institutionsbyggnader m. m. Å området står redan den nya byggnaden för zoologiska institutionen sedan någon tid färdig.

Beträffande de uppgjorda ritningarna med den av överintendentsämbetet föreslagna mindre ändringen har jag ej någon anmärkning att göra. Mot kostnadsberäkningarna, sådana de senast uppgjorts, har jag ej heller, lika litet som vederbörande myndigheter, funnit någon anledning till erinran.

Med beviljandet av det begärda anslaget torde, såsom det större konsistoriet i sin förutberörda skrivelse den 15 september 1917 anmärkt, följa behovet av ökning i årsanslagen till de två institutionerna. Framställning härom läser i sinom tid komma att göras.

Det begärda anslaget synes mig kunna fördelas på tre år, varvid för år 1919 torde böra äskas ett belopp av 200,000 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till täckande av kostnaderna för uppförande, i huvudsaklig överensstämmelse med upprättade ritningar och kostnadsförslag, av en nybyggnad för medicinskt-kemiska och farmakologiska institutionerna vid universitetet i Lund bevilja ett anslag av 687,020 kronor samt härav på *extra stat* för år 1919 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 200,000 kronor.

Nytt anslag.

[79.]
Undervisningskurs
i allmän
kemi.

39. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1909—1914 beviljat dels till avlöning åt en lärare vid kursen 2,000 kronor, dels ock till materiell för densamma 500 kronor.

För vart och ett av åren 1915—1918 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 3,000 kronor förhöjt extra anslag, nämligen till avlöning åt en lärare vid kursen 2,500 kronor och till materiell för kursen 500 kronor.

Sistnämnda summor äro, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, erforderliga jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1919

dels till avlöning åt en lärare vid kursen ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor,

dels ock till materiell för densamma ett reservationsanslag å 500 kronor,

eller tillhopa 3,000 kronor.

[80.]
Kostnadsfri
propedeutisk
undervisning
i allmän
kirurgi.

40. **Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi.** Till anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund har riksdagen på extra stat för åren 1906—1913 anvisat anslag av 1,500 kronor årligen. För vart och ett av åren 1914—1918 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 2,500 kronor förhöjt extra anslag.

Enär ett anslag å 2,500 kronor fortfarande är för ifrågavarande undervisning behövt, hemställer jag om framställning till riksdagen

att till anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor.

[81.]
Biträdande
lärare i
medicin.

41. **Biträdande lärare i medicin.** Till arvode åt en biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1908—1913 anvisat 2,000 kronor. För år 1914

höjdes arvodet till 3,000 kronor, att utgå med villkor att, därest vederbörande lärare vore innehavare av fast docentstipendium, arvodet skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor. Enahanda anslag är av riksdagen på samma villkor beviljat för vart och ett av åren 1915—1918. I enlighet med vad jag anfört under punkten 52 tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på det sätt ändra omförmälda villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts och då anslag för ändamålet av vederbörande anmäls vara behöfligt jämväl för år 1919 med senast beviljade belopp, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor.

42. Arvode åt en föreståndare för röntgenlaboratoriet m. m.

[82.]

För vart och ett av åren 1911—1917 har riksdagen såsom bidrag till arvode åt en assistent å det vid universitetets i Lund kliniker inrättade röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämdes, beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidroge till ifrågavarande assistents avlöning.

Arvode åt en föreståndare för röntgenlaboratoriet m. m.

För år 1918 har riksdagen i anledning av en av Kungl. Maj:t gjord framställning lämnat sin medverkan till höjd avlöning till befattningshavaren i fråga och i sammanhang därmed givit honom förändrad benämning, antydande den vidgade tjänstgöringsskyldighet, som borde åläggas honom. Riksdagen har nämligen såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för det vid universitetets i Lund kliniker å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad inrättade röntgenlaboratoriet och en därstädes likaledes anordnad radiologisk sjukavdelning med den undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmas, anvisat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting för samma år med lika stort belopp bidrager till föreståndarens avlöning.

Nämnda villkor har landstinget, enligt vad anmält blivit, beslutat uppfylla.

I fråga om bemälda föreständares undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring m. m. har Kungl. Maj:t den 7 december 1917 utfärdat bestämmelser, innefattade i en för föreståndaren utfärdad instruktion.

Enligt denna instruktion förordnas föreståndaren för en tid av tre år, under förutsättning att nödiga medel till avlöning äro att tillgå, av kanslern för rikets universitet efter ansökan och på förslag av medicinska fakulteten. Det åligger föreståndaren: *att* utöva ledning av och ansvara för arbetet på röntgenavdelningen samt där meddela den undervisning och praktiska handledning, som på medicinska fakultetens förslag av kanslern ålägges honom; *att* vara ansvarig för att på röntgenavdelningen verkställas alla de undersökningar, som av sjukhusets överläkare i undervisningens eller sjukvårdens intresse påfordras; *att* leda och hava överinseendet över all den radiologiska behandling, som gives såväl på den radiologiska sjukavdelningen som åt polikliniska fall, och att på kallelse av vederbörande överläkare biträda vid förekommande radiologisk behandling av fall, intagna på annan avdelning; *att* vara ansvarig läkare vid den radiologiska sjukavdelning, som på sjukhuset anordnas; *samt att* under överinseende i ekonomiskt avseende av sjukhusdirektören utöva närmaste tillsynen över röntgenlaboratoriet samt handhava dess materiell och ansvara för förrådet av radium. Föreståndaren äger rätt att under tiden mellan de akademiska lästerminerna utan avdrag i sitt arvode efter ansökan hos sjukhusdirektionen åtnjuta sex veckors ledighet.

Då statsanslaget ovannämnda den 7 december 1917 ställdes till det större akademiska konsistoriets förfogande, föreskrev Kungl. Maj:t, att röntgenföreståndaren ej skulle få jämte honom i sådan egenskap tillkommande arvode åtnjuta docentstipendium.

Vederbörande hava nu påkallat anslag till arvodesbidrag åt bemälda föreståndare även för år 1919, och jag tillstyrker förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för det vid universitetets i Lund kliniker å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad inrättade röntgenlaboratoriet och en därstädes likaledes anordnad radiologisk sjukavdelning med den undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting för samma år med lika stort belopp bidrager till föreståndarens avlöning och med föreskrift tillika att med nämnda arvode icke må förenas docentstipendium.

[83.]

Föreståndare
för en klinik
och poliklinik
för öron-, näs-
och hals-
sjukdomar.

43. **Föreståndare för en klinik och poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar.** För vart och ett av åren 1914—1917 har riksdagen såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid den å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnade polikliniken för öron-, näs- och hals-

sjukdomar med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, beviljat på extra stat ett anslag av 1,000 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidroge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande funnes att tillgå.

Liksom i fråga om den under föregående punkt omförmälde befattningshavaren vid röntgenlaboratoriet m. m. har riksdagen år 1917, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning, fattat beslut om ändrad ställning för nu ifrågavarande föreståndare. Riksdagen har nämligen såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för Lunds universitets till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund förlagda klinik och poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting för samma år med lika stort belopp bidrager till föreståndarens avlöning.

Enligt vad anmält blivit har landstinget förbundet sig uppfylla nämnda villkor.

I fråga om föreståndarens undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring m. m. har Kungl. Maj:t den 7 december 1917 utfärdat bestämmelser, vilka återfinnas i en för föreståndaren utfärdad instruktion.

Enligt denna förordnas klinikföreståndaren för en tid av högst tre år, under förutsättning att nödiga medel till avlöning äro att tillgå, av kanslern för rikets universitet efter ansökan och på förslag av medicinska fakulteten. Klinikföreståndaren är skyldig att minst två gånger årligen på tider, som efter förslag av medicinska fakulteten av kanslern bestämmas, giva de i medicinska examensstadgan föreskrivna kurserna i otia tri, rhinologi och laryngologi samt att vara ansvarig läkare vid den kliniska sjukavdelning för öron-, näs- och halssjukdomar, som vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnas, och där i samband med ovannämnda kurser meddela klinisk undervisning. Honom åligger vidare att i lokal, som därför anvisas, dagligen på bestämd tid hålla poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar och där i samband med ovannämnda kurser meddela poliklinisk undervisning. Han skall även på kallelse av sjukhusets överläkare såsom konsulterad biträda vid undersökning och behandling av sådana på klinikerna intagna fall, som höra inom hans specialitet. Klinikföreståndaren äger rätt att under tiden mellan de akademiska lästerminerna efter ansökan hos sjukhusdirektionen utan minskning i sitt arvode åtnjuta sex veckors ledighet.

I samband med instruktionens utfärdande ställde Kungl. Maj:t statsanslaget till det större akademiska konsistoriets förfogande och föreskrev därvid, att klinikföreståndaren ej skulle få jämte honom i sådan egenskap tillkommande arvode åtnjuta docentstipendium.

Framställning är nu gjord om fortsatt anslag för enahanda ändamål under år 1919.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för Lunds universitets till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund förlagda klinik och poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet och övriga tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting för samma år med lika stort belopp bidrager till föreståndarens avlöning och med föreskrift tillika att med nämnda arvode ej må förenas docentstipendium.

[84.]
Biträdande
lärare i
fysikalisk
diagnostik.

44. **Biträdande lärare i fysikalisk diagnostik.** Till arvode åt en biträdande lärare i fysikalisk diagnostik vid universitetet i Lund har riksdagen på *extra stat* för år 1918 anvisat ett anslag av 2,000 kronor. Framställning har blivit gjord om fortsatt beviljande av enahanda, jämväl för år 1919 behövliga anslag.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en biträdande lärare i fysikalisk diagnostik vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[85.]
Materiell
för pedi-
atriska klini-
kens labora-
torium.

45. **Materiell för pediatrika klinikens laboratorium.** På framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen till materiell för pediatrika klinikens vid universitetet i Lund laboratorium på *extra stat* för år 1918 anvisat ett anslag av 500 kronor.

Sedan nu anmälts, att enahanda anslag erfordras även för år 1919, får jag hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell för pediatrika klinikens vid universitetet i Lund laboratorium anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 500 kronor.

[86.]
Biträdande
lärare vid
patologisk-
anatomiska
institutionen.

46. **Biträdande lärare vid patologisk-anatomiska institutionen.** Till arvode åt en biträdande lärare vid universitetets i Lund patologisk-anatomiska institution har riksdagen på *extra stat* för år 1918 anvisat ett anslag av 3,000 kronor.

Med anledning av vederbörandes begäran om fortsatt anslag för berörda ändamål hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt en biträdande lärare vid universitetets i Lund patologisk-anatomiska institution anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

47. **Ortopedisk poliklinik.** Såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, har riksdagen för vart och ett av åren 1915—1918 anvisat ett extra anslag av 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrage till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

[87.]

Ortopedisk
poliklinik.

Bestämmelser rörande denne befattningshavares undervisningsskyldighet äro meddelade genom nådigt brev den 22 januari 1915.

Då enahanda anslag är erforderligt jämväl för år 1919, hemställer jag om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för universitetets i Lund ortopediska poliklinik å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

48. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1890—1903 anvisat 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda tre lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med höjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen beviljats för perioder av sex år. Reglemente för universitetslektorerna har fastställts av Kungl. Maj:t, senast den 4 december 1903.

[88.]

Universitets-
lektorer.

År 1913 beviljade riksdagen för tillgodoseende av ifrågavarande

ändamål under ytterligare sex år 54,000 kronor, varav på extra stat för vart och ett av åren 1914—1918 anvisats ett belopp av 9,000 kronor. Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget till anställande vid universitetet i Lund av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag, högst, återstående beloppet, 9,000 kronor.

[89.] 49. **Undervisning i slaviska språk.** För vart och ett av åren 1908—1918 har riksdagen beviljat 2,500 kronor till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska.

Undervisning
i slaviska
språk.

Då behov av ifrågavarande anslag alltjämt föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor.

[90.] 50. **Ny professur inom ämnesgruppen estetik, litteraturhistoria och konsthistoria.** Under vardera av åren 1908—1917 hava på extra stat utgått anslag till arvoden åt en lärare vid vardera av universiteten i Uppsala och Lund med åliggande att biträda vederbörande professorer i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av deras undervisnings- och examinationsskyldighet. Beloppet utgjorde under de två första åren för vardera läraren 2,500 kronor, för vart och ett av åren 1910—1917 3,500 kronor. Huru förhållandena förändrats från och med år 1918 framgår av det följande.

Ny professur
inom ämnes-
gruppen este-
tik, litteratur-
historia och
konsthistoria.

I fråga om de omständigheter, som föranledde tillkomsten av nämnda anslagsbelopp, tillåter jag mig hänvisa till den utredning, som av dåvarande departementschefen förebragtes i samband med framläggande för 1917 års riksdag av förslag om inrättande av en ny professur inom ämnesgruppen estetik, litteraturhistoria och konsthistoria vid universitetet i Uppsala (statsverkspropositionen till 1917 års riksdag, åttonde huvudtiteln, punkt 63, sid. 195 ff).

Särskilda bestämmelser och villkor hade varit fästade vid anslagen. Den biträdande läraren skulle bland annat vara skyldig att utan särskild

ersättning föreläsa 3 timmar i veckan eller meddela annan till omfattningen däremot svarande undervisning. Var han innehavare av docentstipendium, skulle hans arvode såsom biträdande lärare minskas, så att detsamma jämte docentstipendiet ej överstege 5,000 kronor.

Det var emellertid endast en provisorisk anordning, som man härigenom avsåg erhålla och jämväl fick till stånd. De biträdande lärarna uppehöll i enlighet med beslut av kanslern för rikets universitet till en början vid båda universiteten undervisningen och examinationen i konsthistoria med konstteori, medan vederbörande professorer för sig behöllo ämnet litteraturhistoria med poetik. Under de senare åren har dock vid Lunds universitet på grund av kanslerns beslut den 8 januari 1914 härutinnan skett en omkastning, så att professorn övertagit konsthistorien och biträdande läraren fått litteraturhistorien på sin lott.

Den nu nämnda anordningen med undervisningen i litteratur- och konsthistoria såsom skilda ämnen var, såsom antytts, ett led i den utveckling, för vilken man redan från början tänkt sig såsom slutmål: två professorer inom nämnda ämnesgrupp vid vardera universitetet. Yrkanden i detta avseende framkommo tidigast från Uppsala universitet, och universitetskanslern gjorde sig såväl år 1911 som år 1912 till tolk inför Kungl. Maj:t för dessa yrkanden.

Då kanslern år 1912 i anledning av framställning från Uppsala universitet förordade inrättande av en professor i konsthistoria med konstteori vid detta universitet, uttryckte han jämväl sin förväntan, att ett liknande förslag skulle framkomma från Lunds universitet.

Ett sådant förslag lät ej heller länge vänta på sig, i det redan följande år, 1913, frågan om en ny professor inom förevarande ämnesgrupp kom upp vid sistnämnda universitet. Inom humanistiska sektionen väckte nämligen professorn E. Wrangel, vilken då handhade undervisningen i litteraturhistoria med poetik, förslag om framställning angående inrättande av ett nytt professorsämbete i ämnesgruppen estetik, litteratur- och konsthistoria, vilken professor skulle omfatta ämnet litteraturhistoria med poetik. Wrangel, som själv förklarar sig önska övertaga ämnet konsthistoria med konstteori, anförde till stöd för detta förslag följande:

Det har redan länge varit av behovet påkallat, att arbetsbördan i ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria bliver fördelad. Och detta behov har också blivit erkänt av statsmakterna.

Konsthistoria utgör nu ett viktigt bildningsmedel, liksom konsten alltmera börjar tränga fram till allt vidare kretsar. Vid härvarande universitet har jag i omkring 15 år, vid sidan om den konsthistoriska undervisningen, anordnat utställningar av äldre och — företrädesvis nyare — konst, och jag kan med glädje konstatera, att under dessa år konstintresset och konstförståelsen både hos den studerande ungdomen och hos den

[90.]

stora allmänheten betydligt tillväxut. Denna verksamhet, bör jag kanske tillägga, har hittills bedrivits genom enskilda medel utan någon särskild utgift för statsverket.

I vetenskapligt hänseende har såväl »konsthistoria med konstteori» som »litteraturhistoria med poetik» — eller för att begagna kortare och nu aktuella vedertagna benämningar — såväl konstvetenskapen som litteraturvetenskapen utvidgats med nya metoder på ett sätt, som gör det synnerligen svårt, om ej omöjligt, att något så när behärska båda ämnena. En ny professur i ämnesgruppen har också stått på dagordningen sedan flera år vid Uppsala universitet, och den har med synnerlig kraft förordats av kanslersämbetet, som sista gången till och med uttryckte sin bestämda förväntan, att ett liknande förslag framkomme från Lund. Och då jag nu går att framställa ett sådant förslag, sker det även med hänsyn till systeruniversitetets krav, vars uppfyllande ju visserligen icke bör förhindras genom något dröjsmål i frågan från Lund.

Förslaget tillstyrktes av humanistiska sektionen ävensom av det större akademiska konsistoriet. Inom konsistoriet anförde Wrangel:

Behovet av en ny professur i ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria har länge varit erkänt och vitsordat både här (i humanistiska sektionen och i större konsistoriet) och i Uppsala, och alldeles särskilt har kanslersämbetet starkt framhållit nödvändigheten av en ny professur. De skilda vetenskapliga områdena, som var för sig alltmera kräva en mans odelade studium och intresse, och även den allt mera ökade examinationen fordra en sådan ny anordning. Dessutom har kanslersämbetet framhållt den betydelse för allmångbildningen, som även och icke minst den moderna konsten äger och som gör, att denna konst även från universitetets sida måste uppmärksammas och odlas — ett krav, som (här i förbigående anmärkt) just vid Lunds universitet nu i 15 år varit behjärtat och i sin mån tillgodosett.

År 1917 var ett petitum om ny professur i konsthistoria från Uppsala inlämnat och rekommenderades varmt av kanslersämbetet men togs tillbaka i sista stund. Och år 1913 har förslaget förnyats av Uppsala universitets humanistiska sektion. Här i Lund har frågan om ny professur varit före under de senaste två åren i förberedande förhandlingar, som dock endast resulterat i uppskov, till dess att, närmast med anledning av kanslersämbetets kraftiga admonition förra hösten, sektionen fattade beslut om att föreslå en ny professur i ämnesgruppen, med föreläsningsskyldighet och examination i litteraturhistoria med poetik, sedan jag förklarar mig villig att övertaga konsthistorien.

När riksdagen år 1907 beviljat anslag till en biträdande lärare i ämnesgruppen, var det under några månader, innan man ännu visste, att examinationen i ämnena skulle fördelas på de båda lärarna, min avsikt att övertaga föreläsningsskyldigheten i konsthistoria. När sedan förordningen om ämnenas åtskiljande på hösten samma år utfärdades, ansåg jag det riktigtast och mest korrekt mot universitetet, att jag övertog det ämne, som särskilt för skolämbetena hade den största vikt, nämligen litteraturhistorien, men jag förbehöll mig rätten att framdeles, om så skulle befinnas lämpligt, lämna litteraturhistorien och övertaga konsthistorien. Lärarplatsen tillsattes blott på 1 år. Och mer än en gång under de nu förflutna åren har jag varit betänkt på att överflytta till konsthistorien och icke heller dolt möjligheten av denna min avsikt förverkligande. Förhållandena för litteraturhistorien ha nämligen sedan år 1907 förändrats och förbättrats, flera prövade krafter äro nu i denna vetenskap tillgängliga och för ämnet har ett särskilt docentstipendium inrättats. Å andra sidan har jag ingalunda övergivit konsthistorien varken i forskningen eller i den praktiska universitetstjänst-

göringen. Jag kan i dessa avseenden hänvisa till universitetets årsberättelser dels vid utgivna skrifter, dels vid institutionsberättelserna. Alltjämt har jag bibehållit föreståndarskapet för konstsamlingarna och sört för deras och det konsthistoriska materialets vidmakthållande och tillökande, och varje termin har jag dessutom, såsom ovan antytts, nu i 15 år föranstaltat utställningar av äldre och framför allt yngre (modern) konst. I den konstvetenskapliga rörelsen i Europa har jag också deltagit både genom skrifter och föredrag vid kongresser och har senast blivit utsedd till Sveriges representant i det permanenta utskottet för konsthistoriska kongresser.

Den väsentliga och fullt objektiva grunden till detta förslag, att för litteraturhistorien upprätta en ny plats, är den, att rekryteringen på detta vetenskapliga område i vårt land — och till utlandet vilja vi ju icke gå annat än i sällsynta undantagsfall — ställer sig vida fördelaktigare än för konsthistorien. Om litteraturhistorien men knappast om konsthistorien gäller det, att ett antal utmärkta yngre forskare där nu vänta på befordran. Och vad fyllaudet av en ny plats i denna vetenskap här i Lund beträffar, anser jag det icke uteslutet, att universitetet nu kan få välja den bekväma och fördelaktiga utvägen av en kallelse.

Jag kan mycket väl förstå och sentera, att åtskilliga av mina kolleger av personliga skäl ställa sig tveksamma till det nya förslaget (som väljer den begärda professuren i litteraturhistoria och icke i konsthistoria); själv har jag också länge tvekat. Men då nu ett avgörande har måst ske, var det mig, för universitetets skull, omöjligt att icke själv välja konsthistorien: universitetet måste för den nya platsen kräva det bästa, och jag är fullt övertygad om att detta bleve fallet, om sektionens förslag, att den nya platsen måtte begäras i litteraturhistoria med poetik, antages.

Jämväl kanslern tillstyrkte i skrivelse den 26 september 1913 upprättande av den då föreslagna professuren i litteraturhistoria med poetik.

Framställningen föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Följande år, 1914, återupprepade Wrangel — vilken, på sätt ovan omförmälts, då hade fått på sig överflyttad undervisningen i konsthistoria med konstteori, under det att undervisningen i litteraturhistoria med poetik överlämnats åt den biträdande läraren i ämnet — sitt föregående år väckta förslag om upprättande av en ny professur inom ämnesgruppen estetik, litteratur- och konsthistoria. Wrangel anförde då inom humanistiska sektionen, bland annat, följande:

Det torde vara ett redan erkänt faktum, att litteraturvetenskapen och konstvetenskapen var för sig kräva särskilda målsmän vid universiteten och ordinarie professorer. Deu litteraturhistoriska undervisningen är numera synnerligen krävande, sedan modersmålet fått en utvidgad plats i skolans arbetsplan. Det har under de senare åren känts särdeles betungande för en person att sköta undervisning och examination i litteraturhistoria med poetik. För närvarande skötes denna undervisning här av en tillförordnad lärare med 3 timmars föreläsning i veckan jämte examination, samt av två stipendierade docenter, av vilka den ene dock tillfälligt och för ett år i sänder åtnjuter sitt stipendium. Men det torde vara oundgängligen nödvändigt, att denna lärarplats blir ordinarie med hänsyn såväl till den enhetliga ledningens betydelse som till ämnets vikt och den krävande examinationen.

[90.]

Också konstvetenskapens självständiga ställning torde av myndigheterna nu vara till fullo erkänd; och dess betydelse för både universitets- och folkbildningen framträder allt mera. I min skrivelse till sektionen och mitt yttrande i konsistoriet, då ärendet år 1913 var före, har jag också särskilt framhållit detta förhållande.

Vad mitt bibehållande av ämnet konsthistoria med konstteori beträffar, betingas detta bland annat av flera viktiga arbeten — av mig och av lärjungar — vilka dels redan förut hava påbörjats, dels nu i år satts eller skola sättas i gång.

Vilka dessa arbeten varit omnämner Wrangel utförligt i slutet av sitt anförande.

Förslaget, som tillstyrktes av humanistiska sektionen och det större konsistoriet, framlades i skrivelse den 24 september 1914 av kanslern men vann ej heller denna gång beaktande från Kungl. Maj:ts sida.

År 1915 förnyade Wrangel inom humanistiska sektionen sitt ovanberörda förslag av år 1914 och framlade därvid i huvudsak enahanda skäl, som anförts till stöd för föregående framställningar. På grund av då rådande ekonomiska förhållanden blev emellertid förslaget ej av det större akademiska konsistoriet upptaget bland dess s. k. riksdagspetita, och ej heller kanslern gjorde då någon framställning i ämnet, utan han inskränkte sig i sin den 5 oktober 1915 avlätna skrivelse till ett enbart påpekande av det enligt hans mening otillfredsställande i den dåvarande anordningen.

Innan jag går att redogöra för den framställning i föreliggande fråga, som år 1916 framlades från Lunds universitet, anser jag mig böra i korthet omförmåla, att den nuvarande biträdande läraren vid nämnda universitet J. M. Mortensen — vilken är docent i allmän litteraturhistoria vid universitetet i Uppsala — då ej längre var docentstipendiat. Fyllnad i det till 3,500 kronor uppgående arvodet hade gång efter annan enligt Kungl. Maj:ts beslut tillerkänts honom med 1,000 kronor av de å Lunds universitets stat uppförda, till Kungl. Maj:ts disposition stående medel. Kungl. Maj:t har därvid föreskrivit, att Mortensen skall vara skyldig att meddela en timmes undervisning i veckan utöver den honom eljest som biträdande lärare åliggande undervisning.

Humanistiska sektionen beslöt år 1916 framlägga förslag om upptagande bland universitetets petita till 1917 års riksdag dels av framställning om en ny professur i ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria, dels ock, därest denna framställning ej skulle vinna beaktande, av fråga om höjning av arvodet till den biträdande läraren i denna ämnesgrupp från 3,500 till 5,000 kronor. I förstnämnda avseendet hänvisade sektionen till den utredning i ärendet, som tidigare förebragts, och i fråga om det senare förslaget anförde Wrangel följande:

Den ifrågakommande läraren är enligt bestämmelse, då arvodet första gången be-

viljades, icke skyldig att hålla mer än 3 föreläsningar i veckan. Men det visade sig redan i början både här och i Uppsala, att ämnets vikt krävde full professorstjänstgöring. Under de första åren åstadkoms det resterande i det för full professorstjänstgöring numera vanliga beloppet eller 5,000 kronor genom docentstipendium, som den biträdande läraren åtnjöt. När han emellertid innehaft sådant i 6 (eller högst 7) år, bortfaller denna möjlighet till utökning i arvudet. Så är också förhållandet med den nuvarande biträdande läraren i Lund. Denne har med full professorstjänstgöring att ansvara för det synnerligen viktiga och krävande ämnet litteraturhistoria med poetik, och den ordinarie ersättning, han åtnjuter eller 3,500 kronor, är därför alldeles otillräcklig. Genom andra tillfälligt disponibla medel har han fått ett tilläggsarvode av 1,000 kronor. Men då detta tilläggsarvode icke blott är otillräckligt utan också tillfälligt och de medel, som därtill användas, väl behövas för täckande av andra utgifter, samt då detta behov av full professorstjänstgöring för den biträdande läraren i den estetiska ämnesgruppen är permanent, synes mig det enda riktiga vara, att hans arvode av Kungl. Maj:t och riksdagen höjes till det erforderliga beloppet eller med 1,500 kronor till 5,000 kronor; detta naturligtvis under förutsättning att icke förslaget om den nya professuren i ämnesgruppen lägges fram och antages vid 1917 års riksdag, vilket ju vore det ur alla synpunkter bästa och mest gagnarika.

[90.]

Sektionens förslag tillstyrktes av det större konsistoriet, som förklarade sig finna den nya professuren av behovet påkallad och i övrigt hänvisade till tidigare förebragt utredning och motivering.

Konsistoriets framställning och den motsvarande begäran, som gjordes från universitetet i Uppsala, föranledde kanslern att hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t till 1917 års riksdag avlåta proposition därom att, med indragning av de nuvarande professurerna vid universitetet i Lund och Uppsala i estetik samt litteratur- och konsthistoria, vid vardera universitetet skulle upprättas dels en professur i litteraturhistoria med poetik och dels en professur i konsthistoria med konstteori, vardera med samma rätt till avlöning och pension, som tillkomme professorsbefattningar i allmänhet, samt med skyldighet för nuvarande professorer inom ämnesgruppen att övertaga endera av de nya professurerna vid samma universitet.

För den händelse, slutade kanslern sin skrivelse, Kungl. Maj:t icke skulle vilja fästa avseende vid den av honom sålunda gjorda synnerligen behjärtansvärda framställningen om nya professurer vid båda universitetet, ville kanslern alternativt hemställa, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen äska anslag på extra stat för år 1918 å 5,000 kronor för vardera universitetet för avlönande av ifrågasatt biträdande lärare.

Kanslerns motivering för yrkandet på den ifrågasatta förändringen i professorsstaterna vid de båda universitetet var väsentligen av följande innehåll:

Vad som hittills i frågan åtgjorts kunde icke sägas hava löst densamma på ett tillfredsställande sätt, varken beträffande konsthistorien eller i avseende å litteratur-

[90.]

historien. Den nuvarande anordningens provisoriska karaktär fölle genast i ögonen. Den framginge allaredan av det sakförhållandet, att vetenskapsområdena för ämnet litteraturhistoria med poetik och ämnet konsthistoria med konstteori numera vore å ena sidan vart för sig så omfattande och å andra sidan sinsemellan så bestämt avgränsade, att, därest de nuvarande professurerna skulle med oförändrat innehåll förklaras lediga, näppeligen någon enda fullt kompetent sökande skulle kunna tänkas uppträda. Bibehölles den nuvarande anordningen, skulle det således kunna hända, att båda de nuvarande professurerna komme att besättas med vetenskapsmän med kompetens huvudsakligen eller uteslutande inom etdera vetenskapsområdet. I sådant fall finge antingen litteraturhistorien eller konsthistorien en aldeles för mycket tillbakaskjuten ställning. Redan nu, då vartdera av nämnda vetenskapsområden vid båda universiteterna representerades av inalles endast en professor, bleve givetvis den vid universitetet sålunda icke representerade disciplinens ställning synnerligen ogynnsam. Att detta måste vara till skada för det för lärarutbildningen så viktiga ämnet litteraturhistoria med poetik vore klart. Men även konsthistorien borde efter kanslerns uppfattning ovillkorligen erhålla en särskild professur vid vartdera universitetet. Icke blott ämnets stora vetenskapliga vikt och dess betydelse såsom ett uppfostrande element i kulturellt avseende i allmänhet, en betydelse, som allt mera trängt fram och blivit erkänd, utan även den storartade utveckling, som den svenska konsten och därmed intresset för konsten på de sista årtiondena ernått i vårt land, gjorde det till en allt mera bjudande nödvändighet att låta detta ämne vid båda statsuniversiteterna erhålla en särskild lärostol. Vid Stockholms högskola hade sedan avsevärd tid tillbaka litteraturhistorien och konsthistorien haft sina särskilda målsmän med professorsställning.

Kanslern ansåge alltså synnerligen kraftiga skäl tala för bifall till de nu från båda universiteterna gjorda framställningarna om uppdelning av de ifrågakvarande två professurerna på vardera två, en för litteraturhistoria med poetik och en för konsthistoria med konstteori.

Kanslerns nu berörda yrkande blev av Kungl. Maj:t i så måtto beaktat, att i statsverkspropositionen till 1917 års riksdag framlades förslag om tudelning av professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid Uppsala universitet i dels en professur i litteraturhistoria med poetik, dels en professur i konsthistoria med konstteori. För Lunds universitet föreslog Kungl. Maj:t, i huvudsaklig anslutning till universitetsmyndigheternas alternativa yrkande, en höjning av arvodet åt den biträdande läraren därstädes från 3,500 till 4,500 kronor.

I avseende å det förstnämnda förslaget anförde föredragande departementschefen, bland annat, följande:

När de nuvarande professurerna i estetik samt litteratur- och konsthistoria bliva ediga, kommer det, därom råder det i sakkunniga kretsar blott en mening, att bliva omöjligt att finna sökande, som förmå att på ett efter den moderna vetenskapens krav tillfredsställande sätt styrka sin skicklighet i de båda skilda vetenskaper, litteratur- och konsthistoria, vilka nu äro sammanförda inom en och samma professurs ämnesområde. Båda dessa vetenskaper intaga emellertid den ställning och äga den betydelse såväl för höjande och stärkande av vår nationella odling som för dess sammanknytande med andra kulturfolks, att ingendera av dem bör eftersättas på det sätt, att den i själva

verket vid universitetet företrädes blott av en biträdande lärare. Förutom ur de allmänna synpunkter, som salunda antytts, är det önskvärdt, att litteraturhistorien vid våra universitet erhåller en egen professur med hänsyn till den framskjutna plats, detta ämne intager på läsplanerna för läroverk av flera olika slag. Som ett särskilt stöd för framförandet av samma önskemål med avseende å konsthistorien må erinras om dess betydelse för varje åskådlig framställning av kulturhistoria liksom även om dess vägledande inflytande på den konstindustriella utvecklingen.

Med hänsyn till nu rådande förhållanden anser jag mig emellertid ej böra föreslå en uppdelning på en gång av båda de nuvarande professurerna utan finner det vara nödvändigt att inskränka mig till att biträda kanslerns förslag blott för så vitt angår ett universitet. Att jag därvid efter något övervägande valt Uppsala, har skett av det skäl, att jag för Lunds universitets räkning har att framföra ett flertal andra krav på anslag till ökade lärarkrafter och därför ansett mig böra låta detta anslagskrav för närvarande träda tillbaka inför nödvändigheten av en begränsning.

Inom riksdagen väcktes emellertid två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr H. Cavalli och den andra inom andra kammaren av herr M. Sommelius, däri yrkanden gjordes i syfte att jämväl för Lunds universitet åstadkomma en uppdelning av nuvarande professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria i två nya professorsämbeten, det ena omfattande litteraturhistoria med poetik och det andra konsthistoria med konstteori.

Efter erinran om de av departementschefen till stöd för förslaget om tudelning av oinförda professur vid Uppsala universitet åberopade skäl anförde motionärerna följande:

Då dessa av Kungl. Maj:t upptagna skäl även till alla delar gälla med avseende på Lunds universitet och då den besparing, som vinnes genom att vid Lunds universitet, i stället för att inrätta en ny professur, lägga en del av det nuvarande området för professuren i en biträdande lärares hand, endast utgör, bortsett från ett längre fram inträdande ålderstillägg åt professorn, 3,000 kronor om året, synas såväl billighet som praktiska hänsyn tala för att likställa de båda ifrågakvarande av Kungl. Maj:t föreslagna lärarbefattningarna, vilka båda äro avsedda att vara permanenta och båda äro förenade med samma tjänstgöring, nämligen full professorstjänstgöring.

Kungl. Maj:ts framställning, i vad den avsåg en uppdelning av ifrågakvarande professur vid Uppsala universitet, ävensom motionärernas yrkande av enahanda innebörd för Lunds universitets vidkommande tillstyrktes av statsutskottet.

I avseende å professuren i Uppsala anförde utskottet bland annat:

Utskottet har givetvis måst ställa sig tveksamt inför ett förslag att under nuvarande förhållanden uppdelna ifrågakvarande professur genom inrättandet av en ny professur i konsthistoria med konstteori vid Uppsala universitet, och detta så mycket mera som Kungl. Maj:t beträffande Lunds universitet, där det mest omfattande av motsvarande professors båda ämnen, nämligen litteraturhistorien, icke är representerat av en ordinarie lärare, ej funnit förhållandena påkalla en motsvarande framställ-

[90.]

ning. Emellertid har utskottet funnit så vägande skäl anförda för nödvändigheten av en uppdelning av förevarande professur vid båda statsuniversiteterna, att utskottet, som på grund av i ämnet väckt motion hemställer om inrättandet av en ny professur inom ifrågakommande ämnesgrupp även vid Lunds universitet, ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts nu förevarande framställning.

Beträffande förevarande professur vid Lunds universitet erinrade utskottet om de av kanslern anförda skäl för bifall till de för båda universiteterna gjorda framställningarna samt yttrade dessutom:

Utöver vad kanslern sålunda uttalat vill utskottet frambålla, att då av de nu förenade båda ämnena litteraturhistorien givetvis är det mest arbetskrävande och även det viktigaste, särskilt med hänsyn därtill, att alla blivande modersmållärare vid de allmänna läroverken måste bedriva studier i detta ämne, behovet av professurens delning måste, såsom utskottet tidigare anført, anses ännu mera framträda i Lund, där litteraturhistorien för tillfället ej är företrädd av ordinarie lärare. Ehuru utskottet givetvis måste hysa betänkligheter mot att på enskild motion förordas inrättande av en ny ordinarie professorstjänst, har utskottet dock ansett de härför anförda skälen så vägande, att utskottet funnit sig böra tillstyrka bifall till motionen.

I enlighet med utskottets tillstyrkan biföll riksdagen Kungl. Maj:ts framställning rörande delning av estetikprofessuren vid Uppsala universitet.

I avseende å Lunds universitet blev efter gemensam omröstning Kungl. Maj:ts förslag om anslag till arvode åt en biträdande lärare av riksdagen bifallet. Frågan om inrättandet av en professur i Lund blev sålunda undanskjuten, och för en biträdande lärare därstädes utgår för år 1918 ett till 4,500 kronor förhöjt arvode.

I skrivelse den 2 oktober 1917 har nu universitetskanslern ånyo framlagt förslag om uppdelning av estetikprofessuren i Lund.

I skrivelse till det större akademiska konsistoriet hade humanistiska sektionen hemställt om utverkande av framställning till 1918 års riksdag om upprättande av en ny professur inom ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria, varvid, då nuvarande professorn i ämnesgruppen förklarar sig önska övertaga ämnet konsthistoria med konstteori, den eventuellt nya professuren föreslogs skola omfatta litteraturhistoria med poetik.

Vid ärendets behandling inom humanistiska sektionen yttrade Wrangel, bland annat, följande:

Till den utredning, som här förut upprepade gånger förebragts, vill jag nu blott foga några ord. I en motion, som vid 1917 års riksdag framförts, föreslås det, att den nuvarande professuren i estetik m. m. indrages samt att i stället två nya i ämnesgruppen upprättas, då den nuvarande innehavaren av nämnda professur övertager en av dessa efter Kungl. Maj:ts bestämmande. Och får jag nu förklara mig beredd att följa denna eventuella anordning.

Min ställning till de i gruppen ingående ämnena är i körheth den, att jag ända från min första lärartid vid detta universitet ansett det vara min skyldighet att söka hålla uppe alla dessa ämnen och att jag därpå inriktat både min föreläsnings- och min författarverksamhet. Sålunda har jag under de flesta läsår ända till år 1908, då ämnena genom ett kanslersbrev delades, föreläst icke blott i litteratur- utan också i konsthistoria samt årligen med elever företagit konstvetenskapliga övningar och utflykter. Och vidare har jag i förteckningen på årligen utgivna arbeten nästan alltid kunnat upptaga något konsthistoriskt. Bland de många litteraturhistoriska arbeten, som jag förut planerat, har jag, sedan jag numera helt övergått till konsthistorien, dock icke kunnat lämna alla utan särskilt uppehållit ett: forskningarna om Tegnér, och min produktion i detta ämne har måhända kunnat ge utomstående den föreställningen, att jag fortfarande egentligen dreve litteraturhistoria och endast skenbart övergått till konsten. Detta är emellertid, såsom vid detta universitet torde vara noggsamt bekant och även framgår av årsberättelserna, fullkomligt oriktigt. Och jag kan här tillägga, att vad som numera särskilt binder mig vid konstforskningen äro flera viktiga faktorer, såsom Lunds domkyrkas historiska beskrivning, som jag har i uppdrag att leda; den Mandelgrenska samlingen, som jag förestår; tidskrift för konstvetenskap, som jag startat och jämte annan person redigerar; utställningsverksamheten å konstmuseet, som jag nu i 19 år bedrivit; vidare en konstarkeologisk resa till Mindre Asien, vartill jag erhållit inbjudan; samt slutligen flera planerade större konsthistoriska utgivningsarbeten, bland vilka jag är med kontrakt bunden vid ett (ett svenskt konstlexikon) och av vilka ett annat nyss igångsatts av Södra Sveriges konstförening (redigeringen av en serie monografier över skånska konstnärer).

Samtidigt förelåg inom sektionen förslag om framställningar rörande nya professorer i dels statistik, dels slaviska språk. Sektionen har dock enhälligt beslutat i främsta rummet ställa sitt ovanberörda äskande om den nuvarande estetikprofessurens uppdelning.

I anslutning till sektionens förslag anhöll det större konsistoriet i skrivelse till kanslern om åtgärders vidtagande för upprättande vid universitetet av två professorsämbeten inom ämnesgruppen estetik samt litteratur- och konsthistoria, ett i litteraturhistoria med poetik och ett i konsthistoria med konstteori, därvid dels den nuvarande professuren inom ämnesgruppen, dels den biträdande lärarbefattningen inom densamma skulle upphöra samt den nuvarande professorn inom ämnesgruppen förklaras skyldig att efter Kungl. Maj:ts bestämmande övertaga en av de nya professorerna.

I ovanberörda skrivelse den 2 oktober 1917 hemställde universitetskanslern, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen, att, med uteslutande ur Lunds universitets utgiftsstat av däri uppförda professor i ovannämnda ämnesgrupp, darsammanstädes uppföra dels en professor i litteraturhistoria med poetik och dels en professor i konsthistoria med konstteori, av vilka den ena skulle efter Kungl. Maj:ts bestämmande övertagas av nuvarande professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria, båda de nya professu-

[90.] rerna med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänsternas innehavare att vara underkastade de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna.

Därest denna framställning icke skulle bifallas, komme — framhåller kanslern vidare — det på extra stat under en följd av år, för år 1918 till ett belopp av 4,500 kronor, beviljade anslag till en biträdande lärare inom ämnesgruppen givetvis att fortfarande vara behöfligt för år 1919.

I framställningen hänvisar kanslern dels till vad kanslern vid flera föregående tillfällen, senast i skrivelse den 2 oktober 1916, anfört i fråga om behovet av nya professurer inom förevarande ämnesgrupp vid båda statsuniversiteten, dels därtill, att enligt beslut av 1917 års riksdag en ny professur inom sagda ämnesgrupp numera blivit vid Uppsala universitet upprättad, dels ock till vad i övrigt i denna fråga vid 1917 års riksdag förekommit.

Departementschefen.

Frågan om en tudelning av den nuvarande estetikprofessuren vid Lunds universitet befinner sig bland de spörsmål, som länge stått på dagordningen vid sagda universitet och som också framträtt med allt mer och mer växande anspråk på beaktande. Önskvärdheten och behovet av en dylik anordning anser jag ej behöva nu särskilt understryka, då dessa omständigheter blivit, på sätt av den lämnade redogörelsen framgår, tillfullo ådagalagda och vitsordade.

Förhållandena i avseende å undervisningen i ifrågavarande ämnen äro givetvis i stort sett enahanda vid båda statsuniversiteten, och det synes mig vara av vikt, att så betydelsefulla discipliner som litteraturhistorien och konsthistorien bliva på lika sätt representerade vid universiteten. Såsom av det föregående framgår var det ej heller någon från denna uppfattning avvikande mening, som år 1917 föranledde dåvarande departementschefen att tills vidare undanskjuta frågan om tudelning av vederbörande professur i Lund. Utan att vilja förringa behovet av den av 1917 års riksdag beslutade uppdelningen av estetikprofessuren vid Uppsala universitet, vill jag dock påpeka, att för en motsvarande anordning vid Lunds universitet enligt min mening i så måtto starkare skäl torde föreligga, som ämnet litteraturhistoria — det från lärarutbildningens synpunkt viktigare — för närvarande ej där är företrätt av ordinarie lärare.

Den framställning till riksdagen, som följaktligen bör göras, torde kunna avfattas i enlighet med kanslern förslag. Jag erinrar, att, på sätt ovan omförmäls, nuvarande innehavaren av professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria i Lund, professorn Wrangel, är villig

att övertaga den av de två nya professorerna, som av Kungl. Maj:t bestämmes. Anordningen kommer att medföra ökning av det ordinarie anslaget till universitetet, universitetsstaten, med 7,500 kronor, varemot anslag till den biträdande läraren i händelse av bifall till min framställning i denna punkt ej vidare skulle erfordras. Den omedelbara ökningen i kostnaden för statsverket inskränker sig sålunda till 3,000 kronor. Ålders-tillägg för innehavarna av de två nya professorerna komma i enlighet med vad som gäller beträffande övriga professorer att utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel upptagna förslagsanslaget: ålderstillägg.

På grund av det anförda tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, med uteslutande ur utgiftsstaten för universitetet i Lund av den under avdelningen A) Avlöningar m. m., a) Professorer m. fl., under titeln Filosofiska fakulteten, humanistiska sektionen, uppförda professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria, därsamma-städes uppföra dels en professur i litteraturhistoria med poetik och dels en professur i konsthistoria med konstteori, av vilka den ena skall efter Kungl. Maj:ts bestämmande övertagas av nuvarande professorn i estetik samt litteratur och konsthistoria, båda de nya professorerna med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänsternas innehavare att vara underkastade de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna,

ävensom att för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till universitetet i Lund, universitetsstaten, med ett belopp av 7,500 kronor. Ökat anslag.

51. **Psykologiska laboratoriet.** Till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1915—1918 anvisat ett extra anslag av 750 kronor. [91.]

Psykologiska
laboratoriet.

Med anledning av vederbörandes begäran om fortsatt anslag för berörda ändamål hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 750 kronor.

[92.]

Föreståndare
för historiska
museet m. m.

52. **Föreståndare för historiska museet m. m.** Till avlöande av föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1904—1911 anvisat 2,000 kronor. För vart och ett av åren 1912—1918 har av riksdagen för samma ändamål anvisats ett belopp av 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare vore innehavare av docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle på föreskrivet sätt minskas.

Beträffande föreståndarens tjänstgöringsskyldighet m. m. äro bestämmelser den 10 november 1911 meddelade av Kungl. Maj:t.

I anslutning till vad jag anfört under punkten 52 synes mig sådan ändring rörande det vid anslaget fasta villkoret böra hos riksdagen utverkas, att, därest ifrågavarande föreståndare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor.

Då fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål synes mig böra beredas till nu utgående belopp och på enahanda villkor, som för närvarande gälla, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till avlöande av en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinettet med den tjänstgöringsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare är innehavare av docentstipendium, föreståndarens avlöning skall minskas, så att densamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor.

[93.]

Vaktmästar-
befattning
vid historiska
museet samt
mynt- och
medaljkabi-
nettet.

53. **Vaktmästarbefattning vid historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet.** I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts i nådig proposition, nr 298, till 1917 års riksdag gjorda framställning anvisade riksdagen på extra stat för år 1918 medel till omändring av zoologiska institutionens vid universitetet i Lund gamla byggnad till lokaler för universitetets hittills i det s. k. gamla bibliotekshuset inrymda historiska museum samt dess mynt- och medaljkabinettet m. m.

På sätt framgår av det vid omförmälda proposition i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 23 april 1917 hade det större akademiska konsistoriet i Lund i samband med framställning om anslag för omförmälda lokalförändrings genomförande och i enlighet med ett av drätselnämnden vid universitetet avgivet förslag hemställt om beredande

av anslag till inrättande av en vaktmästarbefattning vid den för historiska museet avsedda nya lokalen. Avsett var, att vaktmästaren skulle erhålla den för s. k. institutionsvaktmästare vanliga avlöningen.

Enligt omförmälda utdrag av statsrådsprotokollet fann dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den begärda nya vaktmästarbefattningen bliva behöfelig, därest byggnadsförslaget komme till utförande. Det ansågs emellertid ej nödigt att redan då begära för ändamålet erforderligt anslag. I överensstämmelse härmed blev icke någon framställning gjord till 1917 års riksdag i fråga om uppförande å universitetets stat av en vaktmästarbeställning vid historiska museet.

I skrivelse till större konsistoriet har nu föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet, docenten S. O. H. Rydbeck, med instämmande av humanistiska sektionen vid Lunds universitet, hemställt om utverkande av vederbörligt anslag å ordinarie stat från och med år 1919 till inrättande av förberörda vaktmästarbefattning.

Med hänsyftning på anledningen till att denna anslagsfråga ej framlades för 1917 års riksdag anmärker Rydbeck, att inredningsarbetet i de för museet avsedda nya lokalerna skall vara avslutat före utgången av år 1918 — för bestridande av vaktmästargöromålen under en del av år 1918 hoppas Rydbeck på anslag ur universitetets reservfond. I den nya vaktmästarens aliggranden skulle enligt Rydbecks skrivelse ingå att övervaka samlingarna, att biträda vid deras konservering, att sköta värmeledning och handhåva rengöringen av museets lokaler samt att dessutom, efter föreståndarens anvisning, uträtta de övriga uppdrag, som museets behov kunde påkalla.

Såväl det större konsistoriet som kanslern för rikets universitet hava, det sistnämnda i underdånig skrivelse den 2 oktober 1917, tillstyrkt nådig proposition i ämnet till riksdagen i överensstämmelse med Rydbecks förslag.

Av min företrädares i ämbetet ovannämnda yttrande till statsrådsprotokollet framgår, att han ansåg, att, sedan de nya lokalerna för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet vid universitetet i Lund blivit iordningställda, en vaktmästarbefattning vid nämnda institution bleve erforderlig. Med denna förutsättning skulle, efter vad nu upplysts om lokalförändringens väntade genomförande, behovet av den nya befattningshavaren med säkerhet förefinnas vid ingången av år 1919. Jag får emellertid erinra, att det för ovannämnda ändringsarbetens genomförande av 1917 års riksdag anvisade anslaget visat sig otillräckligt. Framställning har därför gjorts om erforderligt tilläggsanslag, och i annat sammanhang kommer jag att väcka förslag om beredande av de nödiga medlen. Därest dessa, såsom jag hoppas, komma att beviljas å tilläggsstat för år 1918,

[93.]

kvarstår förvisningen om byggnadsarbetenas färdigblivande under detta år, och behovet av den nye vaktmästaren förefinnes vid 1919 års ingång.

För min del har jag ingen anledning att skilja mig från min företrädares uppfattning rörande behovet av den ifrågavarande befattningens inrättande. Den uppässning av vaktmästare, som historiska museet i sin gamla lokal hade av nöden, kunde lämnas av den i gamla bibliotekshuset anställde vaktmästaren. Denne kan så mycket mindre nu betjäna museet efter dess avflyttning från nämnda byggnad, som dess nya lokaler komma att bli mycket större än de förra och lämna bättre utrymme än dessa för samlingarnas uppställande. Museet lärer ock i sina nya lokaler hava att motse talrikare besök av allmänheten än hittills. Vad beträffar de uppgifter, som skulle åligga den blivande vaktmästaren, torde de i skäligt mått fylla hans arbetsdag. Uttrycklig föreskrift bör meddelas rörande befattningshavarens delvis med vanlig s. k. institutionsvaktmästares göromål olikartade skyldigheter.

Jag anser alltså, att hos riksdagen bör äskas anslag för uppförande i staten för universitetet i Lund av en vaktmästare vid historiska museet, anställd jämväl vid mynt- och medaljkabinetet. Avlöningsförmånerna och villkoren för deras åtnjutande böra vara desamma som för s. k. institutionsvaktmästare i allmänhet. För närvarande uppgå avlöningsförmånerna för dessa till 1,050 kronor, därav 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 100 kronor efter 5 och 10 års tjänstgöring och utgående ur förslagsanslaget: ålderstillägg, under åttonde huvudtiteln. Därest fri bostad och bränsle åtnjutes, avdrages å lönen 150 kronor. Rätt till årlig semester under 15 dagar tillkommer befattningshavaren under närmare angivna betingelser, på sätt om semester för vaktmästare m. fl. vid Lunds universitet är stadgat. Skulle frågan om reglering av avlöningsförhållandena för de vid statens verk och inrättningar anställda vaktmästare komma att hänskjutas till prövning av 1918 års riksdag samt dylik lönerreglering bli av riksdagen beslutad, böra givetvis avlöningsförmånerna för den nu ifrågasatte vaktmästaren så jämkas, att de bli lika med de avlöningsförmåner, som tillerkännas de s. k. institutionsvaktmästarna vid universitetet.

I museets utgiftsstat är i avlöningen A) Avlöningar m. m. under vederbörlig rubrik för titeln: Historiska museet, uppfört ett arvode av 500 kronor för »1 amanuens, som även tjänstgör vid mynt- och medaljkabinetet». Under titeln: Mynt- och medaljkabinetet, är antecknat: »Amanuens (se ovan under Historiska museet)». Dessa båda hittills på olika ställen förvarade samlingar komma nu att förenas. De höra samman under gemensam å extra stat uppförd föreståndare och hava, som av

det nyss sagda framgår, gemensam amanuens. Vaktmästaren skall och bliva gemensam för de båda samlingarna. Det synes mig lämpligt, att de i ovannämnda avdelning av utgiftsstaten förenas under gemensam titel: Historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet. Under denna titel bör då såväl amanuensen som vaktmästaren uppföras.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen att

dels — med föreskrift att de i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., upptagna titlarna: Historiska museet, Mynt- och medaljkabinettet, skola sammanföras under beteckningen: Historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet — under denna titel uppföra ej mindre den vid nämnda samlingar nu fästa amanuensen än även en vaktmästare med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma s. k. institutionsvaktmästare i allmänhet vid universitetet i Lund, och med skyldighet att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna;

dels för beredande av avlöning åt bemälda vaktmästare höja det *ordinarie anslaget* till universitetet i Lund, universitetsstaten, med ett belopp av 1,050 kronor; Ökat anslag.

dels ock medgiva, att de ifrågavarande befattningshavare tillkommande ålderstillägg må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

54. **Materiell för historiska museet.** Genom beslut av 1911 års riksdag höjdes det ordinarie materiellanslaget till historiska museet vid universitetet i Lund från förutvarande 500 kronor till 2,000 kronor, med vilket sistnämnda belopp ifrågavarande anslag allt fortfarande är i staten uppfört. Till materiell för mynt- och medaljkabinettet är å ordinarie stat uppfört ett belopp av 500 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1917 års riksdag att till ändrad inredning m. m., i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för ecklesiastikdepartementet i statsrådsprotokollet för den 23 april 1917 angiven plan, av förutvarande zoologiska institutionsbyggnaden vid universitetet i Lund för inrymmande därstädes av universi-

[94.]

Materiell för
historiska
museet.

[94.]

tetets historiska museum samt mynt- och medaljkabinett anvisa på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 105,436 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta för ändamålet förskottsvis under år 1917 av tillgängliga medel utanordna ett belopp av 50,000 kronor.

Ifrågavarande byggnadsföretag var avsett att snarast möjligt äga rum, så fort den zoologiska institutionens förflyttning till dess nya lokaler under år 1917 bleve fullbordad. Såsom synes av vad jag under föregående punkt anført, är det avsett att museet samt mynt- och medaljkabinettet skall taga sina nya lokaler i besittning under år 1918.

Det historiska museets förflyttning medför för museets räkning vissa ökade kostnader; de krav, som i detta avseende från universitetets sida gjorts gällande, vill jag härmed underställa Kungl. Maj:ts prövning.

I skrivelse till det större akademiska konsistoriet i Lund har föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet, docenten S. O. H. Rydbeck anhållit, att konsistoriet måtte ingå med begäran om höjning av historiska museets ordinarie anslag med ett belopp, som motsvarade den årliga förbrukningen av bränsle och elektrisk kraft i de nya lokalerna. Det bör anmärkas att, medan museet haft sina lokaler i gamla bibliotekshuset, dylika för hela byggnaden gemensamma kostnader ej bestritts ur museets materiellanslag utan ur eljest för ändamålet tillgängliga medel. Såsom skäl för sin framställning har Rydbeck anført:

Enligt uppgift av ingenjören G. Åberg i Malmö, som uppgjort värmeledningsförslaget i den blivande museibygnaden, erfordras för uppvärmning av denna omkring 800 hektoliter koks årligen, medan den årliga förbrukningen av elektricitet till belysning och kraft icke torde överstiga 300 kronor. Ifrågavarande förhöjning av årsanslaget skulle icke innebära någon förbättring av historiska museets ekonomi, utan museet måste framdeles inkomma med begäran om förhöjning av det nu utgående anslaget (2,000 kronor) på grund av de ökade utgifter, som den allmänna prisstegringen — ej minst på fornsaker — museets utveckling och den utvidgade vakthållningen i de nya lokalerna nödvändigtvis måste medföra.

De för prövning av universitetets anslagsbehov tillsatta kommitterade hade beräknat ett medelpris för erforderlig koks av 6 kronor 50 öre för hektoliter, vilket för 800 hektoliter skulle utgöra en kostnad av 5,200 kronor. Hela ökningen i museets anslag skulle sålunda bliva 5,500 kronor.

Då museets hittillsvarande årsanslag, enligt vad dess föreståndare i sin skrivelse framhållit, helt och hållet komme att förbrukas för andra institutionens normala behov och den begärda ökningen i anslaget tydligen vore oundgängligen nödvändig, hade bemälda kommitterade förordat bifall till framställningen, därvid kommitterade, enär kostnaderna för museets uppvärmning anpassats efter nu rådande, osedvanligt höga priser och med

all sannolikhet inom några år torde komma att väsentligt sjunka, funnit skäligt, att anslaget endast begärdes å extra stat för år 1919.

I överensstämmelse härmed hemställde det större akademiska konsistoriet i skrivelse till kanslern för rikets universitet, att kanslern behagade utverka proposition om ett anslag å extra stat för år 1919 å 5,500 kronor till höjning av anslaget till historiska museet.

I skrivelse den 2 oktober 1917 har kanslern hemställt om proposition till riksdagen i överensstämmelse med konsistoriets förslag, under framhållande därjämte, att det begärda anslaget syntes vara oundgängligen nödvändigt.

För att historiska museets samlingar skola vara tillgängliga för undervisning och forskning tarvas ej endast tillräckligt utrymme — vilket behov genom riksdagens omförmälda beslut blivit tillgodosett — utan jämväl medel att hålla de härför erforderliga lokalerna i sådant skick, att museet kan fylla sitt ändamål. Det begärda anslaget finner jag mig följaktligen böra förorda och har i fråga om det beräknade beloppet intet att erinra. Enär i samband med historiska museet jämväl mynt- och medaljkabinetet kommer att överflyttas till de nya lokalerna, skulle det nu ifrågasatta anslaget komma även sistnämnda institution till godo.

Departement-
schefen.

I likhet med konsistoriet och universitetskanslern anser jag, att anslaget bör tills vidare begäras å extra stat.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för historiska museet vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 5,500 kronor.

Nytt anslag.

55. **Amanuens vid universitetets konstsamlingar.** Till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar har från och med år 1906 utgått ett extra anslag av 500 kronor årligen.

[95.]

Amanuens
vid universi-
tetets konst-
samlingar.

Som fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål är behöfligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 500 kronor.

56. **Mekaniska arbeten vid fysiska institutionen.** Med anledning av en utav Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade riksdagen till be- kostande av mekaniska arbeten vid universitetets i Lund fysiska institution på extra stat för år 1918 ett belopp av 1,500 kronor.

[96.]

Mekaniska
arbeten vid
fysiska insti-
tutionen.

Vederbörande hava anhållit om beviljande på extra stat för år 1919 av fortsatt anslag för samma ändamål. Med anledning härav hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till bekostande av mekaniska arbeten vid universitetets i Lund fysiska institution anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 1,500 kronor.

[97.]

Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.

57. **Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.** I den för universitetet i Lund gällande staten är under avdelning B) Till materiell m. m. uppfört ett belopp av 2,600 kronor till den geologisk-mineralogiska institutionen.

Till höjning av detta anslag anvisades på extra stat för vardera av åren 1916, 1917 och 1918 ett belopp av 1,000 kronor.

Dylikt anslag är erforderligt jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

[98.]

Geografiska institutionen.

58. **Geografiska institutionen.** Till erforderlig inredning och utrustning av det geografiska seminariet vid universitetet i Lund anvisade 1911 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t ett extra anslag av 5,000 kronor.

Kungl. Maj:ts framställning grundade sig på en av det större akademiska konsistoriet gjord hemställan, i samband med vilken konsistoriet även uttalat, att ett mindre årligt belopp till underhåll av seminariets materiell samt komplettering av dess samlingar torde bliva erforderligt, men att konsistoriet ansett sig icke då böra anhålla därom.

År 1916 återupptogs frågan om ytterligare statsunderstöd åt ifråga-varande seminarium. Förslaget härom utgick från seminariets föreståndare, professorn i geografi vid Lunds universitet H. Nelson, vilken i en till rektorsämbetet vid universitetet ställd skrivelse, under framhållande av behovet att seminariet kompletterades och utvidgades till en geografisk institution, hemställde om utverkande av dels ett engångsanslag å 5,800 kronor, avsett till seminariets (eller institutionens) uppryckning ur dess brist av årsanslag iråkade lägervall, dels ock ett årligt anslag å 2,250 kronor, varav 800 kronor beräknats till arvode åt en amanuens.

I anledning av denna Nelsons hemställan gjorde det större konsisto-

riet i en av kanslern för rikets universitet med underdånigt utlåtande till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse framställning om beredande av anslag på extra stat för år 1918 dels å 7,250 kronor till anskaffande för geografiska institutionen av behövlige instrument och kartor samt övrig erforderlig undervisningsmateriell, dels ock å 800 kronor till avlöning åt en amanuens därstädes.

På sätt framgår av det vid statsverkspropositionen till 1917 års riksdag fogade utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917, punkten 101, fann emellertid dåvarande departementschefen sig kunna endast delvis understödja sagda framställning. Nelsons anhållan om ett anslag för en gång av 5,800 kronor lämnades, med hänsyn till det av 1911 års riksdag för enahanda ändamål beviljade beloppet av 5,000 kronor, å sido, och, vad angår det begärda årliga beloppet samt det ifrågasatta amanuensarvodet, yttrade departementschefen, att han av vad som i den då föreliggande framställningen anförts icke kunde bilda sig en bestämd uppfattning rörande dessa behov. Man kunde likväl, fortsatte han, med fog utgå från att institutionen ej kunde undvara ett årligt anslag för materiellens vidmakthållande och förökande samt för avlöande av något arbetsbiträde. Med hänsyn härtill och på i övrigt anförda skäl hemställde departementschefen om förslag till riksdagen att till materiell m. m. för geografiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på extra stat för år 1918 ett anslag av 1,700 kronor.

Kungl. Maj:ts i enlighet härmed avfattade framställning till riksdagen blev sedermera av riksdagen bifallen.

Till redogörelsen för nu omförmälda förhållanden har jag föranletts därav, att nytt förslag föreligger om tillgodoseende av enahanda önskemål, som berördes i Nelsons förut omförmälda framställning.

I en till rektor vid universitetet ställd skrivelse har Nelson nämligen återkommit med yrkanden om geografiska institutionens tillgodoseende med anslag till materiell och avlöning av amanuens. I skrivelsen anför Nelson till en början:

Det torde stå klart, att bristen på ett årligt anslag till geografiska seminariet i Lund förhindrat detsamma utveckling. En jämförelse visade, hur mycket gynnsammare förhållandena gestaltat sig vid den motsvarande geografiska institutionen vid Uppsala universitet. Vid 1909 års riksdag, således två år innan geografiska seminariet i Lund erhållit 5,000 kronor i engångsanslag, hade för Uppsala universitets geografiska institution beviljats dels ett engångsanslag å 6.000 kronor och dels ett årligt anslag å 1,450 kronor till materiellens förökande och underhåll jämte ett årligt anslag å 800 kronor såsom arvode till amanuens. Frånsett amanuensanlaget hade den geografiska institutionen i Uppsala för tiden 1910—1917 av statsmedel beviljats ett sammanlagt

[98.]

belopp av 17.600 kronor, medan geografiska seminariet i Lund under samma tid erhållit 5.000 kronor. Samma uppgifter i vetenskapens och lärarutbildningens tjänst åläge dock båda.

Härefter yttrar Nelson följande i fråga om användningen av det år 1911 beviljade anslaget samt rörande institutionens nuvarande behov av materiell m. m.:

Engångsanslaget å 5,000 kronor hade använts på följande sätt:

Till möbler (bord, skåp m. m.).....	kronor 1,263: —
» bok- och kartsamlingarna	» 1,200: —
» instrument	» 2,436: —
» diverse utgifter	» 101: —
	Kronor 5,000: —

Möbler hade sålunda slukat en fjärdedel av anslaget. Det återstående hade ej varit tillräckligt att tillgodose de krav, som även den enklare vetenskapliga utbildningen och lärarutbildningen måste ställa på ett geografiskt seminariums utrustning. Luckorna i denna utrustning vore därför synnerligen svåra, desto mer som vid seminariets förseende med dess första uppsättning den strävan tydligen gjort sig gällande, att hellre tillgodose ett eller annat område relativt väl än att täcka flera områden på ett otillfredsställande sätt.

Sålunda ägde det geografiska seminariet för närvarande endast en uppsättning mätinstrument för fältmätning och avvägning, medan två uppsättningar vore nödvändiga enbart för att driva den grundläggande kursen till filosofie kandidat- och magisterexamen.

Några kartritningsutensilier hade först år 1917 genom ett mindre anslag ur universitetets reservfond kunnat anskaffas men vore fullkomligt otillräckliga. Vartermen 1917 hade på grund härav och med hänsyn till seminariets svaga instrumentala utrustning för övrigt, delvis också på grund av seminariets tränga utrymme, den kurs i fältmätning och kartografi, som skulle tillgodose de blivande geografilärarnas behov, ej kunnat få den önskade omfattningen.

Kartsamlingen omfattade av officiella kartor nästan enbart Sverige. Fotografier, skioptikbilder och reliefer saknades helt och hållet. Biblioteket innehöll endast ett par grenar i allmän fysisk geografi och en del ekonomisk geografi, medan övriga grenar av den allmänna geografin samt ländernas speciella geografi, vilken senare allt mer tenderade till att bilda geografiens kärna, vore så gott som orepresenterad och blott vad Sverige angår något bättre ställd.

Vidare yttrar Nelson:

Den år 1916 ingivna anhållan om ett engångsanslag på 5.800 kronor till en geografisk institution (det geografiska seminariets arvtagare) vid universitetet hade gått ut på att fylla de mest outhärliga behoven av instrumentala och annan utrustning. Nelsons förslag hade uppgjorts i känslan av att det under då rådande dyrtid varit en plikt att begränsa anslagskravet till det absolut nödvändiga. En avprutning på de framställda behoven kunde ej ske utan men för den vetenskapliga undervisningen i geografi, ej minst för utbildningen av geografilärare, och Nelson såge sig därför nödgad att nu återkomma med en begäran om ett engångsanslag till Lunds universitets geo-

grafiska institution på 5,800 kronor, dock med avdrag av det belopp, 1917 års riksdag beviljat institutionen för ar 1918.

[98.]

Innan jag fortsätter redogörelsen för innehållet i Nelsons skrivelse, vill jag nämna, att vid densamma funnos fogade dels en specificerad kostnadsberäkning över behövlige instrument, kartor och övrig materiell för den geografiska institutionen, avsedd att anskaffas för det angivna engångsanslaget, 5.800 kronor, dels ock en sammanställning av institutionens årliga anslagsbehov.

I fråga om nämnda kostnadsberäkning yttrar Nelson, att han hoppades, det en granskning av densamma skulle ådagalägga, att intet begärts, som ej måste anses såsom ett nödvändigt attribut till en geografisk institution.

Vidkommande frågan om ett årligt anslag till institutionen hänvisade han till nyssberörda sammanställning, vilken upptog följande poster:

	Kronor.	Kronor.
För vidmakthållande och förökande av institutionens materiell, instrument och kartritningsutensilier	550: —	
Kartsamlingen.....	200: —	
Rehiefer, planscher, fotografier och skioptikonbilder	150: —	
Bergarts- och produkt-samlingarna	150: —	
Biblioteket.....	350: —	
Diverse utgifter	50: —	1,450: —
Amanuensarvode		1,200: —
		<hr/> Summa 2,650: —

I avseende härå anför Nelson vidare:

Såsom årsanslag föresloge han samma belopp, som årligen utginge till geografiska institutionen vid universitetet i Uppsala för materiellens vidmakthållande och förökning, varjämte han anhölle om ett anslag av 1,200 kronor om året till avlöning åt en amanuens. Den av honom gjorda beräkningen syntes kunna garantera en normal utveckling av den geografiska institutionen och icke vara för högt tilltagen. Behoven vore desamma för bada universitetens geografiska institutioner.

Under erinran att den föreslagna avlöningen för en amanuens överstege motsvarande arvode vid geografiska institutionen i Uppsala, åberopar Nelson till särskilt stöd för sitt förslag i denna del huvudsakligen följande:

Amanuensen vid sistnämnda institution åtnjöte förutom sitt arvode förmånen av hyresfri bostad om två rum, och en dylik förmån kunde icke för närvarande beredas amanuensen vid institutionen i Lund. Vidare — och detta ville Nelson särskilt framhålla — syntes ett arvode av 800 kronor ej motsvara eller utgöra skäligen ersättning för det arbete, som borde åligga institutionens ende amanuens. Denne skulle tjänstgöra vid institutionens bibliotek och samlingar samt vara professors medhjälpare vid fältmätningsoövningarna och den kartografiska kursen. På grund av ämnets vidd och ojämnheten i förkunskaper hos dess ämnesvenner, vilka utgjordes såväl av humanister

[98.] som av naturvetenskapsmän, krävdes av amanuensen mognad och omdöme. Även de stigande levnadsomkostnaderna syntes väl motivera att ej sätta amanuensarvodet lägre än till 1,200 kronor.

Beträffande institutionens lokala förhållanden anför Nelson:

För närvarande disponerade geografiska seminariet endast ett större och ett mindre rum. Vagg i vagg med detsamma vore två ljusa rum av tillsammans lika stort utrymme upptagna av entomologiska museet, vilket flyttning till annan lokal kunde ske möjligen redan år 1917 men senast under år 1918.

Det geografiska seminariets lokal vore redan otillräcklig och lade hinder i vägen för en rationellt driven undervisning i ämnet. Särskilt saknades utrymme för de kartografiska övningarna. Emellertid finnes stora utsikter för den blivande geografiska institutionen att få disponera entomologiska museets lokal vid dess flyttning och därigenom förfoga över tillräckligt utrymme. Begäran härom låge inne hos det större akademiska konsistoriet. Det vore Nelsons livliga övertygelse, att från universitetets sida det nödvändiga utrymmet skulle ställas till institutionens förfogande.

Nelsons skrivelse slutar med äskande av ovannämnda anslagsbelopp å dels 5,800 kronor med avdrag för vad 1917 års riksdag anvisat till geografiska institutionen, alltså 4,100 kronor, dels 1,450 kronor, dels ock 1,200 kronor, anslaget å 4,100 kronor på extra stat för år 1919, de båda övriga å ordinarie stat. Nelsons av filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund biträdda framställning har av det större akademiska konsistoriet överlämnats till kanslern för rikets universitet, därvid konsistoriet upptagit Nelsons yrkanden, dock att anslaget å 1,450 kronor ansetts böra uppföras å extra stat. Kanslern har med underdånigt utlåtande den 2 oktober 1917 hänskjutit ärendet till Kungl. Maj:t med tillstyrkande om nådig framställning i ämnet till riksdagen.

Departementsschefen.

Såsom Nelson erinrat, åtnjuter geografiska institutionen vid Uppsala universitet ett anslag på ordinarie stat av 1,450 kronor till materiell m. m. Detta anslag har utgått alltsedan år 1910. Därjämte bekommer institutionen 10 famnar ved. Till komplettering av institutionens vetenskapliga utrustning anvisades på extra stat för sistnämnda år ett belopp av 6,000 kronor. Vidare finnes vid institutionen anställd en amanuens, till vilken arvode, enligt beslut av 1912 års riksdag, utgår med 800 kronor om året. Till städning och upppassning är för institutionen från och med år 1912 uppfört ett belopp av 750 kronor, ur vilket anslag jämväl skall bestridas kostnaden för städning och upppassning vid matematiska seminariet. I betraktande av de medel, som sålunda ställts den geografiska institutionen i Uppsala till förfogande, måste man giva Nelson rätt i att den institution, han förestår, blivit avsevärt mindre tillgodosedd.

Att detta oaktat den sistnämnda institutionens förut omförmälda vid

1917 års riksdag framlagda anslagskrav icke av dåvarande departementschefen rönne ett välvilligare mottagande än som skedde, torde, så vitt angår anslagskravet å ordinarie stat, hava berott på att den då föreliggande utredningen rörande de angivna behoven icke ansågs tillfyllestgörande; vad angår engångsanslaget hänvisade departementschefen som nämnt till det av riksdagen år 1911 beviljade anslaget.

Geografiska institutionens i Lund anslagsfråga befinner sig nu i ett mera utrett skick. Till en början har Nelson redogjort för användningen av det år 1911 beviljade anslaget. Han har uppvisat, att detta anslag till rätt stor del anlitas för inköp av möbler och dylikt för institutionens räkning samt att utrustningen i fråga om åskådningsmateriell m. m. på grund härav och till följd av anslagets otillräcklighet över huvud blivit mycket otillfredsställande. Denna brist försvårar i hög grad fyllandet av institutionens uppgift. En oundgänglig förutsättning för att geografin skall kunna få den betydelse för bildningen, som betingas av ämnets beskaffenhet, är, att studiet därav grundas på en god och riklig åskådningsmateriell. Det ligger nämligen i det geografiska studiets natur, att det icke kan grundas enbart på litteraturstudier. Att geografiska institutionen i Lund icke motsvarar de krav i nu förevarande hänseende, som skäligen böra ställas på densamma, synes mig oförtydligt framgå av den förut omnämnda kostnadsberäkningen, upptagande den utrustning, som ännu saknas vid institutionen men som av Nelson vitsordats vara »mest oundgänglig». Jag finner mig därför böra understödja Nelsons begäran om ett extra anslag för att försätta densamma i ett tillfredsställande skick. Med hänsyn till rådande förhållanden och ovissheten att därunder kunna bringa de avsedda inköpen till stånd torde emellertid beloppet för närvarande kunna begränsas till 2,500 kronor.

Mot behovet av ett årligt anslag till materiellens vidmakthållande och förökande torde icke någon berättigad invändning kunna göras. Jag anser goda skäl vara anförda för att bestämma detta anslag till samma belopp, 1,450 kronor, som för ändamålet utgår vid geografiska institutionen i Uppsala. En granskning av de olika poster, på vilka detta anslagsbelopp enligt Nelsons förslag skulle uppdelas, synes mig giva vid handen, att dessa poster icke äro för högt tilltagna. Särskilt med hänsyn till att, enligt vad av handlingarna i ärendet framgår, planer äro å bane att inom den närmaste framtiden bereda institutionen utvidgade lokaler, torde det begärda anslaget få anses vara väl motiverat. I Nelsons förslag till anslagsbeloppets fördelning saknas poster för uppvärmning, belysning och städning. Enligt vad jag har mig bekant beror detta därpå, att geografiska institutionen är inrymd i det s. k. gamla bibliotekshuset. De sam-

[98.] fällda kostnaderna för dylika ändamål inom sagda byggnad bestridas av vissa därför tillgängliga medel.

Vad slutligen angår frågan om anställandet vid institutionen i Lund av en amanuens, biträder även jag förslaget härom. Vid en institution av ifrågavarande art förekomma alltid en mängd praktiska bestyr, som utan olägenhet kunna under föreståndarens uppsikt skötas av en amanuens och som till och med icke utan men för professorns undervisning och andra rent vetenskapliga uppgifter kunna krävas av honom.

Amanuensens avlöning anser jag böra å ordinarie stat uppföras till samma belopp, som tillkommer motsvarande befattningshavare i Uppsala. Nelson har omförmålt, att denne desslikes åtnjuter bostadsförmån. Det bör därvid erinras, att en sådan förmån icke är honom ovillkorligen tillerkänd. I nådigt brev den 16 maj 1913 heter det, att, därest det ur vederbörande institutions eller kliniks synpunkt befinnes önskvärt, att (assistent eller) amanuens har sin bostad förlagd i sammanhang med institutionen eller kliniken, sådan bostad må, i den mån omständigheterna det medgiva, åt honom kostnadsfritt upplåtas. Vid sådant förhållande synes den omständigheten, att amanuensen vid geografiska institutionen i Uppsala för närvarande åtnjuter fri bostad, icke böra komma i betraktande vid bestämmande av den ersättning, som bör tillkomma motsvarande befattningshavare vid Lunds universitet.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

Nytt anslag.

dels för uppförande i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Geografiska institutionen, av en amanuensbefattning med arvode av 800 kronor höja det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, med 800 kronor;

Nytt anslag.

dels för beredande av medel för uppförande i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen B) Till materiell m. m., av anslag till geografiska institutionen höja det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet, universitetsstaten, med ett belopp av 1,450 kronor;

Ökat anslag.

dels ock till materiell m. m. för geografiska institutionen vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 2,500 kronor.

59. **Lönereglering för konservatorn vid zoologiska institutionen.**

[99.]

Lönereglering för konservatorn vid zoologiska institutionen.

På sätt jag i det föregående under punkten 64 omförmålt, har från universitetet i Lund framlagts förslag i fråga om lönereglering för konservatorn vid zoologiska institutionen därstädes, vilket förslag avser att bereda bemalde konservator enahanda avlöningsförmåner, som från Uppsala universitets sida föreslagits för där anställda konservatorer, eller sådana löneförmåner, som för närvarande utgå till andre bibliotekarierna vid universitetsbiblioteken. Jag har under nämnda punkt närmare redogjort för dessa befattningshavares nuvarande avlöningsförmåner ävensom för den tjänstgöringsskyldighet m. m., som för närvarande gäller i avseende å konservatorerna vid Uppsala universitet.

Förslaget om reglering av avlöningsförmånerna för zoologie konservatorn vid Lunds universitet har utgått från professorn i zoologi därstädes H. T. S. Wallengren.

I skrivelse till det större akademiska konsistoriet hemställer Wallengren om utverkande av förbättrad avlöning för ifrågarande konservator, så att han jämställs med andre bibliotekarierna vid universitetsbiblioteken, d. v. s. erhåller en avlöning av 3,700 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill skulle kunna komma tre ålders-tillägg å 500 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring. Vidare hemställer Wallengren, att befattningens nuvarande innehavare, docenten K. O. Holmqvist, måtte erhålla rätt att för åtnjutande av ålderstillägg räkna sig till godo sin föregående tjänstgöring.

Wallengren framhåller till en början, hurusom ifrågavarande konservatorsbefattning med hänsyn till arbetsuppgifter och därav betingade kompetenskrav under det förflutna halvseket undergått en avsevärd omdaning, vilket förhållande stode i närmaste samband med den utveckling, som studiet av zoologien och den zoologiska institutionen vid universitetet under nämnda tidsperiod genomlupit.

I detta avseende anför Wallengren:

I äldre tider eller — för att ej gå längre tillbaka — under den period, då Sven Nilsson verkade vid detta universitet (1832–1856), voro den vetenskapliga forskningen och studierna huvudsakligen inriktade på systematiken. Professorns egen och de studerandes vetenskapliga verksamhet gick därför omedelbart ut på samlingarnas ordnande och vetenskapliga tillgodogörande. Då emellertid samlingarna hastigt tillväxte i omfång, visade det sig snart nödvändigt, att en särskild person med vetenskaplig kompetens anställdes vid museet. Salunda förordnades år 1834 dåvarande oeconomico docenten C. J. Sundewall till intendent med åliggande att omhänderbåva det vetenskapliga museiarbetet; Sundewalls närmaste efterträdare blev adjunkten M. von Düben (utnämnd 1842), och vid dennes fränfalle förordnades extra ordinarie adjunkten W. Lilljeborg till extra ordinarie intendent vid museet med lön enligt kanslersbrev av den 29 januari

[99.] 1844. Den entomologiska avdelningen erhöll sin egen intendent (adjunkten A. Dahlbom) år 1843.

Under denna tid, då både de äldre forskarnas och de yngre vetenskapsidkarnas arbete omedelbart var inriktat på det systematiska området, var konservatorns uppgift av mycket underordnad innebörd. Den inskränkte sig nämligen till att under professorns eller intendents omedelbara överinseende utföra preparationsarbete, som visserligen kunde kräva en viss teknisk färdighet men ej ställde krav på någon vetenskaplig utbildning. Därför kunde man också till konservatorer använda personer, som icke ägde någon egentlig yrkesutbildning utan som närmast voro att jämställa med vaktmästare vid institutionen. De med konservatorsbefattningen förbundna löneförmånerna voro också synnerligen anspråklösa och utgjorde enligt 1849 års stat, jämte bostadsrum, 400 riksdaler.

Efter Sven Nilsson blev F. Wahlgren (1857) professor i zoologi och föreståndare för den zoologiska institutionen. Under hans tid började de zoologiska studierna även inom vårt land att vid sidan om den speciella systematiken slå in på nya banor. Wahlgren själv var framför allt anatom, och införandet av den jämförande anatomien såsom en mera självständig och betydande del av läroämnet zoologi är att förlägga till hans professorstid. Studiet av anatomi måste emellertid nödvändigtvis baseras på dissektionsövningar, och därför infördes också snart nog dylika. Då härigenom undervisningen ställde större krav på professorns tid än förut, kunde han mindre ägna sig åt det rena museiarbetet, och då även de yngre vetenskapsidkarnas intressen mera inriktades på anatomiska uppgifter, drogs även deras arbetskraft från institutionens museiavdelning. Intendentsbefattningen fortlevde visserligen ännu men var huvudsakligen såsom en titel förbunden med adjunkten i zoologi för att sedermera i tur och ordning övergå till extra ordinarie professuren i zoologi och geologi samt extra ordinarie professuren i jämförande anatomi. När denna senare plats år 1908 förvandlades till ordinarie professur i zoologi, försvann även denna sista kvarleva av intendentsbefattningen. Med de alltjämt växande kraven på lärarkrafter för det i olika riktningar specialiserade studiet av zoologi måste också innehavarna av de ovannämnda befattningarna, även då de ännu till namnet voro intendent, ägna huvuddelen av sin tid till undervisningen, och härigenom blottades institutionens museiavdelning på arbetskraft.

På grund av ovan framhållna omständigheter, och då under tiden konserverings- och preparatortekniken i hög grad fullkomnats, framträdde för institutionen alltmera nödvändigheten av att erhålla en bättre kvalificerad konservator. Förutom den rent tekniska färdigheten måste han äga en så pass god vetenskaplig utbildning, att han kunde finna användning även vid vården om och det vetenskapliga ordnandet av institutionens samlingar. Då konservatorsbefattningen blev ledig, besattes den därför också år 1863 med en yngre zoologie studerande C. D. Roth, som under Sven Nilssons ledning funnit sin utbildning särskilt inom den systematiska delen av zoologien.

De ökade fordringarna på konservatorns kompetens hade sålunda framvuxit såsom en naturlig följd av den zoologiska vetenskapens egen utveckling vid universitetet, och det är tydligt, att med de högre kvalifikationerna också en förbättrad löneställning måste beredas honom. En dylik genomfördes även, så att konservatorn år 1870 kom i åtnjutande av en lön av 1,200 kronor, vilken år 1876 höjdes till 1,800 kronor. Sedan dess har en ytterligare löneförbättring inträtt, i det att konservatorn år 1908 erhöll en lön av 2,500 kronor med tre ålderstillägg av 300 kronor.

Den utveckling, på vilken sålunda studiet av zoologi redan under professor Wahlgrens tid slog in, har sedan dess alltjämt fortgått och omfattar för närvarande utom

den speciella systematiken en mängd olika var för sig vidsträckta områden, såsom jämförande anatomi och embryologi, histologi, fysiologi, djurgeografi och utvecklingslära m. m. För att på ett tillfredsställande sätt kunna bedriva den på olika områden specialiserade undervisningen inrättades också år 1894 en ny professur i ämnet.

Jämsides med denna studiernas specialisering har även institutionens egen utveckling gått, så att vid sidan av de systematiska vertebratsamlingarna, vilka, bortsett från de entomologiska samlingarna, på Sven Nilssons och Wahlgrens tid utgjorde den huvudsakliga delen av institutionen, har tillkommit en särskild laboratorieavdelning med en för olika ändamål avpassad specialutrustning. Samtidigt härmed hava också institutionens samlingar alltjämt vuxit i omfång och dessutom även letts in på nya, förut ej alls eller endast obetydligt representerade områden. Så hava omfattande samlingar av lägre ryggradslösa djur och samlingar i jämförande anatomi och embryologi tillkommit. Institutionens museiavdelning har sålunda i hög grad specialiserats i olika riktningar, något som är en nödvändig förutsättning för en framgångsrik undervisning i de olika delarna av ämnet.

I fråga om utförandet av det egentliga museiarbetet vid institutionen och rörande de fordringar, som måste ställas på konservatorn, anför Wallengren:

Det är tydligt, att de båda professorernas i zoologi tid måste i första hand och till sin huvudsakliga del ägnas åt undervisningen, ledandet av de vetenskapliga arbetena å institutionen och åt vetenskaplig forskning och kan endast i ringa mån tagas i anspråk för det rena museiarbetet. De två vid institutionen anställda ordinarie amanuenserna måste med den omfattning, som undervisningen i zoologi numera äger, framför allt biträda vid laboratorieövningarna och kunna endast i mindre grad finna användning vid det egentliga museiarbetet. Då amanuenserna vidare i regel äro yngre vetenskapsidkare, som endast under några år kvarstanna vid institutionen, hinna de vanligen icke heller att förvärva sig den erfarenhet och mognad, som är nödvändig, då det gäller olikartade samlingars vetenskapliga ordnande eller andra mera speciella museigöromål. Den enda kontinuerliga arbetskraft, som institutionen för detta ändamål har till förfogande, är sålunda konservatorn, och åt honom måste därför också den mera direkta vården om samlingarna, deras skötsel och ordnande överlätas. Det är då tydligt, att de krav, som ställas på konservatorsplatsens innehavare, äro både stora och av olikartad natur. Han måste å ena sidan besitta teknisk färdighet i de speciella konservatorsgöromålen, såsom i de olika preparations- och konserveringsmetoderna m. m., och å andra sidan hava en sådan vetenskaplig utbildning, att han i och för det vetenskapliga tillgodogörandet av samlingarna kan mera självständigt ordna och taga vården om dem. Det är sålunda icke någon tillfällighet utan en av för handen varande omständigheter betingad nödvändighet, att konservatorsbefattningarna vid den zoologiska institutionen både i Lund och i Uppsala numera innehavas av filosofie doktorer, vilkas vetenskapliga kvalifikationer äro av den art, att de kunnat utnämnas till docenter i zoologi vid de respektive universitetet.

Vidare yttrar Wallengren:

Av den ovan i korthet givna historiska framställningen över konservatorsbefattningens utveckling under de senaste årtiondena framgår tydligt, att den med de förändringar, som under tiden inträtt i studiet och det vetenskapliga forskningsarbetet

[99.] inom zoologien, i väsentlig mån ändrat karaktär. Från att tidigare hava varit en plats, vars innehavare endast behövde en viss teknisk färdighet, har den nämligen nu utbildats till en mera vetenskaplig plats, för vars skötande ovillkorligen fordras en grundlig vetenskaplig utbildning. Under sådana förhållanden är det tydligt, att dess innehavare också måste komma i åtnjutande av en lön, som står i något rimligt förhållande till den utbildning, han måste innehava, och till det arbete, som kräves av honom.

Om man jämför arten av den kompetens och det arbete, som fordras av konservatorn vid den zoologiska institutionen, med vad i detta hänseende kräves av andra befattningshavare vid universitetet, synes mig, att konservatorn kommer i samma plan som de andre bibliotekarierna vid universitetsbiblioteken. Liksom det för bibliotekens tillfredsställande skötsel är nödvändigt, att andre bibliotekarierna hava en vetenskaplig utbildning, så att de efter givna anvisningar på egen hand kunna fullgöra sina åligganden, ordna och taga vård om boksamlingarna, är det också för samlingarnas vid den zoologiska institutionen behöriga tillsyn och skötsel nödvändigt, att konservatorn, den enda kontinuerliga arbetskraften för detta ändamål vid nämnda institution, har vetenskaplig utbildning, så att han kan bestämma, ordna och taga vård om de därstädes bevarade dyrbara samlingarna.

Wallengrens framställning tillstyrktes av matematisk-naturvetenskapliga sektionen, och i skrivelse till kanslern för rikets universitet anhöll det större akademiska konsistoriet om utverkande av proposition till riksdagen i enlighet med Wallengrens förslag.

I skrivelse den 2 oktober 1917 hemställer kanslern om proposition till riksdagen i överensstämmelse med ovan angivna förslag, under framhållande att enligt kanslerns åsikt den ifrågasatta löneförbättringen vore väl behövlig samt de föreslagna löneförmånerna fullt skäligen.

Departementchefen.

Jag har förut under punkt 64 givit uttryck åt den uppfattningen, att konservatorerna vid botaniska och zoologiska museerna i Uppsala böra i avlöningshänseende jämnställas med andre bibliotekarierna vid universitetsbiblioteken. Vad särskilt beträffar zoologie konservatorsbefattningen i Uppsala har jag likaledes framhållit, hurusom den utveckling, nämnda befattning undergått med såväl ökade arbetsuppgifter som höjda kompetensfordringar på dess innehavare, betingade en avlöningförbättring av angiven art.

På sätt av den utav Wallengren lämnade redogörelsen framgår, äro förhållandena i detta avseende enahanda i Lund. Under hänvisning i övrigt till vad jag beträffande motsvarande befattningshavare i Uppsala anfört, tillstyrker jag följaktligen för zoologie konservatorn i Lund en avlöning av 3,700 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma tre ålderstillägg å 500 kronor efter 5, 10 och 15 års tjänstgöring. För ändamålet behöver statsanslaget till univer-

sitetet höjas med ett belopp av 1,200 kronor. Ålderstilläggen böra utgå ur förslagsanslaget till ålderstillägg under åttonde huvudtiteln. [99.]

För åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner böra i tillämpliga delar gälla enahanda villkor och bestämmelser som de, vilka, i enlighet med riksdagens beslut, genom kungörelse den 13 juni 1908 äro fastställda för åtnjutande av de för vissa befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet från och med år 1909 gällande nya avlöningsförmåner.

Ifrågavarande konservator torde, såsom hittills, böra tillsättas av kanslern. Några föreskrifter rörande tjänstgöringsskyldighet m. m. finnas för närvarande icke fastställda av kanslern, men torde dylika bestämmelser sedermera böra utfärdas.

Då en avsevärd löneförbättring enligt förslaget skulle tilldelas denna konservatorsbefattning, finner jag ej skäligt förorda förslaget om rätt för befattningens nuvarande innehavare att för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring.

Någon framställning om löneförbättring åt konservatorn vid botaniska institutionen vid universitetet i Lund föreligger icke för närvarande. Den frågan ligger då nära till hands, huruvida icke förhållandena i förevarande avseende därstädes äro likartade med dem i Uppsala och varför en lönereglering påkallats för konservatorn vid det senare universitetet, medan konservatorn i Lund skulle bibehållas vid sin nuvarande avlöning av allenast 2,000 kronor. På grund härav har jag satt mig i förbindelse med professorn i botanik vid universitetet i Lund S. S. Murbeck. Denne har meddelat, att behov av lönereglering för konservatorn vid sistnämnda institution icke föreläge, bland annat på den grund, att förutvarande konservatorn, professorn O. Nordstedt alltjämt ägnade all sin tid åt göromål vid det botaniska museet och att därför anspråken på den nu anställde konservatorns tjänstgöring därstädes kunde ställas något lägre än eljest varit möjligt. Murbeck har emellertid erinrat, att Nordstedt snart uppnådde en ålder av 80 år, samt anfört, att så snart botaniska museet ginge miste om den stora förmån, som bereddes detsamma genom Nordstedts uppoffrande och värdefulla arbete, samma förhållanden skulle där inträda, som nu vore rådande vid botaniska museet i Uppsala. Kravet på en höjning av konservatorslönen i Lund i överensstämmelse med vad som nu begärts i fråga om konservatorn i Uppsala torde enligt Murbecks mening då bliva ofrånkomligt.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att
dels höja den i utgiftsstaten för universitetet i Lund

under avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., under titeln Zoologiska institutionen, upptagna avlöningen för en konservator från dess nuvarande belopp, 2,500 kronor, till 3,700 kronor, därav 2,200 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar;

dels medgiva, att bemälda konservator må, i stället för vad i detta avseende för närvarande är fastställt, äga rätt till tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänstgöring;

dels förordna, att för åtnjutande av nämnda avlöningsförmåner ifrågavarande befattningshavare skall i tillämpliga delar vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser som de, vilka genom nådig kungörelse den 13 juni 1908 äro fastställda för åtnjutande av de för vissa befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet från och med år 1909 gällande nya avlöningsförmåner;

dels av nu ifrågavarande anledning höja det *ordinarie anslaget* till Lunds universitet, universitetsstaten, med 1,200 kronor;

dels ock medgiva, att ovanberörda ålderstillägg må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Ökat anslag.

[100.]
Kurser i
havsbio-
logi i
Öresund.

60. **Kurser i havsbio-
logi i Öresund.** Den stora betydelse, som en på levande material grundad undervisning har för de biologiska studierna, är sedan gammalt erkänd. Inom den moderna biologien är ett sådant studiematerial oundgängligt ej minst vid studiet av de talrika och viktiga djurgrupper, som antingen uteslutande eller till övervägande del uppehålla sig i havet, liksom även vid undersökningar rörande de i havet befintliga lägre växterna. Och att kunskapen om havets biologi i våra dagar måste tillmätas en stor betydelse icke endast som ett led i den biologiska allmänbildningen utan också i praktiskt avseende framgår till fullo av den framskjutna plats, de biologiska undersökningarna intaga inom den internationella havsforskningen, som företrädesvis har till syfte att utreda de ekonomiskt viktiga havsdjurens levnadsförhållanden.

I nämnda forskning har vårt land tagit del ej mindre genom sin anslutning till de internationella havsbio-
logiska undersökningar, som bedri-

vas i de nordiska haven, än även genom upprättande på 1880-talet av en zoologisk station, Kristineberg, i närheten av Fiskebäckskil i Göteborgs och Bohus län. Till underhåll av denna station är för vetenskapsakademien uppfört ett ordinarie anslag av 4,000 kronor.

Denna stations huvuduppgift är att bereda plats åt forskare, som arbeta med speciella, vetenskapliga uppgifter. Genom välvilligt tillmötesgående hava emellertid biologie och särskilt zoologie studerande vid våra universitet m. fl. i viss utsträckning erhållit handledning vid Kristineberg, där plats beretts dem för inhämtande av de första kunskaperna om havets fauna och flora. Någon *skyldighet* för stationen att anordna grundläggande havsbiologiska kurser har emellertid icke förefunnits, och man kunde äventyra att förrycka stationens verksamhet, om man krävde, att densamma mera direkt inriktades på ett undervisningssyfte.

Målsmän för zoologiens studium synas länge hava önskat att erhålla en vid havet belägen institution, där de studerande under sakkunnig ledning kunde erhålla en grundläggande, på studiet av den levande naturen baserad undervisning inom havsbiologiens område.

Med nu anförda ord inledde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet i anförande till protokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1916 en framställning om beredande av anslag till bestridande av driftkostnader vid den universitetet i Uppsala tillhöriga Klubbans biologiska station. I anledning av denna framställning åskade Kungl. Maj:t vid 1916 års riksdag ett anslag av 2,200 kronor på extra stat för år 1917. Riksdagen beviljade anslaget. Motsvarande anslag är av riksdagen beviljat på extra stat för år 1918, och under punkt 65 i det föregående har jag hemställt om förslag till riksdagen om anvisande av enahanda anslag på extra stat för år 1919.

Ovannämnda önskemål: att erhålla en vid havet belägen institution, där de studerande under sakkunnig ledning kunde erhålla en grundläggande, på studiet av den levande naturen baserad undervisning inom havsbiologiens område, har sålunda för Uppsala universitets del förverkligats.

Rörande tillkomsten av Klubbans station och de där planerade arbetena tillåter jag mig för närmare kännedom hänvisa till den utredning i ärendet, som ävägabragtes, då anslag till driftkostnader vid Klubban första gången åskades hos riksdagen: statsverkspropositionen till 1916 års riksdag, åttonde huvudtiteln, sid. 109—117.

Vad Lunds universitet angår hava sedan åtskilliga år tillbaka havsbiologiska undersökningar av studerande därstädes under vederbörande

[100.] professors ledning bedrivits i Öresund. Bristen på möjligheter att kunna meddela de studerande en på förevarande område fullt tillfredsställande undervisning har emellertid länge visat sig kännbar, och önskvärdheten att på ett mer ändamålsenligt sätt än hittills kunna organisera där förekommande kurser i havsbiologi har föranlett vederbörande ämnesrepresentanter vid universitetet att göra framställning om för ändamålet erforderligt anslag.

I skrivelse den 2 maj 1916 hemställde professorerna H. Wallengren och O. Carlgren, att det större akademiska konsistoriet måtte utverka ett årligt anslag av 1,500 kronor till den zoologiska institutionen i Lund för att därmed under sommarmånaderna anordna kurser i havsbiologi vid Öresund eller närliggande havsområden samt under pågående terminer anordna havsbiologiska exkursioner för studerande vid universitetet.

I nämnda skrivelse redogjordes till en början för de havsbiologiska undersökningar i Öresund, som dittills företagits från universitetets sida. Det säges härom :

Sedan år 1909 hade Wallengren, med undantag av två somrar (1911 och 1912, då han av utrikes resor var förhindrad), lett hydrobiologiska undersökningar i Öresund. Dessa undersökningar hade i första hand avsett att mera ingående söka lära känna faunans kvalitativa sammansättning, de skilda djurformernas utbredning och de faktorer, som härvid vore bestämmande. Såsom resultat av dessa undersökningar föreläge 3 avhandlingar, två av doktor W. Björck över Öresunds högre kräftdjur och en av filosofie studerande A. Eliasson över två inom de skandinaviska haven förut ej kända borstmaskarter. Under närmaste tiden skulle två andra arbeten finna sin avslutning, det ena av filosofie licentiaten G. Thulin över molluskfaunan och det andra av Eliasson över borstmaskfaunan i Öresund. Vidare påginge undersökningar av filosofie kandidaten S. Wallin över de i Öresund förekommande fisklarverna, av filosofie magistern K. Allgén över de fritt levande rundmaskarna, av extra ordinarie amanuensen H. Bergman över de planktoniska kräftdjuren. Wallengren hade upptagit en undersökning över Öresunds protozoofauna. Samtidigt med dessa zoologiska arbeten påginge också botaniska undersökningar av filosofie magistern D. E. Hylmö och filosofie studeranden G. Sjöstedt över Öresunds algflora, och under medverkan av docenten i geografi J. Frödin kartlades bottenvegetationens utbredning.

Förutom ovannämnda arbeten hade också kvantitativa undersökningar upptagits, vilka syftade till att närmare bestämma mängden av de i plankton ingående organismerna och mängden av den på botten levande djur- och växtvärlden.

Det torde vara tydligt, att det vore av stort vetenskapligt intresse att erhålla ett havsområde sådant som Öresund, vilket utgjorde ett övergångsområde mellan två till sin hydrografiska natur så olika hav som Kattegatt och Östersjön, ingående vetenskapligt undersökt. Men det hade också sin stora rent praktiska betydelse, enär en noggrann kännedom om de hydrobiologiska förhållandena inom ett havsområde utgjorde den enda grund, på vilken det fulla ekonomiska utnyttjandet av dess fiskbestånd måste byggas.

I samband med dessa rent vetenskapliga undersökningar i Öresund, vid vilka en

hel del yngre biologer vid Lunds universitet funnit arbetsuppgifter, hade också möjlighet öppnats för de yngre studerande, som vid nämnda universitet ägnade sig åt biologiska studier, att närmare lära känna havets växt- och djurvärld samt att inhämta kännedom om de arbetsmetoder, som komme till användning vid hydrobiologiska undersökningar. [100.]

I de sedan år 1909 anordnade kurserna i havsbiologi hade 47 studerande från Lunds universitet och 6 lärarinnor vid högre flickläroverk deltagit. Undersökningsfärderna hade i regel utgått från Barsebäckshamn, och därstädes hade också de hydrobiologiska kurserna hållits. För detta ändamål hade av innehavaren utav fideikommiss-egendomen Barsebäck greve A. Hamilton kostnadsfritt upplåtits nödiga lokaler i en av honom tillhörig, invid hamnen belägen byggnad.

Under de första åren användes vid undersöknings- och undervisningsfärderna för tillfället förhyrda motor- eller segelbåtar. År 1914 erhöll emellertid fysiografiska sällskapet i Lund genom enskild frikostighet en för havsbiologiska undersökningar särskilt byggd större motorbåt, och denna användes också med benäget tillstånd från sällskapet vid de under sommaren 1915 anordnade hydrobiologiska kurserna.

Vidare framhöllo Wallengren och Carlgren betydelsen av havsbiologiska studier för den zoologiska undervisningen vid universiteten och erinrade om de resurser, vårt land i detta avseende har att erbjuda.

För ett fruktbringande studium av zoologi vore tydligtvis tillgång till levande material en viktig betingelse. Vad anginge land- och sötvattensfaunan, vore dylikt material jämförelsevis lätt att anskaffa och kunde i regel tämligen lätt hållas levande under den tid, som behövs för undersökning å den zoologiska institutionen. Beträffande havsfaunan, som intager en viktig plats i den zoologiska undervisningen, vore emellertid svårigheterna vanligen större. Här vore man i regel hänvisad till att grunda den huvudsakliga undervisningen på konserverat material. För studiet av det levande materialet hade de studerande inom vårt land därför varit hänvisade till vetenskapsakademiens zoologiska station vid Kristineberg i Bohuslän, vilken också i mån av utrymme välvilligt upplåtits för dem. Emellertid hade tillströmningen dit ofta varit så stor, att icke alla sökande kunnat beredas plats eller ock endast med svårighet kunnat mottagas. Då vidare denna station i första hand måste hava till uppgift att tillgodose de rent vetenskapliga kraven och bereda specialforskare arbetsmöjlighet och tillgång på arbetsmaterial, hade förhållandena därstädes tydligen icke utan att verka störande på stationens huvuduppgift kunnat ordnas med hänsyn till de yngre studerandenas behov av undervisning. Bristen på möjlighet att kunna meddela de studerande en på levande material och egna iakttagelser grundad undervisning i havsfaunan hade därför länge varit kännbar för universiteten. Beträffande Uppsala universitet hade dock denna brist avhjälpes genom enskild frikostighet.

Beträffande Lunds universitet erinrades vidare i skrivelsen om det tillmötesgående, som från enskilt håll gjorts för understödjande av de där förekommande hydrobiologiska undersökningarna i Öresund.

Enligt ett handlingarna bifogat protokollsutdrag har nämligen fysiografiska sällskapet i Lund beslutit ställa sin motorbåt »Sven Nilsson» till Lunds universitets förfogande för biologiska undersökningar och forsknin-

[100.] gar i undervisningens tjänst, mot det att universitetet bidroge till båtens underhåll och drift med 725 kronor för år räknat.

Vidare har greve Hamilton i skrivelse till Wallengren förklarat sig villig att för ifrågavarande undersökningar och kurser upplåta nödiga lokaler i en honom tillhörig, förutvarande skolbyggnad invid Barsebäckshamn, under förutsättning att icke ändrade förhållanden gjorde det för honom nödvändigt att disponera nämnda lokaler för något annat ändamål.

I avseende härå anförde Wallengren och Carlgren i ovanberörda skrivelse vidare:

I följd av det intresse, som det fysiografiska sällskapet i Lund visat genom att ställa sin undersökningsbåt till universitetets disposition för undervisning i havsbiologi, hade också för undervisningen i zoologi vid Lunds universitet möjlighet öppnats att nå ett länge närt önskemål. Sällskapets undersökningsbåt vore nämligen så stor, att 8 till 10 deltagare även för längre färder kunde medfölja och arbeta ombord, och genom greve Hamiltons tillmötesgående kunde kursdeltagarna omedelbart undersöka och studera det under kortare färder hemförda färska materialet. Då vidare Barsebäckshamn vore beläget endast en timmes järnvägsresa från Lund och då i den nybyggda zoologiska institutionen två rum i källarvåningen inretts med akvarier för cirkulerande havsvatten, kunde vidare utan svårighet åtskilliga havsdjur, som under färderna infångats, för akvariestudier under en längre tid hållas levande å den zoologiska institutionen. Härigenom komme också den nya zoologiska institutionen att bättre kunna fylla sin uppgift, då den delvis även kunde fungera som en zoologisk havsstation. På grund av denna Lunds närhet till havet vore det dessutom även möjligt att under pågående terminer tid efter annan med de studerande företaga havsbiologiska studiefärder. Under höstterminen 1915 och vårterminen 1916 hade 10 dylika exkursioner anordnats.

Sökandena gingo därefter att beräkna kostnaderna för ifrågavarande kurser och yttrade i detta hänseende:

Kostnaderna för de hittills givna kurserna hade bestritts dels genom enskilda bidrag och dels genom anslag från universitetets fonder. Emellertid kunde tydligtvis icke i längden en viktig del av undervisningen i zoologi ställas i beroende av så osäkra faktorer utan krävde för att kunna på ett tillfredsställande sätt bedrivas sitt särskilda anslag, vars storlek motsvarade de för undervisningen nödvändiga utgifterna.

Enligt erfarenheter från de under sistförflutna somrar givna kurserna skulle kostnaderna härför belöpa sig till följande summor:

1) En maskinist å motorbåten under tre månader (125 kronor per månad)	kronor 375: —
2) En man extra för draggning på större djup och under längre exkursioner (30 dagar med 4 kronor per dag)	» 120: —
3) För anordnandet av exkursioner (12 dagar) under terminerna, en man å 4 kronor per dag	» 48: —
4) En amanuens under tre månader	» 300: —
5) Petroleum, vatten, olja m. m. till drift av motorbåten	» 200: —

6) Underhåll av redskap, anskaffning av glas och konserveringsvätskor, transporter till och från Lund m. m.	kronor 200: —
7) Bidrag till båtens underhåll	» 250: —
	Summa kronor 1,498: —

[100.]

Beträffande de ovan anförda posterna anfördes följande:

1) De havsbiologiska kurserna vore avsedda att pågå endast under sommarmånaderna juni—augusti. Under denna tid skulle företagas, om väderleken ej lade hinder i vägen, dagligen färder med undersökningsbåten för insamling av material. På grund härav behöfve under dessa månader en i motorskötsel fullt kunnig man ständigt vara att tillgå. Hittills hade härför använts en yngre fiskare, som avlönats med 125 kronor i månaden.

2) På längre exkursioner till södra Kattegatt och till Östersjön samt, då det gällde att dragga på större djup med tyngre redskap, vore det nödvändigt att hava tillgång till ytterligare en man för att vara behjälplig med arbete ombord. Att fullt exakt angiva det antal dagar, som härför borde anslås, vore naturligtvis icke möjligt, enär det vore beroende på en mängd variabla omständigheter. Under sommaren 1915 hade tre längre exkursioner på sammanlagt 12 dagar gjorts och 7 gånger djup över 40 meter besökts. Att ej flera längre exkursioner företagits, hade berott dels på att väderleken varit synnerligen stormig och ogynnsam, dels på att de anslag, som stått till buds, varit knappa samt att södra Östersjön genom fast minering vid inloppet till Öresund och genom kringdrivande flytminor ej utan risk kunnat besökas. Emellertid torde man under de tre månader, som kurserna påginge, i allmänhet böra anslå 30 dagar till dragningar på större djup och till längre färder.

3) Enär både växt- och djurvärlden under olika årstider erbjuder viktiga olikheter, borde de studerande även sättas i tillfälle att genom kortare exkursioner under vår- och höstterminerna komplettera sina under sommaren inhämtade kunskaper. Förslagsställarna hade därför tänkt sig, att för detta ändamål borde anslås 12 dags-exkursioner, under vilka sålunda en man för båtens skötsel skulle behövas.

4) Wallengren och Carlgren vore visserligen villiga att utan särskild ersättning leda ovannämnda kurser och exkursioner, men då för iordningställandet av kurserna och de i samband med dem stående demonstrationerna ganska mycket förarbete av mera praktisk art krävdes, behöfves härför tillgång på en amanuens.

5) För motorbåtens drift under sommarkurserna och under 12 dagars exkursioner skulle åtgå petroleum och olja m. m. till minst den upptagna summan.

6) De redskap, som användes vid infångande av djur i havet, vore underkastade en ganska stor nötning. De angreps av saltvattnet, fastnade i havsbotten eller sönderletes m. m. Då vidare en del av dessa redskap vore tämligen dyra i nyanskaffning, vore den härför upptagna summan av 200 kronor att anse som en minimisumma, i all synnerhet som i densamma även inginge kostnaderna för anskaffning av glaskärl, konserveringsvätskor och transporter från och till Lund. De för kurserna nödvändiga optiska instrumenten, mikroskop och lupper, kunde lånas från den zoologiska institutionen i Lund och behöfve sålunda icke nyanskaffas för detta ändamål.

7) Undersökningsbåtens iordningställande på våren, skrapning, oljning och fernissning av däck, målning av kajutan och båtens sidor utvändigt, båtens upphalning för rengöring och eftersyn skulle draga, enligt vad sommaren 1915 visat, en kostnad av minst 250 kronor.

[100.]

Sammanlagda kostnader för ovan omtalade kurser och exkursioner skulle sålunda belöpa sig till 1,493 kronor.

Då emellertid kostnaderna för den ena eller andra av ovan närmare angivna poster tydligtvis under olika år kunde ställa sig något olika, vore det önskvärt, att anslaget ej specificerades eller bundes till bestämda utgiftsposter.

Den av Wallengren och Carlgren gjorda framställningen tillstyrktes av filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion, och i skrivelse till kanslern för rikets universitet anhöll det större akademiska konsistoriet, under återopande av ifrågavarande undersökningars betydelse såväl för den vetenskapliga forskningen som för undervisningen, att kanslern måtte hos Kungl. Maj:t utverka förevarande anslagskravs framläggande för 1917 års riksdag.

I skrivelse den 2 oktober 1916 hemställde kanslern — under hänvisning till den i ärendet förebragta utredningen och med förklarande, att kanslern ansåge ifrågavarande kurser och exkursioner vara av verklig betydelse för den zoologiska undervisningen vid Lunds universitet — om proposition till riksdagen i överensstämmelse med konsistoriets förslag.

Sedan därefter lantbruksstyrelsen anbefallts yttra sig i ärendet, anförde styrelsen i skrivelse den 20 november 1916 följande:

De kurser i havsbiologi och havsbiologiska exkursioner, för vilkas möjliggörande nu ifrågavarande anslag sökes, kunna vara till nytta för fiskerinäringen *dels* genom att Öresund, som är ett av våra viktigaste fiskeriområden, sålunda blir på ett ingående sätt vetenskapligt undersökt och *dels* genom att landet erhåller flera skolade havsbiologer än hittills, av vilka en eller annan vid behov senare kan vidare utbilda sig för fiskeribiologisk forskning. Närheten av Lunds universitet, som nyss erbållit en fullt modernt inrättad zoologisk institution, tillgången till en för ändamålet utrustad undersökningsbåt och den omständigheten, att såväl Öresund som angränsande hav i regeln äro isfria hela året om, göra, att de ifrågavarande havsbiologiska studierna icke behöva inskränkas endast till ferierna utan kunna bedrivas under hela året.

Då icke heller emot det begärda anslagets storlek någon erinran är att göra, får lantbruksstyrelsen förorda nådigt bifall till ifrågavarande ansökning.

Någon framställning i ämnet kom emellertid icke att framläggas för 1917 års riksdag.

Nu har det större akademiska konsistoriet i Lund, i enlighet med en av Wallengren inom konsistoriet gjord hemställan, återupptagit sin år 1916 gjorda framställning och anhållit, att universitetskanslern måtte utverka beviljande av ett årligt anslag å 1,500 kronor för anordnande av ovan nämnda havsbiologiska kurser och exkursioner. Anslaget skulle disponeras av universitetets zoologiska institution. I fråga om utredningen i ärendet hänvisar konsistoriet till den förut gjorda framställningen.

I skrivelse den 2 oktober 1917 tillstyrker kanslern — under hänvis-

ning till kanslerns ovannämnda skrivelse den 2 oktober 1916 — att proposition till 1918 års riksdag måtte avlåtas i överensstämmelse med konsistoriets nu föreliggande förslag. [100.]

De havsbiologiska kurser och undersökningar vid universitetet i Lund, varom den föreliggande framställningen talar, hava sin motsvarighet för Uppsala universitets vidkommande i den verksamhet, som från sistnämnda universitets sida bedrivs vid Klubbans biologiska station. Jag anser en anordning av den art, som nu föreslås, vara av stor betydelse för de zoologiska studierna vid universitetet och vill följaktligen förorda en framställning till riksdagen om beviljande av medel till beredande av fastare ställning åt ifrågavarande sedan ett par år tillbaka vid Lunds universitet bedrivna kurser. Förutsättningarna för en ändamålsenlig organisation av dessa kurser äro också synnerligen gynnsamma, i det att universitetsstadens närhet till den plats, varifrån dessa undersökningar och exkursioner skulle utgå, även möjliggör en anordning av sådana exkursioner under pågående terminer utan förryckande av det normala universitetsarbetet.

Departementschefen.

Vad de erforderliga kostnaderna beträffar torde böra uppmärksammas, att det av Wallengren framlagda kostnadsförslaget uppgjordes år 1916 med ledning av erfarenheter från somrarna före sistnämnda år. Det synes följaktligen ligga nära till hands att antaga, att under nuvarande förhållanden med dess högt uppdrivna prislägen dessa kostnadsberäkningar ej skola visa sig hållbara för år 1919, då ett eventuellt anslag skulle komma att utgå.

Jag har också vänt mig till Wallengren i denna sak och av honom inhämtat, att med nu gällande pris samtliga å hans kostnads kalkyl upptagna poster givetvis komme att ställa sig avsevärt dyrare. Wallengren meddelar, att han under sommaren 1917 måst betala maskinisten 5 kronor för dag, alltså 150 kronor för månad (mot beräknade 125 kronor), och att petroleum, som förr kostat 12 till 14 öre för liter, under april, då förråden för sommaren inköptes, stått i 35 öre för liter. Även underhållet av båten, målning, kölhalning m. m. hade avsevärt stigit. Emellertid ansåge Wallengren ej riktigt att låta dessa nu gällande osedvanligt höga prislägen allt för mycket vara bestämmande vid bedömandet av kostnaderna för motorbåtsdriften, enär man under nu förhandenvarande förhållanden måste i möjligaste mån inskränka denna drift och använda motorbåten endast till längre exkursioner och för kortare färder hyra segelbåtar eller roddbåtar. Men även med all möjlig inskränkning ansåge dock Wallengren det vara med nödvändighet påkallat att höja dels avlöningen åt

maskinisten å motorbåten med 75 kronor eller från 375 kronor till 450 kronor, dels ock den till 200 kronor beräknade anslagsposten för petroleum, vatten, olja m. m. till motorbåtens drift med 100 kronor eller alltså till 300 kronor. Vad anginge underhåll av redskap, anskaffning av glas och konserveringsvätskor m. m. ansåge Wallengren den härför beräknade anslagsposten ej behöva höjas, enär man under nu rådande dyrtid måste söka hjälpa sig fram med de apparater, man förfogade över, och nödtorftigt reparera dem.

Jag delar den av Wallengren nu anförda uppfattningen beträffande beräkningen av erforderliga kostnader. Det av honom ursprungligen föreslagna beloppet skulle följaktligen höjas med 175 kronor, alltså till 1,675 kronor.

I likhet med konsistoriet anser jag, att anslaget i fråga bör disponeras av föreståndaren för universitetets zoologiska institution.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att dels för anordnande under sommarmånaderna av kurser i havsbiologi i Öresund eller närgränsande havsområden, dels ock för företagande med studerande vid universitetet i Lund av havsbiologiska exkursioner under pågående terminer anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 1,675 kronor.

[101.]
Undervisning
i bokföreläsning.

61. **Undervisning i bokföreläsning.** För anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföreläsning enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, har riksdagen anvisat på *extra stat* dels för år 1909 ett belopp av 900 kronor (detta anslag avsåg undervisning i ämnet under höstterminen 1908 och år 1909), dels för vart och ett av åren 1910—1916 ett belopp av 600 kronor, dels ock för vardera av åren 1917 och 1918 ett belopp av 300 kronor.

Nu gällande bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nädiga breven den 18 december 1908 och den 24 november 1916.

Undervisning av ifrågavarande slag synes i sådan omfattning, som för år 1917 bestämts, fortfarande böra äga rum vid universitetet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföreläsning enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 300 kronor.

62. **Universitetsbiblioteket.** Till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund har för vart och ett av åren 1909—1918 anvisats ett extra anslag av 10,000 kronor.

[102.]

Universitetsbiblioteket.

Jämväl för år 1919 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 10,000 kronor.

63. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Lunds universitets årsskrift har riksdagen på *extra stat* anvisat för vardera av åren 1912 och 1913 4,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914—1918 ett förhöjt belopp av 5,000 kronor.

[103.]

Universitetets årsskrift.

Då vederbörande myndigheter anhållit om det förhöjda beloppets beviljande för år 1919 och detta belopp fortfarande är behövt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till utgivande av Lunds universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 5,000 kronor.

64. **Arvodet för en ritmästare.** Under rubriken: Ritsalen, finnes i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., såsom arvode åt en ritmästare upptaget ett belopp av 1,000 kronor.

[104.]

Arvodet för en ritmästare.

Sedan genom ritmästaren A. H. Lindqvists den 24 april 1917 timade frånfälle ritmästarbefattningen vid universitetet blivit ledig, har fråga uppstått om befattningens indragande och de med tjänsten förenade löne-medlens användning på annat sätt. Efter det kanslern för rikets universitet hemställt om Kungl. Maj:ts medgivande, att med ledigförklarande av befattningen finge anstå, till dess utredning i frågan blivit verkställd, foreskrev Kungl. Maj:t genom beslut den 1 juni 1917, att med åtgärder för återbesättande av ifrågavarande tjänst skulle anstå tills vidare till den 1 september 1918.

För åvägabringande av nämnda utredning hade det större akademiska konsistoriet i Lund uppdragit åt särskilda kommitterade att uppgöra och till konsistoriet inkomma med förslag beträffande användningen av berörda arvode å 1,000 kronor.

Nämnda kommitterade — professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria E. H. G. Wrangel, professorn i botanik S. S. Murbeck och

[104.] professorn i anatomi I. Broman — avgåvo i anledning av dem sålunda lämnat uppdrag ett förslag av följande innehåll:

1) Halva anslaget (500 kronor) användes till årliga kurser i ritning och uppmätning för vetenskapliga ändamål, omfattande dels

a) handledning i avteckning och avbildning (inkl. fotografering) av föremål för olika slag av reproduktion, dels

b) handledning i uppmätning och uppritning av fornminnen och byggnadsverk jämte avvägning och inläggning å karta samt fotografering.

2) Andra hälften (500 kronor) användes till ett tekniskt biträde vid konstsamlingarna, vilket skulle dels

a) giva årliga kurser avseende att bibringa kännedom om de fria konsternas teknik, deras uttryckssätt och metoder, dels

b) biträda i vården och konserveringen av universitetets konstsamlingar.

Rörande dessa arbeten skulle det större akademiska konsistoriet giva närmare bestämmelser.

Kommitterade hava tänkt sig, att den under 1 a föreslagna kursen huvudsakligen skulle vara avsedd för idkare av naturvetenskapliga och medicinska studier samt anordnas genom av den matematisk-naturvetenskapliga sektionen och den medicinska fakulteten utsedda kommitterade; samt att den under 1 b avsedda kursen åter skulle anordnas av professorn i konsthistoria och det historiska museets föreståndare. Den person, som skulle leda kurserna, kunde av det mindre konsistoriet för varje läsår antagas.

Den under 2 a) föreslagna kursen, som avser att vara ett verkligt komplement till den konsthistoriska undervisningen och skulle bliva av stor nytta bland annat för utbildningen av museitjänstemän, kunde lämpligen anordnas av professorn i konsthistoria, vilken även i kursgivaren finge ett välbehövt biträde vid samlingarnas vård.

Vid ärendets behandling inom det större konsistoriet upplyste Broman, att kommitterade redan, under förutsättning av bifall till ifrågavarande förslag till användning av ritmästaravlöningen, kunnat med lämpliga och fullt kompetenta personer träffa preliminära avtal att för i förslaget angivna arvoden leda ifrågasatta kurser samt i övrigt utföra däri omtalade arbeten.

Konsistoriet anhöll härefter i skrivelse till universitetskanslern om utverkande, att det för ritmästarens avlöning hittills anslagna beloppet måtte, under förutsättning av Kungl. Maj:ts bifall till tjänstens i fråga indragning, få användas på sätt kommitterade hos konsistoriet föreslagit.

I skrivelse den 21 juni 1917 har nu kanslern hemställt om utfärdande av föreskrift därom, att ifrågavarande tjänst måtte indragas samt att vid bifall härtill det för befattningen anslagna arvodesbeloppet måtte användas på sätt konsistoriet hemställt.

I utlåtande den 6 november 1917 har statskontoret anmärkt, att framställningen syntes, därest Kungl. Maj:t funne densamma förtjänt av bifall, böra underställas riksdagens prövning.

Departementschefen.

En anordning på sätt konsistoriets föreliggande förslag innebär anser jag böra åtminstone någon tid försöksvis prövas, innan man definitivt be-

sluter sig för densamma. Jag vill bringa i erinran, hurusom sedan några år tillbaka, enligt riksdagens medgivande, ett årligt belopp av 300 kronor av det med ritmästarbefattningen vid universitetet i Uppsala förenade arvode å 800 kronor för år utgått till arvode åt en amanuens vid universitetets konstmuseum samt återstoden, 500 kronor, använts till arvode åt en lärare, som i enlighet med av det större akademiska konsistoriet givna bestämmelser meddelat undervisning i utförande av ritningar för vetenskapligt ändamål.

Givetvis tarvas för det tilltänkta försöket riksdagens medgivande. Försökstiden för den provisoriska anordningen synes mig böra sättas till utgången av år 1921.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att medgiva, att det med ritmästarbefattningen vid universitetet i Lund förenade arvode av 1,000 kronor må från och med höstterminen 1918 till 1921 års slut disponeras i enlighet med ovan av mig angivna förslag.

65. **Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.** Till materiell för nämnda inrättning har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1918 anvisat ett extra anslag av 500 kronor.

[105.]

Inrättningen
för gymnastik
och fäktkonst.

Framställning har gjorts om beredande av dylikt anslag jämväl för år 1919, och på de skäl, som föranlett anslags beviljande för ändamålet under förutnämnda år, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till materiell för inrättningen för gymnastik och fäktkonst vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 500 kronor.

66. **Idrottsplats och idrottsmateriell m. m.** Till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund har för år 1918 anvisats ett extra anslag av 900 kronor.

[106.]

Idrottsplats
och idrotts-
materiell
m. m.

Jämväl för år 1919 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp, och jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till hyra för idrottsplats samt till inköp och underhåll av idrottsmateriell m. m. för universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 900 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

67 a. **Karolinska mediko-kirurgiska institutet.** Vid bifall till vad jag under punkterna 109, 111, 113, 114 och 116 här nedan föreslår kommer det ordinarie bestämda anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, nu 261,985 kronor, att ökas med 11,100 kronor till 273,085 kronor.

67 b. I händelse av bifall till det förslag, som jag under punkten 115 här nedan framställer angående uppförande å ordinarie stat av ett reservationsanslag å 500 kronor till materiell m. m. för karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å serafimerlasarettet, komma institutets olika ordinarie reservationsanslag att uppgå till ett sammanlagt belopp av 62,300 kronor och fördelas på följande sätt:

Institutets materiell i allmänhet.....	kronor 22,000: —
Materiell m. m. för anatomiska institutionen.....	» 3,500: —
Materiell m. m. för histologiska institutionen.....	» 3,000: —
Materiell m. m. för kemiska institutionen.....	» 1,500: —
Materiell m. m. för fysiologiska institutionen.....	» 3,500: —
Materiell m. m. för patologisk-anatomiska institutionen.....	» 5,500: —
Materiell m. m. för hygieniska institutionen.....	» 2,600: —
Materiell m. m. för farmakologiska institutionen.....	» 1,000: —
Materiell m. m. för medicinska kliniken.....	» 2,500: —
Materiell m. m. för gynekologiska kliniken.....	» 500: —
Materiell m. m. för kirurgiska kliniken.....	» 500: —
Materiell m. m. för nervkliniken.....	» 500: —
Materiell m. m. för oftalmiatrika kliniken.....	» 500: —
Underhåll och förökande av biblioteket.....	» 10,000: —
Underhåll och förökande av anatomiska museet.....	» 1,000: —

Underhåll av djur- och operations- avdelningen.....	kronor	1,500: —
Teckningar i vetenskapliga ändamål...	»	700: —
Förbättrande av arvoden å t vikarie- rande lärare	»	2,000: —

68. **Skrivbiträde å t rektor. Biblioteksbiträde.** På extra stat för vart och ett av åren 1913—1918 har riksdagen anvisat dels till arvode å t ett skrivbiträde å t rektor vid karolinska institutet 800 kronor, dels ock till gottgörelse å t ett biträde vid institutets bibliotek, utöver medel, som därtill utgå av anslaget till biblioteket, 700 kronor.

[107.]

Skrivbiträde
å t rektor.
Biblioteks-
biträde.

Enahanda anslag hava ansetts behövlige jämväl för år 1919. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1919 anvisa ett förslags-
anslag, högst 1,500 kronor, att användas
dels till arvode å t ett skrivbiträde å t rektor vid ka-
rolinska mediko-kirurgiska institutet med högst 800 kronor,
dels ock till gottgörelse å t ett biträde vid institutets
bibliotek, utöver därfor redan från anslaget till biblioteket
utgående belopp, med högst 700 kronor.

69. **Undervisningskurser i allmän kemi.** Till arvode å t ett lärar-
biträde vid den förberedande kursen i allmän kemi vid karolinska insti-
tutet har riksdagen på extra stat beviljat för senare delen av år 1910
1,250 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1918 2,500 kronor.

[108.]

Undervis-
ningskurser i
allmän kemi

Likaledes har riksdagen för nämnda institut beviljat extra anslag till
materiell vid den kemiska institutionen, nämligen för år 1910 750 kronor
samt för vart och ett av åren 1911—1918 1,500 kronor.

Behovet av dessa anslag med oförändrade belopp kvarstår även för
år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på
extra stat för år 1919 bevilja
dels till arvode å t ett lärarbiträde vid den förbe-
redande kursen i allmän kemi ett förslagsanslag, högst
2,500 kronor,
dels ock till materiell vid kemiska institutionen ett
reservationsanslag av 1,500 kronor,
tillhoppa 4,000 kronor.

[109.]

Ombildning
av extra ordinarie professorer i kemi och farmaci till en laboratoriefattning.

70. **Ombildning av extra ordinarie professuren i kemi och farmaci till en laboratoriefattning.** I samband med den vid 1908 års riksdag genomförda löneregleringen för rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet blevo de extra ordinarie professorerna vid dessa undervisningsanstalter allmänt förvandlade till ordinarie. Ett mindre antal extra ordinarie professorer undantogos likväl härvid. Bland dessa var extra ordinarie professuren i kemi och farmaci vid karolinska institutet. Anledningen till att denna extra ordinarie professur icke såsom de flesta dylika med bibehållande av sina ämnen överfördes bland de ordinarie var att densamma ansågs efter dåvarande innehavarens avgång böra, efter förutgången utredning, bliva föremål för ombildning. Vilken uppfattning man hade om berörda extra ordinarie professor inhämtas av det statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden den 6 mars 1908, vilket var fogat vid Kungl. Maj:ts till riksdagen avlätna proposition (nr 97) angående ovannämnda lönereglering. Därav framgår, att de sakkunniga, vilka förberett 1907 års medicinska examensreform, ansett, att, när ifrågavarande extra ordinarie professur en gång bleve ledig, den frågan borde tagas under övervägande, om densamma icke borde ombildas. Vissa i sammanhang med nämnda reform tillämnade — och sedan införde — förberedande kurser i allmän kemi borde icke lämpligen uppdragas åt innehavaren av ifrågavarande extra ordinarie professur. Dessa kurser vore enligt de sakkunnigas mening av den elementära beskaffenhet, att de hellre borde anförtros åt yngre lärare. Särskilt arvode till ett biträde vid dessa kurser har ock blivit uppfört på extra stat för karolinska institutet. Till de sakkunniga, vilka hade tillkallats för att verkställa utredning i ovannämnda löneregleringsfråga, lämnades av karolinska institutets lärarkollegium den upplysning, att extra ordinarie professorn i kemi och farmaci vid institutet hade sig ålagd ledningen av de studerandes praktiska övningar i medicinsk kemi samt hade sin föreläsningsskyldighet inskränkt till 2 timmar i veckan. Vid omförmälan av de förhållanden jag nu berör¹⁾ anmärkte vederbörande departementschef i sitt till ovannämnda statsrådsprotokoll hållna anförande i löneregleringsfrågan, att den medicinskt-kemiska undervisningen i viss mån begränsats genom 1907 års medicinska examensstadga. Han tillade:

För min del har jag på grund av vad sålunda omförmälts den uppfattningen, att ifrågavarande båda extra ordinarie professorer¹⁾ icke böra förvandlas till ordinarie professorer med nuvarande ämnen utan i stället synas böra bliva föremål för ombildning.

¹⁾ Härmed avsågos den nu förevarande befattningen samt extra ordinarie professuren i medicinsk och fysiologisk kemi vid Uppsala universitet, vilken vid ovannämnda utredning befunnits likställd med extra ordinarie professuren i kemi och farmaci vid karolinska institutet.

Detta kan dock icke ske under nuvarande innehavares tjänstetid. Befattningarna böra fördenskull i vederbörande stater tills vidare kvarstå såsom extra ordinarie professorer. [109.]
Då ledighet i någon av dem uppstår, bör tjänsten icke tillsättas och frågan om ombildning bliva föremål för utredning.

I anslutning till nyssberörda, av riksdagen gillade uttalande föreskrev Kungl. Maj:t därefter genom nådigt beslut den 13 juni 1908, att därest ledighet uppstode i extra ordinarie professorsbefattningen i kemi och farmaci vid karolinska institutet, underdånig anmälan därom skulle göras av universitetskanslern samt att med åtgärder för befattningens återbesättande tills vidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade skulle anstå.

Med hänsyn därtill att innehavaren av här ifrågavarande extra ordinarie professorsbefattning, professorn Severin Jolin, snart väntades komma att avgå från befattningen, uppdrog karolinska institutets lärarkollegium genom beslut den 26 oktober 1916 åt en kommitté, bestående av tre utav dess ledamöter, nämligen institutets dåvarande rektor, numera avlidne professorn greve K. A. H. Mörner, Jolin och professorn C. J. G. Sundberg att till lärarkollegiet avgiva yttrande i fråga om de åtgärder, som från lärarkollegiets sida borde vidtagas i anledning av den förestående vakansen å förenämnda extra ordinarie professur.

Till fullgörande av det dem sålunda givna uppdraget inkommo de kommitterade därefter med en den 8 mars 1917 dagtecknad skrivelse i ämnet, varav inhämtades, att de kommitterade beslutit tillstyrka lärarkollegiet att vidtaga åtgärder för berörda professors ombildning till en fast laboratorsbefattning. Jolin var emellertid från beslutet skiljaktig och förklarade sig anse, att ifrågavarande professorsbefattning borde ombildas till en ordinarie professur. Vid berörda skrivelse funnos fogade tre särskilda av Jolin, Sundberg och greve Mörner till lärarkollegiet avgivna yttranden i ämnet, och anhåller jag att få i korthet redogöra för innehållet i dessa yttranden.

Jolin anför:

Anledningen till att extra ordinarie professorsbefattningen i kemi och farmaci vid karolinska institutet icke, i likhet med övriga extra ordinarie professorsbefattningar därstädes, kom att överföras till ordinarie stat, syntes hava varit den, att man tänkte sig, att nämnda professur, på den grund att densamma icke vore förenad med egen institution och ej heller med examinationsskyldighet, efter innehavarens avgång skulle ombildas till en laboratorsbefattning. På grund av 1907 års stadga angående medicinska examina, varigenom den mediko-filosofiska examen borttogs och delvis ersattes av kurser med obligatoriskt slutförhör i bland annat kemi, hade emellertid redan läsåret 1909—1910 sådan examinationsskyldighet tillkommit. Vid institutet infördes nämligen då en kurs för varje termin i s. k. allmän kemi, bestående i ett repetitionskollegium i oorganisk kemi, en kort laborationskurs i analytisk och farmaceutisk kemi (båda ledda av en biträdande lärare), slutprov i denna laborationskurs, föreläsningkurs med förhör

[109.] i organisk kemi, omfattande något över 40 föreläsningar, förhören oberäknade, samt slutförhör hållna av extra ordinarie professorn i kemi och farmaci. Förutom alltså att denne fick sin föreläsningsskyldighet ökad från förutvarande 30 à 36 föreläsningar i terminen, fick han, som helt och hållet bibehöll sin tidigare undervisningsskyldighet i medicinsk kemi, sitt arbete ytterligare stegrat, därigenom att honom ålades att jämväl vara examinator. Den under senare år inträdda ökningen av antalet examinander medförde, att denna examinationsskyldighet vore särdeles omfattande. Sålunda beräknades antalet examinander, som läsåret 1909—1910 uppgått till 35, komma att under läsåret 1916—1917 utgöra omkring 100. I avseende på examinations- och föreläsningsskyldighet vore extra ordinarie professorn i kemi och farmaci således numera jämställd med övriga professorer vid institutet. Att han ej vore föreståndare för någon institution vore av mera underordnad betydelse. För övrigt vore han i detta avseende likställd med innehavaren av den ena av de två professurerna i patologisk anatomi vid institutet.

Vid bedömande av förevarande fråga måste man, fortsätter Jolin, taga hänsyn till den omständigheten, att kompetensfordringarna för innehavaren av ifrågavarande befattning måste sättas särskilt högt. Denne befattningshavare måste nämligen även åt de delar av kemien, som ej direkt berörde medicin eller farmaci, hava ägnat ett mycket grundligare studium än som inginge i den vanliga läarkursen, med vilken han ju också borde vara fullt förtrogen. Kemiens betydelse för vår uppfattning om biologi och medicin bleve ju för varje år alltmera framträdande. Likaledes komme kemiska metoder ständigt och jämt till användning, ej blott inom fysiologiens, farmakologiens och hygienens utan även inom den kliniska medicinens olika områden. Någon minskning av de nuvarande fordringarna i kemi borde således ej komma i fråga och ej heller någon minskning av lärarnas arbete. Den ifrågavarande lärarens studiekurs måste därför bliva mycket lång och dyrbar. Om den redan nu ringa utsikten att på denna väg vinna framtida bärgning skulle nedsättas till nära hälften, därigenom att av rikets fem professurer i medicinsk kemi två (de i Stockholm och Uppsala) skulle omvandlas till laboratorsbefattningar med en lön, varav numera näppeligen en familj kunde leva, vore det fara värt, att det skulle bliva brist på kompetenta sökande till dessa senare platser, ty de personer, som skulle kunna ifrågakomma, hade tvevelsutan större ekonomisk fördel vid att bliva praktiserande läkare eller praktiserande kemister.

Professor Sundberg har i sitt yttrande till en början uttalat sig angående de principer, som enligt hans mening böra vara bestämmande vid inrättandet och ordnandet av professorsämbeten vid institutet. Han anför härom:

Karolinska institutet lider icke brist på professorer. Vid alla för undervisning och forskning vid institutet inrättade kliniker och institutioner finnas professorsbeställningar, och alla examensämnen äro företrädade av examinerande professorer. Att nya anledningar kunna motivera inrättandet av nya professurer är självfallet. Dels kunna nya grenar av medicinen så framväxa, att de fordra sitt representerande i en professur. Dels kunna enskilda forskare genom synnerligen framträdande vetenskaplig förtjänst böra för vetenskapens skull om möjligt bindas vid läroverket genom inrättandet åt sådan vetenskapsman av en personlig professur. Institutets lärarkollegium har ock under de senaste åren visat sig enhälligt uppskatta sådana grunder för inrättandet av nya professurer, och det skall utan tvivel framdeles göra det, när giltig anledning finnes. Däremot lider institutet en betänklig brist på fast anställda, skäligen avlönade

biträdande lärare. Denna brist är icke så betänklig med hänsyn till rekryteringen av professorsbeställningarna och för upprätthållandet av vikariat och dylikt under professorers ledighet som icke väsentligast med hänsyn till undervisnings- och forskningsarbetet. Visserligen har det visat sig, att till och med inom de praktiska grenarna av institutets verksamhet, inom vilka ändock beställningar såsom docent äro långt mera eftersträfvade än beträffande de teoretiska ämnena, institutet gång efter annan saknat docent eller annan yngre vid detsamma anställd lärare för bestridande av professur under tjänstledighet för innehavaren. Dessa fall äro dock undantag. I regel stå inom dessa grenar docenter till buds vid behov. Men inom de teoretiska grenarna är docenternas antal så försvinnande litet, att här kan icke påräknas ersättande lärarkrafter, och möjligheterna till urval vid rekrytering av här lediga befattningar äro synnerligen begränsade.

Inrättandet av biträdande lärarbefattningar vid institutet och därmed bibehållandet av dem, som redan finnas, är emellertid av den största vikt för det dagliga undervisningsarbetet och för forskningen. Det kan icke vara lämpligt, att ordinarie professorer ha sig ålagda utom föreläsningar och övervakandet av övningar samt examinationen även det detaljerade kurs- och övningsarbetet. Undervisningen i ett ämne kan icke annat än befördras därav, att professorn har till sin assistans biträdande lärare, åt vilka han kan uppdraga dylika mera elementära och detaljerade undervisningsformer enligt sina önsknings. Ett undantag från denna regel finnes endast för de fall, då arbetet i ett ämne är jämförelsevis så lindrigt att det även för den ensamme professorn lämnar nödig tid till egen forskning. Beträffande de ämnen och institutioner — för att nu närmast tala om de teoretiska ämnena och ej de praktiskt kliniska — där behov finnes av mera än en lärare, betjänas undervisning och forskning bättre av en professor och en eller två laboratorer eller en laborator och en eller två assistenter med högre kvalifikationer än de vanliga amanuensernas, än denna undervisning och forskning tillgodoses av två sidoordnade professorer utan biträdande lärare. Det ligger i sakens natur, att den ena professorn ej kan dirigera den andra professors arbete, och det hela blir alltså icke så fast organiserat och ordnat, som det kau vara med en person i chefsställning. Även för de studerande måste tillgången till en mellanhand mellan dem och den examinerande professorn vara en fördel. Och för forskningsarbetet måste det vara en avgjord fördel om flera biträdande lärarbefattningar inrättas än om endast ett något mindre antal ordinarie professorer finnas, dessa därtill upptagna av elementära kurser och förberedande förhör. För den vetenskapliga konkurrensen och för rekryteringen av professorsbeställningarna vore det ock en fördel.

Härefter upptar Sundberg till bemötande de skäl, som av Jolin anförts för ifrågavarande professors ombildning till ordinarie, och anmärker, att de synpunkter, som av Jolin framlagts, icke i något avseende överensstämde med de principer, som av Sundberg angivits i fråga om ordnandet av lärarbefattningarna vid institutet.

Beträffande först den av Jolin angivna ökningen av extra ordinarie professorus arbetsbörda ville Sundberg framhålla, att det icke vore arbetets kvantitet utan endast dess kvalitet i förhållande till hela ämnet, som borde vara avgörande, då det gällde att taga ställning till frågan, huruvida förevarande befattning skulle omändras till en ordinarie professorsbefattning eller till en fast laboratorbefattning. Om, såsom Jolin framhållit, extra ordinarie professorn i kemi och farmaci vid institutet genom den nya

[109.] examensstadgan fått sitt arbete väsentligt ökat, vore det att märka, att detta även i lika hög grad vore fallet med övriga lärare i de teoretiska ämnena vid institutet. Detta hade blivit en naturlig följd därav, att institutet måste mottaga de studerande direkt efter studentexamen. Den av Jolin i nu berörda hänseende anförda motiveringen kunde endast användas som skäl för ökad lärarpersonal, men icke för att innehavaren av befattningen i fråga måste vara professor. Att de ämnen, som utgjorde föremål för ifrågavarande undervisning, vore så vitt skilda från den övriga kemien, att de borde ha egen representant, hade icke kunnat av Jolin på något sätt styrkas. Av Jolins yttrande framginge tvärtom, att de laborationsövningar, föreläsningar och förhör, som det ålåg honom att hålla, inginge som en preliminär del av det slutliga examensstudiet och den slutliga examen, vilken det tillkomme den ordinarie professorn i kemi och farmaci att förrätta.

Ett annat av Jolins skäl för påyrkande att befattningen borde förvandlas till en ordinarie professur vore, fortsätter Sundberg, att befattningen — i motsats till vad förhållandet vore i fråga om institutets laboratorbefattningar, med mindre avlöning och avsevärt mindre arbetsbörda än professorerna — icke kunde lämna innehavaren tillfälle till ökad inkomst genom enskild läkarpraktik. Denna Jolins uppfattning kunde Sundberg ej dela. Åtminstone vore några av dessa laboratorbefattningar väl så arbetstyngda som den av Jolin innehavda professuren.

Jolin hade uttalat farhågor för att en minskning i antalet kemiprofessurer i Sverige från fem till tre skulle än ytterligare minska utsikterna till rekryteringen av dessa professorsbefattningar. Sundberg ansåge tvärtom, att en ökning av de biträdande lärarnas antal skulle föranleda större konkurrens och ökat tillfälle till urval. — Emot den av Jolin lämnade uppgiften att extra ordinarie professorn i kemi och farmaci vore likställd med »andre professorn i patologisk anatomi» vid institutet därutinnan, att ingendera vore föreståndare för en institution, ville Sundberg framhålla, att sistnämnda professor faktiskt vore föreståndare för egen institution, ehuru de medel, som härför erfordrades, till största delen anskaffats på enskild väg.

Slutligen anmärker Sundberg, att en förändring av extra ordinarie professuren i kemi och farmaci till ordinarie professur utan tvivel skulle framkalla lika berättigade krav från övriga laboratorer och prosektorer vid institutet, att deras befattningar ändrades till professurer.

Såsom skäl för sin åsikt att den extra ordinarie professorsbefattningen i kemi och farmaci vid institutet bör ombildas till en fast laboratorbefattning anför greve Mörner i sitt yttrande, bland annat:

Så länge de förhållanden råda, som skapats av den nu gällande examensstadgan, synes ingen väsentlig förändring böra göras i de uppgifter, som för närvarande äro förenade med extra ordinarie professorsbefattningen i kemi och farmaci vid institutet. Innehavarens arbete skulle således fortfarande omfatta en del av handledningen vid laboratorieövningar, meddelande av en kurs i grunderna av den organiska kemien jämte farmakopékännedom och i samband därmed anställande och bedömande av slutförhör. Man kan fråga om detta bedömande giver platsens innehavare en ställning jämförlig med en professors. Jag anser mig böra besvara denna fråga nekande. Enligt examensstadgan kan kursen i allmän kemi näppeligen betraktas som ett särskilt examensämne. Den synes snarare vara en förberedelse till och en del av det efterföljande studiet i kemi. Vid sådant förhållande bör professorn i medicinsk kemi äga

att bestämma begränsningen av samma kurs och av fordringarna i slutförhöret. Detta kan mindre lätt ske om denna del av kemien företrädes av en särskild professor, än om tjänst innehavaren är en laborator. Jag vill i detta sammanhang betona, att en eventuell ombildning av ifrågavarande extra ordinarie professur till en laboratorstjänst i ingen mån minskar behovet av den sedan flera år å extra stat upptagna biträdande läraren. Denne bliver fortfarande oundgänglig för den första, elementära repetitionskursen i oorganisk kemi samt för handledningen vid de oorganiska laborationerna; någon ändring av denna tjänst synes mig nu ej böra ifrågasättas. Naurlaigtvis påverkas ej heller behovet av amanuensen genom en ombildning av den extra ordinarie professuren.

Vad sålunda anförts ansåge Mörner tala för en förändring av ifrågavarande extra ordinarie professur till en laboratorsbefattning. Ett skäl, som skulle kunna anföras för en motsatt mening, sammanhänge med frågan om en omläggning av den förberedande medicinska undervisningen. Mörner ansåge nämligen, att för en utgällning av de för läkarkallet mindre lämpliga studerande en förberedande examen ånyo borde införas, i vilken examen den allmänna kemien borde ingå såsom särskilt examensämne. Då i sådant fall en professor i detta ämne med sannolikhet komme att erfordras, kunde ifrågasättas, om det ej vore rättast att icke nu vidtaga någon förändring med den extra ordinarie professuren i kemi och farmaci, utan då den bleve ledig, tillsätta den med konstitutorial för att framdeles ombilda den till en professur, när förutsättningarna därför inträtt. Efter övervägande av denna sak funne dock Mörner, att det nu vore riktigast att ombilda den extra ordinarie professuren till en laboratorsbefattning, vilket icke borde utgöra något hinder för dess framtida ombildning till en professur. Mörners skäl vore härvid av ekonomisk natur. För den extra ordinarie professuren utgjorde lön och tjänstgöringspenningar endast 4,500 kronor. Ålderstillägg skulle väl icke kunna ifrågakomma, om den ej fast tillsattes. Detta lönebelopp bleve under nuvarande förhållanden alldeles oskäligt litet och otillräckligt, helst det torde dröja rätt länge innan en ombildning till professur komme i fråga. En ombildning till laboratorsbefattning med fast anställning skulle medföra löneförmåner av 5,600 kronor med två ålderstillägg å 500 kronor efter 5 och 10 år; en eventuell ombildning till professur borde då kunna ske lättare, om den framdeles ansåges önskelig.

Ärendet förhades till behandling i lärarkollegiet den 15 mars 1917. Därvid vidhöll professor Jolin på anförda skäl sin mening. I samma riktning uttalade sig professorerna C. G. Santesson och I. Holmgren. Den förre framhöll bland annat med hänsyn till den medicinska kemiens växande betydelse det betänkliga i att reducera den ifrågavarande befattningen till en laboratorsbefattning. Santesson ansåg det synnerligen tvivelaktigt, att man till en sådan befattning skulle kunna vinna sökande, som tillägnat sig den för densamma erforderliga mycket tidskrävande kostsamma utbildningen. Även Holmgren betonade, att kemien vore en utomordentligt viktig vetenskap, alldeles särskilt för medicinen. Den ifrågasatta ombildningen skulle säkert öka svårigheterna att få unga vetenskapsmän att ägna sig åt denna forskningsgren.

Förslaget om befattningens ombildning blev föremål för omröstning inom lärarkollegiet. Därvid beslöts med tolv röster mot sex, vilka avgavos

[109.] för Jolins förslag, att biträda det av greve Mörner och Sundberg väckta förslaget i ämnet. I överensstämmelse härmed hemställde lärarkollegiet därefter i skrivelse till kanslern för rikets universitet, att kanslern måtte vidtaga åtgärd i syfte att den extra ordinarie professorsbefattningen i kemi och farmaci vid karolinska institutet bleve — om möjligt redan från ingången av år 1918 — ombildad till en laboratorbefattning i omförmälda ämnen med avlöning lika med den, som i gällande stat för institutet finnes uppförd för vardera av laboratorerna i fysiologi och i bakteriologi.

I den 17 april 1917 avgivet underdånigt utlåtande har universitetskanslern, ehuru med en viss tvekan, förklarat sig biträda vad lärarkollegiet i sin ovanberörda skrivelse föreslagit.

Departementschefen.

Lärarkollegiet har ej varit enhälligt i denna fråga, och universitetskanslern har endast med en viss tvekan uttalat sig för extra ordinarie professurens ombildning till en laboratorbefattning med fast anställning. Även jag har ej kunnat undgå att inför de skäl, som anförts mot denna ombildning, känna någon tveksamhet beträffande den ifrågasatta åtgärden. Då jag det oaktat framlägger förslag om en sådan ombildning, sker det på grunder, som jag nu skall anföra.

Då det år 1908 gällde att avgöra om en professur — ordinarie eller extra ordinarie — borde bibehållas såsom professur, ombildas eller indragas, tog man hänsyn därtill, huruvida befattningen var erforderlig för uppehållande av professors undervisning och examination, huruvida den var att anse såsom en blott biträdande lärarbefattning eller om den kunde undvaras såsom särskild befattning. Det är av det föregående tydligt, att nu ifrågavarande extra ordinarie professur icke ansågs intaga en sådan ställning, som berättigade till framtida upprätthållande av en självständig professur; Kungl. Maj:ts uppfattning i denna fråga delades som nämnt av riksdagen. Så vitt jag kunnat finna, står nämnda befattning nu ej i väsentligt annan ställning än år 1908. Det torde väl vara så, att befattningshavarens arbetsbörda ökats i kvantitativt hänseende, ej i kvalitativt. Och med rätta har det under utredningen anmärkts, att denna omständighet icke bör kunna åberopas till förmån för befattningens bibehållande som professur.

Efter överbägande av vad i ämnet förekommit har jag alltså anslutit mig till förslaget om förändring av den ifrågavarande extra ordinarie professuren till en laboratorbefattning i kemi och farmaci å ordinarie stat. Förändringen bör äga rum med ingången av år 1919. Att låta ombildningen av professuren anstå till dess det visat sig om vid en eventuell förändring av det medicinska undervisningsväsendet på det förberedande stadiet en

ordinarie professur i allmän kemi kan behöva inrättas, synes av flera skäl icke böra ifrågakomma.

Avlöningen vid den omärande befattningen bör på sätt begärts sättas lika med nuvarande å den ordinarie staten uppförda laboratorernas och med enahanda fördelning i lön och tjänstgöringspenningar samt rätt till ålderstillägg. (Se vidare punkterna 113 och 114 här nedan.) För åtnjutande av avlöningsförmånerna böra gälla samma villkor och bestämmelser som de, vilka i enlighet med riksdagens beslut genom kungörelse den 13 juni 1908 stadgats i fråga om närmast jämförliga befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet.

Den nu ifrågasatta ändringen av lärarpersonalen vid karolinska institutet påkallar en höjning av det ordinarie bestämda anslaget till institutet med 1,100 kronor.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen att

dels, med utslutande ur ordinarie staten för karolinska mediko-kirurgiska institutet av extra ordinarie professuren i kemi och farmaci, å nämnda stat uppföra en laboratorbefattning i kemi och farmaci med en avlöning av 5,600 kronor, därav 3,600 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner som de, vilka genom kungörelse den 13 juni 1908 stadgats beträffande närmast motsvarande befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet;

dels med anledning härav höja det *ordinarie bestämda anslaget* till karolinska institutet med ett belopp av 1,100 kronor; Ökat anslag.

dels ock medgiva, att de laboratorn tillkommande ålderstillägg må utgå av det under riksstatsens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

71. **Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.** På extra stat för vart och ett av åren 1908—1918 har riksdagen för karolinska institutet beviljat 3.000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i medicin samt 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i kirurgi ävensom 600 kronor till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm.

[110.]

Biträdande
lärare i
medicin och
kirurgi m. m.

Anslagen hava begärts jämväl för år 1919.

Den assistenttjänstgöring, varom här är fråga, infördes i sammanhang med 1907 års medicinska examensstadgas trädande i tillämpning. Arvodet, 600 kronor, har utgjort ersättning åt underläkaren vid allmänna barnhuset för handledning av medicine kandidaterna vid den »assistenttjänstgöring» å barnhuset, som de enligt nämnda stadga hade att under två veckor fullgöra. Denna sistnämnda assistenttjänstgöring har nu genom en den 17 augusti 1917 vidtagen ändring i medicinska examensstadgan upphört. I sammanhang härmed hava emellertid vidtagits anordningar, som skola medföra en betydlig utvidgning av det praktiska arbetet för alla vid barnhuset tjänstgörande kandidater och därmed ett betydligt ökat arbete med dessas handledning. Då underläkaren får en ej obetydlig del av detta arbete och han, som är avlönad av allmänna barnhusets medel, ej kan åläggas att utan ersättning lämna sitt biträde vid ifrågasvarande handledning, är naturligen anslaget fortfarande erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,600 kronor, att utgå

dels till arvode åt biträdande lärare i medicin med högst 3,000 kronor,

dels till arvode åt biträdande lärare i kirurgi med högst 3,000 kronor,

dels ock till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm med högst 600 kronor.

[111.]

Kvinnligt tekniskt biträde vid fysiologiska institutionen.

72. **Kvinnligt tekniskt biträde vid fysiologiska institutionen.**

Å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet finnas år 1918 tre kvinnliga tekniska biträden upptagna, nämligen ett vid patologisk-anatomiska institutionen och ett vid histologiska institutionen, vardera med en avlöning av 1,600 kronor, samt ett vid serafimerlasarettets kliniska laboratorium med en avlöning av 1,200 kronor.

Under punkt 116 föreslår jag upprättandet av ännu en kvinnlig teknisk biträdesbefattning vid serafimerlasarettets kliniska laboratorium, med samma avlöningsförmåner som för den redan befintliga. Under förevarande punkt ber jag få anmäla en framställning om anvisande av medel till ytterligare en kvinnlig teknisk biträdesbefattning, vilken skulle fästas vid karolinska institutets fysiologiska institution.

Förslaget härom har utgått från föreståndaren för nämnda institution, professorn J. E. Johansson, vilken i en till karolinska institutets lärarkollegium avlåten skrivelse till stöd för sitt förslag anfört:

[111.]

Behovet av ett kvinnligt tekniskt biträde vid fysiologiska institutionen har länge gjort sig kännbart. Vid de arbeten, som utföras å institutionen, kräves i regel assistens av en vid laboratoriarbeten van person. Särskilt må anföras det omfattande arbete med gasanalys, analys av föda, urin och tarmuttömningar, som erfordras vid undersökningar rörande ämnesomsättningen, ett område som sedan länge varit bearbetat å institutionen. På senare åren har för den medicinska Nobelkommitténs räkning anskaffats en stränggalvanometer, en apparat som möjliggör en mångfald undersökningar, men som endast kan skötas av en övad person. Institutionen är ganska väl utrustad med apparater för demonstrationer av föreläsningsförsök. Utförandet av sådana kräver emellertid dels tidsödande förberedelser dels medverkan av en van och säker assistent.

För närvarande finnas anställda å institutionen en amanuens, en vaktmästare och en städerska å djuravdelningen. Den senare kan ej tagas i anspråk för assistens vid de anförda arbetena. Den nuvarande vaktmästaren besitter en synnerligen god instrumentkänedom och har gjort dem, som under de senare årtiondena arbetat å laboratoriet, synnerligen värdefulla tjänster. För kemiska arbeten är han emellertid ej utbildad. Hans arbetsskicklighet ligger på det mekaniska området och en god del av institutionens apparater äro utförda av honom. Amanuensen skulle närmast biträda vid undersökningar och demonstrationer å laboratoriet. Tjänsten besättes emellertid med medicine studerande, som i regel kvarstå endast ett år. Men ett år räcker ej att förvärva sig den nödiga tekniska skickligheten att sköta apparater och instrument. Knappt har den anställde fått någon vana vid arbetet å institutionen, så är han färdig att avgå för att fortsätta sina examensstudier på annat håll. Därtill kommer att amanuenslönen ej är så stor, att man kan ifrågasätta, att befattningens innehavare skall ägna någon större del av sin tid åt assistentarbete. Amanuensbefattningarna avse närmast att bereda särskilt intresserade studerande tillfälle till förkovran i de olika ämnena, och det torde knappast vara lämpligt att i större utsträckning taga en dylik studerandes tid i anspråk för ett arbete, av vilket han själv ej har någon nytta i sin kommande verksamhet.

För att erhålla nödigt biträde särskilt för utförande av kemiska analysarbeten har det varit nödvändigt att tillfälligtvis anställa personer, vilkas avlöning fått bestridas av institutionens årsanslag till inköp av instrument, apparater och förbrukningsartiklar. Sådana personer stå emellertid ej alltid till buds, och mycken tidsspilla har därav förorsakats. Men det är ej allenast det vetenskapliga arbetet å institutionen, som lider genom bristen på nödigt tekniskt utbildat biträde. Även undervisningen lider. För professorn i ämnet är det ej möjligt att utan nödigt biträde anordna demonstrationer av föreläsningsförsök i tillräcklig utsträckning.

Johanssons på dessa grunder framställda begäran om utverkande av anslag till avlöning åt ifrågavarande biträde har upptagits av karolinska institutets lärarkollegium, som i skrivelse till kanslern för rikets universitet påkallat åtgärd i nämnda syfte. Kollegiet har ansett anslaget böra bestämmas till samma belopp som avlöningarna till de kvinnliga tekniska biträdena

[111.] vid de patologisk-anatomiska och histologiska institutionerna, med enahanda rätt till ålderstillägg, som gäller i fråga om dem.

I underdånigt utlåtande den 17 juli 1917 har universitetskanslern tillstyrkt framställning till riksdagen i enlighet med lärarkollegiets begäran.

Departementschefen.

Till belysning av två punkter i Johanssons framställning torde följande av honom lämnade meddelanden tjäna. Den för medicinska Nobelkommitténs räkning anskaffade och av kommittén bekostade stränggalvanometern står till fysiologiska institutionens förfogande; institutionen svarar för dess skötsel, vartill nobelkommittén ej lämnar något bidrag. Institutionens materiellanslag har förmått bestrida gottgörelse åt tillfälligtvis anställda biträden för utförande av vissa arbeten, men kan naturligen ej stadigvarande lämna tillskott till sådan gottgörelse. Anslaget tål ej heller någon nedsättning, i händelse det befrias från dylika tillskott: med den nya arbetskraften följer ökade materialbehov.

De av Johansson anförda skälen för upprättande av den ifrågasatta befattningen har jag funnit övertygande. Även lärarkollegiets yrkande, att befattningen skall i avlöningshänseende likställas med motsvarande befattningar vid patologisk-anatomiska och histologiska institutionerna finner jag väl grundat. Avlöningen, 1,600 kronor, bör alltså uppdelas i lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor. Härtill skall komma rätt till två ålderstillägg, vardera å 200 kronor. Ålderstilläggen böra utgå från vederbörande förslagsanslag. I övrigt böra för dylika biträdesbefattningar gällande allmänna villkor och bestämmelser lända till efterrättelse.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppföra ett kvinnligt tekniskt biträde vid fysiologiska institutionen med en avlöning av 1,600 kronor, därav 900 kronor lön, 550 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg och med rätt till två ålderstillägg till lönen, vardera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels föreskriva, att beträffande ifrågavarande biträde skola lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels för ifrågavarande biträdesbefattnings inrättande höja det *ordinarie bestämda anslaget* till karolinska institutet med 1,600 kronor;

dels ock medgiva, att de biträdet tillkommande ålderstilläggen må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Ökat anslag.

73. **Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1918 beviljat ett extra anslag å 2,400 kronor för vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus.

[112.]

Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.

Då fortsatt anslag för samma ändamål begärts och synes erforderligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,400 kronor.

74. **Prosektor vid patologisk-anatomiska institutionen.** Lärarkrafterna vid karolinska mediko-kirurgiska institutets patologisk-anatomiska institution utgöras för närvarande dels av två professorer, av vilka, enligt av kanslern för rikets universitet meddelade bestämmelser, den ene, som är institutionsföreståndare, handhar undervisningen i patologisk anatomi för medicine licentiatexamen och den andre, som har sin vetenskapliga verksamhet förlagd till ett för ändamålet inrättat laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus, handhar undervisningen i ämnet för medicine kandidatexamen, dels ock av två laboratorer, av vilka den ene till arbetsfält har bakteriologi och den andre patologisk anatomi. Till biträde åt nämnda befattningshavare finnas, förutom ett kvinnligt tekniskt biträde, två amanuenser. Arvodet för laboratorn i patologiska institutet från 3,000 kronor till 4,000 kronor, med vilket belopp det fortfarande är uppfört å *ordinarie stat* för institutet.

[113.]

Prosektor vid patologisk-anatomiska institutionen.

Fråga har nu uppkommit om förstärkande av de för medicine licentiatexamen avsedda lärarkrafterna i patologisk anatomi. I en till lärarkollegiet vid karolinska institutet ställd skrivelse har nämligen nuvarande föreståndaren för berörda institution, professorn Carl Sundberg framställt förslag om dels inrättande vid institutionen av en ny prosektorsbefattning med avlöning lika med de vid institutet inrättade fasta laboratorsbefatt-

[113.] ningarna i fysiologi och bakteriologi, dels ock ombildande av den nuvarande laboratorbefattningen i patologisk anatomi till en med enahanda avlöning försedd fast tjänst, likaledes benämnd prosektorstjänst.

Sundberg har i berörda skrivelse anført:

Den professor, som handhar undervisningen i patologisk anatomi till licentiatexamen, åligger i avseende på undervisningen att, utom hela tentamens- och examinationsskyldigheten till licentiatexamen, under det egentliga läsåret leda och demonstrera obduktionerna 3 dagar i veckan eller, om på fastställd dag av dessa dagar obduktionsmaterial icke finnes, att denna dag föreläsa två timmar. Laboratorn, som icke äger skyldighet att tentera och examinera, har i övrigt under jul- och sommarterminerna¹⁾ samma skyldighet som professorn under det övriga läsåret. Han är med andra ord professors ställföreträdare i undervisningen under professors ferier.

Med ökningen av obduktionsmaterialet har denna anordning fört därtill, att så gott som alla undervisningsdagar upptagas av obduktionerna, och någon annan offentlig undervisning sällan kan givas. Sålunda har jag haft tillfälle att exempelvis år 1914 hålla endast 14 föreläsningar med demonstrationer, år 1915 endast 4 och år 1916 endast 6 föreläsningar med demonstrationer. Under vårterminen 1917 har jag hållit 4 föreläsningar. Samma förhållanden gälla givetvis laboratorn under dennes kortare tjänstgöringstid vid undervisningen jul- och sommarferierna.

Det ligger i öppen dag, att denna anordning lider av det för undervisningen betänkliga felet, att inga sammanhängande föreläsningsserier med demonstrationer kunna hållas. De gånger, då brist på material till obduktion medgiver avhållandet av en föreläsning med demonstration vid mikroskop o. s. v., äro så få och så spridda, ofta med en månads mellanrum, att därmed fullständigt omöjliggöres en ordnad undervisning utom obduktionsövningarna. Och vid dessa är materialet allt för oberäkneligt för att medgiva ett systematiskt genomgående av det för den praktiska medicinen grundläggande ämne, som den patologiska anatomen utgör och kommer att utgöra. En given följd härav har återigen blivit den, att professorn infört för studenterna frivilliga och av dem betalade kurser med kursavgifter, som av kanslern fastställts på lärarkollegiets förslag. Att dylika kurser måste bliva begränsade repetitionskurser inses lätt redan av den grund, att läraren saknar tid till annat. Den övriga tiden upptages av obduktioner, de dagliga institutionsarbetena med undersökningar, av museet o. s. v. Därmed förlora emellertid de studerande möjligheterna till fylligare framställningar av viktigare områden, och det viktiga ämnet om sjukdomarnas teori blir lätt en examensprestation. Även för professorn är anordningen synnerligen ogynnsam, i det att hans tid så upptages av enkla uppgifter, att han orimligt hindras i sin vetenskapligt produktiva verksamhet. Det är ett betydande slöseri med överkvalificerad arbetskraft och ändock utan tillräcklig effektivitet.

Betrakta vi förhållandena utom vårt eget land, t. ex. i Norge och Danmark, finna vi redan i dessa smärre länder en helt annan anordning. Där deltaga professorerna till och med endast obetydligt i den väsentliga obduktionsverksamheten. Vid svårare och viktigare obduktioner deltaga de, men annars ej. Obduktionerna utföras av biträdande lärare, prosektorer och assistenter med större kompetens än våra amanuenser, färdiga läkare med ofta mångårig obduktionserfarenhet, och professorn blott övervakar obduktionerna och hämtar från dem det material, som han behöver för sina

¹⁾ den 16 december—den 14 januari och den 1 juni—den 31 augusti.

föreläsningar och vilket han ytterligare kan komplettera från museisamlingarna. Att förhållandena i de stora kulturländerna gestalta sig ännu gynnsammare för undervisningen är väl känt.

Att en förändring i dessa förhållanden skolat inom vårt land göra sig särskilt gällande vid karolinska institutet är självfallet redan fördenskull, att institutet utexaminerar det väsentligen större antalet läkare per år, i genomsnitt lika många som de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund tillsammans, varjämte dessa våra systerfakulteter ock äro fria från undervisningsskyldighet under jul- och sommarterminerna.

Ännu en omständighet, som påkallar förstärkning i lärarkrafterna, är det förhållandet, att obduktioner mycket ofta måste göras på övriga dagar i veckan utom de egentliga obduktionsdagarna. Det är av lätt insedda skäl omöjligt att lämna dessa till amanuenser och studerande. Utom det att deras erfarenhet icke räcker för övervakandet av en obduktion, kan man när som helst vänta att stå inför ett fall, som måste lämnas till rättslig undersökning. Och häröver kan endast en legitimerad läkare bära ansvar, icke unga kandidater. Ofta kunna ock dessa obduktioner ej uppskjutas till de offentliga obduktionsdagarna, enär de anhöriga önska hämta de avlidnas kroppar. Eller ock kan ett för vetenskaplig bearbetning viktigt material genom ett par dagars likförvandling så väsentligt skadas, att en vetenskaplig bearbetning av obduktionen blir omöjlig. Det är emellertid mycket vanligt, att, änskönt från klinikerna begärts obduktion på någon av mellandagarna, dessa ofta ej kunnat utföras på grund av bristande arbetskraft.

Såväl en rationell undervisning som andra, praktiska skäl kräva alltså anställandet vid institutionen av ännu en fullt kompetent biträdande lärare. Denne måste vara vetenskapligt kompetent i jämnhöjd med nuvarande laboratorn, d. v. s. dels äga vetenskaplig forskarkompetens och genom prov styrkt lärarskicklighet inom ämnet patologisk anatomi, dels vara legitimerad läkare.

Sundberg redogör vidare för principerna i den arbetsfördelning, som han med den av honom ifrågasatta personalförstärkningen anser böra genomföras. Av skäl, som framgå av det följande, anser jag mig icke här böra ingå på denna del av Sundbergs ifrågavarande skrivelse.

I fortsättning av skrivelsen yttrar Sundberg:

Anställandet av en ny lärare i ämnet och förändringen av nuvarande laboratorbeställningen till fast beställning kan på intet sätt föregripa personalförhållandena vid en väntad och nödvändig förflyttning och utvidgning av den patologisk-anatomiska institutionen i sammanhang med serafimerlasarettets utvidgning och förflyttning. Ty med denna flyttning och utvidgning blir behovet av förstärkning i personalen vid institutionen naturligtvis ännu mera påträngande, om än denna förstärkning då torde komma att huvudsakligen gälla amanuensernas antal och kompetensvillkor. Ett bifall till nu föreliggande förslag skall sålunda icke befinnas hava rest något hinder för bästa ordnande av personalförhållandena vid det blivande nya institutet.

Sundberg uttalar sig ytterligare rörande den nuvarande laboratorbefattningens ombildning och slutar sin skrivelse med att närmare precisera sina ovan omförmälda förslag rörande förstärkning av den patologisk-anatomiska institutionens personal.

Med anledning av Sundbergs skrivelse har karolinska institutets lärar-

[113.] kollegium hos kanslern för rikets universitet hemställt om utverkande av proposition till 1918 års riksdag,

att — med uteslutande från karolinska mediko-kirurgiska institutets ordinarie stat av där upptaget arvode till en laborator vid institutets patologisk-anatomiska institution, 4,000 kronor — å samma stat måtte från och med år 1919 uppföras två prosektorer vid samma institution med avlöning för dem vardera av 5,600 kronor, därav 3,600 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, vartill må kunna komma två ålderstillägg till lönen, vartdera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 år, samt att den nuvarande innehavaren av nyssnämnda laboratorstjänst må, därest han vid utgången av år 1918 fortfarande innehar samma tjänst, efter Kungl. Maj:ts förordnande bliva innehavare av den ena prosektorstjänsten.

I underdånig skrivelse den 4 september 1917 har kanslern — med hänsyn ej mindre därtill, att ökade vetenskapliga krav göra sig gällande vid karolinska institutet med avseende å handhavandet av det synnerligen viktiga ämnet patologisk anatomi, än även till det ständigt växande obduktionsmaterialet därstädes — anhållit om proposition till riksdagen i överensstämmelse med lärarkollegiets hemställan.

Vid övervägande av den sålunda gjorda framställningen fann jag till en början nödigt att erhålla något närmare kännedom om den ökning av institutionens arbete, som utgjort en förutsättning för professor Sundbergs förslag. Jag ville även få en utredning om möjligheten att tillgodose institutionens behov av ökad arbetskraft utan fullt så omfattande ändring av personalen, som Sundberg ifrågasatt. Jag har med anledning härav från Sundberg mottagit ett meddelande, vars huvudsakliga innehåll jag här skall återgiva.

Jag tillåter mig först, säger Sundberg i berörda meddelande, lämna en redogörelse för antalet liköppningar och antalet diagnostiska undersökningar från klinikerna (efter operationer och före operationer för fastställande av diagnos) för två 5-årsperioder, dels åren 1886—1890, dels 1912—1916. (Den nuvarande laboratorbefattningen utan fast anställning inrättades år 1885.) I denna redogörelse upptages endast undersöknings- och undervisningsmaterialets kvantitet. Att även arbetet i övrigt vid undervisningen väsentligt ökats med tillväxten av materialet, om ock icke i samma mån — vilket ju vore orimligt att tänka sig utfört — är självfallet. Ej heller är i denna redogörelse upptaget vare sig de obduktioner eller undersökningar, som falla på den andra professurens anpart (f. n. professorn Hedrén), och ej heller de arbeten, som tillhöra institutionens bakteriologiska avdelning. Dessa ha fortgått tämligen oförändrat.

Obduktionernas antal	år 1886 var 138
» »	» 1887 » 129
» »	» 1888 » 100
» »	» 1889 » 106
» »	» 1890 » 100

De mikroskopiska undersökningarnas antal år 1886 var	50
» » » 1887 »	106
» » » 1888 »	127
» » » 1889 »	134
» » » 1890 »	131
Obduktionernas antal	» 1912 » 756
» »	» 1913 » 700
» »	» 1914 » 744
» »	» 1915 » 695
» »	» 1916 » 793
De mikroskopiska undersökningarnas antal	» 1912 » 724
» »	» 1913 » 750
» »	» 1914 » 612
» »	» 1915 » 730
» »	» 1916 » 628

Obduktionernas medelantal för år var alltså vid tiden för den nuvarande laboratorbefattningens inrättande 114 och de mikroskopiska undersökningarnas medeltal för år 109. Under den senaste 5-årsperioden (1912—1916) voro samma medeltal 737 och 688 för år. Det rent tekniska arbetet har sålunda mer än 6-dubblats. Det vore otänkbart, att detta arbete skulle ha kunnat över huvud utföras ensamt av de nuvarande arbetskrafterna (professor, laborator och amanuens), utan har i utomordentlig utsträckning utnyttjats frivillig och oavlönad arbetskraft, så kallade extra ordinarie amanuenser utan lön. För närvarande arbeta 6 sådana oavlönade medicine kandidater på institutionen. Så kommer fortfarande att ske. Men dessa extra ordinarie amanuenser äro liksom för övrigt också den ordinarie amanuensen blott medicine kandidater, och åt dem kunna icke överlämnas obduktioner och mikroskopiskt diagnostiska undersökningar på eget ansvar; de sakna kompetens. Så blir det de ordinarie lärarna, som dock få lägga hand vid allt och ansvara för allt, professorn under det egentliga läsåret, laboratorn under jul- och sommarferierna. Var och en med dylika arbeten förtrogen inser utan vidare, att här åligger lärarna för dryg arbetsbörda, när de därjämte skola undervisa, övervaka examensprov och examinera (tentera), alldeles frånsett att så stort material aldrig kan vetenskapligt utnyttjas, så länge lärarna sakna tid för annat än de löpande arbetena. Materialets mängd omöjliggör till och med ordnade föreläsningars hållande, såsom jag ock i motiveringen av mitt riksdagspetitum framhållit.

Man kunde då sätta i fråga, om icke materialet kunde utan olägenhet minskas. Detta är redan av den grund ogörligt, att såväl lasarettavdelningarnas chefer och underläkare som ock de på sjukhusen arbetande klinikerna måste få följa obduktionerna av de döda, som de förut behandlat. Ett undanröjande av obduktioner eller av undersökningar vore att borttaga en av klinikernas viktigaste hjälpkällor för fixerandet hos såväl läkarna själva som framför allt hos de studerande av de skilda sjukdomsbilderna och deras variationer. Någon ändring härutinnan kan icke ske utan motsvarande försämring av den kliniska erfarenheten. Det är också fördenskull som jag i stor utsträckning nödgats låta undervisningen vid föreläsningar ge vika för obduktionerna. Men då också denna undervisningsform, föreläsningarna jämte seminarieövningarna, särskilt i ett senare stadium av studiet, är nödvändig, har jag icke funnit annan utväg än att begära en ny laborator- eller prosektorsbeställning, till

[113.] vilken en del av obduktionerna och undersökningarna jämte därmed samhörande undervisning kunde överlätas.

I avseende å det andra spörsmålet eller, om jag icke kunde finna annan utväg — d. v. s. en ekonomiskt billigare utväg — att nå samma mål, må det tillåtas mig att anföra följande.

Mindre kompetens än full lärarkompetens kan här ej komma i fråga. Vid universitetet i Uppsala och Lund har man visserligen förmånen av att äga assistentbefattningar, vilkas innehavare ha större kompetens än amanuenserna, men dock icke lärarkompetens. Denna förmån skall icke underskattas av mig, och jag ägde gärna en assistent vid sidan om amanuensen, vilken sålunda kunde bättre bliva till hands till hjälp åt professorn. Men en assistent utan lärarkompetens blir vid härvarande institution icke tillfyllest. Man kan nämligen icke av en så tillfällig befattningshavare med liten avlöning fordra full lärarkompetens, d. v. s. medicine doktorsgrad och dessutom flera års specialstudier i patologisk anatomi, såsom amanuens, assistent, utrikes studier o. s. v. Det synes mig ej ens rimligt att sätta i fråga, att åt personer med sådan utbildning och färdiga för sitt läraruppdrag vid en ålder av 30 år eller däromkring, med en lång studiebanas uppoffring av tid och penningar och med önskan att stifta familj eller som redan äro familjeförsörjare och med tvånget att vara bosatt i Stockholm eller dess närhet — att åt så kvalificerade erbjuda en lön mindre än 5,600 kronor utom ålderstillägg.

Jag betvivlar visserligen icke, att institutionen skulle kunna erhålla en tillfälligt anställd prosektor för 4,000 kronor, lika med den nuvarande laboratorn, men denne prosektor skulle med all sannolikhet och med lika skäl bliva på enahanda sätt missnöjd med sina avlöningsförhållanden, som nuvarande laboratorn anser sig underbetald, allra helst vid jämförelse med laboratorerna med fast anställning. Dessa senare ha varken mera arbete eller större kompetens än laboratorn i patologisk anatomi.

För egen del kan jag icke tillstyrka en lägre lön inklusive tjänstgöringspenningar än de nuvarande laboratorernas med fast anställning. Den entusiasm, som besjalar unga män att ägna sig åt undervisning och vetenskap, kommer lätt att inom kort stå dem dyrt, om de icke äro någorlunda ekonomiskt skyddade, varförutom det är för dem föga uppmuntrande att icke kunna påräkna ens det ekonomiska erkännande, som lämnas deras vederlikar. Givetvis göra de sina jämförelser och kunna icke inse, varför andra lärare under samma förhållanden ha det väsentligt bättre ställt i avlöning och pension.

Skulle de nuvarande starka kraven på riksbudgeten icke medgiva att redan nu ge denna avlöning åt två prosektorer, som jag i mitt petitum föreslagit, är det alltid ett framsteg att erhålla en prosektorsbefattning lika avlönad med laboratorbefattningarna med fast anställning (befattningarna i fysiologi och i bakteriologi), och jag anser mig böra för sådan händelse förklara denna utväg kunna tillsvidare användas. Den nuvarande laboratorbefattningen skulle då tills vidare bliva oförändrad. Men jag måste då därvid ock knyta den meningen, att en sådan anordning bör med snaraste avhjälpas.

Om en sådan prosektorsbefattning inrättas — benämningen prosektorsbefattning är riktigare än benämningen laboratorbefattning såsom bättre motsvarande de med befattningen väsentligast förenade göromål — skulle arbetet inom institutionen fördelas mellan de 3 lärarna på i princip följande sätt:

professorn, som är institutionens föreståndare och ensam ansvarar för tentamina, praktiska examensprov och examina, föreläser offentligt 2 timmar i veckan; deltager

efter behov i obduktionerna och övervakar för erhållande av material till föreläsningarna alla obduktioner samt alternerar med prosektorn vid de mikroskopiska diagnostiska undersökningarna från sjukhusavdelningarna;

prosektorn förrättar alla veckodagar — med undantag för jul- och sommarferierna — obduktionerna i mån av material, varjämte han alternerar med professorn vid de mikroskopiska undersökningarna;

laboratorns tjänstaligganden kvarstå tills vidare oförändrade, d. v. s. han handhaver professorns undervisningsskyldighet under jul- och sommarferierna;

både prosektorn och laboratorn äro professorn behjälpliga vid samlingarnas förkovran och upprätthållande.

Jag är genom vad Sundberg anfört fullt övertygad om nödvändigheten av att öka lärarkrafterna inom det område av den patologisk-anatomiska institutionen, varom nu är fråga. Sundberg har angivit två alternativ för avhjälpande av detta behov. Det senare av dem medför mindre kostnad för statsverket men betryggar dock ett avsevärt tillskott för uppbärande av institutionens arbetsbörda. Det är vid sådant förhållande givet, att jag upptager detta senare alternativ, vilket ju tillkommit med anledning av mina betänkligheter mot det första.

Departement-
schefen.

Upprättandet av prosektorsbefattningen bör som sagt giva institutionen en avsevärd ökning i arbetskrafter, och den av Sundberg tilltänkta arbetsfördelningen mellan professorn, prosektorn och laboratorn synes mig giva vid handen, att de syften, Sundberg velat nå med sin ursprungliga framställning, kunna på ett tillfredsställande sätt vinnas, om den nya prosektorsbefattningen kommer till stånd. Jag hyser ock den förhoppningen, att denna tilltänkta personalförökning skall visa sig tillräcklig.

Å andra sidan är jag av den meningen, att den är påkallad av ett verkligt behov, och är ense med Sundberg därom, att behovet av personalens förstärkning ej kan tillgodoses genom att exempelvis inrätta en assistentbefattning. Sundberg har framhållit, huruledes karolinska institutets patologisk-anatomiska institution med skäl kan göra anspråk på en rikare utrustning med lärarkrafter än motsvarande institutioner vid universiteten i Uppsala och Lund. I Uppsala finnes en professor i patologi och allmän hälsovård, en laborator i experimentell patologi och patologisk anatomi (avlöning 5,600 kronor), en assistent (arvode 2,500 kronor) och en amanuens; i Lund en professor i patologisk anatomi och rättsmedicin, en professor i allmän patologi, bakteriologi och allmän hälsovård, en assistent (arvode 2,500 kronor) och en amanuens.

Vad avlöningen vid den nya prosektorsbefattningen beträffar synes mig densamma böra, på sätt begärts, sättas till 5,600 kronor eller samma belopp, som i avlöning tillkommer vederbörande laborator i Uppsala och de vid karolinska institutet befintliga två laboratorerna med fast anställ-

ning. Liksom dessa bör prosektorn utnämnas med fullmakt av Kungl. Maj:t, och liksom i fråga om dem äger rum bör med tillsättandet av prosektorsbefattningen i tillämpliga delar förhållas på enahanda sätt, som är föreskrivet beträffande tillsättning av professor. I anledning härav erforderliga ändringar i karolinska institutets stadgar böra i sinom tid vidtagas.

Prosektorns avlöning bör liksom ovannämnda laboratorers fördelas i lön 3,600 kronor och tjänstgöringspenningar 2,000 kronor, och liksom laboratorerna bör han äga rätt till två ålderstillägg å 500 kronor vardera, efter 5 och 10 års tjänstgöring. Vidare är att iakttaga, att innehavaren av prosektorsbefattningen skall vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner som de, vilka i enlighet med riksdagens beslut äro genom nådig kungörelse den 13 juni 1908 meddelade beträffande närmast motsvarande befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen att

dels å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppföra en prosektor vid institutets patologisk-anatomiska institution med en avlöning av 5,600 kronor, därav 3,600 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, samt med rätt till två ålderstillägg å lönen, vardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner som de, vilka genom nådig kungörelse den 13 juni 1908 äro meddelade beträffande närmast motsvarande befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet;

Ökat anslag.

dels för ändamålet höja det *ordinarie bestämda anslaget* till karolinska institutet med 5,600 kronor;

dels ock medgiva, att de prosektorn tillkommande ålderstilläggen må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[114.]

75. Reglering av avlöningen för en prosektor vid karolinska institutet. I den för karolinska mediko-kirurgiska institutet före år 1908 gällande ordinarie staten var uppförd en prosektor med ett arvode av 3,000 kronor. Innehavaren av denna befattning var ej fast anställd utan till-sattes för vissa år.

Reglering av
avlöningen
för en pro-
sektor vid
karolinska
institutet.

År 1902 begärde institutets lärarkollegium, att nämnda arvode skulle höjas till 4,000 kronor. I det yttrande, som den 15 oktober 1907 avgavs av de särskilda sakkunniga, vilka tillkallats för att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid beredande av vissa frågor rörande universiteten och karolinska institutet, berördes icke omförmälda prosektorsbefattning. Vid avgivande av utlåtande över de sakkunnigas förslag yrkade emellertid institutets lärarkollegium, att ovanberörda arvodesbelopp å 3,000 kronor måtte höjas till ett belopp av 4,350 kronor — en minoritet ifrågasatte 4,500 kronor. Såsom skäl för den föreslagna summan anfördes, att prosektorns arvode ursprungligen motsvarat hälften av professorns i anatomi avlöning. Då denna avlöning, därest de sakkunnigas förslag bleve genomfört, skulle komma att, med ålderstillägg, uppgå till 8,700 kronor, borde prosektorns arvode utgöra hälften därav, 4,350 kronor.

I den framställning, som år 1908 gjordes till riksdagen angående lönereglering för rikets universitet och karolinska institutet (proposition nr 97), föreslog Kungl. Maj:t en höjning av ifrågavarande prosektors arvode med 1,000 kronor till 4,000 kronor. Detta förslag blev jämväl av riksdagen bifallet.

I kungl. brev den 18 juni 1909 meddelades vissa bestämmelser angående tillsättning av ifrågavarande prosektorsbefattning ävensom beträffande prosektorns åligganden. I dessa avseenden torde följande förtjäna att uppmärksammas. Prosektorn förordnas av kanslern för rikets universitet på förslag av lärarkollegiet för 3 år varje gång. Sökande till befattningen äga att, förutom medelst lärdomsbetyg, utgivna lärda arbeten och skrifter m. m., styrka sin skicklighet genom praktiskt demonstrationsprov å anatomisalen, vilket anordnas av lärarkollegiet. För bedömande av sökandes skicklighet utser lärarkollegiet 3 av sina medlemmar, vilka äga att vid denna prövning i första rummet fästa avseende vid avlagda examensprov i anatomi, förut ådagalagd lärarverksamhet och företrädesvis inom nyssnämnda ämne utgivna vetenskapliga arbeten och skrifter.

I skrivelse till universitetskanslern har nu lärarkollegiet hemställt om åtgärder i syfte att till 1918 års riksdag må avlätas proposition med förslag, att avlöningen för prosektorn vid institutet må bestämmas till 5,600 kronor, därav 3,600 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, jämte två ålderstillägg, vardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. Detta innebär, att prosektorn skulle komma i åtnjutande av samma avlöningsförmåner, som äro bestämda för de två vid karolinska institutet nu fast anställda laboratorerna, den ene i fysiologi, den andre i bakteriologi.

[114.] Lärarkollegiets skrivelse är närmast föranledd av en utav professorn i anatomi E. Müller hos kollegiet gjord framställning.

I nämnda framställning har Müller påpekat behovet av förbättring i avlöningen för prosektorn och därom anfört följande:

Att denna avlöning så betydligt understiger de avlöningsförmåner, som äro förenade med de två fasta laboratorstjänsterna vid institutet, har enligt Müllers mening sin grund därunder, att förra innehavaren av prosektorsbefattningen, professorn C. A. Lindström med befattningen förenade anställning såsom professor i anatomi vid den under akademien för de fria konsterna hörande konsthögskolan. Då emellertid prosektorsbefattningen synes vara i vikt och betydelse fullt jämförlig med de fasta laboratorstjänsterna vid institutet, har Müller funnit det vara fullt motiverat, att avlöningen vid densamma höjes till likhet med avlöningen vid de fasta laboratorstjänsterna. Müller har även framhållit, att prosektorstjänsten vid universitetet i Uppsala, med vilken den nu ifrågakvarande befattningen vore i fråga om tjänstgöringens beskaffenhet fullt identisk, avlönades på sätt för prosektorstjänsten vid institutet nu av Müller föreslagits.

I skrivelse den 17 juli 1917 har kanslern tillstyrkt proposition till 1918 års riksdag i överensstämmelse med lärarkollegiets hemställan.

Departementschefen.

Till närmare belysande av arten och omfattningen av den tjänstgöring, som åligger ifrågakvarande prosektor, har jag från Müller inhämtat vissa upplysningar. Müller meddelar härutinnan ävensom i övrigt följande:

Prosektorn i anatomi äger att jämte professorn i ämnet handleda de studerande vid de anatomiska dissektionerna och att därvid anställa demonstrationer och förhör. Då dessa övningar obestriddligen på grund av anatomiens grundläggande art måste anses såsom de viktigaste av alla övningar för de teoretiskt-medicinska studierna, så är även den ifrågakvarande biträdande lärarbefattningen av den största betydelse för den medicinska undervisningen. De anatomiska dissektionsövningarna försiggå varje dag under hela läsåret, och prosektorn måste ägna flera timmar dagligen åt arbetet på anatomisalarna. Såväl med avseende på vikt och värde som i fråga om arbetsbörda motsvarar prosektorstjänsten laboratorstjänsterna i fysiologi och bakteriologi och bör därför även i löneavseende likställas med dessa. Härtill kommer, att genom de senare årens stora tillströmning till den medicinska studiebanan prosektorns arbetsbörda betydligt ökats.

Skall prosektorstjänstens innehavare framgångsrikt kunna fördjupa sig i sin dubbla uppgift: lärarverksamhet och vetenskaplig utbildning i sitt ämne, så bortfaller all möjlighet för honom att ägna sig åt medicinsk praxis. Den nuvarande innehavaren bedriver ingen medicinsk praxis utan ägnar hela sin arbetskraft åt sin lärartjänst.

Kompetensfordringarna till prosektorstjänsten måste vara av samma grad som till de övriga biträdande lärartjänsterna.

Det av lärarkollegiet framställda förslaget finner jag mig böra tillstyrka. Ett jämställande i avlöningshänseende av ifrågakvarande befattningshavare med motsvarande tjänstinnehavare vid Uppsala universitet och

med laboratoriefattningarna med fast anställning vid karolinska institutet — samt med den prosektorsfattning vid institutets patologisk-anatomiska institution, vars inrättande jag under nästföregående punkt föreslagit — synes, med hänsyn till de meddelade upplysningarna, vara rättmätigt. Beträffande den nu ifrågavarande prosektorsfattningen i dess ändrade skick gäller i avseende å tillsättningsproceduren, formen för tillsättningen samt avlöningsförmånerna vad jag i det föregående anfört i avseende å prosektorsfattningen vid patologisk-anatomiska institutionen. Där antydda förändringar i karolinska institutets stadgar lära bliva tillämpliga även å nu ifrågavarande fattning.

[114.]

Den tilltänkta förändringen av prosektorsfattningen påkallar en höjning av det ordinarie bestämda anslaget till karolinska institutet med 1,600 kronor.

Å den nuvarande prosektorsfattningen innehar, enligt vad jag inhämtat, medicine doktorn August Carl Hilding Hesser universitetskanslerns förordnande för en tid av 3 år från och med den 1 september 1917. Den tilltänkta förändringen av prosektorns ställning skulle därför ej kunna genomföras förr än efter 3-årsperiodens utgång. Ett sådant uppskov blir emellertid ej behöfligt. Hesser har nämligen till mig ingivit en skrift av följande innehåll:

Därest med 1919 års ingång vid karolinska institutets anatomiska institution inrättas en prosektorsfattning med fast anställning, förbinder jag mig härmed att med utgången av år 1918 frånträda det mig den 1 maj 1917 av kanslern för rikets universitet meddelade förordnandet att för en tid av 3 år, räknat från och med den 1 september 1917, vara innehavare av den nuvarande prosektorsfattningen vid nämnda institution.

Stockholm den 6 november 1917.

Carl Hesser.

Innehavaren av den nya prosektorsfattning, som alltså vid 1919 års ingång bör inrättas, skall vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlöningsförmåner som de, vilka i enlighet med riksdagens beslut äro genom nådig kungörelse den 13 juni 1908 meddelade beträffande närmast motsvarande befattningshavare vid rikets universitet och karolinska institutet.

Åberopande vad jag sålunda under denna punkt anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat i stället för den nuvarande prosektorsfattningen med arvode av 4,000 kronor uppföra en prosektorsfattning vid institutets anatomiska institution med en avlöning

av 5,600 kronor, därav 3,600 kronor lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, samt med rätt till två ålders-tillägg å lönen, vardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring och med skyldighet för be-fattningens innehavare att vara underkastad enahanda villkor och bestämmelser för åtnjutande av avlönings-förmåner som de, vilka genom kungörelse den 13 juni 1908 äro meddelade beträffande närmast motsva-rande befattningshavare vid rikets universitet och karo-linska institutet;

Ökat anslag.

dels för genomförande av denna förändring i staten höja det *ordinarie bestämda anslaget* till karolinska in-stitutet med ett belopp av 1,600 kronor;

dels ock medgiva, att de prosektorn tillkommande ålderstilläggen må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[115.]

Materiell-anslag för gynekologi-ska kliniken å serafimer-lasarettet.

76. **Materiellanslag för gynekologiska kliniken å serafimerlasa-rettet.** Enligt vad föreståndaren för karolinska mediko-kirurgiska insti-tutets gynekologiska klinik å serafimerlasarettet, professorn H. Forssner i skrivelse till institutets lärarkollegium påpekat, vore denna klinik den enda av institutets kliniker å nämnda sjukvårdsinrättning, som icke ägde något materiellanslag. Klinikföreståndaren hade därför måst bestrida om-kostnaderna för laborationerna å det för kliniken inrättade laboratorium, där för undervisning och vetenskaplig forskning nödiga undersökningar utfördes. Forssner anhölle hos lärarkollegiet om vidtagande av erforderliga åtgärder i syfte att ett ordinarie statsanslag å 500 kronor måtte ställas till förfogande för bestridande av utgifterna för ifrågavarande laboratorium.

Sedan lärarkollegiet i ämnet gjort framställning hos kanslern för rikets universitet om utverkande av berörda anslag, har kanslersämbetet i underdånig skrivelse den 19 september 1917 tillstyrkt avlåtande av propo-sition till riksdagen om anslagets beviljande.

Departa-mentschefen.

På given anledning har professor Forssner lämnat följande uppgift om det begärda anslagets användning, sådan den kan på förhand unge-färligen beräknas:

Histologiska preparatglas (objekt- och täckglas).....	kronor 300: —
Preparatburkar.....	» 100: —
Övriga utensilier till histologiska undersökningar (färgvätskor, canada-balsam, småglas m. m.)	» 100: —
	<hr/>
	tillhopa kronor 500: —

Det av Forssner begärda beloppet är detsamma som det, vilket utgått till materiell m. m. för vardera av karolinska institutets kirurgiska och oftalmiatriiska kliniker samt dess nervklinik, samtliga å serafimerlasarettet. Det torde icke vara något att invända mot att gynekologiska kliniken å nämnda lasarett får sig enahanda belopp tilldelat till materiell m. m. Anslaget bör ingå såsom en post bland institutets ordinarie reservationsanslag.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till materiell m. m. för karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å serafimerlasarettet bevilja å *ordinarie stat* ett reservationsanslag av 500 kronor.

Nytt anslag.

77. Kvinnligt tekniskt biträde vid kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet. Med anledning av en utav Kungl. Maj:t gjord framställning uppförde 1912 års riksdag å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet ett kvinnligt tekniskt biträde vid det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet med en avlöning av 1,200 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg, vardera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. Härjämte föreskrev riksdagen, *dels* att i institutets stat skulle intagas bestämmelse därom, att därest ifrågavarande biträde i sådan egenskap åtnjöte fri bostad och bränsle, skulle, så länge denna förmån kvarstode, ortstillägg ej utgå till henne ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen, *dels ock* att beträffande biträdet skulle lända till efter rättelse av riksdagen angivna allmänna villkor och bestämmelser.

[116.]
Kvinnligt
tekniskt
biträde vid
kliniska
laboratoriet å
serafimer-
lasarettet.

Såsom stöd för Kungl. Maj:ts berörda framställning åberopades ett av dåvarande föreståndaren för det kliniska laboratoriet, professorn S. E. Henschen avgivet yttrande, däri anfördes bland annat:

A de kliniska laboratorier, som upprättats i samband med de medicinska kliniker såväl här i landet som i utlandet, bedrives ett arbete, som har ett dubbelt ändamål, nämligen dels att direkt tjäna den kliniska undervisningen och den i samband därmed stående vetenskapliga undersökningen av de å kliniken demonstrerade sjukdomsfallen, dels att befordra den högre vetenskapliga forskningen och lösningen av kliniskt-anatomiska frågor.

Det är därför oundgängligen nödvändigt, att å laboratoriet är anställt ett tekniskt biträde, som dels tillvaratager, dels preparerar vid obduktionerna tillvaratagna likdelar. Ett dylikt biträde, en preparator eller preparatris, kan först efter ett par år nå den erforderliga erfarenheten och skickligheten att enligt olika metoder härda, förvara och skära samt upplägga och färga alla de olikartade preparat, som för undervisningen och forskningen erfordras.

[116.]

Förslag har nu uppkommit om anställande vid ifrågavarande laboratorium av ännu ett biträde. Professorerna vid karolinska institutet I. Holmgren och H. C. Jacobæus, som framställt förslaget, hava till stöd därför i en till institutets lärarkollegium avlåten skrivelse anfört:

Anställandet av det kvinnliga tekniska biträdet vid laboratoriet har visat sig vara av den största nytta såväl för den kliniska undervisningen som för den högre vetenskapliga forskningen.

Under de år, som förgått, har behovet av ökade arbetskrafter visat sig allt mera trängande. Dels har omsättningen på serafimerlasarettets medicinska kliniker avsevärt ökats från i medeltal mellan 650—700 för år (1912) till 1,050—1,150 (1916). Detta har medfört ökat arbete för underläkare och amanuenser, varigenom till en viss grad svårigheter att hinna med speciellt nya laborationsmetoder uppstått. Dels har studiet av sjukdomarna undergått en viss förändring, i det att nu mera vikt lägges vid fysiologiska och kemiska undersökningar under patientens sjukdom. Vi hänvisa endast till användningen av de funktionella proven vid ämnesomättnings-, njur- och leversjukdomar. Antalet kliniska undersökningsmetoder har ökats enormt och allt mera fått karaktären av invecklade metoder, som fordra lång tids övning för ernående av tillförlitliga resultat. För närvarande handhavas dessa av vederbörande amanuenser, vilket gör, att de moderna metoderna endast kunna utföras i begränsad utsträckning, vartill kommer, att vid de täta ombytena på amanuenser det alltid dröjer en viss tid, innan de nya tillträdande behärska nämnda metoder. Det uppstår därför lätt synnerligen olyckliga avbrott i dessa undersökningar.

På grund härav anse vi, att anställandet av ett permanent laboratoriebiträde med speciell uppgift att utföra dessa mera komplicerade undersökningsmetoder skulle vara av största gagn för den kliniska undersökningen och den vetenskapliga forskningen. Därjämte skulle en del av expeditiönsarbetet med journalerna kunna överlämnas åt henne, vilket skulle bliva en välkommen lättnad för respektive underläkare och amanuenser och medge, att de finge mera tid till den direkta vården av patienterna samt för vetenskapliga undersökningar.

Självfallet är detta biträdes arbete av den natur, att man ej kan överlämna det samma till kliniske laboratorer, vilkens huvudsakliga uppgift är att vetenskapligt utreda särskilt svåra fall och som omöjligt kan ha tid till dessa fortlöpande undersökningar för det dagliga kliniska arbetet samt för insamling av material.

Detta biträdes ställning skulle för övrigt vara jämnställt med det förutvarande tekniska biträdet.

Slutligen vilja vi tillägga, att behovet av ökade arbetskrafter varit så stort, att vi redan år 1913 av egna medel måst anställa ett biträde med nyssnämnda uppgift, och, även om ifrågavarande biträde erhalles, äro vi tvungna att av egna medel anställa ett ytterligare biträde på grund av det starkt ökade arbetet.

Genom att sålunda få två biträden skulle man också uppnå den stora fördelen, att varje avdelning av medicinska kliniken skulle kunna disponera var sitt biträde.

Med anledning av oförmälda skrivelse har institutets lärarkollegium hos kanslern för rikets universitet anhållit om utverkande av proposition till riksdagen i syfte att å institutets ordinarie stat måtte upp-

föras ytterligare ett kvinnligt tekniskt biträde vid kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet med enahanda avlöningsförmåner som det nu å staten uppförda biträdet, och har universitetskanslern den 17 juli 1917 gjort underdånig framställning i enlighet med lärarkollegiets förslag.

[116.]

Jag finner den gjorda framställningen väl grundad och vill således tillstyrka förslag till riksdagen om uppförande av det nya biträdet vid kliniska laboratoriet å karolinska institutets stat med enahanda bestämmelser om avlöning m. m., som gälla för det redan förefintliga biträdet.

Departementschefen.

Som synes skulle de båda biträdena vid det kliniska laboratoriet komma att särskilt specialisera sig å olika områden av laboratoriets arbetsfält. Enligt mig på förfrågan meddelad upplysning får denna specialisering ej innebära, att vederbörande exklusivt sysselsättas endast med ett visst slag av arbetsuppgifter utan att kunna användas till biträde på andra områden.

På grund av vad jag anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppföra ytterligare ett kvinnligt tekniskt biträde vid det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet med en avlöning av 1,200 kronor, därav 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg till lönen, vardera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels föreskriva, att i institutets stat skall intagas bestämmelse därom, att därest ifrågavarande biträde i sådan egenskap åtnjuter fri bostad och bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till henne ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen;

dels besluta, att beträffande ifrågavarande biträde skola lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar;

dels för omförmälda biträdesbefattnings inrättande ökat anslag. höja det ordinarie bestämda anslaget till karolinska institutet med 1,200 kronor;

dels ock medgiva, att de biträdet tillkommande ålderstilläggen må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[117.]
Materiell
m. m. för
medicinska
kliniken.

78. **Materiell m. m. för medicinska kliniken.** Vid 1881 års riksdag beviljades på ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet ett årligt anslag å 500 kronor till anskaffande av materiell för undervisningen i klinisk medicin vid nämnda institut. Detta anslag höjdes av 1892 års riksdag med 1,000 kronor till 1,500 kronor samt av 1903 års riksdag med ytterligare 1,000 kronor till 2,500 kronor, med vilket sistnämnda belopp anslaget för närvarande utgår. Anslaget till materiell m. m. för medicinska kliniken är numera å stat uppfört såsom reservationsanslag, tillhoppa med åtskilliga andra dylika anslag utgörande 61,800 kronor.

I en till kanslersämbetet för rikets universitet ställd skrivelse har nu lärarkollegiet vid karolinska institutet anhållit om kanslerns medverkan därtill, att det av riksdagen i förevarande hänseende beviljade anslaget måtte från och med år 1919 höjas med 3,500 kronor till 6,000 kronor. Lärarkollegiets skrivelse grundar sig på en av föreståndaren för ifrågavarande, till serafimerlasarettet förlagda medicinska klinik, professorn vid karolinska institutet I. Holmgren hos lärarkollegiet gjord framställning i ämnet.

Holmgren anför i sin berörda framställning bland annat:

Förutom omförmälda statsanslag å 2,500 kronor stode till den medicinska kliniken förfogande de studerandes laborationsavgifter, vilka för år 1916 uppgått till i runt tal 1,500 kronor.

Det hade under de senaste åren visat sig mycket svårt att med de medel å tillhoppa högst 4,000 kronor, vilka salunda varit tillgängliga för nu ifrågavarande ändamål, bestrida utgifterna såväl för de studerandes laboratoriearbete som för det vetenskapliga arbetet vid kliniken. Detta vore ej heller underligt, om man b-tänkte, att de arbetare, som det här gällde, vore: 2 professorer, 1 laborator, 5 underläkare och amanuenser, 1 laboratoriebiträde, 1 vaktmästare, 30—40 s. k. tjänstgörande studerande samt ett obestämt antal studentassistenter, i genomsnitt 5 till 10 = 45 till 60 personer, vilka dagligen hela året runt arbetade på laboratorierna. Att dock tills på sistone debet och kredit gått ihop (år 1916 visade en brist på 800 kronor) berodde dels på de hopparade medel, som professor Edgren, da han avgick från föreståndarskapet vid kliniken, överlämnade till Holmgren, dels på en långt driven njuggighet från Holmgrens sida i fråga om underhall och förbättring av laboratoriernas utrustning, vilket icke varit till utslutande fördel för arbetet, dels och framför allt på att serafimerlasarettet bestritt hela kostnaden för reagens och kemikalier till laboratorierna. Det syntes nu emellertid icke längre möjligt att uppehålla klinikkens arbete utan höjning av anslaget. Vetenskapens fortgående utveckling hade medfört, att laboratoriearbetet för den kliniska medicinen blivit allt viktigare och mera omfattande. Priserna för allt,

som behövdes för laboratoriets drift, hade betydligt stigit, och slutligen hade serafimerlasarettets direktion under år 1916 i skrivelse till kollegiet förklarar sig icke kunna för framtiden bekosta de reagens, som åtginge för institutets kliniska laboratorium. För att med anledning härav omedelbart göra, vad som kunde göras, hemställde lärarkollegiet hos universitetskanslern om höjning av de studerandes laborationsavgifter från 15 kronor till 25 kronor, vilken förhöjning av kanslern bifölls och från början av år 1917 tillämpats. Då högst 40 studerande på en gång finge tjänstgöra vid kliniken och tjänstgöringstiden vore 4 månader, vore det största antal laborationsavgifter, som för år kunde tänkas inflyta, 120, vilket betydde en summa av 3,000 kronor. I verkligheten kunde emellertid denna summa aldrig uppnås, emedan i varje fyramånaderskurs ett antal platser belades av studerande, som ater börjat sin tjänstgöring efter att förut hava av olika anledningar avbrutit densamma, och vilka icke vore skyldiga att ånyo erlägga laborationsavgift. Den summa, som efter laborationsavgiftens höjande komme att tillfalla kliniken, torde därför knappast kunna uppskattas till mer än 2 500 kronor årligen, motsvarande 100 nybörjande tjänstgörande, således ungefär det antal, som under år 1916 inträdde i tjänstgöring. Genom laborationsavgiftens höjning kunde således ej förväntas större höjning i klinikens årsinkomst än med 1,000 kronor. Enligt en Holmgrens skrivelse bilagd redogörelse för sjukvården och ekonomien vid serafimerlasarettet år 1916 utgjorde emellertid lasarettets utgift för reagens till laboratoriet nämnda år 4 633 kronor 1 öre. För att laboratoriets utgifter för reagens skulle kunna bestridas av klinikens egna medel krävdes alltså, utöver vad som genom laborationsavgiftens höjning kunde förväntas inkomma, ytterligare 3,633 kronor eller med avrundning nedåt 3,500 kronor. Genom denna höjning åstadkommes således ingen annan förbättring i klinikens ekonomiska resurser än den, som kunde tänkas framdeles uppkomma genom att man lyckades nedpressa utgifterna för reagens under den summa, till vilken de år 1916 uppgingo. Då priserna under år 1916 till följd av kriget voro abnormt höga, vore väl att hoppas, att de efter krigets slut åtminstone skulle närma sig föregående prisläge. I varje fall torde dock härigenom icke kunna uppkomma mer än en mycket nödortfåg förbättring av klinikens ekonomiska läge. Ehuru kliniken, som ovan nämnts, redan nu mer än väl behövde förbättrade arbetsvillkor, an-åge Holmgren emellertid knappast riktigt att under nuvarande tid ifrågasätta annat än vad som syntes oundgängligen nödvändigt och hemställde därför, att kollegiet ville hos vederbörande göra framställning om höjning av årsanslaget till medicinska kliniken från 2,500 kronor till 6,000 kronor.

Med överlämnande av förenämnda utav lärarkollegiet i ämnet gjorda framställning ävensom övriga till ärendet hörande handlingar har universitetskanslern i underdånig skrivelse den 19 september 1917 hemställt, att nådig proposition måtte avlåtas till 1918 års riksdag i överensstämmelse med lärarkollegiets förslag.

Såsom av Holmgrens skrivelse framgår, är den begärda förhöjningen av anslaget avsedd att, i den mån de ökade laborationsavgifterna därtill ej förslå, täcka de kostnader för inköp av reagenser, vilka ej längre bestridas av serafimerlasarettets medel. Anledningen till att lasarettetsdirektionen upphört att svara för dessa inköp är naturligen serafimerlasarettets bekym-

[117.] mersamma ekonomi. Som bekant nödgades 1917 års riksdag ersätta en i lasarettets räkenskaper för år 1915 uppkommen brist av över 9,500 kronor. Och jag får i annat sammanhang anledning omförmåla en ännu större brist i 1916 års räkenskaper.

Man kan således finna naturligt, att serafimerlasarettets direktion ej längre ansett sig kunna bestrida de ganska stora beloppen för reagenser till medicinska kliniken laboratorium — storleken av desamma har för övrigt först på senare år blivit klarlagd, sedan reagenserna, som förut upptagits å medicamentsräkningarna, blivit förda å särskilda räkningar. Emellertid kan man ej undgå den förmodan, att någon del av kostnaden för ifrågavarande reagenser, såsom i själva verket hörande till sjukvårdsutgifter, skäligen borde drabba lasarettet. Riktigheten av denna förmodan har bekräftats av professor Holmgren. Han har emellertid framhållit, att den ojämförligt största delen av ifrågavarande kostnad faktiskt faller på undervisningens och det vetenskapliga arbetets konto. Det är vidare att märka, att lasarettet fortfarande vidkännes kostnaderna för belysning, uppvärmning, betjäning, tvätt m. m. för medicinska kliniken räkning. Likaså bestrider lasarettet utan någon tudelning såväl dylika kostnader som utgifter för nödiga reagenser vid karolinska institutets övriga laboratorier å lasarettet; nämnda utgifter äro emellertid betydligt mindre än de motsvarande vid medicinska kliniken.

Vid nu omförmälda förhållanden finner jag mig böra tillstyrka, att statsanslag beredes för ifrågavarande ändamål. Jag har ej anledning till erinran mot det begärda beloppet, dock att detsamma med hänsyn till en eventuell förändring av karolinska institutets och serafimerlasarettets ställning till varandra i fråga om kostnaderna för medicinska kliniken och laboratorier samt till utsikten av en inträdande minskning i priset på reagenserna bör till förstärkning av vederbörande ordinarie anslag sättas å extra stat, därvid anslaget torde böra uppföras såsom reservationsanslag.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till förstärkning av det å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda reservationsanslaget å 2,500 kronor till materiell m. m. för medicinska kliniken anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 3,500 kronor.

79. **Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet.** Sedan flera år utgår på extra stat ett anslag till röntgenarbetena vid serafimerlasarettet. Detta anslag, som under vart och ett av åren 1908—1912 utgjort 5,000 kronor och under år 1913 5,500 kronor, höjdes för år 1914 med 7,000 kronor till 12,500 kronor, med vilket sistnämnda belopp anslaget beviljats jämnväl för vartdera av åren 1915 och 1916. Anslaget var fördelat på följande poster: dels till arvoden åt en föreståndare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare vid institutet 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor, dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor.

[118.]
Röntgenar-
beten vid
serafimerlasa-
rettet.

För vart och ett av åren 1917 och 1918 har, sedan det belopp av 5,000 kronor, vilket utgått såsom arvode åt en föreståndare vid röntgeninstitutet efter tillkomsten av en personlig professur i medicinsk radiologi vid institutet blivit obehövt, beviljats ett anslag av 7,500 kronor.

Sistnämnda belopp erfordras jämnväl för år 1919. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på *extra stat* för år 1919

dels, till arvode åt en biträdande läkare vid röntgeninstitutet å serafimerlasarettet med 3,000 kronor samt arvode åt en amanuens därstädes med 1,500 kronor, ett förslagsanslag, högst 4,500 kronor,

dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet ett reservationsanslag av 3,000 kronor, således tillhopa 7,500 kronor.

80. **Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.** För vart och ett av åren 1905—1918 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor för upprätthållande av den karolinska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av året, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård.

[119.]
Undervisning
och sjukvård
vid de obste-
triska och
gynekologi-
ska klini-
kerna.

Enär vederbörande vitsordat behovet av fortsatt anslag för enahanda ändamål, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till upprätthållande av den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av år 1919, då de ordinarie lärarna vid

institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

[120.] **81. Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1918 anvisat till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsberg ett belopp av 2,000 kronor. Dessförinnan hade under en följd av år ett mindre belopp utgått för ändamålet.

Det senast beviljade beloppet är behöfligt jämväl för år 1919. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[121.] **82. Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1915—1918 beviljat ett extra anslag å 2,000 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset.

Anslaget är behöfligt jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

[122.] **83. Klinik och poliklinik för barnsjukdomar.** Under en följd av år, senast för år 1918, hava medel å extra stat anvisats av riksdagen till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn samt till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm. Vid sistnämnda anslag har varit fäst det villkor, att Stockholms stad för samma ändamål tillsköte motsvarande belopp.

På senare åren hava de ursprungligen beviljade beloppen, 1,800 kronor för kliniken och 2,800 kronor för polikliniken, blivit höjda. Så har anslaget till kliniken för vart och ett av åren 1913—1918 satts till 2,900

kronor; anslaget till polikliniken hade redan av 1910 års riksdag tillökats och utgjorde för vart och ett av åren 1911—1913 3,500 kronor. För vart och ett av åren 1914—1917 beviljades ett anslag av 4,175 kronor, med vilket belopp anslaget även efter 1917 års riksdags beslut kommer att utgå för år 1918, sedan Stockholms stadsfullmäktige iklätt sig det föreskrivna villkorets fullgörande.

De anslag, som för ifrågavarande ändamål beretts för år 1918, hava av vederbörande förklarats erforderliga även för år 1919, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom särskilda förslagsanslag å högst nedan angivna belopp:

till en pediatrik klinisk vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn ..... kronor 2,900: —

till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm ..... » 4,175: —

under villkor, vad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter enahanda belopp för år 1919.

84. **Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.** [123.]

Till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus har för vart och ett av åren 1913—1918 av riksdagen beviljats ett extra anslag till belopp av 2,000 kronor. Under år 1912 hade ett extra anslag av 900 kronor utgått för samma ändamål.

Amanuens
vid kliniken
för öron-,
näs- och hals-
sjukdomar.

Det höjda anslaget är behöfligt jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

85. **Amanuenser vid syfilidologiska kliniken.** Under vart och ett av åren 1907—1912 har utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 900 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran. Anslag för nämnda ändamål

[124.]
Amanuenser
vid syfilido-
logiska kli-
niken.

har för vart och ett av åren 1913—1918 anvisats till förhöjt belopp, 2,000 kronor.

För vart och ett av åren 1915—1918 har ett anslag av 1,000 kronor beviljats till arvode åt en andre amanuens vid ovanberörda klinik.

Anslag till arvoden åt sådana amanuenser äro behövliga jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå

dels till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran med högst 2,000 kronor,

dels ock till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik med högst 1,000 kronor.

Tandläkarinstitutet.

86. Tandläkarinstitutet: *oförändrat ordinarie förslagsanslag*, högst ..... kronor 31,700: —

[125.]
Elevavgifter-
na vid
tandläkar-
institutet.

87. **Elevavgifterna vid tandläkarinstitutet.** Under denna punkt har jag att anmäla en underdånig framställning rörande ökade medel för uppehållande av tandläkarinstitutets verksamhet. Framställningen gäller rätt att förfoga över större andel av elevavgifterna vid tandläkarinstitutet än vad nu är medgivet.

Nämnda under karolinska mediko-kirurgiska institutets styrelse och förvaltning ställda institut grundar sin verksamhet på medel, som från olika håll och för olika ändamål tillflyta detsamma.

Under ordinarie anslagen till karolinska institutet är med rubrik tandläkarinstitutet såsom förslagsanslag högst uppfört ett belopp av 31,700 kronor, samma belopp, å vilket den av riksdagen år 1910 fastställda avlöningsstaten för tandläkarinstitutet slutar. Att detta anslag har karaktären av förslagsanslag högst beror därpå, att enligt riksdagens beslut vid tandläkarinstitutets upprättande kostnaderna för tandläkarinstitutet i första hand skola bestridas med elevernas avgifter. Dessa avgifter, däri inberäknad en anmälningsavgift av 50 kronor för tandläkarexamen, få enligt riksdagens beslut för fullständigt genomgången kurs ej understiga 605 kronor. Ur dessa avgifter får ett belopp av högst 14,000 kronor för år användas till hyra av lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens

uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell. Nu omförmälda bestämmelser rörande användande av elevavgifterna äro av riksdagen stadgade såsom villkor för fastställande av avlöningsstaten — beloppet var dock, såsom strax skall nämnas, ursprungligen lägre. Om överskott uppstår å elevavgifterna, sedan högst 14,000 kronor tagits i anspråk för ovan sagda ändamål, skall detsamma inlevereras till statskontoret. Det uppföres i räkenskaperna såsom särskilda uppbördsmedel för det ordinarie förslagsanslaget till tandläkarinstitutet och tjänar till att minska statens kostnader för institutet, sådana de angivas av avlöningsstatens slutsumma. Studie- och examensavgifterna hava enligt lämnade meddelanden under de senaste åren utgjort i runt tal 20,000 kronor för år, år 1916 till och med 22,170 kronor.

Vid tandläkarinstitutets poliklinik upptagas avgifter av de patienter, som behandlas därstädes. Dessa avgifter, vilkas slutsumma något understigit beloppet för studie- och examensavgifterna, uppgingo dock år 1916 till nära 21,000 kronor. Patientavgifterna upptagas såsom ersättning för den materiell, som åtgår vid behandlingen — arvode för behandlingen erlägges ej. Från avgift fria äro de patienter från Stockholms stad, som förete medellöshetsintyg. Till täckande av kostnaderna för materiell vid sådana patienters behandling betalar staden ett belopp av 1,500 kronor.

Slutligen uppbär tandläkarinstitutet för två rum i dess lokal, vilka förhyras av odontologiska föreningen, ett belopp av 600 kronor.

Vid tandläkarinstitutets inrättande år 1897 sattes det belopp, som ur elevavgifterna skulle få utgå för ovannämnda ändamål, till högst 5,800 kronor. Då detta belopp snart nog visade sig otillräckligt, blev det vid två tillfällen förhöjt. Beloppet utgör nu från och med år 1910 det ovan nämnda, högst 14,000 kronor. Under de närmast följande åren synes beloppet hava varit tillfyllest, och överskotten hava inlevererats till statskontoret; av överskottsmedlen för år 1914 har med riksdagens medgivande ett belopp av högst 3,881 kronor 73 öre fått användas till inköp av instrumenter och apparater för tandläkarinstitutets tandfyllningsavdelning. Under åren 1915 och 1916 åter hava de för uppehållande av institutets verksamhet nödiga bidragen ur elevavgifterna icke kunnat begränsas inom det medgivna högsta beloppet. År 1915 överskreds detsamma med 1,723 kronor 65 öre, varvid emellertid riksdagen år 1917 på Kungl. Maj:ts framställning lät bero, och institutet blev alltså befriat från skyldigheten att till statsverket inleverera sagda belopp. År 1916 överskreds beloppet med 757 kronor 73 öre. Begäran rörande motsvarande befrielse i fråga om detta belopp är ingiven till Kungl. Maj:t. Ärendet är ej nu färdigt

[125.] att föreläggas Kungl. Maj:t till prövning. Jag skall efter verkställd utredning i sinom tid göra den hemställan i ämnet, vartill omständigheterna må föranleda.

Den ovan nämnda framställning, som föranlett mig till nu lämnade meddelanden, ger vid handen, att berörda överskridande ej var en tillfällig företeelse. Tvärtom innebär framställningen, att förutnämnda belopp av högst 14,000 kronor skulle behöva undergå en avsevärd förhöjning.

Nämnda framställning är gjord i en av tandläkarinstitutets lärarråd till karolinska institutets lärarkollegium den 7 maj 1917 avlåten skrivelse och innehåller väsentligen följande:

Till trots av bästa hushållning blev det med dyrtiden under åren 1915 och 1916 ogörligt att nöjaktigt upprätthålla institutets drift med anslagna 14,000 kronor utöver övriga inkomster. Sålunda kunde institutet för år 1915 inleverera till statsverket endast 2,781 kronor 35 öre i stället för de 4,505 kronor, varmed influtna studie- och examensavgifter i själva verket överstego 14,000 kronor. Och för år 1916 funnos att inleverera 7,420 kronor 27 öre i stället för 8,178 kronor.

Det är tydligt, att detta förhållande kommer att fortfara och att sålunda 14,000 kronor av de influtna studie- och examensavgifterna ej längre räcka. Härtill kommer emellertid ytterligare, att hyran för institutets lokaler från och med den 1 oktober 1917 höjts från 8,700 kronor till 10,000 kronor, vidare nödvändigheten att öka dagspenningen till institutets städerskor och annan personal utom stat, betydligt ökat pris på gas, som vid institutet åtgår i avsevärda och stigande kvantiteter för metallurgiska arbeten o. s. v., ökade priser på ved och kol m. m.

Institutets verksamhet har med varje år vidgats. De studerandes antal (30 nyinskrivas årligen) har stigit till ett maximum, som på grund av trångboddheten i avvakten på lösning av institutets byggnadsfråga till och med nödvändiggjort, att redan examinerade tandläkarkandidater fått vänta i månader på arbetsplatser vid de praktiska avdelningarna. Än mera har antalet hjälpsökande patienter ökats. År 1906 till exempel utgjorde antalet patientbesök vid samtliga avdelningar 24,200, år 1916 utgjorde antalet patientbesök cirka 40,000. Det synes sålunda påtagligt, att institutets verksamhet uppskattas av allmänheten och att betryggandet av institutets utveckling är förtjänt av statsmakternas understöd.

Inom ramen för de penningmedel, med vilka institutet haft att röra sig, har institutet kunnat på ett någorlunda tillfredsställande sätt vidmakthålla sin materiella utrustning.

Det är emellertid nödvändigt, att institutet även utöver de ökade utgifter, som dyrtiden (hyresstegring, höjda avlöningar till städerskor m. m.) och den ökade verksamheten medföra, också erhåller väsentligt vidgad möjlighet till nyanskaffning av undervisningsmateriell, apparater och instrument i överensstämmelse med de alltjämt fortgående framstegen på odontologiens praktiska och teoretiska områden. Även de studerande, som med sina studie- och examensavgifter till största delen bidraga till institutets drift, hava vid flera tillfällen framställt berättigade önskemål, som dock icke kunnat tillgodoses med den ännu gällande begränsningen i användningen av sagda avgifter.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde lärarrådet, att lärarkollegiet måtte utverka medgivande av riksdagen för tandläkarinstitutet att från och med år 1918 oavkortat använda studie- och examens-

avgifterna, med skyldighet att till statsverket inlämna möjligen uppkommet överskott eller åtminstone att få förfoga över högst 21,000 kronor av examensavgifterna, likaledes från och med år 1918.

Sedan lärarkollegiet vid karolinska institutet, under återopande av lärarrådets skrivelse, hos kanslern för rikets universitet hemställt om nödig åtgärd för villfarande av lärarrådets äskande, har kanslern i underdånig skrivelse den 4 september 1917 anhållit om avlåtande av framställning till riksdagen därom, att ifrågavarande studie- och examensavgifter måtte få oavkortat användas till bestridande av tandläkarinstitutets årliga utgifter för hyra av lokal, densammans uppvärming och belysning m. m. ävensom till materiell.

Statskontoret, vars utlåtande i ämnet infordrats, har förklarat sig icke finna skäl förorda framställningen, i vad den avsåge rätt för tandläkarinstitutet att oavkortat använda de influtna studie- och examensavgifterna, men hemställt om förslag till riksdagen att medgiva, att institutet finge av sagda avgifter årligen använda ett belopp av högst 21,000 kronor, med skyldighet för institutet att till statsverket inleverera möjligen uppkommande överskott, ävensom att detta skulle få gälla redan för 1918 års studie- och examensavgifter.

I det skick, vari ärendet sålunda förelåg, fann jag mig böra från tandläkarinstitutets inspektor, professorn vid karolinska institutet C. J. G. Sundberg införskaffa vissa upplysningar. Dessa innehållas i en av Sundberg ingiven promemoria av följande lydelse:

På anmodan får jag härmed något närmare redogöra för huru jag vid förslaget till höjning av de medel, vilka tandläkarinstitutet har rätt att använda av influtna studie- och examensavgifter, kommit till ett belopp av 21,000 kronor i stället för hittills medgivna 14,000 kronor.

Jag har därvid valt en jämförelse av utgiftsposterna för det första och det sista året i senaste 5-årsperiod, åren 1912 och 1916 (delvis tiden därefter på grund av bestämda höjningar i utgifterna från och med år 1917), och endast medräknat sådana utgifter, som icke falla på den egentliga sjukvården och materiellen vid denna. Dessa senare beräknas nämligen att betalas av övriga till institutet inflytande medel, i främsta rummet patientavgifterna (avgifter för metaller, kautschuk, förbandsartiklar och dylikt).

Utgifterna (i jämna kronor) av första gruppen utgjorde:

	Under år 1912.	Under år 1916.
Ved och kol	kronor 1,308:—	kronor 2,438:—
Gas och elektricitet	» 1,380:—	» 2,128:—
Tvätt och handdukar	» 736:—	» 1,275:—
Hyran (höjd från $\frac{1}{10}$ 1917)	» 8,700:—	» 10,000:—
Städning och reubehållning	» 900:—	» 1,560:—
Kassörskans lön (höjd från $\frac{1}{1}$ 1917)	» 1,000:—	» 1,500:—
	<hr/>	<hr/>
	Tillhopa kronor 14,024:—	kronor 18,901:—

[125.]

För förbrukningsartiklar (såsom tvål och såpa, papper, tryck, annonser, reparationer av möbler och andra inventarier, av instrumenter, inköp av elektriska lampor, glasvaror m. m.) kan säkerligen ett belopp av 500 kronor sägas vara snarare en för lågt än för högt beräknad förhöjning.

Trots de med åren väsentligt ökade inkomsterna har emellertid årsresultatet både för år 1915 och år 1916 blivit en brist, för det förra året med omkring 1.724 kronor och för det senare med omkring 758 kronor. Sådan brist kommer utan tvivel hädanefter att väsentligt ökas, därest icke ökad dragningsrätt medgives tandläkarinstitutet. Medeltalet mellan 1915 och 1916 årens brist torde med fog kunna uppföras såsom ett minimum av brist för framtiden, åtminstone så länge nuvarande pris råda.

Härtill kommer ytterligare, såsom redan i tandläkarinstitutets riksdagspetition anförts, att den nu medgivna dragningsrätten av 14.000 kronor icke tillåtit någon nyanskaffning. Vid 1914 års riksdag erhöll tandläkarinstitutet rätt att använda de för året beräknade överskottsmedlen, 3.847 kronor, för anskaffande av instrument m. m. till en av institutets avdelningar (tandfyllningsavdelningen). I petitionen anfördes då ock, »att även för institutets övriga avdelningar, tandkirurgiska och protésavdelningarna, finnas liknande behov som det nu för tandfyllningsavdelningen framställda. Lärarrådet har under sådana förhållanden övertvägt lämpligheten att nu anhålla om höjning av det belopp, 14.000 kronor, som av riksdagen beviljats av studie- och examensavgifterna. Man skulle då icke behöva besvara med återkommande önskemål». Lärarrådet avstod emellertid år 1914 härifrån på grund av planerna på läroverkets förflyttning, vilken givetvis komme att ställa helt andra krav på läroverkets utrustning. Av skäl, som det icke legat i lärarrådets makt att undanröja, har emellertid någon förflyttning ej kunnat ske. Men att längre vänta på nyanskaffning av erforderliga instrument och apparater är en omöjlighet. Om läroverket för de närmaste 5 åren beräknar ett belopp av 3.000 kronor för år för nyanskaffning, är denna summa ingalunda hög. Vid den utvidgning av läroverket, som även från statsmakterna under senare tid ivrigt eftersträfvats, skall ändock, när utvidgningen kommer till stånd, det dessförinnan nyanskaffade befinnas otillräckligt.

Sammanlägger jag nu framlagda belopp, vilka delvis kunna hämtas ur räkenskaper, delvis beräknats efter erfarenhet och med hänsyn tagen till nu rådande krav på största sparsamhet, kommer jag till en summa av:

Kronor.....	18,901:—
»	500:—
»	1.240:—
»	3 000:—
eller tillsammans kronor	<u>23,641:—</u>

De studerandes avgifter ha visserligen ock ökats sedan år 1912, men de senaste åren ha de icke ökats och kunna numera ej heller göra detta, sedan de senaste åren lärjungeantalet nått den största siffra, det kan nå inom nuvarande utrymme (30 nya elever för år). Den enda utvägen bleve då att höja avgifterna, men en sådan åtgärd är ej tillräddig, enär kursen ändock är mycket kostsam och avgifterna ovanligt höga. År 1912 utgjorde studieavgifterna i runt tal 18,195 kronor, år 1915 21,385 kronor och år 1916 22.170 kronor. År 1912 räckte alltså studieavgifterna och lämnade till och med ett överskott; nu kunna de ej lämna överskott. Ej heller kan jag tillråda, att patientavgifterna höjas. De få betala arbetsmaterialet och ha redan fått betala mera. År 1912 utgjorde institutets övriga inkomster (utom studie- och examensavgifter) 14,617

kronor och år 1916 20,992 kronor. Även om detta delvis beror på ökat antal patienter, så beror det ock väsentligt på höjda materialkostnader. Särskilt för närvarande vore en höjning av avgifterna för det klientel, som besöker läroverket, farlig och kunde medföra minskning i besöken, under det att det stora lärjungeantalet tvärtom påkallar klienteletets bibehållande.

Det har satts i fråga, om icke framställning om en höjning i anslaget från Stockholms stad borde tagas under övervägande. Här om har lärarrådet många gånger överlagt men icke ansett sig böra taga detta steg, åtminstone ej så länge, som institutet icke kan erbjuda något vederlag. Stockholms stad har sedan den tid långt tillbaka, då detta anslag beviljades, d. v. s. redan före det nuvarande tandläkarinstitutets tillkomst, inrättat fyra tandkliniker i skilda delar av staden. Vid dessa handhaves tandvården av legitimerade tandläkare och ej av studerande (låt vara under lärares ledning). Lärarrådet har anledning förutse, att Stockholms stads intressen snarare skola koncentreras kring utvecklingen av stadens egna tandkliniker, och det synes lärarrådet rådligast att behålla det nuvarande anslaget utan en ny anhållan om höjning åtminstone tills vidare (till institutet fått något bättre ställt än i de nuvarande lokalerna). Det är ock i det hela rättvist att så sker, ty det med åren ökade patientantalet kommer vad ökningen angår ej blott på Stockholms stad. Det är lika mycket arbetarsamhällena i Stockholms omgivning, som lämnat läroverket det nya patientklientelet. De få där fri vård, vilket icke vid stadens tandpolikliniker lämnas åt andra än inom huvudstaden bosatta.

Att tandläkarinstitutet, lika litet som andra verk och inrättningar, undgått att förnimma verkan av nu rådande utomordentliga förhållanden framgår granneligen av lärarrådets skrivelse och inspektors promemoria. Till någon del beror väl ock försämringen i institutets ekonomi på stegringen i dess verksamhet, ehuru väl de ökade omkostnaderna därför borde väsentligen motsvaras av ökat elevantal och ökade patientavgifter.

Tandläkarinstitutets i ärendet framlagda behov av ökade penningmedel till dess förfogande torde särskilt under nuvarande förhållanden icke kunna bestridas.

Det ligger då nära till hands, att en mera avsevärd del av det tillskott, som erfordras i sådant avseende, beredes därigenom, att Stockholms stad bidrager till kostnaderna för tandläkarinstitutets verksamhet med större belopp än det nu från staden utgående anslaget å 1,500 kronor. Riksdagen har ock uttalat sig i dylik riktning. I samband med godkännande av ny stat för tandläkarinstitutet gjorde nämligen 1910 års riksdag under punkten 7 i sin skrivelse nr 8 följande uttalande:

»Av utredningen i det vid Kungl. Maj:ts proposition angående löne-reglering för tandläkarinstitutet fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 28 januari 1910 hade riksdagen inhämtat, att polikliniken av Stockholms stad åtnjöte ett årligt anslag av 1,500 kronor, vilket användes till bestridande av kostnaderna för materiell vid behand-

[125.] lingen av obemedlade sjuka. Enligt vad departementschefen upplyst, vore emellertid detta anslag otillräckligt för sitt ändamål, vadan man torde komma att begära dess förhöjning. Riksdagen ansåge sig för sin del böra uttala, att det ville synas, som om med hänsyn till den stora fördel för Stockholms stad, som vore förenad med tillgången till en för obemedlade kostnadsfri sjukbehandling av ifrågavarande slag, från staden skäligen borde kunna erhållas ett anslag ej obetydligt överstigande det från staden utgående, varigenom åtminstone någon nedsättning i de ganska höga elevavgifterna kunde vinnas.»

Jag finner det sålunda framställda kravet på ökat bidrag från Stockholms stads sida vara berättigat. Att staden under alla förhållanden bör delta i kostnaderna för institutet minst med ett belopp, som motsvarar den beräknade kostnaden för materiell vid behandlingen av medellösa sjuka, som äro bosatta inom staden, synes mig utan vidare uppenbart. Rörande denna kostnad har jag infordrat närmare uppgifter från tandläkarinstitutet. Från institutets sida har svarats, att densamma icke kan uppgivas, enär därför erforderliga anteckningar icke föras. I varje fall torde kostnaden överstiga det belopp, som lämnas av Stockholms stad. Fullt fog förefinnes emellertid enligt min uppfattning för att man ej begränsar sig till ett yrkande enbart på ersättning för dylika kostnader. Den stora fördel, som genom den synnerligen billiga behandlingen vid tandläkarinstitutet står öppen för stadens invånare och som i icke ringa mån torde nedbringa stadens kostnader för tillgodoseende av tandvården inom staden, gör, att man med allt skäl kan ställa sina anspråk högre. Att nu definitivt fixera det belopp, som bör begäras av Stockholms stad, torde icke vara lämpligt. Det vill dock synas mig, som om det icke kan anses obilligt, om man fordrar ett ökat tillskott från stadens sida av ungefär 3,500 kronor. Givetvis böra stadens myndigheter sättas i tillfälle att uttala sig i ärendet och besluta i frågan. Underhandlingar om höjning av stadens bidrag till institutet torde därför böra upptagas; och jag har för avsikt att inom den närmaste tiden hemställa om vidtagande av härför erforderliga åtgärder.

Man skulle ju visserligen kunna tänka sig, att ökandet av Stockholms stads anslag gjordes till villkor för att ytterligare belopp av statsmedel ställdes till institutets förfogande. Jag vill emellertid bestämt avråda från att slå in på denna väg. Skulle Stockholms stad mot förmodan ställa sig avvisande mot att höja sitt bidrag till institutets kostnader, bleve följden då den, att institutet icke finge större belopp till täckande av sina utgifter än som nu står till institutets förfogande. Av den i ärendet förebragta utredningen synes mig emellertid, såsom jag redan framhållit, ojävaktigt

framgå, att det nuvarande anslaget är otillräckligt och att ytterligare medel böra för de närmaste åren ställas till institutets disposition. Därest Stockholms stad, såsom man har all anledning att förvänta, beviljar förhöjning av det från stadens sida till institutet utgående anslaget, bör emellertid givetvis det ökade belopp av elevavgifter, som institutet får till sitt förfogande, i motsvarande mån minskas.

Jag övergår nu till frågan, vilketdera av de utav tandläkarinstitutets lärarråd ifrågasatta två alternativen för anskaffande av de för institutet erforderliga medlen lämpligen bör väljas. I likhet med statskontoret finner jag det ej böra ifrågasättas, att institutet får fritt förfoga över studie- och examensavgifterna. Däremot anser jag det vara synnerligen behöfligt, att institutet beredes den förbättring i dess ekonomi, som ett bifall till lärarrådets andra alternativ skulle innebära. Det äskade tillskottet ur elevavgifterna torde dock, i avbidan på att prisen å tandläkarinstitutets olika förnödenheter kunna sjunka samt på definitivt avgörande i fråga om ökande av Stockholms stads anslag till institutet, för närvarande böra medgivas allenast för åren 1918 och 1919.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva

att utöver det belopp av högst 14,000 kronor, som enligt riksdagens beslut årligen får ur elevavgifterna vid tandläkarinstitutet utgå till hyra av lokal för poliklinik och laboratorium, till lokalens uppvärmning och belysning m. m. samt till materiell, må för enahanda ändamål under vartdera av åren 1918 och 1919 av elevavgifterna användas ett belopp av högst 7,000 kronor.

Serafimerlasarettet.

88. Understöd och ersättningar, *oförändrat*
ordinarie anslag..... kronor 120,000: —
89. Inrättningen för sjukas behandling med
elektricitet, *oförändrat ordinarie anslag* * 750: —

90. **Anskaffande av två röntgenapparater m. m.** I underdånig skrivelse den 12 september 1917 har direktionen över serafimerlasarettet anhållit, att Kungl. Maj:t måtte, eventuellt genom framställning till 1918

[126.]
Anskaffande
av två rönt-
genapparater
m. m.

[126.] års riksdag, bereda serafinerlasarettet ett anslag av 25,000 kronor att användas till anskaffande för och uppställande inom lasarettets röntgeninstitut av två moderna röntgenapparater för djupbehandling i huvudsaklig överensstämmelse med ett av föreståndaren för lasarettets röntgeninstitut, professorn G. Forsell framlagt förslag.

Till stöd för denna heinställan har direktionen till en början åberopat innehållet i en till direktionen ställd skrift av den 11 september 1917, däri Forsell gjort framställning, bland annat, om inköp för institutets räkning av nya röntgenapparater.

Forsell har såsom skäl för nämnda framställning anfört:

För behandlingar vid serafinerlasarettets röntgeninstitut användes dels ett gnistinduktorium, som vid det nya institutets upprättande år 1911 överflyttades från kirurgklinikens röntgenlaboratorium, där det brukats för såväl fotograferingar som behandlingar, dels en gnisttransformator, vilken år 1913 skänkts till röntgeninstitutet av en skild person.

Dessa röntgenapparater motsvarade emellertid icke teknikens nuvarande fordringar på behandlingsapparater.

Det hade visat sig — framför allt genom undersökningar av fransmännen Nogier och Regaud samt tysken Hans Meyer och hans skola — att man genom användande av relativt tjocka metallfilter (13—10 mm. aluminium, 0,5 mm. koppar eller zink) kunde åstadkomma en röntgenstrålning, som med mycket större säkerhet skönade huden och förmådde att utöva en läkande verkan på större djup under huden. För att man skulle kunna använda dessa filter fordrades emellertid röntgeninstrumentarier, som förmådde att lämna ett röntgenljus av stor intensitet och genomträngningsförmåga och kunde uthärda en långvarig belastning med högspänning.

Vid en studieresa, som Forsell i mars och april månader 1917 företagit till Tyskland för att studera röntgenbehandlingens nuvarande teknik, hade han vid samtliga de framstående institut, han utvalt för studier i Berlin, Erlangen, München och Hamburg, funnit specialinstallationer utförda efter de moderna principerna. Han hade därvid konstaterat dessas överlägsenhet över de äldre apparaterna såväl med hänsyn till teknisk effektivitet som i avseende på de vunna resultaten.

Genom utveckling av filtertekniken hade man uppnått väsentligen förbättrade resultat framförallt vid svulster, vid tuberkulösa körtel- och ledlidanden, vid aktinomykos och på senare tiden även vid tuberkulos. Jämväl vid hudåkommor hade man genom filtertekniken nått förbättrade resultat.

Vid serafinerlasarettet hade man försökt att med det befintliga instrumentariet pressa fram den för terapi genom 3 mm. aluminiumfilter nödvändiga belastningen, men detta hade resulterat i oupphörliga skador å instrumentariet, vilka kräft långvariga reparationer. På grund härav hade under långa tider all behandling å institutet blivit omöjliggjord, och det hade tydligt framgått av erfarenheten, att en rationell filterteknik icke läte sig genomföras med nuvarande instrumentarier.

Forsell hade därför ansett sig skyldig att, trots de nuvarande svåra konjunkturena, föreslå direktionen att företaga åtgärder för anskaffande av nödiga specialapparater för röntgenterapi vid lasarettets röntgeninstitut. En sådan anskaffning av specialapparater för röntgenterapi vore icke blott nödvändig för att kunna på ett tillfreds-

ställande sätt meddela behandling åt lasarettets patienter. Den vore även för under-
visningen i högsta grad önskvärd.

Det årliga statsanslaget för nyanskaffningar och reparationer vid röntgeninstitutet,
3.000 kronor, vore behöfligt för underhållande av det befintliga instrumentariet och
för smärre nyanskaffningar och på intet sätt tillräckligt för de utgifter, som krävdes
för ifrågavarande ändamål.

För en rationell drift vore minst två moderna terapiapparater nödvändiga, dels
för att man ej skulle behöva överbelasta ett instrumentarium med för ihållande drift,
dels för att vid reparationer behandlingen skulle kunna upprätthållas.

Han föreslog därför, att två moderna röntgenterapiapparater för djupbehandling,
jämte tillbehör, anskaffades för serafimerlasarettets röntgeninstitut.

De apparater, som för närvarande syntes vara mest lämpliga att för serafimer-
lasarettet anskaffas, vore antingen den av Siemens & Halske eller den av Reiniger,
Gebbert & Schall konstruerade djupterapiapparaten.

Från dessa firmor hade anbud infordrats.

Siemens & Halskes anbud uppginge till 8.200 kronor för ett fullständigt instru-
mentarium, avsett såväl för vanliga röntgenrör som för »glödkathodrör», under det att
Reiniger, Gebbert & Schall begärde 8.485 kronor för ett instrumentarium för endast
vanliga rör.

Forssell bleve under hösten 1917 i tillfälle att prova apparattyperna vid Radium-
hemmet och föreslog att, om anslag av statsmakterna begärdes, icke någon viss appa-
rattyp angäves, utan anslaget begärdes av den storlek, att man bleve i tillfälle att
välja mellan dessa typer.

För användande av det nya instrumentariet bleve det nödvändigt att erhålla ökat
utrymme, som kunde vinnas inom röntgeninstitutets byggnad, om det källarrum, som
ursprungligen avsetts till reservrum för röntgeninstitutet men nu inrymde lasarettets
arkiv, ställdes till disposition och alltså arkivet flyttades till annan plats.

Om detta flyttades till lasarettets gamla målarverkstad, droge dennas inredning
för ändamålet en kostnad av omkring 1.000 kronor.

Behandlingslokalens inredning med uppförande av två avklädningshytter krävde
enligt approximativt kostnadsförslag en utgift av 460 kronor och anskaffande av bly-
klädda skyddsväggar och skyddsskärmar i behandlingslokalerna föranledde en utgift av
omkring 3.350 kronor. Dessutom måste för de nya instrumentarierna anskaffas 2 nya
rörstativ och 2 nya mätinstrument för röntgenljuset, till ett nuvarande pris av sam-
manlagt omkring 2.000 kronor.

De föreslagna åtgärderna för upprättande av en modern röntgenterapiavdelning
vid serafimerlasarettets röntgeninstitut krävde alltså följande kostnader:

2 st. terapiapparater	omkring kronor 17,000: —
skydd-anordningar	» » 3,500: —
lokalinredning	» » 1,500: —
biapparater	» » 2 000: —

Summa omkring kronor 24,000: —

För egen del har lasarettsdirektionen yttrat följande:

Serafimerlasarettets röntgeninstitut, sådant det nu finnes, togs i bruk år 1911,
sedan 1909 års riksdag, på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning, för dess
uppförande och utrustning beviljat erforderligt anslag utöver det belopp, som genom

[126.] enskild offervillighet för ändamålet ställts till förfogande. Under år 1916 utfördes vid institutet 4,879 röntgenundersökningar, varjämte företagits röntgen genomlysningar å 1,764 patienter. Sammanlagda platantalet utgjorde 16,569. Antalet givna behandlingar utgjorde samma år 4 069, fördelade på 404 patienter.

Med hänsyn till institutets ovedersägliga och utomordentliga betydelse såväl för den vetenskapliga forskningen som för sjukvården vid lasarettet kan direktionen icke annat än livligt behjorta det av Forssell genom berörda framställning uttalade önskemålet, att apparatutrustningen vid institutet icke endast vidmakthalles utan även såvitt möjligt genom nyanskaffning av förbättrade apparattyper bringas att hålla jämna steg med den på röntgenteknikens område snabbt fortgående utvecklingen.

Då det kan ifrågasättas, huruvida en så betydande utgift, som den av Forssell föreslagna anskaffningen skulle medföra, under normala förhållanden lämpligen bort bestridas av till lasarettets underhåll anvisade eller eljest för direktionen tillgängliga medel, har direktionen än mindre under nu rådande, för lasarettets ekonomi betungande kristid funnit sig befogad att omedelbart tillmötesgå det framställda kravet.

Däremot har direktionen ansett det vara sin plikt att, i vad på direktionen ankommer, söka bidra till att den för verksamheten vid röntgeninstitutet så viktiga frågan vinner en tillfredsställande lösning; och har direktionen därför icke tvekat att underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning.

Vidkommande den av Forssell gjorda kostnadsberäkningen har direktionen ingen annan erinran att göra än att, då anordnande av lokal för lasarettets arkiv enligt numera vunnit upplysning kan beräknas draga en kostnad av 2,000 kronor i stället för det av Forssell angivna beloppet 1,000 kronor, utgiftsposten för lokalinredning bör höjas till 2,500 kronor och kostnadsförslagets slutsumma således till 25,000 kronor.

Över ifrågavarande framställning hava infortrade underdåniga utlåtanden avgivits den 17 oktober 1917 av universitetskanslärsemetet, som i ärendet hört karolinska institutets lärarkollegium, den 11 oktober 1917 av medicinalstyrelsen, den 16 oktober 1917 av överintendentsämbetet och den 19 oktober 1917 av statskontoret.

Av nämnda myndigheter hava kanslersämbetet och lärarkollegiet ävensom medicinalstyrelsen förordat bifall till direktionens framställning och överintendentsämbetet förmålt sig icke hava funnit något att för sin del erinra.

Medicinalstyrelsen yttrar därvid:

att det enligt medicinalstyrelsens åsikt är nödvändigt, att serafimerlasarettet, såsom statens för utbildning av läkare avsedda sjukhus, erhåller ett fullgott instrumentarium för undersökning och behandling medelst röntgenmetoden, att behovet av två röntgenapparater fullt motiveras av den betydliga mängd hjälpsökande, som å ifrågavarande lasarett behandlas, samt att slutligen de i ärendet utförda kostnadsberäkningarna icke givit anledning till någon erinran från styrelsens sida.

Statskontoret har för sin del erinrat,

att direktionen i underdånig skrivelse den 12 september 1917 anmält, att för år 1916 å lasarettets rörelse uppstått en förlust av 98,250 kronor 30 öre samt gjort fram-

ställning om beredande av medel till bristens täckande. På grund härav torde det få anses uteslutet, att lasarettets egna inkomster skulle kunna förslå till bestridande av den nu ifrågasatta kostnaden, 25.000 kronor. Vid sådant förhållande och då riksdagen, som år 1899 för anskaffande till användning vid klinikerna å serafimerlasarettet av en fullständig röntgenapparat jämte apparater för fotografering beviljat ett anslag av 3.000 kronor, från och med år 1907 årligen anvisat medel för underhall och nyan-skaffning av apparater för röntgeninstitutet, hemställer statskontoret, att för den händelse Kungl. Maj:t skulle finna den föreliggande framställningen böra vinna beaktande, Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen äska för ändamålet erforderligt anslag.

Av den i ärendet förebragta utredningen framgår, att de till inköp föreslagna röntgenapparaterna skulle komma att fylla ett behov, som det måste anses angeläget att utan dröjsmål tillgodose. Att inom en ej allt för avlägsen framtid kunna räkna med en lägre anskaffningskostnad torde ej vara möjligt. Under sådana förhållanden finner jag mig böra understödja den av direktionen gjorda framställningen.

Departement-
schefen.

Jag får alltså tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till anskaffande för och uppställande inom serafimerlasarettets röntgeninstitut av två moderna röntgenapparater för djupbehandling anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanlag av 25,000 kronor.

Nytt anslag.

Gemensamma universitetsändamål.

91. **Undervisning i epidemiologi.** För vart och ett av åren 1911—1918 har riksdagen för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisat ett extra anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Den 17 februari 1911 har Kungl. Maj:t fastställt vissa föreskrifter angående omförmälda undervisning.

[127.]

Undervisning
i epidemi-
ologi.

Då behovet av denna undervisning alltjämt gör sig gällande, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisa på

extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,000 kronor, att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

[128.]

Utgivande
av anteckningar
efter juridiska föreläsningar.

92. Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar.

För utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisades för åren 1901—1909 extra anslag, utgörande för de tre första åren 4,000 kronor årligen, för år 1904 6,000 kronor, för vart och ett av de fyra följande åren 5,000 kronor och för år 1909 2,500 kronor. Efter några års uppehåll blev på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 ett anslag av 3,000 kronor beviljat för samma ändamål. Det för år 1915 anvisade anslaget blev emellertid ej för det året disponerat av Kungl. Maj:t utan ställdes genom nådigt brev den 26 juni 1915 till förfogande av kanslern för rikets universitet först efter 1916 års ingång. På 1916 års stat begärdes fördenskull ej något nytt anslag hos riksdagen. För vart och ett av åren 1917 och 1918 har riksdagen för ändamålet på extra stat anvisat ett anslag av 4,500 kronor, för sistnämnda år betecknat såsom reservationsanslag. Föreskrifter om ifrågavarande anslags användning finnas meddelade i kungl. brev av den 30 november 1900 och den 10 november 1916.

Universitetskanslern har nu i skrivelse den 2 oktober 1917, med förklarande att de beviljade anslagen visat sig vara av stor nytta, gjort framställning om anvisande av fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål.

Beträffande det erforderliga beloppet meddelar kanslern, att inhämtade upplysningar från vederbörande dekaner för juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund gäve vid handen, att under år 1919 skulle för utgivande av anteckningar, hållna i Uppsala, erfordras 4,750 kronor och för utgivande av anteckningar efter föreläsningar, hållna i Lund, högst 8,000 kronor. Kanslern hemställer, att Kungl. Maj:t måtte på extra stat för sagda år åska ett anslag av 12,750 kronor.

Departementschefen.

Lika med kanslern anser jag anledning förefinnas att fortfarande ställa medel till förfogande för ifrågavarande ändamål. Likväl torde anslaget ej behöva utgå med så högt belopp, som det av kanslern föreslagna. Under oktober och november 1917 från fakulteterna jämlikt föreskrift i ovan omnämnda brev den 30 november 1900 avgivna redogörelser utvisa, att vid tiden för dessa redogörelsers avgivande inga anteckningar blivit under året utgivna, ehuruval i ett par fall förberedelser för utgivande träffats samt ett arbete vore under tryckning. Avsevärda, av kanslern anvisade be-

lopp stå således fortfarande oanvända, och det torde ej vara oantagligt, att någon del därav kan på grund av föreskrift i ovannämnda brev den 10 november 1916 bliva disponibel för utgivande av arbeten, som avsetts med kanslerns nu framlagda anslagsäskande. Ifrågavarande anslags natur av reservationsanslag styrker mig ytterligare i den mening, att anslagsbeloppet för år 1919 kan begränsas. Jag finner det böra sättas till samma belopp, som anvisats för vart och ett av åren 1917 och 1918, eller till 4,500 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till utgivande i tryck av vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 4,500 kronor.

93. **Kurser i skyddskoppymning.** Tentamina i de uti medicine licentiatexamen ingående ämnena skola föregås av vissa undervisningskurser och tjänstgöringar, för de särskilda ämnena i regeln förlagda till universiteten eller till karolinska mediko-kirurgiska institutet men i vissa fall till andra anstalter.

[129].
Kurser i
skyddskopp-
ymning.

Så vitt angår ämnet pediatrik hava vederbörande medicine kandidater enligt § 20 i medicinska examensstadgan den 28 juni 1907 haft att fullgöra 4 månaders tjänstgöring uteslutande vid karolinska institutets pediatrika klinik, vartill kommit två veckors assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset, dit även kliniken varit förlagd. Motsvarande kliniska tjänstgöring i de stora ämnena medicin och kirurgi har även ägt rum vid karolinska institutet. Vid den ökade tillströmningen till läkarbanan hava de medicinska och kirurgiska klinikerna kunnat motsvara behovet av klinikantplatser. Så icke den pediatrika kliniken, vilket olägliga förhållande hotat att verka stockning och dröjsmål för de studerande.

Fråga hade därför väckts om att den pediatrika kliniska tjänstgöringen skulle kunna fullgöras även vid universiteten. Huru denna fråga utvecklade sig kan inhämtas av dåvarande departementschefens anförande under punkt 87 vid anmälan den 13 januari 1917 av de anslagsbehov å åttonde huvudtiteln, som borde föreläggas riksdagen. Det framgår av detta anförande, att man vid båda universiteten gått i författning om åtgärder i syfte att även universiteten skola, till minskande av trängseln vid karolinska institutets pediatrika klinik, delta i medicine kandidaternas undervisning i pediatrik. Ehuru anordningarna härför ännu äro av ringa omfattning, förefinnes emellertid numera vid båda universiteten

[129.] möjlighet till pediatrik undervisning, och man har därför vidtagit sådan ändring i medicinska examensstadgan, att denna möjlighet kan utnyttjas. Genom nådig kungörelse den 17 augusti 1917 om ändrad lydelse av §§ 20 och 22 i medicinska examensstadgan har nämligen i § 20 föreskrivits, att tentamen i pediatrik för medicine licentiatexamen skall föregås av tre månaders tjänstgöring vid ettdera universitetets eller karolinska institutets pediatrika klinik, innefattande jämväl kurs i skyddskoppypmpning.

Såsom framgår av en jämförelse mellan ovan anförda bestämmelser i § 20 av medicinska examensstadgan och förut gällande bestämmelser, inskränker sig ändringen icke till ett medgivande, att tjänstgöringen kan äga rum jämväl vid universiteten: tjänstgöringstiden har nedsatts, och ett tillägg har gjorts rörande en i tjänstgöringen ingående kurs i skyddskoppypmpning. Jag har ej anledning att här yttra mig om den inträdda förkortningen av tjänstgöringstiden. Det gjorda tillägget åter om en kurs i skyddskoppypmpning föranleder mig till en underdånig framställning, vilken jag beder få inleda med en redogörelse för tillkomsten av detta tillägg. Vissa till grund för min tillämnade framställning liggande anslagsäskanden komma därvid ätt omförmälas.

Den 2 juni 1916 utfärdade Kungl. Maj:t en av riksdagen antagen lag om skyddskoppypmpning. Enligt § 7 i denna lag må skyddskoppypmpning verkställas endast av den, som äger behörighet att utöva läkaryrket. Utan hinder av stadgandet därom må dock, där möjlighet eljest saknas att på tillfredsställande sätt ordna ympning, som påbjudits vid inträffad eller hotande smittkoppsepidemi, till verkställande av sådan ympning kunna förordnas jämväl medicine kandidat, som undergått föreskriven kurs i skyddskoppypmpning.

Med anledning av nyssnämnda lagbestämmelser hemställde medicinalstyrelsen i skrivelse den 7 augusti 1916 till kanslern för rikets universitet om åtgärders vidtagande för anordnande så tidigt som möjligt under år 1916 vid någon eller några av de medicinska läroanstalterna i riket av kurs för medicine kandidater i skyddskoppypmpning.

Kanslern infortrade från de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund samt från karolinska institutets lärarkollegium meddelanden angående de åtgärder, som ansågos kunna vidtagas för anordnande av ifrågasatta kurser. Man var enig i den uppfattningen, att kurserna borde ingå i den pediatrika undervisningen. Vid karolinska institutet, dit såsom nämnts denna undervisning hittills uteslutande varit förlagd, hade i själva verket handledning i skyddskoppypmpning lämnats de studerande under den föreskrivna obligatoriska assistenttjänstgöringen å

allmänna barnhuset. Med hänsyn till de ändrade bestämmelserna rörande skyddskoppymningen ansågs nu undervisningen härom böra förstärkas. Förslag härutinnan framlades av professorn i pediatrik vid karolinska institutet I. Jundell, som även yttrade sig om eventuella kostnader för skyddskoppymningskurser. Kurserna, till antalet 4 om året förutom möjligen erforderliga extra kurser, komme att kräva ökat arbete av professorerna. Någon ersättning härför ifrågasattes ej, men för det ökade arbete, som måste åläggas vederbörande underläkare, (Jundell redogör härför) borde extra ersättning lämnas. För varje kurs borde till arvode för hans biträde vid de studerandes undervisning utgå ett arvode av 100 kronor. Därjämte erfordrades till anskaffning av förbandsmaterial och utensilier m. m. ett belopp av 25 kronor för varje kurs. Till Jundells förslag och uttalanden i berörda avseenden anslöt sig institutets lärarkollegium.

Sedan medicinalstyrelsen erhållit del av de från universiteten och karolinska institutet inkomna meddelandena i ämnet, avlät ämbetsverket den 11 december 1916 underdånig framställning angående anordnande av kurser i skyddskoppymning. I sammanhang därmed hemställde medicinalstyrelsen — som ansåg, att genomgående av kurs i skyddskoppymning borde vara ett obligatoriskt åliggande för studerande, som ville avlägga medicine licentiatexamen — att Kungl. Maj:t måtte förordna, att § 20 i medicinska examensstadgan måtte erhålla den ändrade lydelse, som i anledning därav påkallades.

Den 30 december 1916 anmälde dåvarande chefen för civildepartementet, efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet, medicinalstyrelsens nämnda framställning inför Kungl. Maj:t. Därvid förordnade Kungl. Maj:t, att vid karolinska institutet skulle från och med år 1917 årligen anordnas 4 kurser i skyddskoppymning för medicine kandidater samt därutöver, i fall av behov, efter anmodan av medicinalstyrelsen, extra kurser för ifrågavarande ändamål. Vidare bemyndigades medicinalstyrelsen att, på vederbörandes rekvisition, av det under riksstatens sjätte huvudtitel uppförda förslagsanslaget till skyddskoppymningen utbetala 100 kronor för varje ordinarie kurs i arvode till den läkare, som under kursen biträdde vid de studerandes undervisning i skyddskoppymning, och 100 kronor om året för bestridande av övriga med de ordinarie kurserna förenade kostnader, ävensom 125 kronor för varje extra kurs till bestridande av de med extra kursen förenade kostnader.

Sedan ärendet, i vad det avsåg ändring i stadgan angående medicinska examina, överlämnats till ecklesiastikdepartementet för vidare handläggning, erhöll universitetskanslern genom nådig remiss den 15 januari 1917 be-

[129.] fallning att efter vederbörandes hörande inkomma med underdånigt utlåtande och förslag i omnämnda fråga.

I de yttranden, som kanslern med anledning av denna remiss infordrade från de större konsistorierna och de medicinska fakulteterna vid universiteten, kunde man hänvisa till tidigare uttalanden rörande den pediatrika undervisningen och förläggningen av skyddskoppypningskurserna samt framställde därav föranledda förslag till ändring i examensstadgan. Tillika tog man kostnadsfrågan i övervägande.

I afseende å denna yttrade medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala med anslutning av därvarande större konsistorium:

Likaväl som i fråga om kurserna i skyddskoppypning vid karolinska institutet syntes för de av medicinska fakulteten i Uppsala planerade kurserna, två för varje år, behövas ett särskilt anslag till den lärare, som skulle biträda vid undervisningen, liksom ock ett mindre s. k. materiellanslag. Professorn i pediatrik och praktisk medicin, som skulle övervaka och leda kurserna i fråga, vore redan förut strängt upptagen av sin dubbla undervisning i pediatrik och fysikalisk diagnostik, och han torde svärigen medhinnna att personligen handleda de praktiska övningarna i skyddskoppypning, att genomgå alla rent elementära delar av undervisningen o. s. v., vilket allt, liksom avsett vore vid karolinska institutet, kunde överlämnas åt annan lärarkraft. Till arvode åt en sådan samt till bestridande av övriga med en kurs i skyddskoppypning förenade kostnader hade fakulteten tänkt sig samma belopp, som karolinska institutet begärt, eller 125 kronor för varje kurs.

Medicinska fakulteten och det större konsistoriet vid universitetet i Lund framhålla, att det vore rimligt, att den läkare, som komme att biträda vid det tekniska inövandet av skyddskoppypningen, erhöles samma gottgörelse, som begärts från universitetet i Uppsala och karolinska institutet. Ett mindre materiellanslag vore ävenledes behöfligt. För vardera av de två kurser, som kunde komma att anordnas i Lund, begärdes alltså 125 kronor.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet, där anordnande av undervisningskurser i skyddskoppypning genom ovannämnda nådiga beslut den 30 december 1916 redan påbjudits, framlade i ett av kanslern på grund av den nådiga remissen den 15 januari 1917 infordrat yttrande förslag till ändringar i examensstadgan rörande den pediatrika undervisningen med inbegripande av kurs i skyddskoppypning.

Med underdånigt utlåtande den 3 juli 1917 överlämnade kanslern nu omnämnda yttranden till Kungl. Maj:t och avgav därvid för sin del förslag till nödiga ändringar i examensstadgan. Tillika hemställde kanslern, att Kungl. Maj:t täcktes medgiva, att för anordnande av två kurser årligen i skyddskoppypning vid, vartdera universitetet måtte ställas till veder-

börande universitetsmyndighets förfogande ett anslag av 125 kronor årligen för varje kurs, att tills vidare, och till dess medel på annat håll kunde beredas, utgå av de medel, som stode till medicinalstyrelsens förfogande för skyddskoppypningens befrämjande.

På grund av nådig remiss avgav medicinalstyrelsen den 30 juli 1917 underdånigt utlåtande i ämnet.

Medicinalstyrelsen anförde därvid, att därest, i enlighet med kanslerns förslag, kurs i skyddskoppypning komme att ingå i de för avläggande av medicine licentiatexamen stadgade tjänstgöringar, kostnaden för anordnande av ifrågavarande kurser borde bestridas av till vederbörande undervisningsanstalter för ändamålet anslagna medel.

Vad kursernas antal beträffade syntes det vid vartdera av universiteten i Uppsala och Lund, enligt vederbörande medicinska fakulteters yttranden, vara tillfyllest med två kurser årligen, anordnade i samband med tjänstgöring vid pediatrik klinisk. Vid karolinska institutet vore, särskilt under de närmaste åren, extra kurser erforderliga.

Jag har nu återkommit till den punkt, varifrån jag i det föregående utgick: den ändring av medicinska examensstadgan, som efter underdånig föredragning av nu omförmälda ärende vidtogs den 17 augusti 1917 och som bland annat innebar, att undervisning i skyddskoppypning stadgades såsom obligatorisk och ingående i den för tentamen i pediatrik föreskrivna kliniska tjänstgöringen.

Samtidigt som Kungl. Maj:t lät utfärda kungörelse om denna ändring fann Kungl. Maj:t gott att, med upphävande av ovannämnda den 30 december 1916 givna bestämmelser, dels förordna, att vid karolinska institutet skulle, förutom de kurser i skyddskoppypning, vilka enligt examensstadgan i dess nyssnämnda ändrade lydelse komme att vid institutet anordnas, i mån av behov anordnas dylika extra kurser, dels ock anbefalla statskontoret att förskottsvis av tillgängliga medel på rekvisition utbetala ej mindre 125 kronor för var och en av två vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet i samband med tjänstgöring vid pediatrik klinisk årligen anordnade kurser i skyddskoppypning, av vilket belopp 100 kronor skulle utgöra arvode till den läkare, som under kursen biträdde vid de studerandes undervisning, och 25 kronor skulle avse bestridande av övriga med kursen förenade kostnader, än även 125 kronor för varje vid karolinska institutet anordnad extra kurs för bestridande av med sådan kurs förenade kostnader. Vad sålunda av statskontoret förskjutits skulle sedermera anmälas till ersättande.

Såsom nyss nämndes anförde medicinalstyrelsen i utlåtande den 30 juli 1917, att kostnaden för ifrågavarande kurser borde bestridas av till

[129.] vederbörande undervisningsanstalter för ändamålet anslagna medel. I utlåtandet hemställde ock ämbetsverket om framställning till 1918 års riksdag angående uppförande å åttonde huvudtiteln av extra anslag å 250 kronor för vart och ett av universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet till anordnande av två ordinarie kurser årligen i skyddskoppypmpning vid vardera av nämnda undervisningsanstalter samt dessutom 125 kronor för varje extra kurs, som vid behov anordnas vid karolinska institutet.

Departement-
schefen.

Bestämmelserna om undervisningskurser i skyddskoppypmpning vid de medicinska läroanstalterna hava, såsom nämnts, betingats av den nya lagen om nämnda medel mot smittkoppornas härjande. Då enligt vad utretts lärarkrafterna vid dessa läroanstalter voro i behov av skolade biträden för handledning vid de praktiska övningarna i skyddskoppypmpning och den rent elementära undervisningen härom, hava medel tills vidare beretts för bestridande av arvoden åt nämnda biträden m. m. Medicinalstyrelsens uppfattning, att kostnaderna framdeles böra bestridas ur medel, som för ändamålet ställas till vederbörande undervisningsanstalts förfogande, anser jag mig böra biträda, så vitt angår de i den ordinarie undervisningen ingående kurserna, två vid vardera av de tre medicinska undervisningsanstalterna årligen. Mot de begärda beloppen, 125 kronor för varje kurs, därav 100 kronor såsom arvode till vederbörande läkare och 25 kronor till bestridande av kostnader för materiell m. m., är ingen anledning till erinran. Beloppen, utgörande 250 kronor för vardera av universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet eller tillhopa 750 kronor, synas böra uppföras å extra stat. Såsom jag redan nämnt, har Kungl. Maj:t genom beslut den 17 augusti 1917 bland annat anbefallt statskontoret att förskottsvis mot framtida ersättning utbetala 125 kronor för var och en av två vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid karolinska institutet i samband med tjänstgöring vid pediatrik kliniken årligen anordnade kurser i skyddskoppypmpning. Till täckande av de utav sistnämnda kurser föranledda kostnader, beräknade för tiden intill 1919 års ingång till 1,125 kronor, torde erforderligt anslag böra uppföras å tilläggsstat för år 1918. Till denna fråga anhåller jag att senare få återkomma.

Vad angår de extra kurserna, vilka på föranstaltande av medicinalstyrelsen skola vid behov anordnas vid karolinska institutet och som komma att betinga samma kostnad som de ordinarie eller 125 kronor för kurs, kan deras antal ej på förhand beräknas. Man synes dock kunna antaga, att de åtminstone framdeles ej behöva bliva vare sig många eller ofta förekommande. Att för dem under åttonde huvudtiteln uppföra ett särskilt anslag, vilket då

borde utgå såsom förslagsanslag, synes mig mindre nödigt. Efter samråd med chefen för civildepartementet anser jag, att kostnaden för dem lämpligen kan bestridas ur förslagsanslaget till skyddskoppymningen. I likhet med de bakteriologiska kolerakurser, vilka, då medicinalstyrelsen så finner nödigt, pläga anordnas vid karolinska institutet och för vilka medel ej äro anslagna under åttonde huvudtiteln, äro de ej att betrakta såsom hörande till den medicinska undervisningen i egentlig mening. De lära, liksom kolerakurserna, komma att vid befarade epidemier anordnas ur profylaktisk sjukvårdshänsyn. Hinder torde därför ej böra möta att bestrida kostnaden för ifrågavarande extra kurser ur nyssnämnda förslagsanslag till skyddskoppymningen, ehuru detta egentligen ej avsetts att tillgodose annan undervisning än för besiktningsförrättare, som i lagen om skyddskoppymning omförmålas. Vid bifall till mina förslag i nu omförmälda avseenden komma de i ovannämnda brev den 17 augusti 1917 meddelade bestämmelser om förskott att upphävas.

Åberopande vad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till arvoden å 100 kronor åt biträdande läkare samt till kostnader för materiell m. m., 25 kronor, vid en var av två i den pediatrika undervisningen vid vardera universitetet i Uppsala och Lund samt vid karolinska mediko-kirurgiska institutet ingående kurser i skyddskoppymning anvisa på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 750 kronor.

Nytt anslag.

94. **Höjning av docentstipendier och vikariearvoden vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet.** Docentföreningarna vid universiteten i Uppsala och Lund hava i underdåniga, till kanslern för rikets universitet under år 1913 ingivna ansökningar, särskilda för de båda universiteten, hemställt om vidtagande av vissa åtgärder i syfte att förbättra docenternas ekonomiska ställning vid universiteten, delvis ock i ändamål att lätta deras övergång till de allmänna läroverken.

Över ansökningarna hava infordrade yttranden avgivits av vederbörande fakulteter, sektioner, drätselnämnder och större konsistorier vid universiteten ävensom av lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet. Med eget underdånigt utlåtande den 9 december 1914 har kanslern till Kungl. Maj:t överlämnat ansökningarna och de avgivna yttrandena. Sedan kanslern genom remiss erhållit befallning att inkomma

[130.]

Höjning av docentstipendier och vikariearvoden vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet.

[130.] med utarbetade förslag till de ändringar i gällande bestämmelser, som syntes böra föränledas av vissa av docentföreningarna gjorda framställningar, har kanslern i underdånigt utlåtande den 22 maj 1917 efter vederbörandes hörande framlagt de äskade förslagen.

I ärendet hava vidare infordrade underdåniga utlåtanden avgivits den 15 september 1917 av läroverksöverstyrelsen, så vitt angår viss del av ärendet — rätt till viss lönetursberäkning för universitetens docenter vid övergång i de allmänna läroverkens tjänst — samt den 6 november 1917 av statskontoret.

I vad ärendet rör nyssberörda lönetursrätt har detsamma hänskjutits till löneregleringskommittén för att tagas i övervägande i sammanhang med den till kommitténs behandling överlämnade frågan om löne- och pensionsreglering för lärare vid allmänna läroverk med flera undervisningsanstalter.

De två ansökningarna innehålla ett flertal önskemål, väsentligen desamma från de båda docentföreningarna. De avse, förutom nyssberörda lönetursrätt, höjning av de rörliga (ej vid viss fakultet eller sektion fasta) stipendiernas belopp, nu 2,000 kronor, till samma storlek som de fasta, 2,500 kronor, inrättande av nya stipendier, sättet för tillsättning av de rörliga stipendierna, disposition av besparade stipendiemedel, ersättning för opposition å vederbörande fakultets vägnar vid disputationer, storleken av vikariatsarvoden och grunderna för dessas utgående samt förändring i fråga om tiden för vistelse utrikes vid åtnjutande av riksstatens resestipendier.

Jag finner dessa önskemål över huvud taget värda mycket beaktande. Utan att i allo vilja underskriva de uttalanden, varmed docentföreningarna inlett sina ansökningar, vill jag här återgiva dessa uttalanden. De återspegla väl de synpunkter, vilka plägat anföras för docentinstitutionens reglerade inordnande i universitetens organisation och för bättre ekonomiska villkor för docenterna.

Docentföreningen vid universitetet i Uppsala yttrar:

Säkerligen är det obehövt för oss att — talande i egen sak — orda om docentinstitutionens betydelse. Det har från alla håll uttryckligen framhållits, att universitetet ej vore i stånd att fylla sin uppgift utan en väl kvalificerad kår av docenter, och utvecklingen tenderar också därhän, att dessa lärares krafter alltmer måste tagas i anspråk, i all synnerhet sedan genom examensväsendets omdaning kravet på undervisning, särskilt förberedande, skarpt betonats.

En obestridlig konsekvens av dessa ofrånkomliga fakta är emellertid, att docentkårens ekonomiska förhållanden tillgodoses på ett rationellt och tillfylltgörande sätt. Kan icke universitetet erbjuda sina yngre lärare drägliga ekonomiska villkor, blir det

i längden ur stånd att på ett fullgott sätt sörja för rekryteringen av denna kår och därmed också indirekt för rekryteringen av professorskåren. Konkurrensen om det intelligenta arbetet är i våra dagar mycket skarp, och möjligheterna till riklig bärgning för väl kvalificerade, teoretiskt utbildade unga män på olika banor äro numera större än någon-in. Universitetet är också från och med år 1914 utsatt för en konkurrens på allra närmaste håll. Genom riksdagens beslut ha nämligen extralärarna vid de allmänna läroverken, vilkas ekonomiska förhållanden genomgående andragits som jämförelsematerial vid bedömandet av docenternas, fått sina arvoden höjda till 2,700 kronor (för fullt kompetent person). Det är sålunda för närvarande ekonomiskt gynnsammare att efter avlagd filosofisk ämbetsexamen samt genomgånet provår inträda i läroverkens tjänst än att arbeta som stipendierad universitetsdocent, och det kan åter sägas med full rätt, att docenterna äro landets sämst avlönade akademiskt bildade lärare, trots att kompetensfordringarna äro synnerligen höga, ja så höga, att det ingenstüdes vid inträde i statens tjänst ställes sådana krav.

Kvar står också det förhållandet, att docentens ställning är ytterst osäker, då hela hans framtid på den vetenskapliga banan mången gång kan bero på en enda, synnerligen hård konkurrens om en ordinarie plats. Docenterna ha ju, som bekant, icke på något sätt fast anställning i statens tjänst, och docentstipendierna utdelas endast för viss begränsad tid. Och dock äro docenterna i våra dagar till mogen ålder komna män. Vid Uppsala universitet äro endast 9 docenter under 30 år (den yngste 27 år), 30 befinna sig mellan 30 och 35 år, 11 mellan 35 och 40 år, 17 befinna sig över 40-årsgränsen. Någon motsvarighet till detta förhållande i statens tjänst för övrigt torde ej kunna påvisas. Att en sådan sakernas ordning icke nödvändigtvis sammanhänger med ett universitetsorganisation framgår dock darav, att t. ex. både i Finland och Frankrike motsvarande grupper av universitetslärare ha en betydligt säkrare ställning. En maître de conférences eller en chargé de cours är fast anställd och åtnjuter vid Parisuniversitetet 6,000 à 10,000 francs. I Finland har man länge utgått från att varje docent efter viss kortare tids tjänstgöring skulle erhålla ett arvode som småningom uppgår till ganska betydande belopp.

Vi ha velat framhålla dessa allmänna synpunkter beträffande docenternas ställning, dock utan att därmed vilja motivera ett yrkande för närvarande på en allmän ökning efter hela linjen av docenternas ekonomiska förmåner i samband med en omläggning av hela institutionen. Tiden därför borde redan vara inne, och frågan kommer säkerligen ganska snart att tarva en förnyad omprövning; till de påpekade allmänna missförhållandena måste emellertid alltid hänsyn tagas vid överbägandet även av frågor om förändringar inom den nuvarande organisationens ram.

I ungefär enahanda riktning gå docentföreningens i Lund uttalanden:

Genom statsmakternas frikostighet vid 1908 års riksdag åstadkoms en betydelsefull förbättring av universitetsdocenternas ekonomiska villkor, en förbättring, som av dessa i hög grad uppskattades. Då vi det oaktat härmed tillåta oss påkalla kanslerns uppmärksamhet å önskvärdheten av särskilda ytterligare åtgärder i samma riktning, så beror detta dels därpå, att erfarenheten givit vid handen lämpligheten av vissa oegentligheters undanröjande, dels ock därpå, att trots nyssnämnda förbättringar docenternas ekonomiska belägenhet allt fortfarande är så pass prekär, att den väl synes oss motivera det upphjälpande, den genom nämnda åtgärder skulle vederfaras.

Det bör nämligen bemärkas, att en universitetsdocents befattning icke är någon stadigvarande definitiv sådan och att det mestadels beror på ofta oberäknliga kon-

[130.] junkturer, om han skall komma att fortsätta även för framtiden på den vetenskapliga yrkesbanan eller nölgas se sig om efter andra utkomstmöjligheter. Härtill kommer, att den långa utbildningstiden ofta åsamkat honom tyngande studieskulder. En annan verkan av samma orsak är, att en universitetsdocent i genomsnitt icke befinner sig i sin första ungdom. Vid Lunds universitet äro endast 5 av dess 55 docenter födda senare än år 1883, alltså under 30 år. Tre uppnå eller hava år 1913 uppnått denna ålder, 14 äro mellan 30 och 35 år, 16 mellan 35 och 40 år, 12 över 40 år (därvid icke medräknade 5 äldre docenter, som till huvudyrke hava annan sysselsättning). Det må slutligen i detta sammanhang framhåvas, att av de vid nämnda universitet fastade docenterna ungefär tre femtedelar (34 av 55) äro gifta.

Om sålunda docenternas ekonomiska ställning icke kan sägas vara synnerligen gynnsam, när man såsom ovan ser den i belysningen av den osäkerhet, som vidlåder hela befattningen, och vidare tager i betraktande den dyrbara utbildningens efterverkningar samt docenternas ålders- och civilståndsförhållanden, så kunna å andra sidan, oavsett detta, skäl nog anföras för att icke sätta deras standard för lågt. Redan den långvariga och kostsamma utbildningen plägar ju i och för sig vara ett förhållande, till vilket bör tagas hänsyn vid lönebestämmelser. Docenterna äro statstjänare, på vilkas kvalifikation ganska stora anspråk ställas och böra ställas. Men dessa statstjänare äro också för den institution, vid vilken de äro anställda, säkerligen av en betydelse, som icke är att underskatta. För undervisningen vid universitetet torde docenternas medarbete vara alldeles oundgängligt; det är oundgängligt vid undervisningens normala gång, och docenterna måste dessutom vara att påräkna såsom professorsvikarier. Vårt lands vetenskapliga produktion torde icke heller kunna undvara docenternas verksamhet. Såsom utgörande den kär, ur vilken flertalet professorer utgå, lämna de en väsentlig del av bidragen till densamma. Under sådana förhållanden är det uppenbarligen av stor vikt för universitetet och den lärda odlingen över huvud, att rekryteringen av docentkåren sker på ett så fullgott sätt som möjligt. Och lika tydligt är, att härvidlag såsom alltid de ekonomiska möjligheter, som erbjudas, måste vara så pass drägliga, att de icke verka avskräckande på dugliga aspiranter.

Jag har, som sagt, ansett docentföreningarnas önskemål mycket beaktansvärda. Det kunde då synas naturligt, att jag gäve docenternas önskemål mitt understöd genom att föreslå Kungl. Maj:t en framställning till riksdagen i huvudsaklig överensstämmelse med desamma. Då jag emellertid icke anser mig kunna göra detta, beror det närmast därpå, att jag funnit docenternas egen framställning icke innebära en fullgiltig lösning av flera bland de spörsmål, som i densamma beröras. Framst gällert detta docenternas ekonomiska förhållanden. Docenternas framställning ingavs redan året före världskrigets utbrott. Sedan dess har penningvärdet fallit oerhört, och det är uppenbart, att ekonomiska anspråk, som år 1913 tedde sig såsom någorlunda väl avvägda, ej motsvara det nuvarande tidsläget. Sedan docentstipendiernas antal och storlek bestämdes, hava de extra ordinarie ämneslärarna vid de allmänna läroverken erhållit förbättring i sin ekonomiska ställning två gånger, nämligen år 1913, då arvudet för fullt kompetent sådan lärare höjdes från 2,000-kronor till 2,700 kro-

[130.]

nor, samt år 1917, då en tillfällig löneförbättring av 400 kronor beviljades för innevarande år. Redan nu åtnjuter sålunda exempelvis en lärare, som efter avlagd ämbetsexamen och genomgången provår ägnar sig åt de allmänna läroverken — krigstillägget oberäknat — 3,100 kronor, medan en docent, som omsider erhållit ett fast docentstipendium, stannar vid 2,500 kronor. I den lönereglering för bland annat lärarna vid de allmänna läroverken, som jag har för avsikt att under riksdagens lopp föreslå, ämnar jag hemställa om ytterligare höjning i de extra ordinarie ämneslärarnas arvoden, och disproportionen mellan dessa lärare och docenterna skulle därmed bli ännu större, därest de sistnämndas förberörda framställning vunnit statsmakternas godkännande. Jag tror mig sålunda bäst tjäna så väl docenterna själva som framför allt universiteten, om jag vidtager åtgärder för att docenternas angelägenheter må undergå en mera ingående omprövning, innan deras sak förelägges riksdagen för ett varaktigt ordnande.

Av denna uppfattning följer emellertid icke, att frågan om en förbättring i docenternas ställning behöver fullständigt undanskjutas vid 1918 års riksdag. Tvärtom. Hela det nuvarande tidsläget inbjuder till vidtagande av tillfälliga åtgärder, och jag har vid övervägande funnit, att särskilt två sådana åtgärder skulle utan uppskov kunna vidtagas, utan att någon anstalt träffades, som skäligen kan anses föregripa ett slutgiltigt ordnande av dessa angelägenheter. Jag syftar därvid på dels en förhöjning av vikariatsersättningarna — begärd av docenterna själva — dels ock en tillfällig förhöjning av docentstipendierna. Med sistnämnda fråga skall jag först sysselsätta mig.

Formellt föreligger visserligen icke från docenternas sida en begäran om höjning i de fasta docentstipendiernas belopp, vilket, som jag förut antytt, helt säkert sammanhänger med tidpunkten för framställningens avgivande. Docenterna själva hava emellertid erinrat om den år 1913 vidtagna förhöjningen av arvoden för de extra ordinarie ämneslärarna vid de allmänna läroverken. Sedan dess ha, som förut nämnts, ytterligare löneförbättringar tillgodokommit de sistnämnda, och innevarande års riksdag får att pröva än längre gående förslag i samma riktning. Under sådana förhållanden uppstår självklart tanken på en förbättring i docenternas ställning, som åtminstone någorlunda motsvarar den för nyssberörda läraregrupp vid de allmänna läroverken tillämnade. En sådan tillfällig höjning i docentstipendierna kan, om den skall motsvara sitt ändamål, icke skäligen sättas till ett lägre belopp än 1,000 kronor, vilket skulle medföra, att de fasta docentstipendierna år 1919 komma att utgå med 3,500 kronor och de rörliga med 3,000 kronor.

Motiveringen för mitt förslag i avseende å dessa förhöjningar framgår

Höjning av
docent-
stipendierna.

[130.] otvetydigt av det föregående. Liksom det år 1908 vid löneregleringen för universiteten och karolinska institutet var tanken på avlöningsförmånerna för de allmänna läroverkens extra ordinarie lärarpersonal, som utgjorde en av de starkaste drivfjädrarna i fråga om den då vidtagna höjningen av docentstipendiernas belopp, så är det även nu. Det är visserligen så, att om man tänker på konkurrensen mellan universiteten och läroverken om lärarkrafter, endast de teologiska och filosofiska fakulteterna komma i fråga. Men det är också vid dessa fakulteter, som de ojämförligt flesta docentstipendierna äro fästa. Frånsett de 5 rörliga docentstipendierna vid vardera universitetet, äro av de 28 fasta stipendierna vid universitetet i Uppsala 22 bundna vid teologiska och filosofiska fakulteterna, nämligen 4 vid teologiska fakulteten, 10 vid filosofiska fakultetens humanistiska sektion, 7 vid samma fakultets matematisk-naturvetenskapliga sektion och 1 vid fakulteten i dess helhet, medan vid vardera av juridiska och medicinska fakulteterna 3 stipendier äro fästa; av de 23 fasta docentstipendierna vid universitetet i Lund åter tillhöra 18 teologiska och filosofiska fakulteterna, nämligen 2 teologiska fakulteten, 8 filosofiska fakultetens humanistiska sektion, 6 samma fakultets matematisk-naturvetenskapliga sektion och 2 fakulteten i dess helhet, medan juridiska fakulteten äger 3 och medicinska fakulteten 2 stipendier.

Det är i betraktande av docentstipendiernas nu omförmälda huvudsakliga förläggning till de teologiska och filosofiska fakulteterna naturligt, att jämförelsen med de extra ordinarie läroverkslärarnas arvoden varit av så stor betydelse vid fixerandet av docentstipendiernas storlek. Att man ej velat göra någon skillnad i stipendiebeloppen mellan de teologiska och filosofiska fakulteterna, å ena, samt de juridiska och medicinska fakulteterna, å andra sidan, är även fullt förklarligt. Man kan för övrigt erinra om att både jurister och läkare skulle hava lätt nog att, om de funne sig tillbakasatta vid universiteten, utom desamma finna förmånlig verksamhet.

Då man erkänner, att docentstipendiernas storlek måste avpassas med tagen hänsyn till vad de allmänna läroverken kunna bjuda sin extra ordinarie ämneslärarpersonal, är detta blott ett uttryck för det sakförhållandet, att docenterna äro behöfliga för att universitetsarbetets jämna gång skall vara betryggad. Visserligen hava docentstipendierna i visst avseende haft en, om jag så får uttrycka mig, osjälvisk uppgift. Man har genom dessa stipendier velat bereda möjlighet för unga forskare att utan för stora ekonomiska hinder efter avslutade examensstudier någon tid vid universitetet ägna sig åt vetenskapligt arbete. Otvivelaktigt är dock, att docentstipendiernas uppgift i väsentlig grad består i att tillförsäkra uni-

versiteten erforderlig hjälp vid universitetsundervisningen, sådan den numera gestaltat sig. Utan docentstipendierna skulle ock universiteten ej sällan vara i förlägenhet vid inträffande behov av vikarier för professorerna.

Med allt detta stämmer väl överens, att man av docentstipendiat ej kraft en nedtyngande arbetsprestation i gengäld för stipendiet. Enligt nu gällande universitetsstatuter är stipendiaten skyldig att i sin vetenskap utan särskild ersättning antingen giva en offentlig föreläsningkurs å femton timmar under höstterminen och tjugu timmar under vårterminen eller ock, på förslag av vederbörande fakultet — eller sektion — och enligt kanslerns bestämmande, bestrida annan däremot svarande tjänstgöring. Det är ej min avsikt att med den tillämnade interimistiska höjningen av docentstipendiernas belopp förknippa någon ökning av nyssberörda skyldigheter.

Jag har i det föregående uteslutande talat om docentstipendierna vid universiteten. Även vid karolinska institutet finnas emellertid sådana stipendier, nämligen 2 rörliga stipendier, vardera å 1,000 kronor, samt 3 å samma belopp som de fasta stipendierna vid universiteten, 2,500 kronor. De två förstnämnda äro inrättade på grund av riksdagens beslut år 1889. De äro ej jämförliga med andra docentstipendier, lämnades ur räkningen, då år 1908 fråga var om reglering av docentstipendieinrättningen i sin helhet — från den tiden härstamma ovannämnda 3 stipendier vid institutet — och torde ej heller nu böra komma i betraktande. Vad åter angår de 3 stipendierna å 2,500 kronor, synas de böra erhålla samma tillägg som det, jag föreslagit för universitetens docentstipendier, 1,000 kronor för varje stipendium.

Vad jag nu föreslagit skulle orsaka följande kostnader:

för tillfälliga tillägg, vardera å 1,000 kronor, till 33 stipendier vid universitetet i Uppsala.....	kronor	33,000: —
» tillfälliga tillägg, vardera å 1,000 kronor, till 28 stipendier vid universitetet i Lund	»	28,000: —
» tillfälliga tillägg, vardera å 1,000 kronor, till 3 stipendier vid karolinska institutet	»	3,000: —
		<hr/>
	Summa kronor	64,000: —

Jag vill avsluta denna del av min framställning under förevarande punkt med den anmärkning, att mitt förslag att höja docentstipendierna icke beror på någon önskan att bereda vederbörande framtidsförsörjning. Jag är fullt ense med 1899 års universitetskommitté därom, att med nödvändigheten av docentinstitutionens permanens ej följer, att docenterna skulle vara innehavare av fasta platser.

[130.]

Vikariats-
arvodenas
höjning.

Jag kommer nu till frågan om höjning av vikariatsarvodena.

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag bestämde 1908 års riksdag, att enligt de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, vikariearvode må vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet, i den mån därför tillgängliga medel förslå, utgå vid förordnande att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla professorsbefattning med 4,000 kronor för år och vid förordnande att uppehålla fast laborator-, prosektors- eller observatorstjänst med högst 3,500 kronor för år, Kungl. Maj:t dock obetaget att, där särskilda förhållanden det påkalla, förordna, att vikariearvode till högre belopp än nu är sagt må utgå; och skulle i fråga om berörda vikariearvoden iakttagas, att, därest docentstipendiat innehade förordnande, som nu omförmålt, stipendiebeloppet eller viss del därav, enligt av Kungl. Maj:t givna bestämmelser, skulle innehållas för att på lämpligt sätt för vederbörande högskolas verksamhet tillgodogöras.

De närmare föreskrifter i nu berörda avseenden, vilkas meddelande förbehållits Kungl. Maj:t, återfinnas i de till staterna för de båda universiteten och karolinska institutet hörande särskilda föreskrifterna. Vidkommande universiteten innebära dessa föreskrifter i de delar, som här äro av intresse, att till vikarierande akademisk lärare arvode skall, där ej Kungl. Maj:t föreskriver, att det skall utgöra högre belopp, utgå vid förordnande att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla professors- (eller extra ordinarie professors)befattning med 4,000 kronor för år och vid förordnande att uppehålla laborator-, prosektors- eller observatorstjänst med 3,500 kronor för år, om tjänstgöringspenningarna vid tjänsten utgöra 2,000 kronor, men med 3,000 kronor för år, om tjänstgöringspenningarna utgöra 1,500 kronor. Motsvarande bestämmelser äro givna i de till staten för karolinska institutet hörande särskilda föreskrifterna, dock att, då vid detta institut utom professorsbefattningarna ej finnas andra ordinarie lärarbefattningar än s. k. fasta laboratorbefattningar, vid vilka tjänstgöringspenningarna utgöra 2,000 kronor, föreskrift om vikariearvode å 3,000 kronor saknas.

I de av riksdagen antagna bestämmelserna heter det, såsom av det anförda framgår, »i den mån därför tillgängliga medel förslå», och i de särskilda föreskrifterna om storleken av vikariearvodena talas om »den begränsning, varom nedan sägs, i det fall att tillgängliga medel visa sig otillräckliga». För insikt om vad härmed avses är det nödvändigt att erinra sig, huru vikariearvodesbeloppen fyllas. I första hand användas härtill naturligen tjänstgöringspenningarna — respektive 2,500 kronor (vid professorsbefattningarna), 2,000 kronor och 1,500 kronor, i den mån de

äro härför tillgängliga, därefter den egentliga lönen, likaledes i den mån den är tillgänglig (vid ledig tjänst eller om den ordinarie befattningshavaren vid ledighet är skyldig att avstå större eller mindre del av lönen till vikaries gottgörande). I övrigt erforderliga medel tilläggas ur docentstipendium, om vikarien innehar sådant, eller ur särskilda i staterna för universiteten och karolinska institutet uppförda anslag till arvoden åt vikarierande lärare, utgörande för vardera universitetet 5,000 kronor och för karolinska institutet 2,000 kronor, samtliga av reservationsanslags natur. Man har utgått från att dessa anslagsmedel tilläventyrs ej skulle räcka till att vid behov fylla de bestämda vikariearvodena; därför finnas i de särskilda föreskrifterna bestämmelser, innebarande att erforderliga fyllnadsbelopp ur omförmälda anslagsmedel utbetalas först vid varje kalenderårs slut, och därvid kan, om så är nödigt, proportionell minskning i denna del av arvoden ske för samtliga vikarierna.

Docentföreningarna hava nu påyrkat, att arvodet för professorsvikariat måtte fastställas till 5,000 kronor för år. Endast docentföreningen vid Uppsala universitet har härför anfört särskild motivering, så lydande:

Arvode till vikarierande akademisk lärare, som upprätthåller professur, utgår för närvarande i regel med 4,000 kronor. Dock kan Kungl. Maj:t i särskilda fall bestämma ett högre belopp, och vi vilja då erinra om att vikariatsarvodena inom härvarande juridiska fakultet utgå med 5,000 kronor, utan att vare sig högre kvalifikationer erfordras för de juridiska professurernas skötande eller arbetsbördan i sin helhet kan räknas vara drygare.

Det nuvarande beloppet, 4,000 kronor, måste anses allt för lågt i förhållande till de mycket stora krav, som ställas på den, som i våra dagar skall fullgöra alla en professors åligganden. Vål kan det sägas, att ett dylikt arbete ger docenten många och stora fördelar och är nödvändigt för hans fullständiga utbildning, men det får ej heller förgätas, att en längre sådan tjänstgöring ofta kan bliva ytterst betungande för en person, vars hela framtid i första rummet är beroende av hans vetenskapliga produktion, i synnerhet som man numera vid akademiska befordringar allt mindre har att taga hänsyn till tjänstgöringsmeriter och allt mer till de strikt vetenskapliga.

Vid förordnanden i statens tjänst i övrigt tillämpas i allmänhet den principen, att den förordnade avstår sina tjänstgöringspenningar och tillräknas, utom sin ordinarie lön, de tjänstgöringspenningar, som äro förenade med den plats, han förordnats att sköta. Att beräkna arvodet för en professorsvikarie efter samma metod stöter emellertid på den svårigheten, att docentstipendiet ej kan betraktas såsom avlöning. Det synes därför riktigare att söka jämförelse med ersättningar för vikariat, vilka utgå till icke ordinarie tjänstemän vid förordnande att uppehålla tjänst av den beskaffenhet, varom här är fråga. Vi erinra då om att professorerna genom 1908 års lönereglering blivit likställda med ämbetsmännen av rådsgrad i hovrätterna och de centrala ämbetsverken samt att hovrätternas adjungerade ledamöter med stadigvarande förordnande samt i vissa fall även sådana ledamöter med allenast tillfälligt förordnande uppbara

[130.]

vikariatsarvoden efter 5,000 kronor för år räknat. Detta förhållande, vilket säkerligen varit en bidragande orsak till storleken av de inom juridiska fakulteten utgående vikariatsarvodena, synes med skäl kunna återopas till stöd för vikariatsarvoden av detta belopp för professorsvikarier även inom andra fakulteter. Samma belopp föreslogs för övrigt redan år 1907 av de inom ecklesiastikdepartementet med hänsyn till universitetens lönerreglering tillkallade sakkunniga.

Av ett vikariatsarvode på 5,000 kronor skulle en stipendierad docent, om till docentstipendiets belopp, 2,500 kronor, läggas professors tjänstgöringspenningar å likaledes 2,500 kronor, redan nu komma i åtnjutande, därest ej särskild föreskrift lämnats om nedsättning för detta fall å docentstipendiet med 1,000 kronor. Såsom stöd för denna nedsättning har särskilt återopats det förhållandet, att docentstipendiaten vid vikariat befrias från den särskilda lärarverksamhet, som i hans egenskap av stipendiat ålegat honom. Häremot må emellertid erinras om att en jämförelse mellan sistnämnda undervisningsskyldighet och den undervisning, vilken docenten såsom professorsvikarie har att fullgöra, så utfaller, att mot docentstipendiatens i stort sett 1 timme i veckan svara för professorsvikarien 4 timmar i veckan, d. v. s. fyra gånger större undervisningsskyldighet, vartill för professorsvikarien ytterligare kommer mer eller mindre omfattande examinationsskyldighet. En ökning i avlöningsförmåner till docentstipendiets dubbla belopp synes vid sådant förhållande, oberoende av att den särskilda docentundervisningen ej kommer till fullgörande, ingalunda kunna betraktas såsom oskäligen.

I detta sammanhang torde det också kunna påpekas att, då inom administrationen en tjänsteman av 1:a graden förordnas att vikariera för en tjänsteman av 3:e graden, han icke är skyldig att åtaga sig detta förordnande utöver en viss tid, emedan den måttliga ökning i avlöningen, han erhåller, då till hans relativt lilla lön endast läggas tjänstgöringspenningarna vid den högre tjänsten, icke anses motsvara den betydliga ökning i arbete och ansvar, dennas skötande medför. Man torde kunna anse, att förordnanden av denna art ungefär svara mot en docents förordnande att upprätthålla professur. Då stipendierad docent är skyldig att utan tidsinskränkning åtaga sig förordnande, borde detta uppvägas genom något bättre arvodesförmåner.

Till sist vilja vi även påpeka, att en fullständig professorstjänstgöring givetvis även medför direkta utgifter, för att undervisningen skall kunna behörigen skötas.

De yttranden, som avgivits över docentföreningarnas framställningar, äro till större delen gynnsamma för nu ifrågavarande del av desamma. Från några håll ifrågasättes emellertid införandet av en successiv höjning av vikariearvodena: 4,000 kronor skulle vara det normala, en längre tjänstetid såsom professorsvikarie skulle berättiga till efter hand skeende ökning av beloppet. Drätselnämnderna vid de båda universiteten samt humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten i Lund ansågo, att ej någon ändring i de nuvarande bestämmelserna borde vidtagas. Universitetskanslern åter anför i sitt förutnämnda utlåtande den 9 december 1914:

Den utveckling, vikariatsarvodesfrågan fått, sedan riksdagens beslut år 1908 fattades, synes giva vid handen, att det belopp, vid vilket riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning stannade, ej motsvarat den närmaste tidens krav. Jag tillåter mig härvid erinra, hurusom i särskilda fall under de senare åren professorsvikariat måst, för att kunna besättas med kompetent person, gottgöras med högre arvodesbelopp

— i regel 5,000 kronor — än enligt fastställda grunder skolat utgå. Dylka fall hava förekommit särskilt inom de båda juridiska fakulteterna men även beträffande ett universitet inom samtliga övriga fakulteter och sektioner. Förslaget att nu göra vad som för särskilda fall pläгат ske till regel, finner jag vara befogat, och har jag intet att erinra mot docenternas i denna punkt framställda äskande.

Statskontorets förutnämnda utlåtande innehöll i nu ifrågavarande ämne:

För tillmötesgående av framställningarna, i vad de röra höjning från 4,000 kronor till 5,000 kronor för år i arvode åt docent, som vikarierar för tjänstledig professor, erfordras, enligt av universitetens drätselnämnder gjorda beräkningar, en ökning i anslaget till vikariatsersättningar vid Uppsala universitet med 4,000 kronor och vid Lunds universitet med 1,500 kronor eller sammanlagt 5,500 kronor. Dessa beräkningar äro uppgjorda med hänsyn till det hittills använda förfarings sättet, nämligen att till vikaries avlönande utgå i första rummet de till den lediga befattningen hörande tjänstgöringspenningarna, därefter docentstipendium, om vikarien innehar sådant, samt därutöver tilläggsarvode från vikariatsersättningsanslaget. Endast under sådan förutsättning kan statskontoret tillstyrka bifall till ökningen i nämnda anslag.

Statskontoret har, såsom synes, omförmäلت, att enligt av vederbörande drätselnämnder verkställda beräkningar, anslagen till vikariatsersättningar vid universiteten skulle behöva ökas. Det bör anmärkas, att förutsättningen för dessa ökningar är ej allenast det normala vikariatsarvodets höjning från 4,000 kronor till 5,000 kronor för år utan även under vissa omständigheter en förändring i annat hänseende av beräkningsgrunden för vikariatsarvodets belopp, en förändring varom nu ej är fråga.

De avstyrkande utlåtandena från universitetens drätselnämnder och humanistiska sektionen i Lund äro avgivna i slutet av år 1913 och början av år 1914. Det torde ej utan skäl kunna antagas, att drätselnämnderna och sektionen ställt sig välvilligare till docenternas framställning om vikariatsarvodets höjande, därest deras yttranden kommit att avgivas vid en senare tidpunkt. Det är för övrigt naturligt nog, att drätselnämnderna betraktat frågan ur en annan ekonomisk synpunkt än docenterna.

För min del har jag funnit mig böra understödja docenternas begäran. Då vederbörande departementschef år 1908, i sammanhang med löneregleringsfrågan vid universiteten och karolinska institutet, yttrade sig om storleken av vikariatsersättningen för uppehållande av professor, erinrade han, att, medan 1899 års universitetskommitté föreslagit ett belopp av 3,000 kronor, de sakkunniga, som inom ecklesiastikdepartementet biträtt vid beredande av nämnda fråga, ansett, att arvodet borde sättas till 5,000 kronor. Det förra beloppet fann han vara för litet, det senare åter såsom regel för högt. Han stannade därför vid att tillstyrka, att vikariatsersättningen skulle utgöra 4,000 kronor. Då särskilda förhållanden det påkallade,

[130.] skulle emellertid Kungl. Maj:t kunna medgiva, att högre arvode finge utgå. Kungl. Maj:ts i enlighet härmed avfattade förslag bifölls, såsom av det ovan anförda inhämtas, av riksdagen.

Under de år, som sedan dess förflutit, har Kungl. Maj:t ofta funnit det vara av förhållandena påkallat att bestämma vikariatsersättningen till ett belopp, överstigande det såsom normalt ansedda beloppet, 4,000 kronor, och ej sällan har arvodet därvid bestämts till 5,000 kronor, någon gång till och med däröver. Nämnda belopp, 5,000 kronor, synes mig numera böra stadgas såsom det i vanliga fall utgående. I avbidan på en genomgripande reglering av docenternas ekonomiska förhållanden torde man dock, liksom i fråga om höjningen av docentstipendierna, för närvarande endast interimistiskt, för år 1919, vidtaga berörda höjning av vikariatsersättningen.

Såsom skäl för mitt nu ifrågavarande förslag åberopar jag vad docentföreningen i Uppsala i huvudsak anfört samt universitetskanslerns hemställan. Det är tydligt, att det för universitetsundervisningens ostörda fortgång ligger stor vikt på att professorsvikarierna äga höga kvalifikationer. Man bör då ock se till, att en verkligt tillfredsställande ersättning beredes dem. Det nuvarande normalbeloppet har tydligen icke utgjort en sådan. Då frågan om professorsvikariers arvoden tillföre varit under övervägande, har man icke underlåtit att taga en viss hänsyn till storleken av docentstipendierna. Då jag nu föreslagit en tillfällig ökning av dem, har jag ansett riktigt, att vikariearvodena underginge en motsvarande förhöjning.

I docentföreningarnas framställningar har ej varit tal om ökning av andra vikariearvoden än professorsvikariernas. Karolinska institutet har emellertid påyrkat, att även vikarierande laboratorer måtte erhålla höjt arvode. Jag finner detta riktigt och gällande även för tillförordnade prosektorer och observatorer. Enligt riksdagens beslut får arvodet till sådana vikarier utgöra högst 3,500 kronor. Med procentuellt lika höjning å detta arvode som å en professorsvikaries arvode bör beloppet sättas till högst 4,375 kronor.

Naturligen framställer sig den frågan, huruvida de avsedda förhöjningarna medföra behov av ökade medel. Förut nämnda av drätselnämnderna vid universiteten uppgivna belopp, varmed vikariearvodensanslagen skulle behöva ökas, lämna därvid ej tillräcklig ledning: de äro beräknade delvis under förutsättningar, som ej äro förhanden. Det är att märka, att om den av mig föreslagna ökningen av docentstipendierna vidtages, denna ökning i många fall — då docentstipendiat förordnas till vikarie — kommer att motsvara höjningen av vikarieersättningen. Jag har gjort mig underrättad om huru de å universitetens och karolinska institu-

tets stater uppförda anslagen till vikariearvoden för närvarande ställa sig; de äro som nämnt av reservationsanslags natur. Enligt ingångna meddelanden finnas på anslaget till Lunds universitet så pass stora behållningar, att för detta universitet intet tillskott kan tänkas bliva behöfligt för den tid, under vilken den av mig ifrågasatta provisoriska höjningen av ersättningsbeloppen är avsedd att gälla. Jämväl vid karolinska institutet finnes behållning till sådant belopp, att för samma tid tillskott sannolikt icke kommer att erfordras. Vid Uppsala universitet åter har väl funnits en rätt avsevärd behållning, men denna har under de senare åren stadigt minskats — vid 1918 års ingång har den utgjort omkring 2,600 kronor. Det kan därför vara tvivel underkastat, om tillräckliga medel stå till buds för att under år 1919 bereda vikarierna vid universitetet nu tillämnade arvoden. [130.]

Nu är det visserligen förutsatt, att vederbörande kunna underkastas reduktion av arvoden, om de till fyllnad i dem avsedda medlen ej räcka till. En sådan reduktion synes emellertid, åtminstone på senare år, ej hava behövt äga rum vare sig vid universiteten eller karolinska institutet, och man måste anse det synnerligen önskvärt, att den även framdeles kan undvikas eller att den åtminstone hålles inom snäva gränser. För ändamålet torde det vara av nöden, att ett extra anslag för år 1919 ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, att, i mån av behov och efter av vederbörande gjorda framställningar, användas till förstärkning av ovan nämnda ordinarie anslag för universitetet i Uppsala och karolinska institutet. Att på förhand beräkna den nödiga storleken av detta extra anslag synes mig ej möjligt. Jag vill föreslå, att anslaget, upptaget såsom förslagsanslag, högst, sättes till ett belopp av 6,000 kronor.

Under de senare åren har riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag plägat vid vissa extra anslag till arvoden åt lärare m. fl. vid universiteten fästa det villkor, att, därest vederbörande är innehavare av docentstipendium, arvudet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor. Därest mitt förslag om docentstipendiernas ökning med 1,000 kronor under år 1919 bifalles, lär det begränsade beloppet böra höjas till 6,000 kronor. I enlighet därmed äro ock mina förslag om beviljande av berörda arvodesanslag på extra stat för år 1919 avfattade.

Åberopande vad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:ts täcktes föreslå riksdagen att

dels bestämma, att vart och ett av de för universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska

institutet å stat uppförda docentstipendierna å 2,500 kronor ävensom vart och ett av de för universitetet i Uppsala och Lund å stat uppförda docentstipendierna å 2,000 kronor skall under år 1919 ökas med 1,000 kronor, så att det utgår med ett till 3,500 kronor, respektive 3,000 kronor förhöjt belopp;

Nytt anslag.

dels för ändamålet anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 64,000 kronor;

dels medgiva, att under år 1919 den förändring må äga rum i fråga om de av riksdagen givna bestämmelserna rörande vikariatsarvoden vid universitetet i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet, att dessa arvoden må utgå vid förordnande att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla professorsbefattning med 5,000 kronor för år och vid förordnande att uppehålla fast laborator-, prosektors- eller observatorstjänst med högst 4,375 kronor för år; Kungl. Maj:t fortfarande obetaget att, där särskilda förhållanden det påkalla, förordna, att vikariearvode till högre belopp än nu är sagt må utgå;

anslag.

dels ock till förstärkning enligt Kungl. Maj:ts bestämmande av det å ordinarie stat för universitetet i Uppsala uppförda anslaget å 5,000 kronor till arvoden åt vikarierande akademiska lärare samt av det å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda anslaget till förbättrande av arvoden åt vikarierande lärare anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,000 kronor.

[131.]

95. **Resestipendier åt lärare m. fl. vid universitetet och karolinska institutet.** Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

Resestipendier åt lärare m. fl. vid universitetet och karolinska institutet.

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 10,000 kronor till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet må för enahanda ändamål användas under år 1919.

Farmaceutiska institutet.**96. Höjning av farmaceutiska institutets ordinarie anslag m. m.**

I den genom nådigt brev den 22 juni 1911 fastställda staten för farmaceutiska institutet finnas uppförda, bland andra, följande anslagsposter: materialier, instrument, böcker och samlingar 7,500 kronor, uppvärmning, belysning och vattenförbrukning m. m. dylikt 3,500 kronor, hyra för lokaler 12,000 kronor samt egendomens underhåll, renhållning och diverse 3,000 kronor.

[132.]

Höjning av
farmaceutiska
institutets
ordinarie an-
slag m. m.

Till institutets förfogande för inköp av materialier m. m. stå, utom nyss omförmälda anslag å 7,500 kronor, vissa av institutets styrelse till beloppet bestämda övningsavgifter, vilka de studerande jämlikt § 31 av Kungl. Maj:ts nådiga stadga för farmaceutiska institutet den 22 november 1901 ha att erlægga såsom ersättning för materialier m. m., som av de studerande förbrukas. För läsåret 1916—1917 utgingo dessa avgifter med 60 kronor för deltagare i lärokurs för farmacie kandidater och med 25 kronor för deltagare i lärokurs för apotekselever. I övningsavgifter inflyto år 1916 3,890 kronor. I detta sammanhang bör nämnas, att institutet enligt den fastställda staten skall av det belopp, som inflyter av termins- och kursavgifter, bidra till sin stat med 6,500 kronor. Eventuellt överskott kan, jämlikt förenämnda brev den 22 juni 1911, efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till förbättring av materiellen vid institutet ävensom, med visst förbehåll, till bestridande av förökad undervisning därstädes. Till följd av det ringa antalet elever ha emellertid de erlagda termins- och kursavgifterna vanligen icke uppgått till 6,500 kronor, varför några överskottsmedel i regel icke kunnat tillföras materiellanslaget.

De av institutet disponerade lokalerna äro belägna inom den apotekarsocieteten tillhöriga egendomen nr 12, 13 och 23 i kvarteret Rörstrand med adressnummer 26 vid Vallingatan i Stockholm och hava av dess direktion för en tid av 10 år, räknat från och med den 1 januari 1909, mot en årlig hyra av 12,000 kronor uthyrts till institutet. Enligt hyreskontraktet åligger det institutet att bestrida alla kostnader för lokalernas inre underhåll samt att erlægga betalning för förbrukat vatten.

Under de senaste åren har det visat sig, att vissa av de i institutets stat uppförda anslagen icke varit tillräckliga utan måst överskridas med större eller mindre belopp. Då de alltjämt stegrade utgifterna gjorde det

[132.] tydligt, att institutet icke för framtiden kunde uppehållas med sin nuvarande stat, tillsatte styrelsen för institutet den 17 januari 1917 en kommitté, bestående av professorerna H. V. Rosendahl och Th. Ekecrantz, apotekaren K. Sjöberg och filosofie doktorn G. Fr. Bergh, med uppdrag att till styrelsen inkomma med utredning och förslag angående eventuell revidering av institutets stat och därmed sammanhängande frågor.

I skrivelse den 30 april 1917 avgåvo kommitterade den begärda utredningen. I denna ifrågasätter kommittén till en början — förutom ändrad benämning å institutet — vissa jämkningar i och tillägg till avlöningsstaten för institutet beträffande där anställda professorer och vaktmästare, innefattande förslag till höjning av professorernas avlöning till den för professorer vid andra högskolor stadgade avlöningen samt förbättrande av vaktmästarnas löneförmåner och uppförande å staten för institutet av ytterligare en vaktmästarbeställning. Till vad kommittén härutinnan föreslagit ansluter sig institutets styrelse. Denna fråga är emellertid ännu icke i så utrett skick, att jag nu är beredd att taga ställning till densamma.

Kommittén har dessutom föreslagit höjning av flera andra av de i staten för institutet ingående anslagsposterna.

Beträffande anslagsposten hyra till lokaler gör kommittén följande uttalande:

Sedan farmaceutiska institutets styrelse i skrivelse den 13 november 1914 till apotekarsocietetens direktion hemställt, huruvida institutet kunde mot nu utgående hyra, 12,000 kronor, och med den rätt till uppsägning och på de villkor i övrigt, som nu gällande hyreskontrakt innehåller, få för en tid av ytterligare 5 år, räknat från den 1 januari 1919, förhyra de av institutet nu disponerade lokalerna eller i motsatt fall begärt upplysning på vilka villkor det nuvarande hyreskontraktet skulle kunna erhållas förlängt, har apotekarsocietetens direktion i skrivelse den 22 december 1915 meddelat, att societeten vid årssammankomsten den 14 september samma år beslutat ingå på den begärda hyresförlängningen mot en till 15,000 kronor förhöjd hyra och i övrigt på enahanda villkor, som nu gällande kontrakt innehåller, samt tillika meddelat, att detta erbjudande gäller intill utgången av år 1917.

På samma gång kommitterade tillåta sig fästa styrelsens uppmärksamhet härå, få vi vördsamt hemställa, att styrelsen behagade göra underdånig framställning om att nu utgående hyresbelopp, 12,000 kronor, i en blivande ny stat höjes till 15,000 kronor.

Angående övriga nu ifrågavarande anslagsposter torde jag ur kommitterades yttrande få återgiva följande:

Anslaget till materialier m. m., ökat med vad som inflyter i övningsavgifter, blir givetvis med den prisökning, som under världskriget drabbat alla kemikalier, utensilier och instrument, alldeles otillräckligt. Under åren 1911—1914 hava de ut-

gifter, som med nödvändighet skola bestridas av för ifrågavarande ändamål tillgängliga medel, uppgått till i medeltal 11,196 kronor per år. Kommitterade anse sig likväl genom nu rådande osäkra prisförhållanden förhindrade att föreslå något bestämt belopp, till vilket materialanslaget borde höjas, men hålla dock före, att uppstående brist åtminstone till en del kunde täckas genom förhöjning av övningsavgifterna för farmacie kandidater. [132.]

Efter jämförelse med motsvarande avgifter vid Stockholms högskola, tekniska högskolan och Uppsala universitet anse kommitterade sig därför böra föreslå, att övningsavgiften för farmacie kandidater höjes till 80 kronor per läsår, att erläggas med hälften eller 40 kronor vid början av varje termin samtidigt med stadgad terminsavgift. Någon förhöjning av övningsavgifterna för deltagarna i kursen för farmacie kandidatexamen anse sig kommitterade icke böra föreslå, ehuru densamma, utgående med 25 kronor, med hänsyn till materialförbrukningen möjligen kan anses väl knappt tilltagen. Dessa studerande hava nämligen att erlægga en stadgad kursavgift à 100 kronor, vilken i och för sig kan anses ganska betungande.

Anslaget till uppvärmning, belysning och vattenförbrukning med mera dylikt, redan under normala förhållanden knappt tillmätt, blir med numera rådande kol-, koks- och vedpriser alldeles otillräckligt. Detsamma har också upprepade gånger överskridits med betydande belopp. Även i fråga om denna anslagspost anse sig kommitterade icke kunna angiva något visst belopp, svarande mot de pris, nämnda förnödenhetsartiklar för framtiden komma att betinga. En jämförelse emellan medelkostnaden för de utgifter, som skola bestridas ur denna anslagspost under åren 1911—1914, och de belopp, som åtgingo för bestridande av samma utgifter under åren 1915 och 1916, kan dock anställas med stöd av en närsluten tabla.

Beträffande egendomens underhåll har till följd av det för ändamålet tillgängliga anslagets otillräcklighet så stor njugethet i fråga om utgifter måst iakttagas under de gångna åren, att några ytterligare inknappningar i berörda hänseende icke torde vara möjliga. För de kommande åren anse kommitterade det omöjligt att nedpressa kostnaden för det oundgängligen nödvändiga underhållet till ett så lågt belopp, som hitintills kunnat användas för ifrågavarande ändamål.

Efter att hava mottagit kommitténs yttrande gjorde styrelsen för institutet i underdånig skrivelse den 8 september 1917 framställning i ämnet och anförde därvid bland annat:

Enär apotekarsocieteten, på sätt kommitterade i sin utredning omnämnt, från den 1 januari 1919 höjt den årliga hyra, som institutet har att erlægga, från 12,000 kronor till 15,000 kronor, med rätt för institutet att under hyrestiden lämna de förhyrda lokalerna efter ett års uppsägning, får styrelsen i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t ville hos riksdagen göra framställning om att från och med år 1919 måtte för hyra av lokaler för institutet anvisas ett belopp av 15,000 kronor i stället för nu utgående 12,000 kronor.

För täckande av den brist, som kan väntas under närmaste år uppstå å anslaget för materialier, instrument, böcker och samlingar, hade styrelsen från och med nästa läsår i enlighet med kommitterades förslag höjt övningsavgifterna från 60 till 80 kronor för läsår, utöver vilket belopp styrelsen vid jämförelse med motsvarande avgifter vid andra läroanstalter av liknande slag icke ansett sig kunna gå. Härigenom skulle, under förutsättning av samma elevantal under närmaste år som under de sist för-

[132.]

flutna, för ifrågavarande anslagsbehov ytterligare en summa av 1,000 kronor bli tillgänglig. Denna tillökning torde emellertid icke bli för ändamålet tillräcklig. Under år 1916 uppgick kostnaden på denna utgiftspost till 11,715 kronor 47 öre. I övningsavgifter inflyto 3,890 kronor, vilken summa tillsammans med anslaget, 7,500 kronor, utgör 11,390 kronor. Sedan övningsavgifterna höjts med 1,000 kronor, skulle för ändamålet tillgängliga medel kunna beräknas i runt tal till 12,400 kronor, vilken summa visserligen överstiger utgifterna år 1916 men ändock icke torde bli tillräcklig att möta det ökade behov, som på grund av hastigt stigande pris å materialier ytterligare är att förvänta. Ännu en omständighet måste här tagas i betraktande, nämligen att institutets förråd av materialier (glas och kemikalier) icke genom vederbörliga inköp under åren 1916 och 1917 förnyats, så att förrådet nu är mycket obetydligt och väsentligt mindre än vid början av år 1916. Härigenom hava utgifterna under år 1916 hållits synnerligen låga och komma under de följande åren att bli proportionsvis höga. Styrelsen anser, att för närmaste åren ett ökat statsanslag till denna post å 1,000 kronor är behövt.

Såsom av kommitterade framhållits, är även anslaget till egendomens underhåll, renhållning och diverse synnerligen knappt och behovet av ett ökat anslag även med iakttagande av den största sparsamhet, i betraktande av de stigande material- och arbetskostnaderna, påtagligt. Styrelsen instämmer häri och anser behovet kunna nödfråttigt tillgodoses, om anslaget höjes med 1,000 kronor.

Vad angår anslagsposten uppvärmning, belysning och vattenförbrukning m. m. dylikt, har den under flera år visat sig vara otillräcklig. Styrelsen hänvisar i detta avseende till en av kommitterade uppgjord tablå. Under det anslaget uppgår till 3,500 kronor, utgjorde utgifterna år 1915 4,410 kronor 66 öre och år 1916 4,908 kronor 11 öre. Av de olika utgifterna å denna post är det särskilt kostnaderna för kol, koks och ved, som stigit. Under nu rådande kristid är ej heller att vänta, att kostnaderna härför skola minskas. Under åren 1917 och 1918 är i stället att vänta, att de skola ungefär fördubblas mot år 1916. Under dessa förhållanden måste styrelsen antaga, att utgifterna å denna post under de närmast följande åren komma att uppgå till ett årligt belopp, som med 2,500 kronor överstiger utgiftssumman under år 1916, och sålunda komma att uppgå till i runt tal 7,500 kronor.

Styrelsen anser sålunda, att för institutets drift under närmaste åren komma att behövas ökade anslag:

	Erforderliga anslag. Kronor.	Nuvarande anslag. Kronor.
för materialier, instrument, böcker och samlingar	8,500: —	7,500: —
» uppvärmning, belysning och vattenförbrukning m. m. dylikt	7,500: —	3,500: —
» egendomens underhåll, renhållning och diverse	4,000: —	3,000: —

eller att anslagsbehovet kommer att ökas med 6,000 kronor om året.

Samtliga ovan nämnda ökade anslagsbehov måste emellertid anses såsom mera tillfälliga och orsakade av nu rådande dyrtid. Under dessa förhållanden torde det också vara omöjligt att i förväg tillförlitligt beräkna vilket belopp, som på varje särskild anslagspost kan bli behövt. Att emellertid ett ökat anslag av ungefär ovan nämnda storlek blir behövt för samtliga 3 posterna måste styrelsen anse såsom säkert, och ville därför hemställa om ett anslag för år 1919 på extra stat av 6,000 kronor för mötande av dyrtidskostnader å de 3 nämnda anslagsposterna.

Samma behov föreligger emellertid även för åren 1917 och 1918, vadan det är behöfligt, att lika stort extra anslag för täckande av kostnaderna å de nämnda 3 anslagsposterna beviljas för vartdera av dessa år.

Vad år 1917 beträffar är anslaget till uppvärmning, belysning etc. redan i det allra närmaste förbrukat, och något förråd av bränsle finnes ej, men sådant måste omedelbart anskaffas, om verksamheten vid institutet skall kunna uppehållas. Även för inköp av materialier för laborationernas bedrivande erfordras redan under år 1917 mera medel än som för ändamålet finnas tillgängliga. Styrelsen anhåller förden skull, att Kungl. Maj:t täcktes, i avvaktan på riksdagens beslut i anledning av vad styrelsen nedan kommer att hemställa, anvisa medel för täckande av dessa trängande behov. För dessa ändamål torde redan år 1917 behöva utbetalas en summa av omkring 5,000 kronor mer än som finnes tillgängligt.

För år 1916 har uppstått en brist i anslagsposten för uppvärmning, belysning och vattenförbrukning av 1,274 kronor 65 öre, som för tillfället täckts genom förskott ur examenskassan. Då denna kassa emellertid är avsedd för helt andra för institutets behov nödiga utgifter, torde dessa förskotterade medel böra till densamma återbetalas, för vilket ändamål styrelsen nedan hemställer, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärd.

Redogörelse för användningen av examensavgiftskassans medel under senare år är bifogad styrelsens skrivelse.

På grund av vad sålunda anförts hemställer styrelsen, bland annat, att Kungl. Maj:t täcktes till 1918 års riksdag avlåta nådig proposition om beviljande av ökade anslag till farmaceutiska institutet

dels å ordinarie stat:

ökande av anslaget till hyra för lokaler från 12,000 kronor till 15,000 kronor;

dels å extra stat:

för uppehållande av institutets drift under nu rådande kristid ett extra anslag å 6,000 kronor för vart och ett av åren 1917, 1918 och 1919 eller tillsammans 18,000 kronor,

samt till täckande av under år 1916 uppkommen brist å anslaget för uppvärmning, belysning och vattenförbrukning m. m. dylikt 1,274 kronor 65 öre.

Med eget yttrande den 22 september 1917 har styrelsen vidare överlämnat en till styrelsen inkommen skrivelse från apotekarsocietetens direktion, däri denna meddelat, att det av societeten den 22 december 1915 gjorda erbjudandet angående hyresförlängning stode fast till den 1 juli 1918. För egen del har styrelsen tillika anført följande:

Vid bedömandet av vilken hyra, som kan anses skäligen för de lokaler, som farmaceutiska institutet förhvir av apotekarsocietetens i dess fastighet Vallingatan 26, torde man kunna utgå från fastighetens brandförsäkringsvärde. Detta är av Stockholms stads brandförsäkringskontor fastställt till 250,000 kronor.

Hyresinkomsterna, som apotekarsocietetens har av fastigheten, oberäknat farmaceutiska institutets lokaler, äro för år 5,150 kronor, vartill komma de lokaler, som societeten själv använder och för vilka hyran icke torde kunna beräknas högre än 850 kronor. Då den nu för farmaceutiska institutets lokaler utgående hyran, 12,000

[132.] kronor, med ingången av år 1919 blir höjd till 15,000 kronor, skulle hela hyresinkomsten av fastigheten komma att uppgå till 21,000 kronor, vilket utgör 8,4 % av byggnadernas brandförsäkringsvärde. Då själva tomten är välbelägen, bör fastigheten i sin helhet hava ett betydligt större värde än byggnaderna enbart, varför styrelsen anser, att den begärda hyran av 15,000 kronor ej kan anses för hög och att ej heller några åtgärder kunna vidtagas för att få densamma nedbragt.

Efter remiss har statskontoret den 3 oktober 1917 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet, varjämte överintendentensämbetet den 17 samma månad avgivit infordrat yttrande i ärendet, så vitt angår fortsatt förhårande av institutets lokaler.

Överintendentensämbetet har andragit att, då den ifrågasatta hyresökningen icke kunde anses oskäligen, ämbetet icke funne något att för sin del erinra.

Härjämte har kammarrätten den 25 oktober 1917 avgivit infordrat utlåtande i fråga om täckande av den under år 1916 uppkomna bristen, och har kammarrätten därvid åberopat sin revisionsavdelnings yttrande i frågan, vilket innehåller följande:

Farmaceutiska institutets räkenskaper för år 1916 utvisa å kontot för anslaget till uppvärmning, belysning och vattenförbrukning m. m. dylikt, bland annat:

utgifter för året.....	kronor 4,908: 41
inkomster för året.....	» 133: 76
	<hr/>
	rest kronor 4,774: 65
årsanslaget.....	» 3,500: —
har således överskridits med	kronor 1,274: 65

vilken brist täckts med från examensavgifterna lånade medel. Behållningen å kontot för examensavgifterna utgjorde vid 1916 års utgång 1,047 kronor 72 öre; behållningen har emellertid, enligt ansökningshandlingarna, under loppet av år 1917 minskats.

Någon anmärkning, som kan inverka på den föreliggande frågan, har icke blivit framställd vid räkenskapernas granskning i kammarrätten.

Statskontoret har yttrat, bland annat:

Mot förslaget om böjning av anslaget till hyra synes ej vara något att erinra. Härefter återstår frågan om beredande av anslag för täckande av dels redan uppkommen, dels motsedd brist i institutets stat. Att brist i nämnda stat för åren 1917, 1918 och 1919 kommer att uppstå torde med visshet kunna antagas, om också storleken därav ännu icke låter sig beräknas. Då det emellertid ännu synes vara för tidigt att vidtaga åtgärder för täckande av den motsedda bristen för åren 1918 och 1919, vill statskontoret nu inskränka sig till att tillstyrka nådig proposition till riksdagen om uppförande å 1918 års tilläggsstat eller eventuellt å 1919 års riksstat av dels ett anslag å 1,275 kronor för täckande av den redan kända bristen för år 1916 och dels ett förslagsanslag, högst å 6,000 kronor, för ersättande av det underskott, som kan väntas uppstå för år 1917.

Institutets styrelse har jämväl gjort framställning om att 5,000 kronor måtte varda anvisade redan under år 1917 för täckande av de, huvudsakligen på grund av de höga bränsleprisen uppkomna, mest trängande behov. I avseende å denna begäran torde för närvarande och innan sådana åtgärder som de av kassaförlagskommittén i dess nyligen avgivna betänkande ifrågasatta må bliva vidtagna, knappast finnas annan möjlighet än att i detta fall, såsom vid åtskilliga föregående tillfällen ägt rum, anlita förskottsvägen. Statskontoret får fördenskull i underdånighet hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t under förskottstitel anvisa ett belopp av 5,000 kronor att framdeles ersättas av de extra anslag å tillsammans 7,275 kronor, som här ovan tillstyrkts.

[132.]

Vad först angår styrelsens hemställan om förhöjt anslag till hyra för institutets lokaler vill jag erinra, att förhållandena icke torde medgiva möjlighet för institutet att från början av år 1919 anskaffa annan lämplig lokal än den nu förhryda. Den omnämnda hyresförhöjningen från början av sagda år lär icke kunna undvikas. Med hänsyn till tomtens och byggnadernas fördelaktiga läge samt den allmänna prisstegringen torde den ifrågasatta hyressumman få anses skälig. I likhet med institutets styrelse håller jag vidare före, att det för gäldande av hyra erforderliga beloppet bör i sin helhet uppföras å ordinarie stat.

Departem-
entschefen.

Vidkommande därefter frågan om beredande av anslag för täckande av redan uppkommen eller motsedd brist i institutets stat tillåter jag mig till en början erinra, att Kungl. Maj:t genom beslut den 26 oktober 1917 medgivit, att för uppvärmning och belysning av institutets lokaler samt anskaffande av materialier för laborationer därstädes finge utöver i staten därför anslagna medel för år 1917 utgå ytterligare högst 5,000 kronor, vilket belopp statskontoret anbefalldes att förskottsvis utbetala av tillgängliga medel.

De brister, som uppkommit i institutets stat, äro onekligen rätt avsevärda. Att även för åren 1918 och 1919 brister komma att uppstå synes otvivelaktigt. Statskontoret har uttalat den uppfattningen, att åtgärder icke nu böra vidtagas i avseende å de för nämnda år beräknade underskott. Beträffande den beräknade bristen för år 1919 kan jag ansluta mig till statskontoret med hänsyn till svårigheten att nu beräkna det belopp, som i sådant avseende kan bliva erforderligt. För ändamålet behöfligt anslag torde lämpligen kunna hos 1919 års riksdag äskas å tillläggsstat för sistnämnda år. Vad åter angår det underskott i institutets stat, som kan förväntas uppstå under år 1918, synes det mig stå i överensstämmelse med de principer, vilka ligga till grund för kassaförlagskommitténs betänkande, att anslag för täckande av detta väntade underskott begäres av 1918 års riksdag. Det är givetvis ännu icke möjligt att tillförlitligt bedöma, till vilket belopp detta underskott kan komma att

[132.] belöpa sig. Med all sannolikhet torde dock kunna antagas, att det icke kommer att bli mindre än den till 6,000 kronor beräknade bristen för år 1917. För täckande dels av bristen i 1916 års stat, enligt vad ovan nämnts efter utjämnande till helt krontal uppgående till 1,275 kronor, dels av de genom beslutet den 26 oktober 1917 anvisade medlen och av det underskott, som därutöver kan hava uppkommit under år 1917, dels ock av den brist i staten, som kan förväntas uppstå under år 1918, torde därför förslagsanslag å tillhopa högst 13,275 kronor nu bära åskas av riksdagen på tilläggsstat för år 1918. Till denna fråga anhåller jag emellertid att få återkomma vid anmälan av de anslagsbehov, som för ecklesiastikdepartementets vidkommande bära tillgodoses medelst anslag å tilläggsstat för sistnämnda år.

På grund av det anförda hemställer jag nu allenast, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att höja det å farmaceutiska institutets *ordinarie stat* uppförda anslaget till hyra för lokaler med 3,000 kronor till 15,000 kronor.

Vid bifall till vad jag sålunda hemställt skulle statens slutsumma komma att höjas från 64,400 kronor till 67,400 kronor och *ordinarie anslaget* till farmaceutiska institutet upptagas i riksstaten med 60,900 kronor.

Barnhusen.

97.	Allmänna barnhuset i Stockholm, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor 78,000:—
98.	Frimurarbarnhuset, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 2,750:—
99.	Barnhusen i landsorten, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 28,380:—

Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.

100.	Barnmorskeundervisningen och barnbörds- husen, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor 63,533:—
------	--	-----------------

101. **Fortbildningskurser för barnmorskor.** Till anordnande av s. k. repetitionskurser för äldre barnmorskor och till beredande, så vitt ske kunde, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomginge dessa kurser, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1899—1914 anvisat särskilda anslag, som utgått år 1899 med 3,000 kronor, åren 1900—1903 med 2,000 kronor, åren 1904—1910 ånyo med 3,000 kronor och åren 1911—1914 med 2,000 kronor, allt för år räknat. Jämväl för vart och ett av åren 1915—1917 har riksdagen på extra stat anvisat 2,000 kronor, därvid emellertid rubriken »repetitionskurser för äldre barnmorskor» utbytt mot benämningen »fortbildningskurser för barnmorskor».

[133.]
Fortbildningskurser för barnmorskor.

För år 1918 beviljades ett förslagsanslag, högst 1,400 kronor, till anordnande av dylika kurser i Stockholm och Göteborg. Den inträdda minskningen i anslaget berodde därpå, att liknande kurs i Lund i enlighet med medicinalstyrelsens förslag syntes kunna försöksvis inskränkas till vart annat år.

I underdånig skrivelse den 10 augusti 1917 har nu medicinalstyrelsen hemställt, att ett anslag av 2,000 kronor måtte till anordnande av dylika kurser i Stockholm, Göteborg och Lund äskas för år 1919.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till anordnande i Stockholm, Göteborg och Lund av fortbildningskurser för barnmorskor och till beredande, så vitt ske kan, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 2,000 kronor.

Ökat anslag.

102. **Allmänna barnbördshuset.** Med hänsyn till de ökade kostnader för allmänna barnbördshuset i Stockholm, som beräknades bliva en följd av institutionens inflyttning i de för densamma uppförda nybyggnaderna å Djurgården, föreslog Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1912 till riksdagen avlåten proposition, nr 193, att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset måtte beviljas — utöver för barnbördshuset utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — ytterligare å extra stat för år 1913 ett anslag å 64,250 kronor. Under uttalande att en del poster i det för inrättningen uppgjorda statförslaget syntes väl högt tilltagna samt att ett beviljande för år 1913 av det begärda anslaget ingalunda finge anses innefatta ett godkännande till siffran av förslagets särskilda poster, biföll riksdagen nyssnämnda proposition.

[134.]
Allmänna barnbördshuset.

[134.]

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beviljade riksdagen för samma ändamål på extra stat för år 1914 ett anslag å 66,221 kronor, för vart och ett av åren 1915—1917 ett anslag av 70,000 kronor och för år 1918 ett förslagsanslag, högst 91,000 kronor.

I underdånig skrivelse den 27 augusti 1917 har direktionen för allmänna barnbördshuset anhållit dels om framställning till riksdagen, att för enahanda ändamål måtte beviljas — förutom det till barnbördshuset nu utgående ordinarie anslaget å 24,853 kronor — på extra stat för år 1919 ett anslag av 122,800 kronor, dels ock att för täckande av under år 1916 uppkommen brist i barnbördshusets räkenskaper måtte anvisas ett belopp av 10,307 kronor 10 öre.

Direktionen har därvid anfört:

Uppenbart är, att verkställandet av de beräkningar, som äro erforderliga för upprättandet av förslag till stat för år 1919, erbjuder, så vitt angår utgifterna, avsevärda svårigheter. Den jämförelse med tidigare års utgifter, som helt naturligt är den huvudsakliga grunden för beräkningarna, kan med hänsyn till rådande förhållanden icke giva annat än ett ganska ovissat resultat.

Såsom framgår av bifogade räkenskapssammandrag uppgingo utgifterna under år 1916, det sista år för vilket fullständigt bokslut föreligger, till 139,488 kronor 33 öre. Emellertid har direktionen, då enligt vunen kännedom de flesta slag av driftkostnaderna ökats under år 1917, för att erhålla ett i möjligaste mån fullständigt material för beräkningarna låtit uppgöra ett särskilt bokslut per den 30 juni 1917. Resultatet härav upptages i ovan omförmälda räkenskapssammandrag. Utgifterna för första halvåret 1917 uppgingo till 81,512 kronor 11 öre. På grund av alltjämt fortgående prisstegring måste antagas, att senare hälften av år 1917 kommer att draga minst lika stora utgifter som den förra; och kunna alltså utgifterna för hela året 1917 icke beräknas lägre än till 163,024 kronor 22 öre.

För sin del håller direktionen före, att i staten för år 1919 utgifterna icke kunna upptagas lägre än till det sålunda för år 1917 beräknade beloppet. Härvid tillater sig direktionen framhålla att, om ock priset å särskilda förnödenheter skulle något nedgå, nu förekommer en av nödtvång framkallad inknappning, som vid normala förhållanden icke kan ifrågasättas, samt att vid tillgodoseendet av det under dyrtiden berättigade kravet på undvikande av utgifter, som icke finge anses absolut nödvändiga, den omständigheten, att byggnaderna varit nyuppförda samt sjukhusmateriel len ny, möjliggjort, att kostnaderna för underhåll och nyanskaffning hållits nere i en grad, som icke utan olägenhet vidare bör ifrågakomma.

Vad därefter angår inkomstberäkningen visar räkenskapssammandraget, att till bestridande av utgifterna under år 1916 funnits tillgängliga — utöver statsanslaget 94,853 kronor — sammanlagt 34,328 kronor 93 öre. Av däri ingående inkomstposter äro de båda sista, eller kammarrättens anmärkningsmedel 832 kronor 50 öre och besparade medel 16,493 kronor 76 öre, utan motsvarighet i följande års stat. Övriga inkomstposter återkomma för år 1917 såsom framgår av sammandraget för första halvåret 1917. Innessemedlen, som år 1916 uppgingo till 11,858 kronor 10 öre, utgjorde för första halvåret 1917 5,686 kronor 26 öre. Den inkomstminskning, som sålunda redan inträtt under första halvåret huvudsakligen på grund därav, att

några besparade medel icke varit tillgängliga, kommer att i allt högre grad göra sig gällande under senare halvåret, enär inkomsterna vida hastigare åtgått till bestridande av de höjda utgifterna. För detta senare halvår kunna intressemedlen beräknas till högst 5,000 kronor. Ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum och diverse inkomster synas kunna för 1917 års senare hälft beräknas till samma belopp, som i nämnda hänseenden influtit under förra hälften. Beträffande den senare inkomstposten, som är avsevärt lägre än motsvarande inkomst år 1916, vill direktionen framhålla, att inkomsten till allra största delen utgör betalning för sålt kök-avfall och att dylik försäljning skett i vida mindre utsträckning än förut, enär för iakttagande av så sparsam hushållning som möjligt tillvaratagits och inom sjukhuset använts i högre grad än förut överblivna matrester. Utdelningen från Stockholms stads brandkontor och räntan å I. F. Lieberts fond återkomma med samma belopp.

De inkomster, som med bortseende från statsanslag kunna antagas vara under år 1919 disponibla, synas direktionen böra upptagas till samma belopp som de sålunda för år 1917 beräknade eller

	Kronor.
intressemedel.....	10 686: 26
ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum.....	3,520: —
diverse inkomster	932: 18
utdelning från Stockholms stads brandkontor.....	119: 95
ränta å I. F. Lieberts fond.....	120: —

tillhoppa således 15,378 kronor 39 öre. Det för år 1919 erforderliga statsanslaget skulle alltså utgöra skillnaden mellan å ena sidan 163,024 kronor 22 öre och å den andra 15,378 kronor 39 öre, eller 147,645 kronor 83 öre.

Under återopande av vad sålunda blivit anfört får direktionen i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm under år 1919 bevilja — förutom det till barnbördshuset utgående ordinarie anslaget å 24,853 kronor — å extra stat för år 1919 i avjämnat tal 122,800 kronor.

Direktionen anser sig emellertid böra framhålla, att det icke torde vara uteslutet, att ett anslag till nyss angivet belopp kommer att visa sig otillräckligt. Skulle så bliva fallet, torde direktionen i sinom tid därom få göra underdånig anmälan hos Kungl. Maj:t.

Då direktionen i skrivelse den 17 oktober 1914 gjorde underdånig framställning om beviljande av anslag för år 1916, uttalade direktionen farhåga för att det äskade anslaget skulle visa sig otillräckligt att jämte övriga inkomster täcka utgifterna. Såsom framgår av det återopade räkenskapsammandraget stego 1916 års utgifter till 139,488 kronor 33 öre, och då inkomsterna utgjort allenast 129,181 kronor 23 öre, har alltså för sagda år uppstått en brist av 10,307 kronor 10 öre. I fråga om inkomstposten »besparade medel 16,493 kronor 76 öre» vill direktionen anmärka, att den ursprungliga summan 17,418 kronor 76 öre minskats med det belopp 925 kronor, som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 20 oktober 1916 vissa direktionsledamöter ägt uppbära av ifrågavarande medel till gottgörelse för, med föranledande av en kammarrättens anmärkning, av dem verkställd utbetalning.

134.] Det av direktionen åberopade sammandrag av utgifter och inkomster för år 1916 är av följande lydelse:

Inkomster.

	Kronor.
Anslag av statsmedel.....	94,853: —
Intrassemedel.....	11,858: 10
Ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum.....	3,322: 50
Diverse inkomster.....	1,581: 42
Stockholms stads brandkontor.....	119: 95
Ränta å I. F. Lieberts fond.....	120: —
Kammarrättens aumärkningsmedel.....	832: 50
Besparade medel.....	16,493: 76
Nettobrist.....	10,307: 10
	<u>139,488: 33</u>

Utgifter.

Fastighetens underhåll.....	3,924: 94
Livräntor.....	200: —
Avlöningar.....	23,255: 63
Inventarier.....	2,882: 06
Utspisning.....	42,814: 23
Tvätt och renhållning.....	7,448: 75
Uppvärmning och belysning.....	44,831: 65
Läkemedel, gas, bomull m. m.....	8,746: 63
Instrumeuter och undervisningsmateriell.....	651: 07
Näringspreparat m. m.....	185: 25
Skrivmateriell, tryckningskostnader, böcker o. d.....	1,409: 55
Oförutsedda utgifter.....	2,688: 57
Fastigheten nr 3 kvarteret Murmästaren.....	450: —
	<u>139,488: 33</u>

Räkenskapssammandraget för tiden den 1 januari — den 30 juni 1917 upptager

Inkomster (utom statsanslag).

	Kronor.
Intrassemedel.....	5,686: 26
Ersättningsmedel för städning av kandidaternas rum.....	1,760: —
Diverse inkomster.....	466: 09
Stockholms stads brandkontor.....	119: 95
Ränta å I. F. Lieberts fond.....	60: —
	<u>8,092: 30</u>

Utgifter.

[134.]

	Kronor.
Fastighetens underhåll.....	1,256: 83
Livräntor.....	100: —
Avlöningar.....	12,178: 52
Inventarier.....	2,430: 96
Utspisning.....	22,872: 88
Tvätt och renhållning.....	4,693: 12
Uppvärmning och belysning.....	32,612: 83
Läkemedel, gas, bomull m. m.....	2,965: 54
Instrumenter och undervisningsmaterieil.....	475: 37
Näringspreparat m. m.....	86: 27
Skrivmaterieil, tryckningskostnader, böcker o. d.....	551: 32
Oförutsedda utgifter.....	1,288: 47
	<hr/>
	81.512: 11

Efter särskilda remisser hava underdåniga utlåtanden i ärendet afgivits den 14 september 1917 av medicinalstyrelsen, den 2 oktober 1917 av kanslersämbetet för rikets universitet, som hört karolinska medikokirurgiska institutets lärarkollegium, den 4 sistnämnda månad av kammarrätten, som inhämtat yttrande från sin revisionsavdelning, samt den 13 och den 29 oktober 1917 av statskontoret.

Medicinalstyrelsen har med hänsyn till nu rådande ovissa ekonomiska förhållanden ansett sig böra utan förbehåll tillstyrka direktionens framställning.

Kanslersämbetet och lärarkollegiet hava förordat framställningen.

Kammarrättens revisionsavdelning har i sitt yttrande, vilket av kammarrätten såsom eget utlåtande återopats, meddelat följande:

Allmänna barnbördshusets räkenskaper för år 1916, vilka under september 1917 av vederbörande revisor slutgranskats utan anmärkning, upptaga såsom brist 27.633 kronor 36 öre. Sedan därifrån dragits 16.493 kronor 76 öre besparade medel och 832 kronor 50 öre inlevererade anmärkningsmedel, återstå 10.307 kronor 10 öre eller det belopp, som i den underdåniga ansökningen angivits såsom nettobrist. Tidigare besparade medel äro därigenom helt förbrukade.

Statskontoret har i sitt utlåtande den 13 oktober 1917 yttrat sig beträffande den del av direktionens framställning, som avser beredande av anslag för täckande av brist, som för år 1916 uppstått i barnbördshusets stat, samt därvid tillstyrkt avlåtande av framställning till 1918 års riksdag om anvisande på 1918 års tilläggsstat eller eventuellt på 1919 års riksstat av ett förslagsanslag, högst 10,308 kronor för täckande av nämnda brist, varjämte statskontoret, för den händelse behovet av omedelbart utbetalande av viss del av beloppet skulle befinnas oavvisligt, tillåtit sig hemställa, att ett belopp av 10,000 kronor måtte av Kungl. Maj:t under förskottstitel

134.] anvisas för att sedermera täckas av det anslag på extra stat, om vars äskande hos riksdagen statskontoret i sitt utlåtande framställt förslag.

I sitt nyss berörda, den 29 oktober 1917 avgivna utlåtande har statskontoret i fråga om direktionens anslagskrav för år 1919 tillstyrkt direktionens hemställan om uppförande å extra stat för nämnda år av ett anslag å 122,800 kronor för uppehållande av verksamheten vid barnbörds- huset samt därvid tillika uttalat, att anslaget torde böra erhålla natur av förslagsanslag högst.

I detta sammanhang anhåller jag att få närmare redogöra för en särskild omständighet, som synes böra föranleda någon ytterligare anslags- höjning för år 1919.

Till grund för Kungl. Maj:ts nyssberörda i proposition den 29 mars 1912 gjorda framställning och riksdagens i anledning därav fattade beslut låg en av direktionen för barnbördshuset i underdånig skrivelse den 10 oktober 1911 gjord hemställan i ämnet. I nämnda skrivelse, vars huvud- sakliga innehåll finnes återgivet i dåvarande departementschefens yttrande till det vid propositionen i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesia- stikärenden den 29 mars 1912, hade direktionen förebragt jänte annan utredning en beräkning av utgifterna vid barnbördshuset för år 1913, vilken bland annat upptog en post å 3,000 kronor »till direktionens disposi- tion för uppehållande av kamrerar-, kassörs- och sekreterargöromålen».

I infordrat yttrande i ärendet anförde löneregleringskommittén — med vilken departementschefen till alla delar instämde — beträffande nämnda anslagspost utom annat:

Enligt vad för kommittén uppgivits, skulle avsikten vara att för fram- tiden, efter omständigheterna, antingen uppdraga göromålen åt *en* person eller fördela dem på flera personer. — — Utan att vilja göra någon erinran mot att i den approximativa kalkylen upptoges det av direktionen för samtliga ifrågavarande göromåls bestridande föreslagna beloppet, hade dock kommittén ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke vid ett definitivt ordnande av anstaltens organisation en sysslomansbefattning borde inrättas därstädes med skyldighet för befattningens innehavare att bestrida såväl kamrerar- och kassörs- som ock sekreterargöromålen.

I förenämnda för riksdagen framlagda utgiftsberäkning hade emeller- tid, såsom jag nyss nämnde, endast ett belopp av 3,000 kronor upptagits för uppehållande av kamrerar-, kassörs- och sekreterargöromålen, varför därmed icke, såsom av löneregleringskommittén förordats, avsågs inrättan- det av någon viss befattning. På grund härav upptog utgiftsberäkningen givetvis ej heller ålderstillägg för den eller de personer, åt vilka bestrid- andet av ifrågavarande göromål kunde komma att anförtros.

Emellertid beslöt direktionen sedermera med hänsyn till den betydande utvidgning av barnbördshusets verksamhet, som följde av inflyttningen i de nya byggnaderna, att från och med år 1914 uppdelas kamrerar-, kassörs- och sekreterargöromålen på två personer, därav den ene under benämning syssloman skulle bestrida kamrerar- och kassörsgöromålen samt den andre sekreterargöromålen. Omförmälda anslag å 3,000 kronor fördelades då med 2,400 kronor å sysslomannen och 600 kronor å sekreteraren.

[134.]

I detta sammanhang torde jag böra erinra därom, att enligt § 24 punkt 1 av förnyade nädiga reglementet för allmänna barnbördshuset i Stockholm den 25 februari 1916 skall vid barnbördshuset vara anställd en syssloman, och enligt punkt 5 i samma § bestämmas avlöningsförmånerna för denne tjänsteman av Kungl. Maj:t.

Den 1 januari 1917 har den nu vid barnbördshuset anställde sysslomannen innehaft sin befattning under tre år och borde fördenskull, om på honom finge tillämpas samma grunder för ålderstilläggs utgående, som i merberörda utgiftsberäkning angivits i fråga om vissa andra befattningshavare vid barnbördshuset, från och med nyssnämnda dag äga uppbära ålderstillägg å sin lön.

Från direktionens sida föreligga i detta ämne två framställningar, den ena dagtecknad den 16 december 1916 och den andra den 17 mars 1917.

I förstberörda framställning anföres i huvudsak följande:

I skrivelse den 8 november 1916 har den vid allmänna barnbördshuset i Stockholm anställde sysslomannen Karl Gerbard Holmgren hemställt, att den till honom för närvarande utgående kontanta avlöning, 2,400 kronor, måtte, räknat från och med den 1 januari 1917, höjas till 3,000 kronor ävensom att han måtte komma i åtnjutande av 2 ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring.

Holmgren har innehaft anställning såsom syssloman vid barnbördshuset från och med den 1 januari 1914 och har därvid enligt direktionens beslut den 13 december 1913 åtnjutit en kontant lön av 2,400 kronor om året samt förmån av bostad och värme. Rätt till ålderstillägg tillkommer icke Holmgren enligt berörda beslut.

De barnbördshusets syssloman åliggande göromål torde kunna sammanfattas sålunda:

att hava närmaste tillsyn över barnbördshusets ekonomi; att årligen redovisa barnbördshusets inkomster och utgifter genom verifierade räkenskaper; att för varje månad upprätta och till direktionen inkomma med kassarapport; att vid slutet av varje år upprätta för-lag till stat. som skall ligga till grund för barnbördshusets ekonomiska förvaltning under det nästföljande året; att verkställa erforderlig utredning för direktionens underdåniga framställning om statsanslag; att ombesörja införskaffande av anbud å leverans av behövliga inventarie- och förbrukningsartiklar; att verkställa förberedande granskning och bearbetning av sådana anbud, innan de föreläggas direktionen för avgörande; att ombesörja beslutade upphandlingar av inventarie- och för-

[134.] brukningsartiklar under hand; att föra särskild liggare över de vid barnbördshuset tjänstgörande medicine kandidaterna samt de avgifter, kandidaterna äro pliktiga erlägga för mat och städning, ävensom övervaka, att dessa avgifter behörigen erläggas, och, där så ej skett, föranstalta om indrivning av desamma; att föra inkommande och utgående journal över å barnbördshuset intagna kvinnor; att för varje vecka och månad upprätta och till Stockholms stads statistiska kontor insända rapport angående å barnbördshuset intagna kvinnor och angående där födda samt därifrån utskrivna barn; att hålla uppsikt över barnbördshusets tjänstepersonal och utbetala dem tillkommande avlöning; att verkställa utbetalningar till vederbörande leverantörer; samt att föra förteckning över barnbördshusets inventarier och utredningspersedlar och tillse deras behöriga skötsel.

Härförutom åligger det naturligen sysslomannen att fullgöra de uppdrag, som inom ramen av hans verksamhetsområde kunna varda honom av hans överordnade ålagda.

I detta sammanhang anser sig direktionen böra meddela, att de å barnbördshuset intagna kvinnornas antal under år 1915 uppgick till något över 3,000; att deras antal under år 1916 torde bliva omkring 3,100; att å anstalten finnas 75 sängplatser jämte lika många platser för barn; att de tjänstgörande kandidaternas antal varierar mellan 20 och 25 för varje kurs och att, då en sådan varar 4 månader, tre kurser årligen äro anordnade; samt att barnbördshusets tjänstepersonal uppgår till ett antal av omkring 60.

Direktionen tillåter sig därjämte, för belysande av storleken av den sysslomannen åliggande medelsredovisning, erinra, att statsanslaget för vart och ett av åren 1915—1917 bestämts att utgå med 94,853 kronor, att i staten för år 1917 utgifterna beräknats till cirka 150,000 kronor och att barnbördshusets fonder uppgå till i runt tal 278 700 kronor.

Av det nu sagda synes det direktionen otvetydigt framgå, att den avlöning, som för närvarande tillkommer barnbördshusets syssloman, är för låg i förhållande till de honom förelagda uppgifter.

För att vinna en uppfattning, i vad mån höjning i sysslomannens avlöning skäpligen bör äga rum, har det synts direktionen lämpligt att jämföra densamma med de avlöningar, som tillkomma motsvarande tjänstemän vid Stockholms stads sjukhus.

Enligt den av stadsfullmäktige år 1911 beslutade löneregleringen med däri sedermera vidtagna ändringar hänföras sysslomännen vid de flesta av stadens sjukhus, nämligen Sabbatsbergs sjukhus, sjukhuset St Göran, Maria sjukhus (med vilket södra barnbördshuset är förenat), epidemisjukhuset och Söderby sjukhus, till 12:e lönegruppen och åtnjuta såsom tillhörande denna grupp en kontant begynnelselöna av 2,880 kronor jämte 5 löneförhöjningar, en var å 400 kronor, efter respektive 3, 6, 9, 12 och 15 års tjänst. Dessa befattningshavare kunna således ernå en slutavlöning av 4,880 kronor.

Sysslomannen vid sjukhuset vid Långbro tillhör 13:e lönegruppen och erhåller en kontant begynnelseavlöning av 3,360 kronor jämte 5 löneförhöjningar, en var å 400 kronor, efter respektive 3, 6, 9, 12 och 15 års tjänst. Slutavlöningen i detta fall kan följaktligen uppgå till 5,360 kronor.

Sysslomannen vid provisoriska sjukhuset hänföres däremot till en lägre lönegrupp än de nysberörda, nämligen till 10:e gruppen, och åtnjuter en kontant avlöning av 2,400 kronor jämte 4 löneförhöjningar, en var å 250 kronor, efter respektive 3, 6, 9 och 12 års tjänst. Denne befattningshavare kan således komma till en slutavlöning av 3,400 kronor.

Samtliga nu nämnda, vid stadens sjukhus anställda tjänstemän åtnjuta, förutom den kontanta avlöningen, jämväl förmån av bostad, värme och lyse.

Det torde böra bemärkas, att vid Söderby och Långbro sjukhus finnes till syssломännens hjälp anställd en bokhållare och vid det senare därjämte ett kontorsbiträde, samt att syssломännen vid de övriga sjukhusen, med undantag av provisoriska sjukhuset, hava till sin disposition en var ett kontorsbiträde eller eu kontorsskrivare eller bådadera.

Att härav följer en ej oväsentlig lindring i vederbörande syssломans arbetsböda synes uppenbart.

Allmänna barnbördshusets syssloman har icke något biträde ställt till sitt föfogande. Under vissa tider av året, då arbetet å sysslomanskontoret är särskilt påträngande, exempelvis vid tiden för årsräkenskapens uppgörande, har han nödgats själv anskaffa och avlöna tillfälligt biträde.

Då sjukhuset vid Långbro, Sabbatsbergs sjukhus, sjukhuset S:t Göran, Maria sjukhus (med södra barnbördshuset), epidemi-sjukhuset och Söderby sjukhus äro betydligt större än allmänna barnbördshuset — i vilket avseende torde böra framhållas, att, enligt vad direktionen inhämtat, antalet sjukplatser vid dessa sjukvårdsinrättningar är högst omkring 770 (å Sabbatsbergs sjukhus) och lägst omkring 310 (å Maria sjukhus med södra barnbördshuset) — läser det emellertid, oavsett den omständigheten att, såsom nyss nämnts, vid dessa sjukhus finnas anställda en eller flera personer till biträde åt syssломännen, icke kunna ifrågasättas att i avlöningshänseende jämställa allmänna barnbördshusets syssloman med sagda, 12:e lönegruppen tillhörande befattningshavare.

Provisoriska sjukhuset torde i avseende å storleken närmast vara att jämföra med allmänna barnbördshuset. Å provisoriska sjukhuset finnas visserligen 100 sjukplatser mot 75 å allmänna barnbördshuset, men å sistnämnda anstalt tillkomma 75 barnplatser, varjämte är att bemärka, att provisoriska sjukhuset har sitt kök och sin tvätt förlagda till annat närbeläget sjukhus, en omständighet som givetvis innebär en betydande lättnad i syssломannens arbetsböda. Någon motsvarighet till den arbetsökning, som för syssломannen vid allmänna barnbördshuset orsakas av kandidaternas tjänstgöring därstädes, finnes icke vid provisoriska sjukhuset.

Direktionen anser det vara otvivelaktigt, att syssломannens vid allmänna barnbördshuset arbetsböda är avsevärt större än den, som vilar på syssломannen vid provisoriska sjukhuset.

Då således enligt direktionens mening allmänna barnbördshusets syssloman bör avlönas lägre än de till 12:e lönegruppen hörande syssломän vid stadens sjukhus men högre än den till 10:e lönegruppen hörande, vid provisoriska sjukhuset anställde syssломannen, har direktionen tänkt sig, att allmänna barnbördshusets syssloman skäligen borde i avlöningshänseende jämställas med i stadens tjänst anställda befattningshavare, som tillhöra 11:e lönegruppen.

Den kontanta begynnelseavlöningen utgör för till denna grupp hörande tjänstemän, som åtnjuta förmån av bostad och värme, 2,400 kronor med 5 löneförhöjningar, en var å 300 kronor, efter vart 3:e år.

Direktionen anser sig slutligen böra meddela, att allmänna barnbördshusets nuvarande syssloman, med anledning av honom av direktionen meddelat förordnande att vara redogörare vid den under direktionens överinseende ställda asylen för fattiga barnaföderskor och deras barn, uppbär ett särskilt årligt arvode, som för närvarande

[134.] utgår med 800 kronor, men som, med hänsyn särskilt till det med nämnda uppdrag förenade ekonomiska ansvar — fonderna uppgå till nära en million kronor — ansetts böra från och med ingången av år 1917 höjas till 1,000 kronor.

Denna omständighet har emellertid synts direktionen så mycket mindre böra utgöra hinder för höjning av sysslomannens lön, som flertalet sysslomän vid stadens sjukhus uppbära likartade arvoden, till beloppen varierande mellan 400 kronor och 1,000 kronor.

Direktionen tillåter sig således i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte bestämma, att sysslomannen vid allmänna barnbördshuset i Stockholm skall för tiden från och med den 1 januari 1917 äga uppbära en kontant lön av 2,400 kronor jämte 5 ålderstillägg, vart och ett å 300 kronor, efter respektive 3, 6, 9, 12 och 15 års tjänst ävensom åtnjuta förmån av bostad och värme.

Vidare får direktionen, under förutsättning av nådigt bifall härtill, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte förklara sysslomannen Holmgren, vilken den 1 januari 1917 innehaft sin befattning vid allmänna barnbördshuset under 3 år, berättigad att från och med sistnämnda dag komma i åtnjutande av första ålderstillägget å lönen med 300 kronor.

I häröver avgivet underdånigt utlåtande av den 22 januari 1917 har statskontoret dels förklarat sig icke hava något att erinra mot den av direktionen föreslagna begynnelselönen, 2,400 kronor, vilken vore densamma som den för närvarande utgående, dels ock förmålt sig kunna biträda förslaget om fem ålderstillägg, vardera å 300 kronor. Statskontoret erinrade emellertid, att i förenämnda för riksdagen framlagda utgiftsberäkning endast ett belopp av 3,000 kronor var upptaget för uppehållande av kamrerar-, kassörs- och sekreterargöromålen. Därest för något av dessa göromål arvode skulle utgå till annan person till sådant belopp, att nyssnämnda anslagssumma genom beviljande av ålderstillägg åt sysslomannen bleve överskriden, ansåg statskontoret riksdagens medgivande erfordras för beviljande av sådan förmån.

Sedan direktionen därefter lämnats tillfälle att yttra sig med anledning av vad statskontoret anfört, har direktionen i nyssberörda skrivelse den 17 mars 1917 framhållit,

att ett bifall till direktionens underdåniga framställning om ålderstillägg åt sysslomannen skulle föranleda, att nämnda belopp 3,000 kronor icke försloge till sysslomannens och sekreterarens avlöande. Om på grund därav och med hänsyn till den sålunda tidigare gjorda beräkningen av utgifterna erfordras medgivande av riksdagen för beviljande av de sökta löneförhöjningarna för sysslomannen, anhåller direktionen, under åberopande av vad förut anförts till stöd för höjning av sysslomannens avlöning, att Kungl. Maj:t ville till riksdagen göra den framställning, som ansåges påkallad.

Härom har statskontoret i sitt den 29 oktober 1917 avgivna utlåtande rörande direktionens anslagskrav för år 1919 yttrat sig samt därvid anfört:

Vad särskilt angår det för uppehållande av kamrerar-, kassörs- och sekreterargöromålen erforderliga belopp, framgår visserligen av direktionens i ärendet fogade yttrande av den 17 mars 1917, att det belopp av 3.000 kronor, som för nämnda ändamål upptogs i den för 1912 års riksdag framlagda beräkning, icke förslår jämväl till bestridande av det ålderstillägg åt sysslomannen, som av direktionen föreslagits skola utgå från och med år 1917 och som av statskontoret tillstyrkts i underdånigt utlåtande den 22 januari 1917. Någon ökning i förenämnda anslagsbelopp å 122,800 kronor synes dock ej av denna anledning vara påkallad, då nämligen ålderstillägget får anses vara av direktionen medräknat vid framställandet av dess anslagsäskande; utan det synes vara tillräckligt, att för riksdagen anmäles, att bland de utgifter, för vilka ovanberörda anslag begäres, ingår jämväl nyssnämnda ålderstillägg åt sysslomannen.

Direktionen, som med anledning av vad statskontoret sålunda anfört ånyo lämnades tillfälle att yttra sig, har emellertid i skrivelse den 17 november 1917 meddelat, att i direktionens underdåniga framställning om beviljande av anslag för barnbördshusets verksamhet för år 1919 icke medräknats av eventuellt ålderstillägg till barnbördshusets syssloman föranledd kostnad.

Jag bör i detta sammanhang ånyo anmäla en av direktionen i underdånig skrivelse den 22 oktober 1917 gjord framställning, att medel till bestridande av kostnader för uppehållande av barnbördshusets verksamhet under år 1917 utöver därför hittills anvisade belopp måtte ställas till direktionens förfogande. Direktionen har därvid anfört:

Att de för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm för år 1917 tillgängliga medel skulle med hänsyn till dyrtiden visa sig otillräckliga har barnbördshusets direktion i tidigare framställningar till Kungl. Maj:t framhållit. På direktionens anmodan har barnbördshusets syssloman upprättat en här bilagd promemoria angående ställningen vid höstens inträde. Av denna promemoria, vars riktighet kan av direktionen vitsordas, framgår att utgifterna under månaderna januari—augusti stigit till sådan höjd, att ej allenast hela statsanslaget för året och andra under samma månader influtna medel konsumerats utan även de inkomster, som äro att påräkna för årets fyra sista månader, till allra största delen behöva tagas i anspråk för täckande av dessa utgifter. Till bestridande av utgifterna under september—december återstår endast ett ringa belopp, och då dessa utgifter icke kunna beräknas lägre än för motsvarande tid av den redan gångna delen av året, skulle för verksamhetens fortsättande erfordras ett tillskott av 61 894 kronor 93 öre.

Direktionen, som helt naturligt städse uppmärksammat behovet att i görligaste mån hålla utgifterna nere, ansåg det ytterligare böra övervägas, om icke besparingar på ett eller annat sätt kunde ävägabringas, och anmodade i sådant syfte barnbördshusets direktör, professorn F. Westermark att inkomma till direktionen med det ytt-
rande, vartill nämnda promemoria kunde giva anledning.

Av detta yttrande, som här bilägges, framgår, att alla de besparingsåtgärder, som lämpligen kunna förekomma, redan äro vidtagna. Genom att delvis inskränka verksamheten står endast föga att vinna i ekonomiskt hänseende. Att helt och hållet

[134.] stänga anstalten skulle av lätt insedda skäl vara en så betänklig sak, att den näppe-
ligen kan ifrågasättas.

Skall verksamheten kunna fortgå, måste emellertid erforderliga medel åväga-
bringas, och då annan utväg i detta hänseende icke står direktionen öppen, får direk-
tionen hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att dylika medel tillhandahållas
direktionen.

Den i skrivelsen åberopade promemorian är av följande utseende:

Inkomster.

	Kronor.	Kronor.
Statsanslag	94,853: —	
Intressemedel	7,186: 90	
Försålda matportioner	5,644: 08	
Asylens ersättningsmedel	9,292: 85	
Diverse inkomster	404: 24	
Kandidaternas städning	1,830: —	
Stockholms stads brandkontor	119: 95	
Fastigheten nr 3 kv. Murmästaren	4,103: —	123,434: 02

Upplypna ej influtna tillgodohavanden den $\frac{80}{9}$:

Intressemedel	3,216: 04	
Asylens ersättningsmedel	4,560: 87	
Försålda matportioner	2,345: 23	
Kandidaternas städning	720: —	
Diverse inkomster	91: —	10 933: 14
		<u>134,367: 16</u>

Utgifter.

Fastighetens underhåll	1,672: 70	
Inventarier	10,132: 51	
Avlöningar	20,025: 21	
Livräntor	83: 33	
Utspisning	50,975: 42	
Tvätt och renhållning	7,042: 21	
Uppvärmning och belysning	42 333: 20	
Läkemedel	2,532: 84	
Förbands- och förbrukningsartiklar	524: 80	
Näringspreparat m. m.	171: 02	
Skrivmateriel, tryckningskostnader o. d.	692: 93	
Fastigheten nr 3 kv. Murmästaren	670: 50	
Diverse utgifter	1,718: 06	138,574: 73

Som synes av ovanstående uträkning förefinnes redan här en brist av 4,207 kronor 57 öre.

[134.]

Da förestående utgifter gälla för tiden t. o. m. augusti månad, återstå sålunda fyra månader, för vilka medel saknas.

Under förutsättning att utgifterna under dessa månader kunna hållas nere vid samma medeltal per månad som under den föregående delen av året, skulle utgifterna för återstående delen bliva hälften så stora som under den gångna delen, eller 69,287 kronor 36 öre.

Inkomsterna torde kunna beräknas till följande belopp:

	Kronor.
Intressemedel	3 200: —
Försålda matportioner	2 800: —
Asylens ersättningsmedel	4 600: —
Kandidaternas städning	900: —
Diverse inkomster	100: —
	11 600: —

Om man sålunda beräknar de återstående utgifterna till 69,287 kronor 36 öre eller tillsammans med förut nämnda brist 4,207 kronor 57 öre, till 73,494 kronor 93 öre och inkomsterna till 11,600 kronor, skulle ytterligare 61,894 kronor 93 öre erfordras för att täcka barnbördshusets utgifter under år 1917.

Westermarck har i sitt till direktionen avgivna yttrande anfört:

Då direktionen år 1915 hos Kungl. Maj:t begärde förnyat anslag till barnbördshusets drift för år 1917, hade direktionen av finansdepartementet mottagit en cirkulärskrivelse av innehåll, att vid begäran av statsanslag man måtte iakttaga all möjlig sparsamhet. Direktionen begärde därför för sagda ändamål endast så mycket, som hon erhållit för år 1916. Det var emellertid redan då tydligt, att om kriget med den därav förorsakade dyrtiden skulle komma att fortfara, det begärda anslaget icke skulle räcka till, och anhöll därför direktionen att i sådant fall få återkomma och begära eventuellt behöfvlig ökning.

Dyrtiden har sedan den tiden icke blott fortfarit utan blivit allt svårare, och redan för år 1916 uppstod en brist på 27,633 kronor 36 öre, som delvis kunde täckas med tidigare gjorda besparingar, men sedan alla dessa åtgått, återstår för det året en brist på 10,307 kronor 10 öre, varom direktionen redan gjort underdånig anmälan med anhållan, att denna brist måtte täckas av statsverket.

Det av 1916 års riksdag för år 1917 beviljade anslaget, utgörande 94,853 kronor, har nu, såsom av nämnda promemoria framgår, redan vid augusti månads utgång blivit konsumerat, och barnbördshuset står nu nästan utan medel till driftens uppehållande.

Jag torde icke för direktionen behöva påpeka, att den största sparsamhet vid medlens användning iakttagits. Så har för besparing av bränsle, som är den post, vari stegringen gjort sig starkast gällande, all badning av patienterna redan under förra året inställts och i stället tvättning företagits. Sedan slutet av maj har all eldning under natten varit inställd och sterilisation av instrument utförts medelst kokning över gas i stället för ånga. Beträffande mathållning har också den största

[134.] sparsamhet iakttagits. Till och med överblivna brödbitar hava malts om och bakats på nytt o. s. v.

Då medlen detta oaktat nu äro slut, får jag anhålla, att direktionen ville vidtaga de åtgärder, som kunna vara nödiga för driftens uppehållande.

Den mest radikala åtgärd vore naturligtvis att stänga anstalten för återstående delen av året. Såsom välgörenhetsanstalt betraktad vore detta visserligen möjligt. Det har hänt tidigare vid brist på medel. Stockholms stad finge i så fall liksom då mottaga de fattiga barnaföderskorna på sina motsvarande anstalter, men av olika skäl är en sådan kraftatgård ingalunda tillräddig. Först och främst är barnbördshuset icke blott en välgörenhetsanstalt utan framför allt en klinik för läkarutbildningen i den för landet viktiga förlossningskonsten, som icke utan våda för någon tid skulle kunna inställas. Det är i denna egenskap, som den till största delen underhålles av staten. Vidare måste den vid inrättningen anställda personalen underhållas och avlönas. Ett avskedande torde vara uteslutet.

Man skulle också kunna tänka sig att minska patientantalet genom att stänga en avdelning, men oavsett den skada, som undervisningen därav skulle lida, vore därmed i ekonomiskt hänseende föga vunnet, då avdelningen ändock av lätt insedda skäl måste uppvärmas. Mathållningen för det 30-tal patienter, som vårdas på en avdelning, spelar en mycket underordnad roll i ekonomiskt avseende, då driften ändock måste uppehållas.

Det ligger också nära till hands att påpeka, att Stockholms kommun borde bidra till barnbördshusets underhåll, då på anstalten vårdas huvudsakligen stadens fattiga barnaföderskor. Härom har direktionen vid flera föregående tillfällen underhandlat med stadens myndigheter, men svaret har alltid blivit, att staden underhölle ett eget barnbördshus, som är upplåtet för barnmorskeundervisningen, och att det vore statens sak att upprätthålla undervisningen för läkare. Allt talar för att svaret skulle bli detsamma, om förnyad framställning gjordes.

För att i någon mån minska statens kostnader för barnbördshusets underhåll har också framhållits, att patienterna, i likhet med vad som äger rum på serafimerlasarettet och andra kliniska sjukvårdsinrättningar, borde erlägga en skälig avgift. På det sättet skulle Stockholms stad också få betala samma avgift för sina fattiga barnaföderskor. Men enligt nädiga reglementet av den 25 februari 1916 § 2 är underhåll och vård å barnbördshuset kostnadsfri. Vid reglementets utarbetande önskade direktionen få öppna en mindre avdelning för betalande kvinnor, men till och med denna begäran blev icke bifallen. Även om Kungl. Maj:t skulle göra en ändring i reglementet i ovan angivna riktning, skulle denna åtgärd för närvarande icke kunna råda bot för den nuvarande bristen på underhållsmedel.

På grund av vad jag anförut ser jag ingen annan utväg, än att direktionen ville ingå till Kungl. Maj:t med underdånig anhållan, att Kungl. Maj:t ville förskottera medel, till dess sådana hinna av riksdagen beviljas.

Statskontoret har i infortrat, den 29 oktober 1917 dagtecknat yttrande dels tillstyrkt avlåtande av framställning till 1918 års riksdag om anvisande av det äskade tilläggsanslaget 61,895 kronor å 1918 års tilläggsstat, dels ock, enär av i ärendet förebragta omständigheter otvetydigt framginge, att det begärda beloppet med nödvändighet omedelbart

måste ställas till direktionens förfogande, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte anvisa ifrågavarande belopp under förskottstitel för att sedermera tackas av det anslag å 1918 års tilläggsstat, vars äskande av riksdagen statskontoret i sitt ifrågavarande yttrande tillstyrkt.

[134.]

Genom nådigt beslut den 9 november 1917 medgavs, att till bestri-
dande av kostnader för uppehållande av barnbördshusets verksamhet un-
der år 1917 finge, utöver därför dittills anvisade medel, utgå ytterligare
högst 61,895 kronor. I sammanhang härmed anbefalldes statskontoret att
förskottsvis av tillgängliga medel utbetala nämnda belopp till direktionen
samt att frändeles hos Kungl. Maj:t anmäla förskottet till ersättande.

Den brist i barnbördshusets stat, som uppstått under år 1916, torde
böra tackas genom ett anslag å tilläggsstat för år 1918. Anslaget synes
böra, med utelämnande av öretal, bestämmas till 10,307 kronor.

Departement-
schefen.

På enahanda sätt torde medel böra beredas för ersättande av det ge-
nom beslutet den 9 november 1917 under förskottstitel anvisade be-
loppet.

Båda anslagen torde böra få karaktär av »förslagsanslag högst».

Den för år 1919 begärda anslagshöjningen synes mig vara av om-
ständigheterna påkallad.

Såsom av det förut sagda framgår, har i direktionens framställningar
om beviljande av anslag icke medräknats av eventuellt ålderstillägg till
barnbördshusets syssloman föranledd kostnad. Då emellertid en dylik
förmån synes böra tillkomma bemälda tjänsteman, torde för ändamålet er-
forderliga medel böra äskas av riksdagen.

Jag anser emellertid, att i anledning av den nu därom gjorda fram-
ställningen den vid institutionen för närvarande anställda sysslomannen
icke bör berättigas till erhållande av ålderstillägg å sin lön tidigare än
från och med år 1918. Det belopp, som då skulle för ändamålet erfor-
dras för vart och ett av åren 1918 och 1919, utgör 300 kronor. Då di-
rektionen torde kunna låta av tillgängliga medel utbetala det för år 1918
behövliga beloppet, synes det i förevarande hänseende för år 1919 erfor-
derliga tillägget böra äskas av riksdagen och sålunda 1919 års anslag be-
stämmas till 123,100 kronor.

I sammanhang med anmälan av de anslagsbehov, som, i vad angår
ecklesiastikdepartementet, synas mig böra föranleda framställning till riks-
dagen om beredande av medel å tilläggsstat för år 1918, är det min av-
sikt att återkomma till ovan berörda frågor om anvisande av anslag till
täckande av omförmälda brist i 1916 års stat samt till ersättande av det
utav statskontoret utbetalade förskottet.

[134.] För närvarande hemställer jag därför allenast, att Eders Kungl. Maj:t
täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att till uppehållande av verksamheten vid allmänna
barnbördshuset i Stockholm bevilja — utöver till barn-
bördshuset nu utgående ordinarie anslag å 24,853 kro-
nor — på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag,
högst 123,100 kronor.

F. Allmänna skolväsendet.

Det högre skolväsendet.

Högre lärarinneseminariet.

1. **Löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet.** På sätt jag under punkten 138 i det följande kommer att omförmåla, är det min avsikt att för Eders Kungl. Maj:t framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för, utom andra lärarkårer, även lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet. Då frågan ännu ej hunnit undergå vederbörlig utredning, är jag icke nu beredd att avgiva slutligt förslag i omförmålda syfte.

Enligt inom ecklesiastikdepartementet verkställda beräkningar skulle för högre lärarinneseminariets vidkommande för ändamålet erfordras ett belopp av 65,000 kronor. Av detta belopp torde i avbidan på framläggande av proposition om nämnda reglering å ordinarie stat beräknas ett belopp av 43,000 kronor, å extra stat för år 1919 ett belopp av 22,000 kronor, svarande mot ett för år 1918 å extra stat uppfört anslag å 13,500 kronor till arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier. Det må erinras, att den av riksdagen för år 1918 beviljade tillfälliga löneförbättring för högre lärarinneseminariets vidkommande uppgår till 14,050 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet, beräkna för ändamålet ett belopp av 65,000 kronor, därav såsom ökning av det *ordinarie anslaget* till seminariet 43,000 kronor samt på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag, högst 22,000 kronor, till extra och vikarierande lärare m. m.

Ökat anslag.

Darest den sålunda ifrågasatta ökningen av det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminariet varder av riksdagen beslutad, kommer nämnda anslag att höjas från sitt nuvarande belopp, 76,350 kronor, till 119,350 kronor.

[136.]

Medel till
expenser.
Hyresersätt-
ningar och
hyresbidrag.**2. Medel till expenser. Hyresersättningar och hyresbidrag.**

För tillgodoseende av sådana utgifter, som pläga utgå ur s. k. expensanslag — vid högre lärarinnesseminariet hava till dessa utgifter förts kostnader för uppvärmning, belysning, städning och renhållning, anskaffande av undervisningsmateriell, diverse förbrukningsartiklar m. m. — har nämnda seminarium att tillgå dels visst belopp av inskrivnings- och terminsavgifter vid den med seminariet förenade statens normalskola för flickor, dels ock ett av riksdagen beviljat extra anslag.

Beträffande tillskottet från nyssnämnda avgifter föreskrev 1909 års riksdag, att av desamma — deras storlek bestämmes av Kungl. Maj:t — finge till expenser uttagas ett belopp av högst 14,000 kronor. Jämlikt beslut av 1914 års senare riksdag får från och med år 1915 för ändamålet ur dessa avgifter uttagas högst 15,000 kronor. Det extra anslaget till expenser utgår från och med år 1913 med ett belopp av 1,000 kronor. Å 1918 års stat är det upptaget såsom en post i ett å extra stat uppfört gemensamt förslagsanslag, högst 35,750 kronor.

De sålunda för expenser tillgängliga medlen, tillhopa 16,000 kronor, hava befunnits otillräckliga, och en höjning av de båda i nämnda belopp ingående posterna har därför ifrågasatts.

Beträffande främst statsanslagets ökande har rektorn vid högre lärarinnesseminariet i en till läroverksöverstyrelsen den 13 augusti 1917 avlåten skrivelse angående högre lärarinnesseminariets anslagsbehov anfört:

Enligt seminariets räkenskaper belöpte sig expenserna år 1914 till 17,889 kronor 64 öre, år 1915 till 17,591 kronor 13 öre och år 1916 till 18,186 kronor 3 öre. Vid 1916 års slut funnos dock obetalade räkningar å ett sammanlagt belopp av 3,731 kronor 65 öre, vilka räkningar först under år 1917 kunnat betalas. Under år 1917 hava till mitten av augusti för expensers bestridande utbetalats omkring 14,000 kronor. Vad som mer än något annat tyngt på läroverkets ekonomi under de sista åren, äro de höga bränsleprisen; endast för koks och antracit har seminariet år 1916 måst erlagga 3,405 kronor 50 öre och för ved 751 kronor, och under den tilländalupna tiden av år 1917 för dessa båda varor respektive 3,139 kronor 10 öre och 982 kronor. Då de dyra omkostnaderna icke lära sjunka under den närmaste tiden, torde särskilda åtgärder böra vidtagas, allra helst inga besparingar numera finnas på det extra anslag till undervisningsmateriell, som riksdagen åren 1912 och 1913 beviljat högre lärarinnesseminariet.

Det ligger närmast till hands att tänka sig en sådan utväg, att en större post av terminsavgiftsmedlen årligen skulle uttagas till expensernas bestridande. Dessa medel hava under år 1915 uppgått till 33,197 kronor 50 öre, år 1916 till 33,260 kronor och torde under år 1917 komma att uppgå till ungefärligen samma belopp som senaste år. Då dessa medel förutom till expenser även skola tagas i anspråk till hyresersättningar och hyresbidrag — för närvarande 9,500 kronor — samt till amortering och förräntning av läroverkets skuld, vilken post för närvarande uppgår till omkring 3,400 kronor, synes det alltså möjligt att uttaga ett större belopp av dessa medel än hittills till expenser. Som jag emellertid har för avsikt att även föreslå

någon höjning av hyresersättningar och hyresbidrag och då det torde vara klokast att för framtiden ej bygga allt för mycket på dessa i någon mån fluktuerande inkomster, håller jag före, att man till expenser endast bör anvisa 17,000 kronor av terminsavgiftsmedlen, men därjämte ifrågasätta en ökning av det å extra stat anvisade expensanslaget från 1,000 kronor till 2,000 kronor.

[136.]

Med hänvisning till det sålunda ådagalagda behovet av ökade expensmedel har rektorn i fortsättningen av sin skrivelse påyrkat, att för tillfredsställande av nyssnämnda behov måtte ur ovannämnda avgifter vid normalskolan få redan från och med år 1918 till expenser uttagas högst 17,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har i den underdåniga skrivelse av den 31 augusti 1917, vari överstyrelsen anmält de av rektorn framlagda anslagskraven beträffande högre lärarinneseminarier, anslutit sig till rektorns yrkanden. Överstyrelsen har därvid framhållit, att behovet av ökade medel för uppvärmning, belysning och städning m. m. stode i överensstämmelse med förhållandena vid andra läroanstalter. Vid dessa hade man under senare tider till mötande av de ökade utgifterna för nämnda ändamål måst höja terminsavgifterna. Den av seminariets rektor föreslagna ökningen av bidraget från ovannämnda avgifter borde få träda i kraft från och med år 1918. Höjningen av det extra anslaget vore däremot erforderlig först från och med år 1919.

Redan före 1909 års omorganisation av högre lärarinneseminarier hade rektor vid seminariet varit i åtnjutande av hyresersättning; biträdande föreståndarinnorna och lektorerna hade haft hyresbidrag. Enligt beslut av 1909 års riksdag äger rektorn åtnjuta fri bostad eller hyresersättning med 1,700 kronor årligen samt en var av de två biträdande föreståndarinnorna fri bostad eller hyresersättning med 750 kronor årligen. Lektorerna skulle äga tills vidare, och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, åtnjuta en var hyresbidrag med 700 kronor.

Rektorn har nu, såsom han i sin ovan återgivna framställning bebodat, ifrågasatt en höjning av omförmälda hyresersättningar och hyresbidrag. I sin nyss berörda skrivelse yttrar han i avseende härå:

Med hänsyn till nuvarande i jämförelse med förhållandena år 1909 avsevärt höjda hyresbelopp i huvudstaden torde nuvarande hyresersättningar och hyresbidrag kunna sägas icke fullt motsvara sitt ändamål. I detta sammanhang tillåter jag mig framhålla, att Stockholms stadsfullmäktige genom beslut den 19 mars 1917 höjt rektorernas vid de högre allmänna läroverken hyresersättning från 2,000 till 2,400 kronor och rektorernas vid realskolorna hyresersättning från 1,900 till 2,300 kronor och genom beslut den 28 juni 1917 höjt de vid de allmänna läroverken tjänstgörande lektorernas

[136.]

hyresbidrag från 700 till 800 kronor. Även på grund härav synes det önskvärt, att motsvarande befattningshavares vid högre lärarinneseminariet hyresersättningar och hyresbidrag höjas, så att icke vid eventuell ledighet tjänster vid seminariet bliva mindre eftersträfvansvärda än motsvarande tjänster vid de allmänna läroverken. Jag får därför anhålla, att hemställan göres, att från och med år 1918 rektor vid högre lärarinneseminariet måtte av terminsavgiftsmedlen äga att uppbära hyresersättning å 2,000 kronor, de biträdande föreständarinnorna sådan ersättning å 850 kronor och lektorerna hyresbidrag å 800 kronor.

I sin omförmälda skrivelse den 31 augusti 1917 tillstyrker läroverksöverstyrelsen rektorns omförmälda framställning.

Departement-
schefen.

Vad angår seminariets och den därmed förenade normalskolans behov av anslag till expenser torde det genom vad rektor anfört vara ådagalagt, att en ökning av de till expenser avsedda medlen är nödig. Jag finner båda de av rektor härför föreslagna utvägarna: ökat tillskott från inskrivnings- och terminsavgifterna samt höjt extra statsanslag, böra anlitas.

Den ökning av expensmedlen, rektorn påyrkar, utgör 3,000 kronor, därav 2,000 kronor skulle härflyta ur inskrivnings- och terminsavgifterna samt 1,000 kronor utgå i form av förhöjt extra anslag. Då extra anslag till expenser vid 1912 års riksdag av Kungl. Maj:t först åskades, var beloppet föreslaget till 2,000 kronor, således enahanda belopp, som nu sammanlagt för ändamålet begäres i extra anslag. Riksdagen nedsatte posten till 1,000 kronor, och med denna summa har sedan anslaget årligen utgått. Nedsättningen motiverades därmed, att åtskilliga av de av vederbörande rektor beräknade utgifter, som skulle täckas med expensmedel, syntes för högt tilltagna. Såsom sådana utgifter betecknades de, som voro avsedda för renhållning, städning, tamburvakt m. m., inköp och underhåll av böcker och materiell samt diverse utgifter. Den nu gjorda framställningen om ökning av de för expenser tillgängliga medlen grundar sig förnämligast därpå, att seminariet på grund av de högt uppdrivna prisen å bränsle sett och ser sig nödsakat att använda vida större del av expensmedlen än förut till detta ändamål. Vid sådant förhållande torde ej någon erinran nu vara att göra mot den begärda höjningen av det extra anslaget.

För tillgodoseende av behovet av ökade expensmedel skulle, som sagt, även bidraget ur inskrivnings- och terminsavgifterna ökas med 2,000 kronor. Dessa avgifter synas även vid en försiktig beräkning lämna tillgång till ett dylikt bidrag till expensmedlen. Men det torde vara tryggast att ej, såsom annars kunde ifrågasättas, belasta avgifterna även med de 1,000 kronor, som begärts i form av ökat extra anslag. Inskrivnings- och terminsavgifterna kunna tilläventyrs något år visa en mindre inkomstsumma än de av rektor för åren 1915, 1916 och 1917 angivna beloppen, omkring

33,200 kronor. Och man bör givetvis se till, att överskottet af dessa avgifter, sedan medel till expenser samt hyresersättningar och hyresbidrag utgått, med säkerhet räcker till att i nu vedertagen ordning fortsätta och slutföra amortering och räntebetalning å seminariets skuld.

I detta sammanhang vill jag nämna, att med anlitande av avgiftsmedlen seminariets skuld under årens lopp nedbragts med ett avsevärt belopp. Den uppgick vid 1907 års slut till något över 70,000 kronor och hade, enligt vad jag inhämtat, vid 1916 års slut nedgått till 25.700 kronor.

Jag har här ovan anslutit mig till rektorns förslag i avseende å ökande av expensmedlen. Härvid vill jag dock i visst avseende göra en inskränkning. Såsom omförmåls grundar sig rektorns yrkande i fråga om ökningen på den inträffade stegringen av bränsleprisen. Möjligheten torde icke vara utesluten, att dessa pris i sinom tid komma att avsevärt närma sig prislägen, vilka före den nuvarande krisen kunde anses normala. Med hänsyn härtill vill jag föreslå, att det ökade tillskottet ur inskrivnings- och terminsavgifterna medgives tills vidare för en tid av 3 år, räknat från och med år 1918.

Vidkommande härefter frågan om höjning av de till rektorn, biträdande föreståndarinnorna och lektorerna utgående hyresersättningar, respektive hyresbidrag, vill jag icke i detta sammanhang närmare ingå härpå. Jag får anledning att återkomma till denna fråga i samband med den proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet, vilken avses i min under näst föregående punkt gjorda hemställan.

Då jag under en följande punkt skall behandla frågan om extra anslag till expenser, hemställer jag under denna punkt allenast, att Eder's Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva

att under vartdera av åren 1918—1920 den ändring i nu föreskriven användning för olika ändamål av de vid statens normalskola för flickor inflytande inskrivnings- och terminsavgifter må äga rum, att ur dessa avgifter må till expenser uttagas ett belopp av högst 17,000 kronor.

3. **Stipendier, lokalhyra, uppehållande av hushållsskolans verksamhet m. m.** Under en följd av år har riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts framställningar, å extra stat beviljat anslag för tillgodoseende av vissa behov vid högre lärarinneseminariet och den därmed förenade

[137.]
Stipendier,
lokalhyra,
uppehållande
av hushålls-
skolans verk-
samhet m. m.

[137.] normalskolan för flickor. Detta anslag, som för år 1910 — året efter det riksdagen fattat beslut om en omorganisation av seminariet — uppgick till ett belopp av 23,475 kronor, har sedermera blivit höjt. För vartdera av åren 1913 och 1914 har det, om man fränser ett för sistnämnda år beviljat särskilt anslag till inköp av materiell, utgjort 30,550 kronor. För år 1915 utgjorde anslaget 36,350 kronor, vari dock ingick ett belopp av 600 kronor, avsett för reparation av hushållsskolans lokaler och således en alldeles tillfällig utgift. Anslaget utgick för vartdera av åren 1916 och 1917 med ett belopp av 35,750 kronor; för år 1918 uppgår anslaget till enahanda belopp, fördelat å följande poster:

till uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor 11,200: —
» stipendier	» 750: —
» expenser	» 1,000: —
» arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	» 13,500: —
» förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	» 3,000: —
» uppehållande av den valfria fjärde årskursen	» 3,000: —
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	» 3,000: —
» undervisning i träslöjd	» 300: —
	<hr/>
	Summa kronor 35,750: —

För år 1919 har läroverksöverstyrelsen i underdånig skrivelse den 31 augusti 1917 påfordrat extra anslag till seminariet och normalskolan för samma ändamål, delvis med höjda belopp, varjämte vissa nya anslagsposter ifrågasatts. Läroverksöverstyrelsens äskanden grunda sig på framställningar av högre lärarinneseminiariets rektor, innefattade i en den 13 augusti 1917 till läroverksöverstyrelsen avlåten skrivelse.

Stipendier,
lokal för nor-
malskolans
lägsta klasser,
valfri fjärde
årskurs, lo-
kaler för un-
dervisning i
biologi, teck-
ning och trä-
slöjd.

Till stipendier, förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser, uppehållande av den valfria fjärde årskursen, förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning samt undervisning i träslöjd påyrkas samma belopp, som nu utgå. I enlighet härmed lär framställning böra göras till riksdagen om anvisande av ifrågavarande belopp, respektive 750, 3,000, 3,000, 3,000 och 300 kronor.

Expenser.

Till expenser, till arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier amt till uppehållande av hushållsskolans verksamhet hava ökade anslag begärts. För framställningen om höjt expensanslag har jag redogjort i

nästföregående punkt. Därvid har jag uttalat mig för att ett belopp av 2,000 kronor bör äskas hos riksdagen, vilket bör ske i förevarande sammanhang.

[137.]

Som avsett är, att under riksdagens lopp frågan om lönerreglering för lärarpersonalen vid seminariet må kunna föreläggas riksdagen, vadan jag under punkt 135 hemställt om beräkning av härför erforderliga belopp — därvid även seminariets behov av anslag till extra undervisningskrafter tagits i betraktande — har jag i detta sammanhang ej någon framställning att göra med anledning av vederbörandes begäran om anslag till arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier.

Arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier.

Ytterligare har såsom nämnts begärts ökning av anslagsposten till uppehållande av hushållsskolans verksamhet. I fråga härom anför rektor:

Uppehållande av hushållsskolans verksamhet.

Det är naturligt, att högre lärarinneseminiariets hushållsskola ännu mer än seminariet och normalskolan känner trycket av dyrtiden, då just de varor, denna skola behöver förbruka för sin verksamhet, mer än andra fördyrats. En jämförande tablå över skolans utgifter de sista åren visar exempelvis, att, under det bränsle år 1914 kostade skolan 647 kronor 60 öre, denna post under de första 8 månaderna av år 1917 redan belöpt sig till 2,419 kronor 24 öre och att matvaror, som under år 1914 kostade skolan 4.484 kronor 93 öre, under den gångna delen av år 1917 betingat en kostnad av 5.358 kronor 54 öre. Skolans så att säga dagliga utgifter äro alltså nu avsevärt större än under den tid, för vilken det nuvarande anslaget å 11.200 kronor, som begärdes år 1913, beräknats. Härtill kommer, dels att hyran för skolans nuvarande lokal från och med den 1 oktober 1917 ökats med 100 kronor om året från 1,700 till 1,800 kronor, dels att skolan med hänsyn till de alltmer stegrade krav, som i våra dagar ställas på henne, måste hava ökat utrymme. Jag tillåter mig härvid erinra om att, då skolan först förhyrde sin nuvarande lokal, lärarinnekursen var ettårig — nu omfattar den 1½ år — och att, sedan denna förändring inträtt, två lärarinnekurser varje böst undervisas i skolan, en begynnande och en avslutande, vadan större utrymme ovillkorligen kräves. Att krav på förhyrande av ny lokal icke förut framstälts beror därpå, att skolans biträdande föreståndarinna för egen räkning förhyrt en lägenhet inom samma fastighet, Riddergatan 10, där skolan är inrymd, och upplåtit rum åt skolan kostnadsfritt. Detta är emellertid ett förhållande, som icke synes anstå en statsinstitution och som ej bör fortfa. För skolans räkning läser alltså sagda lägenhet böra förhyras; den omfattar 5 rum och betingar en hyra av 1,200 kronor. Av dessa rum torde emellertid under den närmaste tiden 3 små rum kunna utbyras mot en hyra av 600 kronor.

Hushållsskolans ökade utgifter betinga ett i motsvarande mån ökat statsbidrag, enär skolans övriga påräkneliga inkomster — terminsavgifter, som endast den relativt fåtaliga lägre kursens lärjungar erlägga, och avgifter för mat, som den i övrigt kostnadsfria högre kursens elever erlägga — icke nämnvärt kunna ökas.

Biträdande föreståndarinnan för hushållsskolan har uppgjort nedanstående tablå över beräknade inkomster och utgifter för skolan under år 1918 och följande år:

[137.]

Inkomster.

Terminsavgifter (lägre kursen)	kronor	2,160:—
Avgifter för mat (högre kursen)	»	3,150:—
Inkomst på försålda matvaror	»	5,000:—
Hyra	»	600:—
Erforderligt statsanslag	»	16,990:—
		<hr/>
	Summa kronor	27,900:—

Utgifter.

Löner	kronor	7,200:—
Hyra	»	3,000:—
Expenser	»	6,000:—
Matvaror	»	11,700:—
		<hr/>
	Summa kronor	27,900:—

Det bidrag av staten, som sålunda erfordras, belöper sig till 16,990 kronor eller avrundat 17,000 kronor.

I en rektorns skrivelse bilagd, av föreståndarinnan för hushållsskolan Ingeborg Walin uppgjord tablå hava expensutgifterna för år 1918 beräknats på följande sätt:

Vatten, lyse och bränsle	kronor	3,500:—
Tvätt	»	250:—
Annonser och tryck	»	200:—
Inköp och underhåll av inventarier	»	200:—
Reparation och underhåll av lokal	»	350:—
Övriga expenser	»	1,500:—
		<hr/>
	Summa kronor	6,000:—

Jag bör nämna, att rektorn i sin skrivelse påpekat, att, såsom hans framställning gäve vid handen, hushållsskolans inkomster redan under år 1917 voro otillräckliga, vadan brist vid årets slut komme att uppstå — en brist, som säkerligen komme att ökas under år 1918. Då bristen ännu icke kunde till sitt fulla värde beräknas, hade rektorn icke ansett sig för det dåvarande böra hemställa om dess täckande med allmänna medel. Till denna fråga torde jag framdeles få återkomma.

I sitt underdåniga utlåtande den 31 augusti 1917 understödjer läroverksöverstyrelsen rektorns begäran om ökat anslag till hushållsskolan och anför därom:

Med hänsyn till skolans av rektor omförmälda utvidgade undervisning med därav följande ökat elevantal och då prisen på matvaror visa benägenhet att snarare stiga än falla, synes, vad utgiftsposten för matvaror angår, densamma ej kunna beräknas till lägre belopp än det i vederbörande tablå upptagna, 11,700 kronor. Å andra sidan beräknas i det för år 1918 (och följande år) uppgjorda statförslaget avgifter för

mat och inkomster för försålda matvaror till ett sammanlagt belopp av 8,150 kronor. Skolans utgifter för denna post beräknas sålunda överstiga dess inkomster med 3,550 kronor. I motsvarande statförslag för år 1915 upptogos inkomsterna för mat till 3,760 kronor, utgifterna till 5 000 kronor och skillnaden alltså till 1,240 kronor. Då hushållsskolans övriga påräkneliga inkomster ej synas nämnvärt kunna ökas utöver de belopp, varmed de upptagits i berörda statförslag för år 1918, betinga de ökade utgifterna ett i motsvarande mån ökat statsbidrag. Överstyrelsen finner sig därför böra tillstyrka, att anslaget till uppehållande av hushållsskolans verksamhet förhöjes från 11,200 kronor till 16,990 kronor eller i runt tal till 17,000 kronor, vilket belopp framgår ur rektors statförslag för år 1918. Vid anvisande av detta anslag torde böra utverkas rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis från den 1 oktober 1918 låta utanordna erforderligt belopp, 300 kronor, till gäldande av ett kvartals hyra för tiden den 1 oktober—den 31 december 1918 för ovannämnda lägenhet, som är avsedd att från nämnda tidpunkt förhyras för hushållsskolans räkning.

[137.]

Det extra statsanslaget till hushållsskolan bestämdes vid 1909 års riksdag till 6,200 kronor och utgick med detta belopp till och med år 1912. För vartdera av åren 1913 och 1914 utgjorde anslaget 8,500 kronor. För år 1915 höjdes anslaget till 11,200 kronor, vartill kom förstnämnda tillfälliga reparationsanslag å 600 kronor. Till omförmälda belopp, 11,200 kronor, har anslaget jämväl satts för vartdera av åren 1916—1918.

Till jämförelse med den av seminariets rektor angivna beräkningen av inkomster och utgifter för år 1918 och följande år torde här böra intagas den motsvarande beräkning, som legat till grund för det nu utgående anslagsbeloppets fastställande. Den är av följande innehåll:

Beräkning av inkomster och utgifter vid högre lärarinneseminariets hushållsskola för år 1915.

Inkomster.

Terminsavgifter (upptagna efter 1913 års avgifter).....	kronor 1,350:—
Inkomster på hushållet. Avgifter för mat:	
Vårterminen för 12 personer å 60 kronor	720:—
Höstterminen » 24 » » » »	1,440:—
kronor	2,160:—
Försäljning av mat (medelsiffra för åren 1911—1912) »	1,600:—
»	3,760:—
Statsanslag	11,500:—
Summa kronor	16,610:—

Utgifter.

Utgifter för hushållet.....	kronor 5,000:—
Expenser:	
Vatten, lyse, bränsle	kronor 1,000:—
Tvätt	» 160:—
Annonsering	» 225:—
Inköp och underhåll av inventarier	» 325:—
Diverse underhållskostnader för lokal	» 150:—

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml.

[137.]

Rengöring (inklusive putsmedel).....	kronor	200:—	
Tryckerikostnader	»	80:—	
Telefon.....	»	120:—	
Postporto.....	»	50:—	
Övriga expenser	»	400:—	kronor 2,710:—
Löner			» 7,200:—
Hyra.....			» 1,700:—
			<hr/> Summa kronor 16,610:—

En blick på de båda beräkningarnas inkomstsida visar, att såväl terminsavgifterna som inkomsterna på försäljning av mat nu upptagas till avsevärt högre belopp. Statsanslaget hade för år 1915 beräknats till 11,500 kronor, men nedsattes till 11,200 kronor — vartill dock kom det tillfälliga reparationsanslaget å 600 kronor. Nedsättningen berodde på en förändrad plan för gäldandet av en för hushållsskolan uppkommen skuld.

Ser man på posterna å utgiftssidan i den av rektorn framlagda tabblån, motsvaras posten å 7,200 kronor för löner av samma belopp i den äldre beräkningen. För ökningen av posten till hyra är i det föregående redogjort. De av hushållsskolan hittills förhyrda lokalerna äro belägna två trappor upp i huset nr 10 Riddargatan. Den lokal, vars förhyrande nu avses, är belägen å nedre botten i samma hus. Jag finner ej anledning till erinran i avseende å den ifrågasatta hyrestransaktionen, enligt vilken en del av lägenheten å nedre botten tills vidare skulle uthyras för ett pris av 600 kronor. Ökningen av hushållsskolans lokalhyra kommer i följd härav och med hänsyn till höjningen av hyran för lägenheten två trappor upp att bliva 700 kronor. Beträffande posterna till expenser och matvaror vågar jag, med hänsyn till vad rörande dem anförts av rektorn och läroverksöverstyrelsen, ej ifrågasätta någon minskning. Då jag ej heller funnit mig hava anledning till erinran mot de inkomstposter, som i rektorns nu framlagda tablå upptagits såsom härflytande från hushållsskolans verksamhet, anser jag mig böra tillstyrka, att hushållsskolan beredes det begärda statsunderstödet för år 1919 av 17,000 kronor.

Ökade lokal-
utrymmen,
för semi-
nariet.

Såsom jag i början av förevarande punkt anført hava nya anslag för högre lärarinneseminariet blivit ifrågasatta. Ett av dessa avser beredande av ökat utrymme för seminariet och den därmed förenade normalskolan. I avseende härå anför seminarierektorn:

Mer än en gång har i skrivelse från rektor vid högre lärarinneseminariet till överstyrelsen framhallits, att läroverket, vad lokalutrymme beträffar, vore illa lottat. Då dels klasser i normalskolan, såsom här ovan framhallits, måste vid undervisningen under vissa timmar delas i parallellavdelningar, dels i seminariets olika avdelningar samtidigt flera föreläsningar hållas, är bristen på duplikantrum synnerligen kännbar.

[137.]

Stora högtidssalen, de naturvetenskapliga lärosalarna och biblioteksrummen måste sålunda användas till duplikantrum, vilket givetvis medför stora olägenheter. En annan brist är, att seminariets 4:e avdelning saknar eget rum, vilket vållar stora svårigheter vid anordningen av denna avdelnings föreläsningar och tentamina. Synnerligen önskvärdt vore också, att seminariet erhöle ett särskilt studierum för eleverna, där dessa kunde ostört bedriva studier under de timmar på förmiddagen, då de ej äro upptagna av föreläsningar eller övningar. På grund av de långa avstånden i Stockholm nödgas nämligen en stor del av eleverna under dagar, då tiden för deras föreläsningar eller lektioner är splittrad, att kvarstanna å seminariet snart sagt hela förmiddagen, och tiden mellan föreläsningarna blir — av brist på ett studierum — föga eller alls icke utnyttjad. För normalskolans räkning behöves dels ett frukostrum, så mycket mer nödvändigt som, enligt den sista årskatalogen, ej mindre än 43 av skolans lärjungar hava sin bostad utanför Stockholm, dels ett nytt slöjdrum, i det det hittillsvarande slöjdrummet, som är beläget inom den lokal, som förhyrts för normalskolans lägsta klasser, numera måste användas för att bereda dessa alltjämt växande klasser nödigt utrymme.

De lokala svårigheterna, som givetvis icke kunna få sin slutgiltiga lösning, förrän seminariet får ett nytt tidsenligt läroverkshus, synas kunna för tillfället lösas genom förhyrande av ännu en våning i fastigheten med adressnummer Nybrogatan 11 C, där för seminariets och normalskolans räkning för närvarande två våningar förhyrts. Genom underhandlingar med ägaren, fastighetsaktiebolaget Sofia, har jag lyckats utverka, att våningen 3 trappor upp inom sagda fastighet eventuellt står till seminariets förfogande från och med den 1 oktober 1918. Våningen består av 9 rum och kök och betingar en hyra av 2,500 kronor. Genom förvärvande av dessa rum kunde seminariet erhålla nödigt antal duplikantrum, rum för den valfria fjärde årskursen, studierum för seminarieläroverks eleverna, frukostrum och slöjdrum. De två minsta rummen torde lämpligen kunna användas som lärarrum och rum för städerska. För ändamålet torde ett nytt hyresanslag på 2,500 kronor böra äskas.

Läroverksöverstyrelsen tillstyrker i förutnämnda skrivelse den 31 augusti 1917 den lösning av frågan, som rektorn föreslagit. Överstyrelsen yttrar härmed:

Det vore högeligen önskvärdt, att ej säga oundgängligt, att åtgärder vidtoges för att anskaffa de av rektorn omförmälda och andra för läroanstalten behöfliga lokaler. Det till förhyrande av den avsedda våningen erforderliga beloppet, 2,500 kronor, borde anvisas å extra stat för år 1919, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under år 1918 låta utanordna erforderligt belopp för gäldande av hyran för sista kvartalet 1918.

Då goda skäl synas mig tala för åvägbringandet av den för olika ändamål avsedda lokaltillökningen, tillstyrker jag beredande av det härför äskade anslaget.

Departementschefen.

I detta sammanhang torde jag få anmäla en den 12 mars 1917 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, däri högre lärarinneseminariets rektor anförde:

Då erfarenheten givit vid handen, att det för närvarande är förenat med stora svårigheter att erhålla kompetenta personer till husmödrar (köksföreståndarinnor) å sådana offentliga anstalter som sjukhus, hospital, barnhem, ålderdomshem samt arbets- och försörjningsinrättningar, har under höstterminen 1916 på enskilt initiativ anord-

Kurser vid hushållsskolan för utbildning av husmödrar. Inredning av lokal, inventarier.

[137.] nats en teoretisk-praktisk kurs för utbildande av sådana husmödrar. Kursen fortgår även under vårterminen 1917. Den praktiska undervisningen har omfattat matlagning, bakning och övriga hushållsarbeten, vartill även anslutit sig tjänstgöring vid några större offentliga anstalter i huvudstaden, nämligen Sabbatsbergs och Maria sjukhus, Sabbatsbergs ålderdomshem och Stockholms stads arbet-inrättning. Den teoretiska undervisningen har huvudsakligen omfattat födoämneslära, hygien, varukunskap, räkning och bokföring samt ekonomilära. Härtill ha kommit besök å slakthus med paltbrödsbageri, Centralsaluhall samt andra större inrättningar. Den praktiska undervisningen har under höstterminen varit förlagd till fröken E. Philips husmodersskola, Karlavägen 75 härstädes, under vårterminen till högre lärarinnesseminariets hushållsskola, där ävenledes under hela arbetsåret den teoretiska undervisningen meddelats. Kursens alla utgifter ha — utan kostnad för statsverket — bestritts av elevavgifter, som därför måst sättas så högt som 300 kronor för arbetsår.

Att kurser, sådana som den här ovan omnämnda, hava en viktig uppgift att fylla och kunna bliva av stor betydelse för det allmänna torde ligga i öppen dag. Jag tillåter mig att i detta avseende särskilt anföra följande:

Vid sjukhus, försörjningsinrättningar och andra dylika anstalter företagna undersökningar hava givit vid handen, att där betydande besparingar skulle kunna göras genom klokare inköp av varor och rationell behandling av dessa vid tillagning och förvaring, bättre utnyttjande av råvaror, tillvaratagande av matrester och så vidare. Men besparingar av dylikt slag förutsätta anställande av kompetenta husmödrar, som kunna öva uppsikt över hithörande förhållanden.

Aven från hygienisk synpunkt skulle en sådan uppsikt visa sig vara av värde, enär genom större renlighet och noggrannhet vid matlagningen samt lämpligare sammansatt, mera omväxlande och smaklig kost sjukdomar lättare skulle kunna förebyggas. I detta sammanhang anser jag mig böra meddela, att, efter vad jag under hand erfarit, medicinalstyrelsen uttalat sig gynnsamt för åtgärders vidtagande i ovan berörd riktning.

Om behovet av förenämnda husmödrar sålunda måste erkännas, torde den lämpliga utbildningen av sådana böra anses som ett allmänt intresse. Utbildningskurser av det slag, som under arbetsåret 1916—1917 på enskild väg igångsatts, kräva emellertid understöd av det allmänna för att kunna fortsättas, icke minst därför, att endast genom ett offentligt understöd möjlighet gives att sänka de dryga elevavgifterna och därmed bereda tillfälle även för mindre bemedlade att skaffa sig den ifrågakvarande utbildningen.

En arlig kurs för utbildande av husmödrar vid offentliga anstalter skulle under vissa förutsättningar kunna anordnas vid högre lärarinnesseminariets hushållsskola vid sidan av förutvarande kurser. Fördelarna av en dylik anordning av nu ifrågakvarande kurs skulle dels vara att härigenom den bästa garanti vunnas för att kursen komme under verkligt insiktsfull ledning, dels att kursen komme under nödig statskontroll såväl i pedagogiskt som ekonomiskt avseende.

Kursen borde i likhet med den under hösten 1916 påbegynta omfatta ett arbetsår, varvid undervisning skulle meddelas dels i matlagning och övriga hushållsgöromål, dels i födoämneslära, hygien, varukunskap, räkning, bokföring och ekonomilära. Eleverna borde också någon tid tjänstgöra å ekonomiafdelningen vid ett par större anstalter av förenämnt slag.

Kostnaderna för den ifrågasatta kursen torde böra beräknas sålunda:

Arvoden för den praktiska utbildningen, 15 vecko- timmar à 60 kronor.....	kronor	900:—
Arvoden för teoretiska lektioner och föredrag.....	»	700:—
Hyra för 2 rum.....	»	900:—
Bränsle och lyse.....	»	300:—
Annonser.....	»	50:—
Slitning av materiell.....	»	100:—
Förbrukningsartiklar.....	»	200:—
Diverse.....	»	150:—
<hr/>		
Summa kronor		3,300:—

Då hushållsskolans nuvarande lokalutrymme är starkt begränsat, har i denna tabell ifrågasatts förhyrande av 2 rum för den nya kursens räkning. Dessa äro belägna å nedre botten av den fastighet, där skolans övriga lokaler äro belägna (Riddargatan 10). Deras förhyrande skulle bereda skolan i dess helhet en välbehörlig ökning av utrymmet och torde oberoende av nu föreslagna kurs komma att under den närmaste framtiden ifrågasättas.

Vad elevavgifterna beträffar, lära dessa icke böra sättas högre än 100 kronor för kurs, då ju eleverna därjämte hava att betala måltiderna under arbet-dagarna. Enär elevantalet i varje årskurs i medeltal torde kunna beräknas till 8, skulle intäkten av elevavgifter årligen komma att uppgå till 800 kronor. Det erforderliga årsauslaget skulle alltså kunna begränsas till 2 500 kronor.

Härtill skulle nu komma engångskostnader för lokalens inredning och anskaffande av nödiga inventarier. Kostnaderna härför kunna — med stöd av bilagda kostnadsförslag — beräknas i enlighet med följande tabell:

Rörledningsarbeten (för gas, vatten och avlopp).....	kronor	700:—
Elektriska ledningar och armatur.....	»	600:—
Malning.....	»	200:—
Övrig inredning (muring, snickeriarbeten m. m.).....	»	1 500:—
Inventarier.....	»	1 500:—
<hr/>		
Summa kronor		4,500:—

Rektors skrivelse åtföljdes av bilagor till utredning av kostnaderna för lokalinredning och inventariers anskaffande.

Ungefär samtidigt med rektorns skrivelse inkom till ecklesiastikdepartementet en skrivelse från svenska sjuksköterskeföreningens styrelse, som däri till en början ifrågasatte, att den av rektorn väckta frågan skulle ställas i samband med en under utredning varande fråga om den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden. I styrelsens skrivelse anföres vidare:

Under livligt erkännande av att den i vårt land mera allmänt tillämpade sjuksköterskeutbildningen icke i och för sig tillräckligt kvalificerar en sjuksköterska för den ansvarsfulla posten såsom husmoder vid ett sjukhus, vilja vi dock å andra sidan betona den stora vikten av att den kvinna, som skall fylla en dylik uppgift, icke är främmande för sjukvården och livet inom en sjukvårdsanstalt. Sant är, att de rent

[137.] personliga förutsättningarna här som på alla ledande platser böra sättas i främsta rummet, men därefter komma utbildning och praktisk erfarenhet på området i fråga.

För att i sin mån söka fylla den lucka i sjukvårdsutbildningen, som i detta fall förefinnes, har Svensk sjuksköterskeförening under tiden den 1 februari—den 15 mars 1917 såsom ett första försök anordnat en s. k. fortättningskurs för sjuksköterskor, i vilken deltagit inalles 11 systrar från diakonissanstalten, röda korset, samariterhemmet i Uppsala, Sophiahemmet, Fredrika-Bremer-förbundets sjuksköterskebyrå i Stockholm och Göteborg, Södra Sveriges sjuksköterskehem i Lund och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Kursen har syntts fylla ett verkligt behov, och önskligt vore, att sjuksköterskeföreningen bleve satt i tillfälle att fullfölja och utveckla den tanke, som härigenom blivit realiserad, tack vare en gåva av en av sjuksköterskeföreningens medlemmar. Skulle staten framdeles vilja stödja en dylik undervisningsverksamhet, vågar därför Svensk sjuksköterskeförening vördnadsfullt uttala en förhoppning om att ej bliva ställd utanför den statliga hjälpen.

Rektorns och sjuksköterskeföreningens styrelses skrivelser remitterades till utlåtande av läroverks- och folkskolöverstyrelserna, som i sin ordning begärde yttrande i ämnet från yrkesinspektorn Kerstin Hesselgren. Yrkesinspektorn anförde:

Behovet av utbildning av husmödrar har länge gjort sig kännbart och har under den nu rådande kristiden kommit att synnerligen starkt framträda. Det synes mig att ganska stora ekonomiska intressen för staten äro förbundna med en verkligt rationell skötsel av den inre ekonomien vid i skrivelserna omnämnda anstalter. Genom en del under kristiden företagna undersökningar har kunnat påvisas, att slöseri inom hushållsområdet i ganska stor utsträckning förekommit vid sådana anstalter, ett slöseri, som i de flesta fall torde bero på okunnighet och bristande organisationsförmåga hos dem, som hava denna sak om hand. En person, som är duglig i skötandet av ett mindre hushåll, kan ofta ställas inför mycket stora svårigheter, då dessa kunskaper skola omflyttas till ett större område. En planmässigt lagd utbildning skulle däremot kunna tillvarataga redan befintliga kunskaper och göra dessa fruktbringande inom det område, som här är fråga om.

Det förslag till kurs, som här föreligger, synes mig på ett tillfredsställande sätt hava beaktat just den speciella utbildning, som kräves för en husmor vid en anstalt, och torde det av flera skäl vara mycket lämpligt, att en dylik utbildning förläggas till högre lärarinneseminariets hushållsskola. De lärarkrafter, som där finnas tillgängliga, hava under det senaste året varit i tillfälle att särskilt sätta sig in i skötseln av anstaltsmatlagning och upprättandet av större bispisningar. Förläggandet av kursen till Stockholm med dess många olika typer av offentliga anstalter möjliggör också, att en del av utbildningen kan förläggas till någon eller några av dessa, på samma gång som den dagliga kontakten med utbildningsanstalten bibehålles.

Vad beträffar den invändning mot kursens förläggande till högre lärarinneseminariets hushållsskola, som från Svenska sjuksköterskeföreningens sida har framställts, synes den mig egentligen bottna i att det torde vara i sjukvård utbildade och vid sjukvårdsförhållanden vana personer, som bäst skulle lämpa sig som föreståndarinnor, särskilt vid sjukhus och hospital.

För denna åsikt torde givetvis ganska många skäl tala, men dessa torde kunna bliva fullt ut lika väl beaktade, ifall föreningen skickade sina tilltänkta föreståndarin-

nor till den vid seminariet planerade kursen. Att vederbörlig hänsyn därvid togs till den utbildning, som dessa där skulle erhålla, synes mig kunna åstadkommas genom samarbete mellan sjuksköterskeföreningen och skolköksseminariet vid uppgörandet av läroplanen.

På grund av vad ovan anförts får jag på det livligaste framhålla önskvärdheten av att högre lärarinnesseminariets ansökan om statsaulag för utbildande av husmödrar vid offentliga anstalter beviljas.

Med överlämnande av yrkesinspektrisens yttrande avgåvo överstyrelserna underdånigt utlåtande den 11 juni 1917. Detta innehöll huvudsakligen följande:

Medvetet av väl utbildade husmödrar vid offentliga anstalter torde särskilt under nuvarande dyrtid vara så stort, att varje lämplig utväg för erhållande av sådana synes böra anlitas, och detta behov är tillika i så hög grad ett statsintresse, att dess tillgodoseende synes böra från det allmännas sida på verksamt sätt främjas. Då nu det förslag till utbildningskurs, som framställt av rektor vid högre lärarinnesseminariet, synes enligt sakkunnigt omdöme hava på ett tillfredsställande sätt beaktat de särskilda krav, som det ifrågakörande ändamålet ställer på utbildningen, och de vid seminariet tillgängliga lärarkrafterna anses vara för uppgiften dugliga, då vidare kursens anordnande vid högre lärarinnesseminariets skolköksinstitution synes böra kunna bli till nytta för denna institutions verksamhet även i övrigt, finna överstyrelserna goda skäl tala för att den ifrågasatta kursen bringas till stånd.

De av styrelsen för Svensk sjuksköterskeförening anförda synpunkterna äro givetvis beaktansvärda. Få offentliga anstalter torde i högre grad vara i behov av skickliga husmödrar än sjukvårdsanstalterna, och uppenbart torde vara, att den, som skall bestrida den viktiga befattningen av husmoder vid en sådan anstalt, icke har nog enbart av utbildning i huslig ekonomi utan jämväl bör äga insikt i vissa sidor av sjukvården. Den i detta fall erforderliga utbildningen synes därför kunna vinnas antingen medelst genomgående dels av kurs i huslig ekonomi, dels av lämpligt avpassad sjukvårdskurs eller ock av en för det ifrågakörande ändamålet särskilt anordnad kurs, upptagande båda sidorna av utbildningen i fråga. Den ifrågasatta husmoderskursen vid högre lärarinnesseminariet torde därför efter samråd med sjuksköterskeföreningen kunna på ena eller andra sättet göras tjänlig även för ifrågakörande ändamål. Då emellertid denna kurs icke skulle kunna mottaga mera än 8 elever årligen till utbildning, synes det överstyrelserna, som om de av Svensk sjuksköterskeförening i utsikt ställda kurserna, som skulle avse utbildning av husmödrar speciellt för sjukvårdsanstalter, i varje fall vore fullt behövliga och i likhet med den nu ifrågasatta förtjänta av statens understöd.

Överstyrelserna sluta sin skrivelse med hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes föreskriva, att den föreslagna utbildningskursen skall anordnas vid högre lärarinnesseminariets hushållsskola, ävensom bereda nödiga medel för ändamålet.

I avgivet utlåtande den 18 september 1917 har överintendentsämbetet förklarat sig, från de synpunkter ämbetet hade att bedöma detta ärende, icke hava funnit anledning till erinran.

Högre lärarinnesseminariets rektor har i förutnämnda skrivelse den 13

[137.] augusti 1917 erinrat om sin nyssberörda framställning. Han förklarar sig fortfarande finna starka skäl tala för anordnande av en kurs för utbildande av husmödrar vid offentliga anstalter och hemställen, under hänvisning till skrivelsen av den 12 mars 1917, om beredande av erforderligt anslag härför. Rektorn anmärker, att om hushållsskolan, oberoende av ifrågavarande kurs, erhåller det beräknade beloppet, 600 kronor, till utvidgande av dess lokaler, anslaget till kursen kan, med avdrag för den i den uppgjorda kostnadsberäkningen upptagna posten å 900 kronor till hyra, nedsättas till 1,600 kronor. Kursen kunde nämligen få tillgång till dessa för hushållsskolan i allt fall disponerade lokaler.

Vid överlämnande av rektorns berörda framställning har läroverksöverstyrelsen i sin ovannämnda skrivelse den 31 augusti 1917 förklarat sig fortfarande hålla före, att kurserna i fråga otvivelaktigt skulle vara till stort gagn. Under hänvisning till rektorns skrivelse den 12 mars 1917 och de båda överstyrelsernas underdåniga utlåtande den 11 juni 1917 har läroverksöverstyrelsen tillstyrkt, att till anordnande av den tilltänkta kursen måtte på extra stat för år 1919 anvisas 1,600 kronor.

Departementschefen.

Vad i ärendet förekommit vittnar oförtydligt därom, att de tilltänkta kurserna för utbildande av husmödrar vid av rektorn angivna och därmed jämförliga anstalter skulle tillgodose ett verkligt behov. Kostnaderna för dessa kurser skulle säkerligen vara väl använda; det synes otvivelaktigt, att man genom åtgärder för husmödrarnas utbildande skulle för nämnda anstalter kunna vinna betydande fördelar såväl i ekonomiskt som i hygieniskt avseende, fördelar av vilka staten, direkt eller indirekt, skulle skörda vinsten. Jag tvekar därför icke att i princip biträda rektorns förslag om anordnande av ifrågavarande kurser.

Det inlägg i frågan, som gjorts av styrelsen för Svenska sjuksköterskeföreningen, har synts mig väl förtjänt av beaktande. Jag har dock ej funnit den förevarande frågan så nära förknippad med den om den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden, att de samtidigt måste lösas. De nu ifrågasatta kursernas snara inrättande skulle därigenom äventyras. Under den i allt fall provisoriska anordning av kurserna, som nu är tilltänkt, torde man kunna väl tillvarata de intressen, som företräts av sjuksköterskeföreningens styrelse, genom att tillse, att ett lämpligt antal platser vid kurserna förbehölles i sjukvård utbildade personer, samt genom läroplanens uppgörande under tagen hänsyn till detta elevmaterial. Riktlinjer för kurserna, att gälla tills vidare, torde böra fastställas av Kungl. Maj:t, sedan läroverks- och folkskolöverstyrelserna, efter nödiga förhandlingar med vederbörande inom sjuksköterskeföreningen och vid hushållsskolan, avgivit utlåtande och förslag.

Jag kommer nu till frågan om kostnaderna för kurserna. Enligt vad rektorn vid högre lärarinneseminariet på förfrågan meddelat mig, är det avsett, att varje kurs skulle fortgå under tiden den 1 oktober—den 15 december samt den 15 januari—den 31 maj. Såsom av det föregående framgår är årskostnaden för en kurs — därest hushållsskolans ovan omnämnda begäran om anslag till lokalutvidgning bifalles — antagen till 1,600 kronor. Jag har ej funnit skäl till erinran mot den till grund här för uppgjorda kostnadsberäkningen, vilken i elevavgifter förutsätter ett bidrag av 800 kronor. Då jag funnit önskvärt, att kursen kunde taga sin början höstterminen 1918 — den 1 oktober—den 15 december — och fördenskull vill medverka till att medel nu beredas såväl för nämnda termin som för år 1919, har jag från seminarierektorn förskaffat mig upplysning om kostnaderna för kursen under en hösttermin. På sätt framgår av en från rektorn inkommen promemoria anses ett belopp av 700 kronor vara erforderligt till täckande av dessa kostnader. Att beloppet är så stort i förhållande till hela årsanslaget, trots det att höstterminen är avsevärt kortare än vårterminen, motiveras därmed, att utbildningen under höstterminen bör innefatta 4 dagars praktiskt arbete i veckan och att den huvudsakliga teoretiska undervisningen även kommer att förläggas till höstterminen. Vårterminen kommer att upptagas av 2 dagars praktiskt arbete i veckan samt tjänstgöring å några större anstalter.

Jag bör i detta sammanhang ej underlåta att erinra om en från styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala ursprungligen till ecklesiastikdepartementet inkommen underdånig ansökning rörande statens medverkan till anordnandet vid nämnda fackskola av vissa kurser för utbildande av husmödrar särskilt vid militära inrättningar och hospital. Nämnda framställning, som går ut på beredande av stipendier åt deltagare i sagda kurser, är så till vida fristående från förevarande ärende och har ansetts ej böra ankomma på ecklesiastikdepartementets handläggning.

Det sammanlagda belopp, som under denna punkt bör för nu ifrågasvarande ändamål äskas av riksdagen, uppgår således till 2,300 kronor, därav 700 kronor böra stå till förfogande under år 1918.

För inredning av lokal och anskaffande av nödiga inventarier för ifrågasvarande kurser är av rektorn i hans skrivelse den 12 mars 1917 beräknat ett belopp av 4,500 kronor. Överintendentsämbetet har förklarat sig ej hava något att erinra beträffande det härför begärda anslaget. Såsom av det ovan anförda framgår kommer lokalfrågan för kurserna numera att ordnas på annat sätt än som först avsågs. Seminariets rektor har på förfrågan upplyst, att behovet av medel för inredning av lokal och

[137.] anskaffande av nödiga inventarier ej påverkas av ändringen i lokalfrågan; kostnaderna bliva desamma.

Departement-
schefen.

Jag anser, att medel för ovannämnda ändamål böra genom anslag å extra stat ställas till vederbörandes förfogande. Beloppet bör sättas till 3,900 kronor. Posten å 600 kronor för elektriska ledningar och armatur kan nämligen utgå, sedan Kungl. Maj:t enligt beslut den 21 december 1917 funnit gott anvisa erforderliga medel för anordnande av elektrisk belysning uti ifrågakvarnande, såsom nämnt, av hushållsskolan redan disponerade lokaler.

Elektrisk be-
lysnings i hus-
hållsskolan.

Slutligen har seminarierektorn för hushållsskolan begärt ett belopp av 925 kronor för införande av elektrisk belysning jämte anskaffande av armatur. Till stöd för denna begäran, vilken avser införande av elektrisk belysning i hushållsskolans lokaler 2 trappor upp, har rektorn vid sin skrivelse fogat vederbörliga kostnadsförslag och beräkningar för ledningar, servis och armatur.

Departement-
schefen.

Med anledning av detta av läroverksöverstyrelsen understödda anslagskrav torde framställning böra göras till riksdagen om anvisande av ett extra anslag å nämnda belopp, 925 kronor. Vikten för hushållsskolan att hava tillgång till elektrisk belysning torde under nuvarande förhållanden vara uppenbar. Beloppet behöver göras tillgängligt redan under år 1918.

Summan av de anslag, som jag i det föregående under denna punkt ansett böra äskas hos riksdagen, utgör 38,675 kronor, allt å extra stat. Därav lär ett belopp av tillhoppa 9,775 kronor böra begäras å tilläggsstat för år 1918. I detta belopp ingår hälften, 1,500 kronor (motsvarande hyran för 2 kvartal), av vardera av anslagen till förhyrande av lokaler för normalskolans lägsta klasser och för undervisning i biologi och teckning samt hälften, 1,250 kronor, av anslaget till förhyrande av nya lokaler för seminariet och normalskolan; vidare kostnaderna för uppehållande av kurs för husmödrar under höstterminen 1918, 700 kronor, för inredning av lokal för denna kurs och inventarier för densamma, 3,900 kronor, samt till anordnande av elektrisk belysning m. m., 925 kronor. Återstående 28,900 kronor torde begäras å 1919 års stat. Till frågan om äskande av anslag å tilläggsstat för år 1918 för tillgodoseende under nämnda år av ovan angivna ändamål har jag för avsikt att återkomma i annat sammanhang.

För närvarande tillstyrker jag därför allenast, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Minskat
anslag.

att för högre lärarinneseminariet anvisa på *extra stat* för år 1919:

till stipendier	kronor	750: —
» förhyrande av lokaler för normal- skolans lägsta klasser	»	1,500: —
» uppehållande av en valfri fjärde årskurs	»	3,000: —
» förhyrande av lokaler för under- visning i biologi och teckning ...	»	1,500: —
» undervisning i träslöjd	»	300: —
» expenser	»	2,000: —
» uppehållande av hushållsskolans verksamhet.....	»	17,000: —
» förhyrande av nya lokaler för se- minariet och normalskolan	»	1,250: —
» upprätthållande av en vid semi- nariets hushållsskola anordnad kurs för utbildande av husmöd- rar.....	»	1,600: —
		<hr/>
tillhopa kronor		28,900: —

att utgå såsom ett gemensamt förslagsanslag å högst sistnämnda belopp.

Statens läroverk.

4. Löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken. Nu gällande lönereglering för lärarna vid de allmänna läroverken daterar sig från år 1904. Vid nämnda års riksdag blevo jämväl avlöningsförhållandena för vissa kategorier av lärarpersonalen vid högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier reglerade, därvid i väsentliga delar följdes de grunder, som tillämpades i fråga om de allmänna läroverkens lärare. Även dessa löneregleringar äro i huvudsak alltjämt gällande.

År 1906 reglerades avlöningsförhållandena för lärarpersonalen vid folkskolor och år 1908 för lärare vid småskolor. Vid 1907 års riksdag godkändes bestämmelser angående avlöning åt lärare vid högre folkskolor, och vid 1911 års riksdag bestämdes vissa grunder beträffande avlöningsförhållandena för lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna. Jämväl nu senast berörda löneregleringar äga i huvudsak fortfarande giltighet.

Under de efter 1904 gångna åren hava vid upprepade tillfällen från olika grupper av lärare framställningar gjorts i syfte att ådagalägga be-

[138.]

Löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken.

[138.] hovet av en förnyad lönerreglering och en förbättrad ekonomisk ställning för olika lärarkårer. Med hänsyn tagen till, bland annat, de i dessa framställningar återopade omständigheter tillsatte Kungl. Maj:t för utredning av hithörande spörsmål genom beslut den 5 juli 1912 en särskild lärarlönenämnd.

Vid avgivande av förslag rörande lärarelönenämndens tillsättning anförde dåvarande departementschefen, att vid en förestående reglering av läroverkslärarnas och folkskollärarnas m. fl. löner spörsmålet om förhållandet mellan manliga och kvinnliga tjänst innehavares avlöningsförmåner måste komma under överbägande. Detta hade, yttrade departementschefen, sin naturliga förklaringsgrund däri, att på undervisningsområdet det kvinnliga arbetet blivit ej blott till omfattning utan ock i betydelse mera likvärdigt med det manliga än på de flesta andra verksamhetsfält, vadan nämnda spörsmål där blivit mera brännande och mera svårt att undanskjuta än annorstädes.

Vidare framhöll departementschefen, att i åtskilliga av de vid tillfället föreliggande underdåniga framställningarna ifrågasatts en sådan omläggning av hittillsvarande lönegrunder, att för lärarkåerna skulle fastställas enligt somliga framställningar två löneplan, ett för familjeförsörjare och ett för icke-familjeförsörjare, enligt andra åter tre löneplan, ett för familjeförsörjande manliga lärare, ett annat för icke-familjeförsörjande manliga lärare och ett tredje för kvinnliga lärare.

De frågor, som avhandlats i berörda framställningar, vore enligt departementschefens mening i så måtto av mera sammansatt natur, än lönefrågor i allmänhet plögade vara, att de innefattade önskemål icke blott om högre lönebelopp utan därjämte om ändrade lönegrunder, avsedda att skipa större rättvisa än hittills varit rådande mellan skilda grupper av löntagare, framför allt mellan de manliga och de kvinnliga.

Den 31 oktober 1914 avgav lärarlönenämnden förslag till löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, statens folkskoleseminarier, folk- och småskolor, högre folkskolor samt kommunala mellanskolor. Vid avgivande av nämnda förslag har nämnden jämväl tagit ståndpunkt till de spörsmål, vilka, på sätt omförmälts, angivits såsom önskvärda att tagas under överbägande vid prövning av själva lönefrågan.

Sedan sålunda nämnden avgivit sitt omförmälda löneregleringsförslag, blev detta förslag remitterat till en del myndigheter och korporationer. Efter det samtliga infordrade yttranden inkommit till Kungl. Maj:t, överlämnades frågan i sin helhet till löneregleringskommittén för inhämtande av dess yttrande. Ett avsevärt antal utlåtanden och framställningar, av-

scende lönereglernas- och därmed sammanhängande frågor, vilka framställningar ingivits till Kungl. Maj:t efter det ärendet hänskjutits till lönereglerningskommitténs prövning, hava sedermera jämväl överlämnats till nämnda kommitté för att tagas i övervägande i samband med prövning av lärarlönenämndens förslag.

Kommittén har ännu icke avgivit förslag i frågan, men efter vad jag förspott, är det med säkerhet att antaga, att kommittén skall vara i tillfälle att avgiva sitt förslag i så god tid, att en på detsamma grundad framställning skall kunna avlätas till 1918 års riksdag.

Lärarnas lönefråga har, på sätt av ovanstående framgår, blivit fördröjd i avvaktan på slutlig utredning. Spörsmålet har därigenom blivit alltmer brännande. Förhållandena äro uppenbarligen nu helt andra än vid den tidpunkt, då lärarlönenämnden avgav sitt betänkande i ämnet, och givet är, att nämndens förslag måst med hänsyn härtill underkastas en i vissa avseenden genomgripande revision. Ifrågavarande befattningshavares bekymmersamma läge har visserligen i så måtto beaktats, som riksdagen i anledning såväl av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar som av enskilda inom riksdagen väckta motioner beviljat tillfällig löneförbättring åt samtliga ifrågavarande lärarkårer. Så har för lärarpersonalen vid folk- och småskolor en tillfällig löneförbättring beviljats för vart och ett av åren 1916, 1917 och 1918, för lärarpersonalen vid högre folkskolor för vart och ett av åren 1917 och 1918 samt för lärarkårerna vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarierna och de kommunala mellanskolorna för år 1918.

En dylik anordning är emellertid givetvis av provisorisk beskaffenhet, och det måste betecknas såsom i högsta grad angeläget att få densamma ersatt med en definitiv lönereglering.

Det är min livliga önskan, att en sådan lönereglering ock skall kunna komma till stånd vid 1918 års riksdag. Visserligen äro med densammas genomförande — det ligger i sakens natur — förenade avsevärda kostnader; jag vill dock å andra sidan hava framhållet, att denna fråga, sådan jag betraktar densamma, icke är enbart en lönereglerningsfråga utan ett spörsmål av avsevärd kulturell innebörd. Det gäller nämligen att från ekonomiska bekymmer i möjligaste mån fritaga de befattningshavare, vilka genom sin uppgift och sitt kall äro satta att vårda och dana det blivande släktet och därigenom i betydande mån bära ansvaret för vår andliga odlings vidmakthållande och ytterligare utveckling. Och av så mycket större betydelse finner jag det vara, att utan uppskov åtgärder vidtagas i angivet syfte, som i synnerhet i de tider, som nu råda, de andliga och ideella intressena

löpa fara att helt skjutas åt sidan för strömningar, som hava sitt rotfäste i en överhandtagande dyrkan av penningen och strävan efter materiell vinning.

Då, såsom antytts, lärarnas lönereglerngsfråga ännu icke hunnit undergå vederbörlig utredning, är jag icke beredd att nu framlägga förslag i ämnet.

Enligt inom ecklesiastikdepartementet verkställda beräkningar skulle för de allmänna läroverkens vidkommande för ändamålet erfordras ett belopp av 1,860,000 kronor. I nämnda summa ingå jämväl vissa tillförene på extra stat beviljade anslagsposter, vilka av läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 föreslagits skola upptagas till högre belopp än hittills och vilkas grunder äro delvis beroende av lönereglerngsfrågan, nämligen till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare, till extra arvoden åt teckningslärare, till extra arvoden åt musiklärare samt till upprätthållande vid läroverk i Göteborg av provårskurser för blivande lärare. Hänsyn är desslikes tagen till äskandet om nya lärartjänster. Beträffande ovan nämnda belopp, 1,860,000 kronor, må erinras därom, att den tillfälliga löneförbättring, som riksdagen beviljat, bland andra, lärarpersonalen vid de allmänna läroverken för år 1918, uppgår för denna lärarpersonals vidkommande till ett belopp av 1,001,250 kronor. Av berörda belopp, 1,860,000 kronor, torde 460,000 kronor böra beräknas å extra stat för år 1919.

Med hänvisning till vad jag under punkterna 135, 153, 160, 169, 177 och 183 föreslagit och kommer att föreslå i fråga om övriga nu avsedda lärarkårer, får jag beträffande lärarna vid de allmänna läroverken hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken, beräkna för ändamålet ett belopp av 1,860,000 kronor, därav såsom ökning av det *ordinarie reservationsanslaget* till de allmänna läroverken 1,400,000 kronor samt på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag, högst 460,000 kronor, till extra och vikarierande lärare m. m.

I händelse en ökning av det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med oförmälda belopp, 1,400,000 kronor, varder av riksdagen beslutad, kommer nämnda anslag att höjas från sitt nuvarande belopp, 5,890,989 kronor till 7,290,989 kronor.

[139.]

Amanuens
hos läro-
verksöver-
styrelsen.

5. **Amanuens hos läroverksöverstyrelsen.** Riksdagen har på extra stat för vart och ett av åren 1907—1918 anvisat 1,500 kronor till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen.

Enahanda anslag erfordras jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

6. **Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.** Till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1916—1918 beviljat ett anslag av 5,000 kronor. För enahanda ändamål: inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen, har för vardera av åren 1914 och 1915 ett lika stort belopp varit anvisat, dock att år 1914 musik och manlig slöjd samt år 1915 manlig slöjd ej voro upptagna bland de angivna ämnena.

Enahanda anslag erfordras jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, musik och husligt arbete anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 5,000 kronor.

7. **Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen.** För biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1914—1918 ett extra anslag av 1,000 kronor.

Framställning har gjorts om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1919.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

8. **Höjning av läroverksöverstyrelsens expensanslag.** Då vid 1904 års riksdag beslut fattades om läroverksöverstyrelsens upprättande, anslogs ett belopp av 7,000 kronor för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser.

Detta belopp höjdes av 1907 års riksdag till 10,000 kronor och av

[140.]

Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.

[141.]

Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen.

[142.]

Höjning av läroverksöverstyrelsens expensanslag.

[142.] 1908 års riksdag, för beredande av tillgång till vikariearvoden under semester, till 12,550 kronor, på samma gång rubriken ändrades till »för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m.». Vid 1909 års riksdag, då anslag till en vaktmästare utbröts ur beloppet och i staten uppfördes såsom en särskild post, fastställdes beloppet till 11,650 kronor. Sedan anslaget av 1912 års riksdag höjts till 13,200 kronor, fastställdes det i samband med godkännande av ny stat för överstyrelsen av 1913 års riksdag till 13,550 kronor, med vilket belopp det för närvarande utgår. Samtidigt ändrades anslagets rubrik till »för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m.». I summan ingår ett belopp av omkring 3,150 kronor till arvoden åt semestervikarier. Det för tillfällig adjunktion, expenser m. m. avsedda beloppet uppgår följaktligen till 10,400 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1917 har överstyrelsen framlagt förslag om höjning å extra stat av ifrågavarande anslag.

Överstyrelsen omförmäler till en början, hurusom anslaget visat sig otillräckligt och brist i detsamma uppkommit. Överstyrelsen anför i detta avseende:

Trots det att den största sparsamhet och omtanke från överstyrelsens sida iakttagits, visade sig ifrågavarande anslag redan under år 1916 otillräckligt. I själva verket var överstyrelsen också betänkt på att i sin framställning den 30 september 1916 angående anslagsbehovet för år 1918 begära ökning av expensmedlen, men ansåg sig, i betraktande av rådande tidsförhållanden och i förhoppning att den nuvarande anslagssumman skulle visa sig tillfyllest, icke för det dåvarande böra begära någon ökning. Emellertid har sedan dess den rådande allmänna och starka prisstegringen, framför allt å bränsle, papper och tryck, elektrisk belysning m. m., kommit anslaget att bli ännu otillräckligare. För första hälften av år 1917 hava överstyrelsens expensutgifter belöpt sig till omkring 6.600 kronor och kunna, med inräknande av från år 1916 överbalanserad brist av omkring 200 kronor, för år 1917 i runt tal beräknas uppgå till 13,400 kronor.

För år 1917 komme följaktligen överstyrelsen att av expensanslaget, efter avdrag av vad som erfordrades till vikariearvoden under semester, disponera ett belopp, som med omkring 3.000 kronor understege överstyrelsens beräknade utgifter. Härav torde framgå, att den höjning av ifrågavarande anslagspost, som kräves för budgetåret 1919, måste sättas till minst nämnda belopp. Då emellertid ökningen av överstyrelsens expensutgifter till största delen förorsakats av förhandenvarande dyrtid och icke förrän mera stabila förhållanden inträtt torde böra uppföras å ordinarie stat, har överstyrelsen tills vidare ansett sig böra göra framställning om utverkande av anslag på extra stat för år 1919 till täckande av det ökade behovet i ifrågavarande hänseende.

Till närmare belysande av den uppkomna bristen anför överstyrelsen vidare:

Under år 1917 hava omkostnaderna för de större förbrukningsartiklarna ved och kol, elektricitet samt papper väsentligen stegrats, så att, medan utgifterna för nämnda förnödenheter under hela året 1916 uppgått till 1,544 kronor 40 öre, sagda förnöden-

heter under år 1917 kunna med ledning av nu gällande priser beräknas draga en kostnad av i det närmaste 3,000 kronor och sålunda för sagda år medföra en merkostnad av något över 1,400 kronor. Medräknas ökningen även å andra utgiftsposter å de nyssnämnda, såsom tryck. böcker och tidskrifter, extra renskrivningskostnader m. m., vilken ökning under år 1917 torde belöpa sig till omkring 1,600 kronor, torde den uppkommande bristen å överstyrelsens expensanslag för år 1917 böra uppskattas till omkring 3,000 kronor. Sannolikt torde väl vara, att ovannämnda pristegring kommer att fortfara och måhända ytterligare ökas under åren 1918 och 1919. Då emellertid några beräkningar häröver för det närvarande icke lata sig med någon tillförlitlighet utföras, har överstyrelsen ansett sig beträffande nu ifrågakvarande utgiftsökning å expensanslaget under år 1919 böra stanna vid det belopp, vartill nämnda ökning beräknats uppgå för år 1917, eller alltså 3,000 kronor.

Givetvis kan denna höjning icke användas till att jämväl utjämna bristen för år 1917, men då det felande beloppet ännu icke kan med önskvärd bestämdhet angivas, finner sig överstyrelsen först längre fram böra inkomma med särskild framställning i fråga om tilläggsanslag för år 1917, att av Kungl. Maj:t anvisas av tillgängliga medel. Likaså torde överstyrelsen bliva nödsakad att under år 1918 hos Kungl. Maj:t göra framställning om anvisande av särskilda medel till mötande av den brist, som vid nämnda års slut otvivelaktigt komme att uppstå.

Överstyrelsen hemställde följaktligen nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ökning av de till överstyrelsen utgående medel för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. på extra stat för år 1919 anvisa ett belopp av 3,000 kronor.

I ovanberörda skrivelse den 30 augusti 1917 har överstyrelsen ifrågasatt en ökning av det ordinarie expensanslaget, vilken ökning betingats av önskvärdheten av en höjning av de amanuensarvoden, som utgå ur nämnda anslag.

Hos överstyrelsen äro för närvarande anställda tre ordinarie amanuenser. För avlöande av en av dessa har av riksdagen sedan en följd av år å extra stat anvisats ett årligt anslag av 1,500 kronor. De båda övriga, som vardera uppbära ett arvode av 1,200 kronor för år, avlönas däremot från expensanslaget.

I senast berörda avseende anför överstyrelsen:

De till amanuenserna utgående arvoden äro utan tvivel i jämförelse med de arvoden, som åtnjutas av amanuenser såväl inom övriga centrala ämbetsverk som ock inom statsdepartementen, synnerligen låga, åtminstone de å 1,200 kronor. Då det arbete, som utföres av de inom överstyrelsen anställda amanuenserna, torde vara i det hela likartat med de göromål, som å andra håll brukas anförtros åt amanuenser, samt den dagliga arbetstiden å tjänsterummet för överstyrelsens amanuenser motsvarar vad eljest brukar vara vanligt, synes det överstyrelsen billigt, att även avlöningsförmåner bringas i överensstämmelse med de arvoden, som utgå på andra håll. Överstyrelsen tillåter sig i detta sammanhang hänvisa till vad av 1902 års lönerogleringskommitté i dess den 15 februari 1917 avlämnade betänkande rörande reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen anföres beträffande de arvoden, som för

[142.]

närvarande åtnjutas av amanuenser inom statsdepartementen (sid. 362—368). Även om det torde kunna antagas, att storleken av några av de inom statsdepartementen utgående arvodena åt amanuenser är beroende därpå, att åt vederbörligaste amanuens äro anförtrodda mer än vanligt kvalificerade uppgifter, framgår dock av vad av kommittén anförts, att berörda arvoden i regel äro väsentligt högre än de arvoden, som nu kunna beredas överstyrelsens amanuenser. I de fall, då arvodena inom statsdepartementen äro särskilt laga, läser detta bero på särskilda förhållanden. Överstyrelsen får även framhålla, att kommittén, såsom av dess berörda betänkande framgår (sid. 427, 459, 474, 492, 505, 524 och 543), vid avgivande av förslag till expensanslag för de särskilda statsdepartementen utgått därifrån, att ordinarie amanuenser skulle avlönas med i regel 2,000 kronor för år, därvid den dagliga tjänstgöringstiden antagits vara 3 timmar.

Vad angår arvoden till amanuenser inom de centrala ämbetsverken, får överstyrelsen enligt under hand inhämtade upplysningar meddela, att för närvarande äro anställda i statskontoret 4 amanuenser med arvode av 2,000 kronor och 5 amanuenser med arvode av 1,500 kronor, att arméförvaltningens amanuenser, sedan sistnämnda ämbetsverks expensanslag av 1917 års riksdag för ändamålet blivit höjt, från och med den 1 januari 1918 komma att, till ett antal av 10, åtnjuta arvoden å 1,800 kronor samt att inom kammarkollegium arvodena äro bestämda till 1,800 kronor för 2 amanuenser och till 1,500 kronor för 3 amanuenser, därvid dock är att märka, att inom kammarkollegium för närvarande är anställt ett betydande antal tjänstemän å extra stat med avlöningsförmåner i likhet med ordinarie tjänstemän av första och andra graden. Slutligen äro hos kammariätten anställda 3 amanuenser med en begynnelseavlöning av 1,500 kronor, vilken efter vissa års förlopp brukar höjas först till 1,800 kronor och sedermera till 2,000 kronor.

Av det anförda torde enligt överstyrelsens mening framgå, att även inom de centrala ämbetsverken arvodena åt amanuenser äro icke obetydligt högre än de arvoden, som åtnjutas av överstyrelsens amanuenser.

Vad angår storleken av de arvoden, som enligt överstyrelsens mening böra utgå till de inom ämbetsverket anställda amanuenserna, framgår av vad ovan anförts, att inom de centrala ämbetsverken, med vilka överstyrelsen i detta hänseende närmast torde böra jämföras, amanuensarvodena i allmänhet synas variera mellan 1,500 kronor och 2,000 kronor för år samt att det vanligaste förhållandet torde vara, att arvoden förefinnas till visst antal men med olika belopp, varför det alltså gives möjlighet för en amanuens att efter viss tids förlopp komma i åtnjutande av ökat arvode. Att då amanuensernas tjänstgöring inom ett ämbetsverk ofta, för att icke säga vanligen, sträcker sig över en icke obetydlig tidrymd, häruti ligger en gärd av rättvisa, synes överstyrelsen obestridligt. Ävenledes torde en sådan anordning bidra till att vid ämbetsverket fästa dagliga extra ordinarie tjänstemän.

Enligt överstyrelsens åsikt böra dess amanuensers arvoden icke sättas lägre än 1,500 kronor för år, vilket är det lägsta belopp, som i sådant avseende torde förekomma inom övriga ämbetsverk. I enlighet med vad förut anförts, torde emellertid möjlighet böra beredas överstyrelsen att tilldela någon av överstyrelsens amanuenser högre arvode, förslagsvis 1,800 kronor för år. Överstyrelsen skulle för sin del vilja förorda en sådan anordning, att ur dess ifrågavarande anslag arvoden utginge åt 1 amanuens med 1,800 kronor och åt 1 amanuens med 1,500 kronor för år räknat. Den av överstyrelsen för höjning av amanuensarvodena ifrågasatta ökningen av överstyrelsens expensanslag utgör således $600 + 300 = 900$ kronor.

Överstyrelsen hemställde därför, att dess expensanslag, nu 13,550 kronor, måtte ökas med 900 kronor till 14,450 kronor.

För mötande av den av överstyrelsen motsedda bristen för år 1919 i överstyrelsens expensanslag synas medel å extra stat böra äskas hos riksdagen. Mot det beräknade beloppet har jag intet att erinra. Till frågan om täckande dels av det underskott, som uppkommit i staten för år 1917, vilket underskott, enligt vad läroverksöverstyrelsen meddelat i skrivelse den 11 december 1917, dänera beräknades uppgå till 4,600 kronor, ävensom av den brist, som förväntas inträda för år 1918, torde jag få återkomma, sedan frågan härom undergått vederbörlig beredning.

De inom överstyrelsen nu förekommande amanuensarvodena å 1,200 kronor måste betecknas såsom allt för otillräckliga i jämförelse med de ersättningar, som i andra ämbetsverk lämnas de manliga extra ordinarie tjänstemännen. I detta avseende må erinras, att i den med läroverksöverstyrelsen nära jämförbara folkskolöverstyrelsen två därstädes anställda amanuenser, vilka avlönas ur sistnämnda verks expensanslag, åtnjuta arvoden till belopp för en var av 1,500 kronor. Jag finner önskligt, att läroverksöverstyrelsen sättes i tillfälle att tilldela sina två ifrågavarande amanuenser arvoden å enahanda belopp. Medel härtill synas mig för närvarande lämpligen kunna beredas genom en för ändamålet anpassad förhöjning av det av överstyrelsen, såsom ovan omförmålts, äskade anslaget å 3,000 kronor för år 1919 till ökande av anslaget för tillfällig adjunktion m. m. Beloppet skulle då bli 3,600 kronor.

Jag får alltså hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till förstärkande av det å läroverksöverstyrelsens ordinarie stat för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. uppförda anslaget anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 3,600 kronor.

Nytt anslag.

9. **Lokal åt läroverksöverstyrelsen.** Allt sedan läroverksöverstyrelsen med utgången av september 1908 nödgats utrymma den ämbetslokal, som överstyrelsen förut kostnadsfritt innehåft i gamla riksdagshuset, har lokal för överstyrelsen måst förhyras. Hyran utgjorde till och med hyresåret 1912—1913 5,000 kronor årligen, för tiden 1 oktober 1913—30 september 1914, då ny och därjämte under hyresåret ökad lokal måst anskaffas, 6,400 kronor och för tiden den 1 oktober 1914—den 30 september

[143.]

Lokal åt läroverksöverstyrelsen.

Departementschefen.

1917 6,800 kronor för år räknat. För hyresåret 1917—1918 utgår hyran med 8,000 kronor.

För hyrans gäldande hava anslag å extra stat anvisats av riksdagen. Beträffande den nuvarande lokalens läge och omfattning torde jag få hänvisa till vad dåvarande departementschefen därom anfört till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917, punkten 140.

Överstyrelsen har nu i skrivelse den 31 augusti 1917 anhållit om beredande av anslag å 8,000 kronor till lokalhyra för det hyresår, som börjar den 1 oktober 1918 och med vars ingång nu gällande hyresavtal rörande de ämbetslokaler, som disponeras av läroverksöverstyrelsen, går till ända.

Huruvida läroverksöverstyrelsen efter nämnda tid får kvarstanna i sina nuvarande lokaler mot oförändrad hyra är ännu oavgjort. Skulle hyran komma att höjas, torde därav under år 1918 föranledd merkostnad kunna täckas av medel, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande. Av det utav läroverksöverstyrelsen nu begärda beloppet, 8,000 kronor, bör hälften eller 4,000 kronor stå till överstyrelsens disposition under år 1918 för gäldande av den under året förfallande delen av hyreskostnaden för hyresåret den 1 oktober 1918—30 september 1919, och således uppföras å tilläggsstat för år 1918. Till denna fråga återkommer jag i annat sammanhang.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

**Minskut
anslag.**

att till förhyrande av ämbetslokal åt läroverksöverstyrelsen för tiden den 1 april—den 30 september 1919 anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 4,000 kronor.

10. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 5,000: —

[144.]

**Undervisning
i slöjd.**

11. **Undervisning i slöjd.** Det av 1904 års riksdag å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget å 10,000 kronor till undervisning i slöjd, vilket av 1913 års riksdag höjdes till 18,000 kronor och av 1914 års senare riksdag till 24,000 kronor, blev av 1915 års riksdag ytterligare höjt och utgör nu 28,000 kronor.

I skrivelse den 31 augusti 1917 angående anslagsbehov för det högre skolväsendet har läroverksöverstyrelsen hemställt, att nämnda förslagsanslag måtte höjas till 33,500 kronor. Överstyrelsen anför i detta avseende:

För läsåret 1916—1917 utanordnades ett sammanlagt belopp av 28.500 kronor för slöjdundervisningen vid de allmänna läroverken, vilket belopp för läsåret 1917—1918 stigit till 31.500 kronor. [144.]

Denna stegring i kravet på anslag till slöjdundervisningen beror därpå, att man numera i allmänhet vid byggandet av nya läroverkshus också sörjer för lokaler för sagda undervisning samt att intresset för denna undervisningsgren blivit allt allmänare. Under läsåret 1917—1918 är slöjdundervisning införd vid omkring 76 % av de allmänna läroverken. Procentalet utgör 66 % vid de högre läroverken, 75 % vid realskolorna och 90 % vid samskolorna.

Den årliga ökningen i anslagsbeloppet, vilken under åren 1908—1917 i medeltal utgjorde omkring 1,930 kronor och för läsåret 1917—1918 3,000 kronor, utgör i medeltal under läsåren 1908—1918 omkring 2,036 kronor.

Med hänsyn till de anspråk, som efter de anförda siffrorna att döma år 1919 kunna förväntas bli ställda på anslaget till slöjdundervisning, torde detta böra höjas dels med det belopp, varmed förslagsanslaget redan överskridits, 3,500 kronor, dels ock med medeltalet för den årliga ökningen under senaste tioårsperiod, omkring 2,036 kronor, eller sammanlagt i runt tal 5,500 kronor.

Vid beviljandet av ifrågavarande anslag har riksdagen angivit vissa grunder för anslagets utgående, nämligen att vid läroverk, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjdundervisning, årligen finge utgå 150 kronor för varje slöjddavdelning av 15 lärjungar vid realskola för gossar och vid samskola.

Närmare bestämmelser angående ansökning om anslag samt utbetalning av beviljat anslag äro givna i kungl. kungörelse den 2 juni 1905.

I berörda skrivelse den 31 augusti 1917 har läroverksöverstyrelsen föreslagit en sådan ändring av omförmälda grunder, att vid allmänt läroverk, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjdundervisning, årligen finge utgå för varje slöjddavdelning av 15 lärjungar 150 kronor, dock att efter överstyrelsens medgivande i varje särskilt fall, då särskilda skäl därtill föreligga, anslag även må kunna utgå till avdelning av minst tolv lärjungar.

Till stöd härför anför överstyrelsen:

Av vad överstyrelsen i det föregående i fråga om höjning av förevarande anslag anført torde framgå, att intresset för slöjdundervisningen är i ständigt stigande, i det nya slöjddavdelningar måst upprättas dels vid de läroverk, där denna undervisning redan blivit införd, dels vid sådana läroverk, där densamma förut icke varit anordnad. Liknande intresse har också medfört, att i flera fall även lärjungar inom gymnasiet anmält sig till deltagande i slöjdundervisningen. För dessa lärjungars deltagande i sagda undervisning lägger emellertid bestämmelsen i kungörelsen den 2 juni 1905 hinder i vägen, enär däri stadgas, att anslaget till undervisning i slöjd får utgå endast för slöjddavdelning av lärjungar vid realskola för gossar och vid samskola. I ett fall, där vederbörande rektor trots denna bestämmelse medgivit lärjunge vid gymnasiet att deltaga i slöjdundervisningen, har anmärkning mot detta förfarande gjorts av kammar-

rätten. Ehuru antalet av de lärjungar vil gymnasiet, som vilja deltaga i berörda undervisning, är litet i jämförelse med deltagarna i samma undervisning vid realskolan, skulle överstyrelsen finna lämpligt, att genom ändring av ovan berörda bestämmelse möjlighet till deltagande i undervisningen i slöjd bereddes alla de läroverkets lärjungar, som därtill anmält sig.

Ännu en annan bestämmelse i samma nådiga kungörelse, nämligen att slöjdivdelning skall för erhållande av statsanslag omfatta 15 lärjungar, har vid tillämpningen vållat svårigheter. Det kan inträffa, att en till 15 lärjungar beräknad avdelning genom förfall för en eller ett par deltagare icke blir fulltalig. För dylik avdelning har kammarrätten ansett, att statsbidrag icke bort utgå. Då det torde få anses mindre lämpligt, att en genom sådant förfall för deltagare icke alldeles fulltalig avdelning skulle behöva indragas, finner överstyrelsen önskvärt, att slöjdivdelningens minsta storlek kunde tillåtas variera emellan vissa gränser, förslagsvis 12 till 15.

Departementschefen.

Den av överstyrelsen påyrkade anslagsförhöjningen synes böra vidtagas, och vad överstyrelsen i övrigt föreslagit torde ävenledes äga giltiga skäl för sig. Hinder lärar ej möta för att förändringen i grunderna kan träda i verket redan höstterminen 1918. Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

Ökat anslag.

dels höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken från 28,000 kronor till 33,500 kronor eller med 5,500 kronor;

dels ock medgiva, att omförmälda anslag må från och med höstterminen 1918 användas sålunda, att till allmänt läroverk, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjdundervisning, årligen må utgå 150 kronor för varje slöjdivdelning av femton lärjungar, dock att efter läroverksöverstyrelsens medgivande i varje enskilt fall, då särskilda skäl därtill föranleda, anslag må kunna utgå även till avdelning med mindre antal lärjungar, under förutsättning att antalet lärjungar uppgår till minst tolv.

[145.] 12. **Ersättning åt skolläkare.** Riksdagen medgav år 1909, att **Ersättning åt skolläkare** vid allmänt läroverk finge som ersättning för honom i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, av statsmedel utfä ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen närvarande lärjunge, samt anvisade för detta ändamål ett belopp av 20,000 kronor för år 1910. För samma ändamål har riksdagen på extra stat för år 1911 anvisat ett belopp av likaledes 20,000 kronor. För vardera av

åren 1912 och 1913 beviljades för ändamålet 23,000 kronor, för år 1914 24,000 kronor, för vartdera av åren 1915 och 1916 25,000 kronor, för år 1917 25,500 kronor samt för år 1918 26,000 kronor, allt på extra stat.

Då samma skäl, som föranlett riksdagen att för ifrågavarande ändamål anvisa nödigt belopp, fortfarande äro gällande, har läroverksöverstyrelsen, med hänsyn därtill att lärjungeantalet vid de allmänna läroverken under höstterminen 1917 varit 25,677, och att detta antal, under förutsättning av samma ökning som under närmast föregående år, för höstterminen 1918 torde böra beräknas till inemot 26,500, i underdånig skrivelse den 30 augusti 1917 hemställt, att för år 1919 ett till 26,500 kronor höjt extra anslag måtte utverkas för bestridande av ifrågavarande ersättning åt skolläkare. — Anslaget torde lämpligen böra erhålla förslagsanslags natur.

Med anledning därav tillstyrker jag framställning till riksdagen

att medgiva, att till skolläkare vid allmänt läroverk må såsom ersättning för honom i nämnda egenkap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, utgå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen vid läroverket närvarande lärjunge, samt att för detta ändamål anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag av 26,500 kronor.

Ökat anslag.

Privatläroverk.

13. **Reservationsanslaget till privatläroverken.** Då vid 1909 års riksdag en reglering av avlöningsförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroverk och av grunderna för statsunderstöd till dem ägde rum, uppfördes under riksstatens åttonde huvudtitel under rubrik: Enskilda läroanstalter, ett gemensamt reservationsanslag å 575,000 kronor, bildat av fyra anslagsbelopp, nämligen å 60,000 kronor till enskilda mellanskolor, 375,000 kronor till högre flickskolor, 120,000 kronor till högre goss- och samskolor samt 20,000 kronor till enskilda lärarinneseminarier. Sedan dessa fyra anslagsbelopp genom beslut vid 1912 och 1914 årens riksdagar höjts till respektive 70,000 kronor, 400,000 kronor, 190,000 kronor och 30,000 kronor, utgör det gemensamma reservationsanslaget, numera upptaget under förändrad rubrik: Privatläroverk, en summa av 690,000 kronor.

[146.]

Reservationsanslaget till privatläroverken.

[146.]

Av olika skäl förekommer nu anledning till ändring av de i det gemensamma anslaget ingående posterna. Läroverksöverstyrelsen, som i underdånig skrivelse den 31 augusti 1917 väckt förslag härom, har inlett sin framställning i ämnet med erinran, att statsunderstöd från ifrågavarande anslag pläгат tilldelas vederbörande läroanstalter för perioder av tre år och att nu löpande anslagsperiod utginge med år 1918. Det vore nu på tiden att taga i övervägande, huruvida någon förhöjning eller i övrigt någon jämkning av omförmälda anslag borde ifrågasättas. Vid granskning av de ansökningar, på vilka nu utgående understöd grundade sig, hade det visat sig, att de till vissa grupper av läroanstalter beviljade anslagen ej räckte till att i önskvärd grad tillgodose de särskilda läroanstalternas behov.

Överstyrelsen, som i sin framställning följer den i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. angivna ordning, yttrar sig först om anslaget till

Enskilda mellanskolor.

När ifrågavarande anslag, säger överstyrelsen, år 1912 höjdes från 60,000 kronor till 70,000 kronor, beräknades det antal skolor, som kunde tänkas ifrågakomma till understöd därifrån, under följande treårsperiod uppgå till 20. För närvarande har det nedgått till 15 och kan med säkerhet förväntas sjunka ytterligare till nästa treårsperiod. Av dessa 15 läroanstalter äro nämligen 4 sådana enskilda skolor, som utgöra överbyggnader på den egentliga folkskolan och i avseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i högsta klassen av folkskola, anordnad enligt gällande normalsplans typ litt. A, medan de övriga 11 äro samskolor, som för år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till skolor för kvinnlig ungdom. Enligt gällande författningsbestämmelser kunna dessa sistnämnda skolor, vilka i huvudsak äro organiserade såsom statens real- och samskolor, endast intill utgången av år 1920 erhålla understöd av anslaget till enskilda mellanskolor. Det är att vänta, att flera av dessa skolor komma att ombildas till kommunala mellanskolor och därmed bliva hänvisade till att söka statsunderstöd från annat anslag. Överstyrelsen har sig bekant, att förberedande åtgärder för sådant ändamål vidtagits beträffande några av dem, och anser sig kunna beräkna, att två å tre av dessa skolor vid utgången av år 1918 undergått en dylik omgestaltning. Å andra sidan är det ej antagligt, att någon ny skola kommer att ifrågasätta eller erhålla understöd av nu förevarande anslag.

Vid beräkningen av behovet av anslag till enskilda mellanskolor för nästkommande understödsperiod torde även skälig hänsyn böra tagas till de av nu ifrågavarande skolor i underdåniga ansökningar beträffande innevarande treårsperiod ifrågasatta understödsbeloppen, enär dessa understödsbelopp i visst avseende kunna anses grundade på av skolorna gjorda ekonomiska beräkningar. Överstyrelsen får i detta hänseende erinra om att det sammanlagda understödsbelopp, som förenämnda skolor för år 1916 ifrågasatt, kan med avdrag av belopp, som ett par skolor begärt utöver vad dessa sko-

lor enligt bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1909 kunnat uppbära, beräknas till omkring 65,000 kronor, medan det för närvarande utgående totala understödsbeloppet för år utgör 60 900 kronor.

Slutligen torde vid beräkningen av nu ifrågavarande anslagsbehov hänsyn jämväl böra tagas till bestämmelserna i nyssnämnda kungörelse beträffande statsunderstödet maximumbelopp. Sagda kungörelse föreskriver i detta avseende, att statsunderstöd till enskild mellanskola kan utgå med högst 4,800 kronor utom bidrag till undervisning i huslig ekonomi. Under förutsättning att 15 skolor av nu ifrågavarande slag erhålla maximumunderstöd, skulle alltså ett anslag av 72,000 kronor krävas; nedgar de understödda skolornas antal till 13 eller 12, bliva motsvarande anslagsbelopp respektive 62,400 och 57,600 kronor.

Nu torde emellertid kunna förutsättas, att ej alla i övrigt anslagsberättigade skolor kunna eller böra komma i åtnjutande av maximumunderstöd. På några håll lära nämligen kommun eller enskilda donatorer ej visa sig villiga att anslå så stort understödsbelopp som 4,800 kronor. I vissa fall torde skolans utvecklingsståndpunkt vara sådan, att maximumunderstöd på grund härav icke torde kunna beviljas. För närvarande hava endast två av dessa skolor maximumunderstöd; men flera av dem hava dock numera nått den utveckling, att de synas förtjänta av ett sådant understöd.

På grund av vad ovan blivit anfört anser sig överstyrelsen böra föreslå en nedsättning av anslaget till enskilda mellanskolor. Vid beräkning av anslagets belopp synes man lämpligen kunna taga till utgångspunkt det sammanlagda understödsbelopp, som nu förevarande skolor själva ifrågasatt för tidsperioden 1916—1918, ehuru detta belopp naturligen ej bör bliva den enda normen. Fördelat på 15 skolor skulle ett anslag av denna storlek — 65,000 kronor — under sagda period kunnat bereda åt varje skola ett understöd av i medeltal något mer än 4,300 kronor för år. Beräknas nu antalet skolor av ifrågavarande slag under nästa understödsperiod till 12, skulle efter denna norm ett anslag av omkring 52,000 kronor vara tillräckligt. Då emellertid med hänsyn till rådande dyrtidsförhållanden, som med all sannolikhet kunna förväntas då fortfara, i ej så få fall höjning av understöden till de särskilda skolorna lärer komma att ifrågasättas och väl även bör beviljas, torde anslagsbeloppet för de enskilda mellanskolorna böra beräknas till 55,000 kronor. Detta innebär, att anslaget minskas från sitt nuvarande belopp med 15,000 kronor.

Högre flickskolor.

Beträffande de högre flickskolorna erinrar läroverksöverstyrelsen, att under innevarande treårsperiod 79 skolor av detta slag erhållit statsunderstöd. Understödsbeloppen hade sammanlagt utgjort för år 1916 419,075 kronor och för år 1917 419,625 kronor.

I fråga om beräkningen av anslagsbehovet för de högre flickskolorna anför överstyrelsen:

Vad angår antalet högre flickskolor, som för nästa treårsperiod kunna tänkas ifrågakomma till understöd från nu förevarande anslag, synes någon nämnvärd förändring däri ej böra beräknas.

Det av de högre flickskolorna för år 1916 begärda understödsbeloppet utgjorde sammanlagt något över 444,000 kronor, om därifrån avdragas de belopp, som några

[146.] skolor begärt utöver vad dessa skolor enligt bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 kunnat erhålla.

Jämlikt nämnda kungörelse må statsunderstöd till högre flickskola, för år räknat, kunna utgå, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar flera sådana klasser, med högst 5,200 kronor. Beräknas med ledning av dessa bestämmelser det sammanlagda understödsbelopp, som kunnat utgå till förberörda skolor under första året av innevarande treårsperiod, visar det sig, att detta belopp utgör 409,200 kronor. Härtill måste läggas särskilt understöd för med skolorna förbundna gymnasier — ett understöd som, om medlen räckt till, för detta år kunnat utgå med 20,000 kronor — samt anslag för undervisning i huslig ekonomi, beräknat till 39,800 kronor. Beloppet av samtliga maximiunderstöd skulle alltså för år 1916 utgjort 469,000 kronor.

Beträffande understöd till de högre flickskolorna torde gälla vad överstyrelsen här ovan uttalat angående de enskilda mellanskolorna, att i åtskilliga fall kommun eller enskilda donatorer icke skola finnas villiga att giva vederbörande skola understöd till maximibelopp, vadan på denna grund statsunderstöd till sådant belopp ej torde kunna komma i fråga till alla skolor av nu förevarande slag. Även andra omständigheter, såsom att en och annan skola endast i mindre grad kan anses fylla ett å orten verkligen förefintligt behov eller i övrigt ej nått önskvärd utveckling, torde ytterligare böra föranleda en reducering av statsunderstödet.

Men även med hänsyn tagen till dessa och andra dylika förhållanden måste enligt överstyrelsens uppfattning det för närvarande till de högre flickskolorna beviljade anslaget anses vara och ännu mera bliva otillräckligt. Redan under år 1915, det sista året av närmast föregående anslagsperiod, blev det erforderligt att överskrida anslaget med över 17,000 kronor.

Såsom ovan framhållits, har under innevarande anslagsperiod anslaget ytterligare överskridits, för år 1916 med 19,075 kronor och för år 1917 med 19,625 kronor. Detta har möjliggjorts därigenom, att anslagen till privatläroverk utgöra ett gemensamt reservationsanslag, så att överskott på andra under detta anslag ingående anslagsrubriker, särskilt på anslaget till enskilda mellanskolor, kunnat tagas i anspråk för fyllande av bristen i anslaget till högre flickskolor, varförutom funnits att tillgå besparingar, som tidigare under årens lopp uppstått på reservationsanslaget till enskilda läroanstalter (respektive privatläroverk), vilka besparingar i början av år 1916 uppgingo till omkring 64,000 kronor. Dessa tillgångar komma emellertid att under innevarande anslagsperiod till väsentlig del förbrukas för täckande av bristen i anslaget till de högre flickskolorna, och om, såsom överstyrelsen föreslagit, anslaget till enskilda mellanskolor nedsättes, måste nu förevarande anslag till kommande period avsevärt höjas, för att det skall bli möjligt att i önskvärd utsträckning tillgodose de högre flickskolornas behov av understöd. Denna förhöjning torde icke böra begränsas till det belopp av omkring 20,000 kronor, varmed anslaget för närvarande överskridits. Trots detta överskridande av anslaget har det visat sig svårt att tillmötesgå även fullt berättigade anspråk på understöd från flickskolornas sida. Överstyrelsen tillåter sig i detta sammanhang erinra om att de högre flickskolorna under de senare åren varit stadda i en rask utveckling. Numera äro de samtliga utom en organiserade såsom åttaklassiga skolor med fem årsklasser utöver den egentliga folkskolan och sålunda ur denna synpunkt berättigade till maximiunderstödet, 5,200 kronor. Anslagets knapphet har emellertid medfört, att endast 25 av de 79 skolorna kunnat erhålla ett understöd till detta belopp, ehuru flera otvivelaktigt varit förtjänta därav, om medel därtill funnits anvisade. Även i övrigt har under-

stödet i många fall av brist på medel måst sättas lägre än vederbörande skola begärt och varit förtjänt av. En i och för sig icke önskvärd reducering har av samma anledning måst vidtagas även i de begärda anslagen till undervisning i huslig ekonomi. Undervisning i detta ämne, vilken ej minst under rådande förhållanden synes förtjänt av uppmuntran, har växande omfattning upptagits på de högre flickskolornas läroplan. År 1913 erhöles 45 högre flickskolor anslag till sådan undervisning, år 1916 kommo 56 skolor i åtnjutande av dylikt anslag. I många fall har det emellertid av brist på medel varit nödvändigt att sätta understödet till denna undervisning lägre än det belopp, som vederbörande skola begärt och författningsenligt varit berättigad till.

Det beviljade sammanlagda understödsbeloppet till undervisning i huslig ekonomi uppgick för år 1916 till 30,650 kronor, medan sådant understöd begärts till ett belopp av 36,400 kronor och författningsenligt kunnat utgå med 39,800 kronor. Såsom härav framgår, synes det erforderligt att jämväl för tillgodoseende av anspråken för nämnda undervisning höja anslaget till högre flickskolor utöver det nu till dem faktiskt utgående anslagsbeloppet.

Vid beräkning av skolornas anslagsbehov torde hänsyn jämväl böra tagas till att de rådande dyrtidsförhållandena, som på flera sätt äro för skolorna kännbara, med all säkerhet kunna förväntas fortbestå även in på nästa anslagsperiod.

Överstyrelsen anser sig icke böra ifrågasätta, att anslagssumman höjes till ett sådant belopp, att samtliga skolorna skulle kunna erhålla maximiunderstöd, i vilket fall anslaget borde ökas till 469,000 kronor. Med hänsyn därtill att det till de högre flickskolorna för närvarande faktiskt utgående anslagsbeloppet utgör omkring 420,000 kronor och i betraktande av de ovan anförda omständigheter, som tala för en ytterligare ökning av detta belopp för nästkommande anslagsperiod, skulle överstyrelsen finna skäligt, att nämnda anslag höjdes till åtminstone 450,000 kronor.

Högre goss- och samskolor.

Under innevarande treårsperiod hava understöd från anslaget till högre goss- och samskolor, 190,000 kronor, tilldelats 14 läroanstalter. Det sammanlagda understödsbeloppet har uppgått till 190,650 kronor för år 1916 och till 191,450 kronor för år 1917. Läroverksöverstyrelsen påyrkar nu anslagets höjande till 206,500 kronor och andrager till stöd härför:

Antalet läroanstalter, som under nästkommande understödsperiod kunna tänkas ifrågakomma till understöd från nu förevarande anslag, torde böra beräknas bliva desamma som för närvarande.

Såsom i fråga om förut berörda grupper av privatläroverk torde för beräkning av de högre goss- och samskolornas anslagsbehov för instundande treårsperiod någon ledning vara att hämta av skolornas senaste ansökningar om understöd. Sammanlagda beloppet av det understöd, som dessa 14 skolor begärt för år 1916, uppgår till omkring 246,000 kronor. Enligt gällande författningar kan statsunderstödet till högre gosskola eller högre samskola utgå med högst 9,000 kronor för det skolstadium, som motsvarar realskolan, och med högst 6,000 kronor för det stadium, som motsvarar gymnasiet, varjämte dylik läroanstalt, som i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, kan för varje av manlig lärare bestridd veckotimme till det antal, som Kungl. Maj:t i varje fall bestämmer, erhålla ett bidrag av 20 kronor årligen. Dessutom kan till sådan läroanstalt,

[146.] varom här är fråga, efter särskilda grunder utgå dels understöd till undervisning i huslig ekonomi med högst 1,500 kronor för år, dels understöd till undervisning i slöjd eller därmed jämförligt praktiskt arbete med högst 2,000 kronor årligen. Det maximumunderstödet, som med tillämpning av dessa bestämmelser kunnat utgå till de 14 nu förevarande läroanstalterna för år 1916, torde approximativt kunna beräknas till 260,000 kronor. Högsta understödet tilldelades Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium med sammanlagt 20,200 kronor, men ingen av ifrågavarande läroanstalter erhöll understöd till maximibelopp.

Av det för nämnda år beviljade understödsbeloppet, 190,650 kronor, anvisades 136,000 kronor såsom understöd till undervisningen i allmänhet, 41,900 kronor för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter och 12,750 kronor till undervisning i särskilt praktiska ämnen (huslig ekonomi, slöjd m. m.), detta i nära överensstämmelse med de grunder för ifrågavarande anslags fördelning, som av föredragande departementschefen uttalats till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1912. Till undervisningen i allmänhet hade av skolorna begärts understöd till ett sammanlagt belopp av 171,700 kronor. I de begärda beloppen vidtogos och måste vidtagas avsevärdare reduktioner dels med hänsyn till summan av tillgängliga medel, dels även på den grund, att själva förutsättningarna för erhållande av statsunderstöd från nu förevarande anslag eller en framgångsrik verksamhet på undervisningens och uppfostrans område samt betydelsen av vid respektive skolor anställda pedagogiska försök syntes förefinnas vid de särskilda skolorna i olika grad. Avknappningarna blevo dock enligt överstyrelsens mening i vissa fall större än de bort vara, om rikligare medel funnits, och för en eller annan av ifrågavarande skolor bör understödet till undervisningen i allmänhet om möjligt avsevärt höjas. Nödvändigheten att begränsa understöden inom anslagets ram medförde även i fråga om understöden till manliga lärarkrafter större reduceringar än önskligt varit. Författningens till detta ändamål kunnat utgå 53 820 kronor, skolorna begärde med av dem själva vidtagna reduceringar omkring 46,500 kronor och erhöilo 41,900 kronor, allt för år 1916. Till undervisningen i särskilt praktiska ämnen erhöilo skolorna i det närmaste vad de begärt eller enligt hithörande bestämmelser voro berättigade att erhålla. De övriga anslagsbehoven, fortsätter överstyrelsen, böra tillgodoses något fylligare än som med nuvarande anslag kunnat ske; och synes det för detta ändamål vara erfoderligt, att det för år 1917 utgående understödsbeloppet, 191,450 kronor, höjes med omkring 15,000 kronor eller till 206,500 kronor. Då det nuvarande anslaget utgör 190,000 kronor, blir sålunda anslagshöjningen i själva verket 16,500 kronor. Av detta belopp beräknas omkring 5,000 kronor för understöd till manliga lärarkrafter och återstående 11,500 kronor för understöd till undervisningen i allmänhet. Ifrågavarande anslag skulle med den föreslagna förhöjningen uppgå till 206,500 kronor.

Den fjärde i ovannämnda gemensamma reservationsanslag ingående anslagsposten är uppförd för

Enskilda lärarinneseminarier.

Anslaget, som år 1912 höjdes till sitt nuvarande belopp, 30,000 kronor, har varit avsett till understöd åt fyra enskilda lärarinneseminarier

med högst 7,500 kronor åt vardera. Med utgången av vårterminen 1916 nedlade ett av dessa, privata lärarinneseminarier i Lund, sin verksamhet. De tre övriga hava för vardera av åren 1916 och 1917 tilldelats tillhoppa 22,500 kronor. Till följd av vissa av 1917 års riksdag antagna ändrade bestämmelser hava för år 1918 höjda understöd kunnat tilldelas dem, tillhoppa utgörande 27,000 kronor. På grund av riksdagens medgivande har Kungl. Maj:t enligt beslut den 28 september 1917 tilldelat det nedlagda seminariet i Lund ersättning för uteblivet understöd under vårterminen 1916 med ett belopp av 2,000 kronor. Med hänsyn till den väsentliga anledningen till sagda seminariums upphörande — överproduktion av lärarinnor — torde man vid beräkning av anslagsbehovet för understöd åt enskilda lärarinneseminarier tills vidare ej hava att räkna med mer än tre sådana.

[146.]

Enligt nyssnämnda av 1917 års riksdag antagna bestämmelser kan till enskilt lärarinneseminarium utgå ett årligt understöd av högst 9,500 kronor. I enlighet härmed kunna de årliga understödsbeloppen för tre seminarier utgöra sammanlagt högst 28,500 kronor. I sin ifrågavarande framställning föreslår nu läroverksöverstyrelsen, att anslaget till enskilda lärarinneseminarier nedsättes till sistnämnda belopp.

De av läroverksöverstyrelsen sålunda framställda förslagen i fråga om höjning av två bland de fyra i det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk ingående anslagsposterna och sänkning av de två återstående synas väl grundade. Nämnda förslag jämte därmed sammanhängande ändring av reservationsanslaget torde fördenskull böra föreläggas riksdagen.

Departementschefen.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels minska anslaget till enskilda mellanskolor från dess nuvarande belopp, 70,000 kronor, till 55,000 kronor eller med 15,000 kronor;

Minskat anslag.

dels höja anslaget till högre flickskolor från dess nuvarande belopp, 400,000 kronor, till 450,000 kronor eller med 50,000 kronor;

Ökat anslag.

dels höja anslaget till högre goss- och samskolor från dess nuvarande belopp, 190,000 kronor, till 206,500 kronor eller med 16,500 kronor;

Ökat anslag.

dels ock minska anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 30,000 kronor, till 28,500 kronor eller med 1,500 kronor.

Minskat anslag.

Vid bifall härtill kommer det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverken, nu 690,000 kronor, att ökas med 50,000 kronor eller till 740,000 kronor.

14. Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 280,000: —
15. Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... > 12,000: —

[147.]

Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken.

16. **Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken.** Såsom bidrag till beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring, enligt angivna grunder, åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisade 1917 års riksdag på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 275,000 kronor.

Frågan om en mera definitiv reglering av avlöningsförhållandena för den vid privatläroverken anställda lärarpersonalen är som bekant under utredning. Enligt vad jag inhämtat, har lärarlönenämnden, som haft denna utredning om hand, för avsikt att inom kort avlämna sitt betänkande i ämnet. Att frågan kan bli föremål för framställning till 1918 års riksdag är emellertid uteslutet.

Vid sådant förhållande bör tillfällig löneförbättring för år 1919 beredas denna lärarpersonal.

Beträffande grunderna för denna löneförbättring är jag ej nu beredd att framlägga ett i alla detaljer utarbetat förslag. De böra dock avpassas så, att de lämna vederbörande en väsentlig förhöjning av löneförbättringen för år 1919, jämförd med den som utgår för år 1918. Efter ett preliminärt överslag skulle för ändamålet erfordras ett belopp av omkring 600,000 kronor. Definitivt förslag om detta anslags beviljande, jämte grunder för den tillfälliga löneförbättringens utgående, anhåller jag få framlägga så snart ske kan under riksdagens lopp. Nu inskränker jag mig till hemställen, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att, i avbidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag ett belopp av 600,000 kronor.

17. **Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.**

En av de tre enskilda anstalter för utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi, som för närvarande åtnjuta statsunderstöd, är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi. Denna läroanstalt har under årens lopp undergått en betydande utveckling, vilken medfört starkt behov av ökat utrymme. Sedan styrelsen delvis med hjälp av medel, som på enskild väg insamlats, uppfört en tredjedel av planerad nybyggnad, visade sig likväl behovet av lokaltillökning så stort, att styrelsen år 1914 fann sig föranlåten att till Kungl. Maj:t inkomma med förnyad framställning om statsunderstöd till fortsättning av fackskolans nybyggnad. I anledning härav föreslog Kungl. Maj:t 1915 års riksdag att såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan bevilja ett anslag av 25,000 kronor, att under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, utgå under åren 1916—1920, och därav på extra stat för år 1916 anvisa ett belopp av 5,000 kronor. Kungl. Maj:ts framställning bifölls av riksdagen, och för vartdera av åren 1917 och 1918 har riksdagen sedermera anvisat ett belopp av 5,000 kronor av ifrågavarande anslag.

Då Kungl. Maj:t den 9 juni 1916 ställde det för år 1916 anvisade beloppet till förfogande av styrelsen för Uppsala enskilda läroverk, tillika styrelse för omförmälda fackskola, ålades styrelsen att, i enlighet med uttalanden i riksdagens skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel, dels före den 1 oktober 1917 till Kungl. Maj:t ingiva sammandrag av skolans räkenskaper för år 1916 för att tillställas riksdagens revisorer, dels ock, därest sådant av revisorerna påkallades, till dem ingiva de fullständiga räkenskaperna för skolans verksamhet under samma år. Motsvarande bestämmelser hava av Kungl. Maj:t meddelats beträffande de för åren 1917 och 1918 anvisade beloppen.

I underdånig ansökning, över vilken läroverks- och folkskolöverstyrelserna den 31 augusti 1917 avgivit infordrat utlåtande, har fackskolans styrelse nu anhållit, att av det utav riksdagen beviljade anslaget ytterligare ett belopp av 5,000 kronor måtte anvisas för år 1919.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

att av det såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala beviljade anslaget å 25,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1919 såsom reservationsanslag ett belopp av 5,000 kronor.

[148.]

Nybyggnad åt
fackskolan
för huslig
ekonomi i
Uppsala.

[149.] 18. **Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.** Sedan åtskilliga år tillbaka har å extra stat statsunderstöd anvisats till tre enskilda läroanstalter för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. En av dessa läroanstalter är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi, där tre särskilda utbildningskurser av ifrågavarande slag äro inrättade; en annan dylik kurs är anordnad vid Ateneum för flickor i Stockholm, och i Göteborg är en motsvarande kurs upprättad av stadens allmänna folkskolestyrelse. Statsunderstöden till dessa utbildningskurser äro sammanförda till ett anslag å riksstatens åttonde huvudtitel under rubriken: till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi, och utgå för år 1918 till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala med 23,600 kronor, till styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med 4,000 kronor och till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes med 4,000 kronor, tillhopa 31,600 kronor.

Understöden äro beviljade att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, och genom nådigt brev den 30 juni 1916 hava nu gällande bestämmelser i ämnet meddelats.

Från vederbörande skolstyrelser hava gjorts framställningar om fortsätta understöd för verksamhetens bedrivande under år 1919, och hava dessa framställningar av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen med underdånigt utlåtande den 31 augusti 1917 överlämnats till Kungl. Maj:t.

Då jag anser, att anslag till ifrågavarande verksamhet fortfarande bör utgå, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 31,600 kronor, att utgå till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala med högst 23,600 kronor, styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med högst 4,000 kronor och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse likaledes med högst 4,000 kronor.

[150.] 19. **Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.** På extra stat för vart och ett av åren 1915—1918 har riksdagen såsom understöd till en var av tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete anvisat ett belopp av 3,700 kronor att utgå

Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.

enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela. Dessa läroanstalter äro: högre handarbetslärarinne-seminariet vid Maria Nordenfeldts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, Andrea Eneroths handarbetskola och seminarium i Stockholm samt föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm.

Bestämmelser i ämnet hava av Kungl. Maj:t utfärdats genom nådigt brev den 30 juni 1916. Mellan föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins slöjdseminarium är det dem gemensamt för år 1918 tilldelade beloppet 3,700 kronor så fördelat, att styrelsen för föreningen fått 1,700 kronor och ägarna av slöjdseminariet 2,000 kronor.

Läroverks- och folkskolöverstyrelserna hava nu, med överlämnande av vederbörande skolstyrelsens ansökningar, i underdånig skrivelse den 31 augusti 1917 tillstyrkt extra anslag till ifrågavarande undervisningsanstalter jämväl för år 1919 och till enahanda belopp som förut är nämnt.

I samband med berörda framställningar torde till nådig prövning få upptagas frågan om understöd jämväl till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för utbildande av lärarinnor i handarbete.

En vid nämnda fackskola anordnad kurs för utbildande av sådana lärarinnor har så till vida redan vunnit officiellt erkännande, att Kungl. Maj:t genom nådiga resolutioner den 19 januari 1912 och den 22 januari 1915 medgivit, varje gång för en tid av tre år, att utfärdat godkänt avgångsbetyg från sagda kurs vid fackskolan finge medföra den rätt till lönetursberäkning för uppflyttning i högre lönegrad, som enligt nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning åt lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. ävensom nådiga kungörelsen den 21 februari 1914 om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i nyssnämnda kungörelse tillkommer lärarinna i handarbete, vilken genomgått av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd lärarinnekurs i handarbete.

Redan år 1916 hade styrelsen för sällskapet Uppsala enskilda läroverk och fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala hos Kungl. Maj:t hemställt om utverkande hos 1917 års riksdag av ett anslag å 3,800 kronor för år 1918 för här ifrågavarande ändamål. Efter det läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen, på grund av nådig remiss, den 27 oktober 1916 avgivit gemensamt underdånigt utlåtande över denna framställning, förklarade Kungl. Maj:t emellertid genom nådigt beslut den 30 december 1916 framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

[150.]

Nu har styrelsen i en av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen med gemensamt underdånigt utlåtande av den 27 september 1917 till Kungl. Maj:t överlämnad underdånig ansökning ånyo gjort framställning om beredande av anslag för berörda lärarinnekurs i handarbete. Nämnda framställning utvisar, att berörda lärarinnekurs motsvarar dels skolans lärarinnekurs A för blott skolkök (i både högre flickskola och folkskola), dels en ettårig kurs i handarbete, fackskolans B-kurs. Den undervisning i handarbete, vartill anslag nu äskas, skiljer sig alltså från de förut statsunderstödda kurserna av detta slag därutinnan, att den ingår i en lärarinnekurs, som avser att utbilda lärarinnor i både huslig ekonomi och kvinnligt handarbete. Denna lärarinnekurs omfattar fem terminer, av vilka tre äro beräknade för utbildningen i huslig ekonomi och två för utbildningen i handarbete. Kurserna i de båda grenarna av det husliga arbetet pågå emellertid parallellt med varandra, så att i själva verket undervisning i dem båda meddelas under fem terminer, fastän givetvis med mera begränsad undervisningstid i veckan än om vardera kursen helt upptagit lärjungarnas tid.

Beträffande anordningen av undervisningen i den här ifrågavarande B-kursen samt kursens utveckling under senare år anför styrelsen i sin ovanberörda framställning:

Såsom lärarinnekursen i handarbete för närvarande är ordnad i fackskolan (och i huvudsak varit ordnad från och med hösten 1912), omfattar den följande ämnen och tider, fördelade på 2½ år eller fem terminer:

slöjdetodisk 150 timmar, 1:a och 2:a terminen,
 llnnesömnad 192 timmar, 1:a och 2:a terminen,
 klädömnad 250 timmar, 2:a, 4:e och 5:e terminen,
 konstsoömnad 290 timmar, 2:a, 3:e och 5:e terminen,
 vävning 420 timmar, 3:e och 4:e terminen,
 växtfärgning 14 dagar, sommaren före 3:e terminen (= minst 72 timmar),
 materiallära 20 timmar, 1:a och 5:e terminen,
 allmän konsthistoria och stillära samt textil konsthistoria 115 timmar, hela tiden,
 fackteckning 80 timmar, 4:e och 5:e terminen,
 pedagogik 110 timmar, 1:a t. o. m. 5:e terminen.

B-kursens övnings- och provlektioner i textilarbete äro så ordnade, att eleverna
 a) i llnnesöm ha 2 à 4 timmar i husmoderskurs, 2 à 2 timmar i enskilda läroverket, 2 à 4 timmar i fortsättningskurs (i varje avdelning en övnings- och en provlektion);
 b) i klädsömnad (i regel) 3—4 à 5 timmar i yngre lärarinnekurs, fortsättningskurs och kortare kurs; c) i konstsoöm 2 à 3—5 timmar i yngre lärarinnekurs; d) i vävning minst 2 à 4 timmar i enskilda läroverket och 1 i yngre lärarinnekurs (den sista är provlektion).

B-kursens elever få efter avlagd examen två betyg, dels ett som lärarinna i huslig ekonomi (i in-skränkt mening) motsvarande A-kursens betyg, dels ett betyg som lärarinna i handarbete.

En jämförelse med övriga utbildningsanstalter för lärarinnor i handarbete torde visa, att fackskolans kurs ingalunda är mindre grundlig eller omfattande än kurserna i andra anstalter. [150.]

Från fackskolans lärarinnekurser i handarbete ha, sedan rätt till lönetöfrsberäkning blivit från fackskolan utgångna lärarinnor i ämnet beviljad, utexaminerats följande antal lärarinnor, vilka, så vitt styrelsen har sig bekant, fått anställning på sätt nedanstående tablå visar:

År.	Antal utexaminerade.	Av dem anställda i skolkök och handarbete.	Anställda blott i handarbete.	Summa av i handarbete anställda	Anställda blott i skolkök.	Valt annan sysselsättning.	Gifta.
1912.....	8	5	—	5	2	1	—
1913.....	13	6	—	6	5	—	2
1914.....	11	5	2	7	4	—	—
1915.....	11	5	—	5	4	1	1
1916.....	11	6	1	7	3	1	—
Summa	54	27	3	30	18	3	3

Av 54 utexaminerade ha sålunda 48 fått anställning som lärarinnor; av dessa 48 ha 30, således nära två tredjedelar, fått anställning i handarbete.

Av de i december 1916 examinerade 11 lärarinnorna hade redan i augusti 1917 alla, som ville ha anställning, fått sådan.

I fortsättningen av sin framställning betonar styrelsen den stora fördel, som ligger däri, att våra läroanstalter för kvinnlig ungdom ha tillgång till lärarinnor, som erhållit utbildning i såväl huslig ekonomi som handarbete. Styrelsen yttrar härom:

För skolor med både skolköksarbete och handarbete i sin läroplan innebär det uppenbarligen en stor fördel att ha lärarinnor, som kunna undervisa i båda ämnena. Det blir mycket lättare att uppgöra arbetsordning; särskilt är det ojämförligt mycket lättare att i en skola anordna undervisning i skolkök, om skolkökslärarinnan, som för detta ämne i de flesta skolor ej är upptagen mer än 1—3 dagar i veckan, under den övriga tiden kan sköta undervisning i handarbete. Det är också för en skola avgjort bättre att ha lärarinnor, som helt tillhöra skolan, än sådana, vilkas intresse måste splittras på flera skolor. Naturligtvis dröjer det något, innan denna nyhet i organisationsväg kan få någon större utbredning, och häri ligger naturligtvis också förklaringen till att under den jämförelsevis korta tid, fackskolans B-kurs ägt bestånd, icke alla ur densamma utgångna lärarinnor ännu hunnit få anställning i handarbete, utan somliga undervisa blott i skolkök. Kombinationen av skolkök och handarbete innebär emellertid för flertalet så uppenbara fördelar, att den otvivelaktigt har framtiden för sig. Fackskolans B-kurs ger i Sverige den enda möjligheten till utbildning för både skolkök och handarbete.

[150.]

Det vore naturligtvis oförsiktigt att i fråga om utbildningsmöjligheter för lärarinnor i handarbete blott räkna med det nuvarande behovet. Det av 1917 års riksdag godkända förslaget om inrättande av husmodersskolor kräver naturligtvis, om dylika skolor komma att inrättas i sådant antal, att de för vårt lands ekonomi skola få någon större betydelse, en stor mängd lärarinnor i handarbete, utöver vad för hitillsvarande skolor kunnat behövas. Och just för dessa husmodersskolor blir det av synnerlig vikt, för att icke säga oundgängligt, att hava lärarinnor, som kunna undervisa i både skolkök och handarbete. En sådan skola skall ju enligt den framlagda planen lämna undervisning i både skolkök och sömnad. En lärarinna kan omöjligen hinna att sköta hela undervisningen — och om hon det kunde, måste hon ju undervisa i både matlagning och sömnad. Har skolan åter två lärarinnor, som utan tvivel måste bli regel, torde arbetet rent praktiskt i regel icke så kunna fördelas, att den ena undervisar blott i skolkök och den andra blott i handarbete, utan de måste förstå och vid behov kunna övertaga undervisning av båda slagen, vissa tider vikariera för varandra o. s. v. Även för de blivande fortsättningsskolorna, så vitt de komma att åtminstone i huvudsak följa de riktlinjer, som äro givna genom folkundervisningskommitténs förslag, behövas lärarinnor, som kunna undervisa både i skolkök och handarbete.

Vad angår kostnaderna för ifrågavarande lärarinnekurs i handarbete anför styrelsen:

Att alldeles exakt beräkna kostnaderna för lärarinnekursen i handarbete låter sig naturligtvis icke göra, då kursen ingår i en större anstalt. Kostnaderna kunna emellertid beräknas så pass noga, som för frågan om eventuellt statsunderstöd kan vara behöfligt. Enligt ovan uppgivna timantal för de särskilda ämnena utgör totala summan av undervisningstimmar för en kurs omkring 1.700 timmar (exakt 1.699 timmar). Under år 1916 uppgick timantalet för samtliga B-kurser till 1,749 timmar (däri inberäknad sommarens växtfärgningskurs). Då för en lärarinna i handarbete för vuxna elever, med hänsyn till nödiga omfattande förarbeten och efterarbeten utanför schemats timmar, tjänstgöringen måste beräknas till i medeltal blott 22 timmar i veckan, motsvarar ovanstående totalbelopp något över $2\frac{1}{4}$ lärarinna. Om, som rimligt torde vara, av dem $1\frac{1}{4}$ lärarinna avlönas i andra lönegraden (1,440 kronor) och 1 lärarinna i tredje lönegraden (1,680 kronor), uppgå sålunda avlöningarna till 3,480 kronor.

Fackskolans styrelse hyser visserligen den mening, att lärarinnor i handarbete med hänsyn till de fordringar, som numera måste ställas på sådana, borde avlönas efter samma norm som lärarinnor i huslig ekonomi och i enstaka fall har styrelsen funnit det nödvändigt att gå utöver den stadgade minimilönen, då det gällt särskilt kvalificerade arbetskrafter, som skolan ej kunnat undvara. I den följande översikten av utgifterna för kursen har styrelsen emellertid blott räknat med minimilöner.

Om arbetet skall kunna förläggas till lämpliga tider på dagen, behöver kursen en vävsal samt för sömnad och teoretiska lektioner två lektionsrum. Hyran för dessa lokaler med tillägg av förrådsrum, expeditjons- och mottagningsrum och tambur måste beräknas till minst 1.800 kronor.

Utgifterna i det hela torde kunna beräknas sålunda:

Hyra	kronor 1,800: —
Arvode för föreståndarinnan	» 400: —
Lärarinelöner	» 3,480: —

Studier i nordiska museet	kronor	300: —	[150.]
Bränsle och lyse.....	»	825: —	
B-tjäning, tvätt och rengöringsmedel	»	400: —	
Materiell (amortering och nyan-skaffning).....	»	700: —	
Tidskrifter, mönster och modeller	»	150: —	
Tryck och annonser	»	350: —	
Diverse utgifter (försäkring, telefon, frakter, porton)	»	200: —	
<hr/>			
Tillhopa kronor 8,605: —			

Inkomster:

Elevavgifter, 12 elever à 190 kronor	kronor	2,280: —
Brist att täcka på annat sätt.....	»	6,325: —
<hr/>		
Tillhopa kronor 8,605: —		

Elevavgiften 190 kronor utgör skillnaden emellan B-kursens och A-kursens totalavgifter i fackskolan.

Utgifterna äro beräknade efter nuvarande arbets- och varupriser med någon ringa ökning på grund av dessa prisers tendens att fortfarande stiga. Skolstyrelsen tror sig ha goda skäl att anta, att ännu under år 1919 kristidens arbets- och varupriser komma att fortfara. När senare fort-att statsunderstöd skall sökas för år 1920, böra naturligtvis utgifterna beräknas efter som utsikterna då kunna te sig.

Det belopp, som upptagits för materiell, är beräknat med hänsyn till att fackskolans lärarinnekurs omlattar jämväl en utförlig kurs i vävning, varför krävas lika många vävstolar som antalet elever. För sömnaden beräknas 24 symaskiner; 2 maskiner för varje elev nämligen en för kläd-öm och en för linnesöm. Den textila skolslöjden bör sättas i samband med hems-löjden eller allmogeslöjden, sådan den ter sig i olika landskap. Detta är ett önskemål från ekonomisk såväl som från nationell och estetisk synpunkt. På en sådan förbindelse — ju intimare desto bättre — ha både skolslöjden och handarbetet mycket att vinna. Denna förbindelse bör enligt skolstyrelsens uppfattning förberedas därigenom, att de blivande lärarinnorna under sin utbildningstid få tillfälle att studera i nordiska museet i Stockholm. Det räcker icke med ett eller annat besök — sådana som fackskolans elever hittills gjort i museet — utan det behöves en grundlig orientering, vunen genom verkliga studier under sakkunnig ledning, utsträckta över åtminstone 10—14 dagar, antingen samlade i följd med eleverna under tiden boende i Stockholm, eller så ordnade att eleverna från Uppsala resa till Stockholm en dag i veckan under viss tid. I vilket fall som helst behövas några medel dels till arvode åt den, som leder studierna, dels för elevernas resa till och uppehåll i Stockholm, detta även under förutsättning att eleverna själva bidra till kostnaderna. Efter en sådan orientering bör lärarinnan på den ort, där hon undervisar, träda i förbindelse med lokala hems-löjdsföreningar och hems-löjds magasin samt studera vidare i provinsmuseer och ute i livet.

I fackskolan har handarbetskursen hittills varit ordnad på det sätt, att för kursen utom vävrummet tagits i anspråk lokaler, som i alla händelser måst finnas för de tre lärarinnekursernas utbildning i huslig ekonomi i inskränkt mening, på sådana tider, då de varit lediga, att lärarinnekurserna för skolkök ensamma burit kostnaderna för den undervisning i materielllära och pedagogik, som varit gemensam för båda si-

[150.]

dorna, att administrationskostnader av olika slag, vilka icke nämnvärt ökats genom befintligheten av handarbetskursen, burits av lärarinnekurserna för skolkök till samma belopp, som de skolat uppgå till, om handarbetskursen icke hade funnits, och slutligen bristen betäckts genom inkomsten från fackskolans kokbok. Av det fackskolan tilldelade statsanslaget har sålunda hittills icke något bidrag lämnats för handarbetskursen. Skolstyrelsen har naturligtvis icke heller ansett sig ha någon rätt att för handarbetskursen taga i anspråk någon del av statsanslaget, då detta av riksdagen uttryckligen bestämts för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi i inskränkt mening. Anslag för utbildande av lärarinnor i handarbete har enligt styrelsens uppfattning så mycket mindre kunnat anses ingå i det till fackskolan hittills lämnade statsunderstödet, som å ena sidan de två utbildningsanstalter (Ateneum i Stockholm och Göteborgs folkskolors skolköksseminarium), som med fackskolan dela anslaget »för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi», icke utbilda lärarinnor i handarbete, och å andra sidan de tre anstalter, som hittills åtnjutit statsunderstöd för utbildning av lärarinnor i handarbete, ha särskilda rubriker i statsverkspropositionen och riksstaten.

Bristen — förut mindre än den som måste beräknas för år 1919 — har som ovan angivits hittills betäckts på det sätt, att de tre kurserna i huslig ekonomi (i inskränkt mening) fått ensamma bestrیدا de gemensamma omkostnader, som dessa kurser ensamma skulle fått bära, om handarbetskursen icke funnits, och resten av bristen bestritts genom »Hemmets kokbok». Numera är emellertid ställningen sådan, att de inkomster, över vilka fackskolan förfogar för uppehållande av kurserna i huslig ekonomi (i inskränkt mening), äro alltför knappa för att medgiva ett så liberalt sambruk med handarbetskursen. Om handarbetskursen fortfarande skall åtnjuta samma förmåner som hittills, måste inkomsterna ökas för lärarinnekurserna i huslig ekonomi. Det är sålunda blott en bokföringsfråga, om handarbetskursen fortfarande skall leva som snyltgäst hos de övriga kurserna eller utgifterna för gemensamma lokaler och gemensam undervisning och förvaltning skola delas mellan båda sidorna. Den senare ordningen synes emellertid vara den principiellt riktiga. Skolstyrelsen beräknar de för båda sidorna gemensamma lokalerna och undervisningen till 2.600 kronor. I sambruk mellan lärarinnekursen i huslig ekonomi och handarbetskursen kan hälften av detta belopp eller 1,300 kronor lämpligen uppföras på de andra kursernas konto, varigenom bristen i handarbetskursens budget reduceras till 5.025 kronor eller i runt tal 5,000 kronor. Inkomsterna från kokboken äro en allt för osäker inkomstkälla för att styrelsen därpå skulle våga bygga för framtiden (oavsett att det icke finnes någon anledning att låta inkomsterna från kokboken bestrیدا undervisning i handarbete).

Styrelsen avslutar sin skrivelse med att framhålla önskvärdheten av att det för lärarinnekursen i handarbete behövliga statsunderstödet av riksdagen beviljades redan för år 1918. För den händelse Kungl. Maj:t emellertid ej funne skäl föreslå beviljande av anslag för detta år, hemställde styrelsen om avlåtande av nådig proposition till 1918 års riksdag om ett anslag å 5,000 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma, utgå till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala som bidrag till kostnaderna för skolans lärarinnekurs i handarbete under år 1919.

Vid styrelsens ansökning funnos fogade dels ett program för fackskolans för huslig ekonomi verksamhet, dels ock en redogörelse för kur-

serna 1910—1913 för utbildning av lärarinnor i kvinnligt handarbete vid nämnda fackskola. [150.]

I sitt förenämnda underdåniga utlåtande den 27 september 1917 hava läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen i huvudsak hänvisat till den av överstyrelserna i utlåtandet av den 27 oktober 1916 över den nämnda år gjorda framställningen om statsanslag för ifrågavarande ändamål förebragta utredning och motivering. Före avgivandet av sistnämnda utlåtande hade överstyrelserna inhämtat yttranden från sina inspektriser i kvinnligt handarbete och i huslig ekonomi, adjunkten vid statens folkskoleseminarium i Stockholm Hedvig Sidner och föreståndarinnan för statens skolköksseminarium Ingeborg Walin, varjämte undervisningsrådet N. O. Bruce personligen besökt fackskolan för att taga närmare kännedom om dess organisation. Nyssnämnda särskilda sakkunniga hade framhållit nyttan av en utbildning, som meddelar lärarinnekompetens i både huslig ekonomi och kvinnligt handarbete. I berörda utlåtande den 27 oktober 1916 anförde överstyrelserna:

Även för överstyrelserna står det klart, att det måste kunna vara till fördel för åtskilliga av de under överstyrelsernas inseende stående läroanstalterna, om för dem finnas att tillgå lärarinnor, som kunna åtaga sig undervisning i såväl huslig ekonomi som kvinnligt handarbete. I åtskilliga fall äro nämligen åt dessa ämnen icke så många timmar anslagna å skolans arbetsordning, att ämnena vart för sig kunna bereda full svvsselsättning åt en lärarkraft. Detta gäller såväl vissa högre flickskolor som vissa folkskoleseminarier, småskoleseminarier, folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor. Särskilt torde efterfrågan på lärarinnor med sådan dubbel kompetens kunna väntas uppstå, i fall fortsättningsskolor med undervisningen samlad kring det husliga arbetet komma att upprättas. Även för de ifrågasatta husmodersskolorna uppkommer tydligen behov av lärarinnor med dylik kompetens. Till det sagda må dessutom från allmännare synpunkt fogas den anmärkningen, att en mera allsidig utbildning i vad som tillhör det husliga livets område måste anses ägnad att motverka den ensidighet, som lätt kan uppstå genom en alltför specialiserad fackutbildning.

Då det alltså bör kunna anses som ädagalagt, att en sådan kombinerad lärarinneutbildning, som det här gäller, fyller ett förefintligt behov, uppstår vidare den frågan, huruvida den utbildning i handarbete, som meddelas vid fackskolan i huslig ekonomi, kan anses vara jämgod med den, som bibringas vid de tre förut statsunderstödda handarbetsseminarierna. För handarbetskursen vid fackskolan beräknas blott två terminer, under det att motsvarande lärotid vid de tre övriga handarbetsseminarierna utgör tre terminer. Det förefinnes dock åtskilliga omständigheter, som äro ägnade att i fråga om utbildningens resultat utjämna nämnda åtskillnad. Därigenom att viss undervisning, särskilt undervisningen i allmän pedagogik, kan vara gemensam för kursen i huslig ekonomi och kursen i handarbete, sparas tid. Då, såsom förut angivits, undervisningen i handarbete utsträcker över fem terminer, hinna de av lärjungarna vunna kunskaperna och färdigheterna att bättre befästas. Särskilt synes detta kunna bliva fallet, då det gäller en utbildning, som i stor utsträckning måste bestå i iugående och upprepade övningar. En del färdigheter, särskilt i sömnad, måste i väsent-

[150.]

lig mån förvärvas genom hemarbeten. Den omständigheten att hemuppgifterna kunna utsträckas över eu tid av fem terminer kan tydligen komma att gynnansamt inverka på resultatet, helst som den samtidigt pågående utbildningen i huslig ekonomi icke i samma grad kan stödja sig på hemuppgifter. De nu angivna förhållandena äro uppenbarligen ägnade att om icke utplana så dock i väsentlig grad utjämna betydelsen av den ifrågavarande åtskillnaden i kursernas längd. Vad överstyrelserna nu anfört synes överstyrelserna giva vid handen, att handarbetslärarinnekursen vid fackskolan i och för sig lika väl som andra liknande kurser kan anses vara förtjänt av statsunderstöd. Vid bedömandet av detta spörsmål torde man emellertid icke böra underlåta att taga hänsyn till de statsbidrag, vilka redan tillkomma fackskolan för huslig ekonomi. Under åttonde huvudtiteln i riksstaten äro för år 1917 anvisade dels ett anslag å 5.000 kronor som bidrag till kostnaderna för fullföljandet av påbörjad nybyggnad för fackskolan, dels 23.600 kronor till anordnande av utbildningskurser i huslig ekonomi, och under nionde huvudtiteln ett anslag å 5.500 kronor för utbildning av lärarinnor i lantushållning å skolans lantgård Brogård. I underdånig skrivelse den 30 september 1916 hava överstyrelserna förordat, att under åttonde huvudtiteln anslag till skolan med samma belopp som för år 1917 måtte beviljas jämväl för år 1918. Anslaget å 23.600 kronor utgår för närvarande såsom nämnts till utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi. Det torde dock icke kunna förnekas, att vid bestämmandet av detta anslags storlek hänsyn även tagits till kostnaderna för utbildningskursen i kvinnligt handarbete. I de av fackskolans styrelse angivna utgiftsberäkningar, som lägo till grund då anslaget i fråga av 1915 års riksdag fastställdes till sitt nuvarande belopp, voro uppenbarligen kostnaderna för handarbetsutbildningen icke frånräknade. Att styrelsen för skolan själv i viss mån erkänt, att statsbidraget till lärarinneutbildningen vore avsett även för utbildningen av lärarinnor i handarbete, framgår av ett dess yttrande i en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilken omförmåles i det utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, som är fogat till det av Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag avlätna förslaget till satsreglering för år 1916. I denna skrivelse har styrelsen nämligen anhållit, att anslagen till skolan måtte i riksstaten uppföras under särskild rubrik: Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. I sin motivering för denna sin anhållan anför styrelsen, bland annat, att den utbildningskurs för lärarinnor i handarbete, som vore anordnad vid fackskolan, motsvarade ett seminarium av den art, som genom beslut av 1914 års riksdag fått statsunderstöd. Av detta yttrande synes framgå, att styrelsen tänkt sig, att, därest anslaget blivit uppfört under särskild rubrik, från detsamma skulle utgått bidrag till bestridande av kostnaden jämväl för lärarinneutbildningen i handarbete. Det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag upptagna förslaget, att anslaget skulle uppföras under särskild rubrik i riksstaten, blev emellertid icke av riksdagen godkänt, utan riksdagen beslutade, att ifrågavarande anslag fortfarande skulle jämte övriga anslag till utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi upptagas under rubriken: Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi. Huru det nu än må förhålla sig med handarbetslärarinneutbildningens ställning till förut utgående statsanslag till fackskolans lärarinnekurser, synes det överstyrelserna vara klart, att frågan, huruvida särskilt statsbidrag till handarbetskursen skall utgå eller icke, utslutande bör bedömas med hänsyn till det behov, som i detta hänseende för närvarande må anses föreligga. Skolstyrelsen har i sin ansökning angivit, att det förut erhållna statsbidraget icke tagits i anspråk för handarbetskursen, då det uttryckligen av riksdagen bestämts för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi i inskränkt mening. För att belysa behovet av statsunderstöd har

styrelsen i sin skrivelse lämnat en översikt av handarbetskursens utgifter och inkomster. Vad de särskilda utgiftsposterna angår är det givetvis icke möjligt för överstyrelserna att uttala något avgörande omdöme om deras riktighet. Visserligen torde det, såsom ock överstyrelsernas inspektris i kvinnligt handarbete i sitt yttrande framhållit, kunnat sättas i fråga, om icke beloppet för en och annan post bort beräknas något annorlunda. Det synes emellertid under alla omständigheter vara uppenbart, att handarbetskursen icke kan upprätthållas med enbart de för närvarande inflytande elevavgifterna för densamma utan att, därest icke dessa avgifter höjas, ett betydande belopp måste förskaffas från annat håll. Och då någon ökning av elevavgifterna icke synes böra ifrågasättas, torde statsunderstöd för kursen i fråga vara erforderligt. Här framkommer emellertid den frågan, huruvida icke detta understöd skulle kunna erhållas ur det redan till skolan för lärarinneutbildningen utgående anslaget. I detta hänseende må först anmärkas, att denna anordning, såsom ock skolstyrelsen uttalat, rent formellt sett för närvarande må anses utesluten, då riksdagen uttryckligen angivit, att anslaget skall utgå för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. Men även från reell synpunkt synas hinder möta för en sådan anordning. En överflyttning av något belopp från anslaget till skolköskurserna skulle tydligen innebära en motsvarande nedsättning i det för dessa kurser beviljade anslaget. Något sådant torde icke gärna böra sättas i fråga i en tid, då på grund av allmänt kända förhållanden kostnaderna icke minst för sådan undervisning, som det här gäller, väsentligt stigit. Till den på grund av rådande dyrtid uppkomna kostnadsstegringen kommer vidare den omständigheten, att skolan med innevarande läsår inflyttat i nya lokaler. Detta medför tydligen stora fördelar för själva undervisningen, men lika uppenbart är, att därmed också på grund av de ökade utrymmena måste uppstå högre utgifter för exempelvis lokaler och inventarier, bränsle och lyse. Med hänsyn till vad nu senast blivit anfört, finna sig överstyrelserna böra förorda, att särskilt statsunderstöd utöver vad som beviljats för utbildningen av lärarinnor i huslig ekonomi måtte utgå till den vid fackskolan anordnade utbildningskursen för lärarinnor i handarbete. Vad statsunderstödet belopp angår har skolans styrelse hemställt, att detta måtte för år 1918 fastställas till 3,800 kronor för år. Överstyrelsernas inspektris i kvinnligt handarbete har i sitt yttrande förordat, att understödet måtte bestämmas till samma belopp som årsanslaget till övriga handarbetsseminarier eller 3,700 kronor. Även överstyrelserna anse, att anslagets storlek bör avvägas med hänsyn till de anslag, som för närvarande utgå för liknande ändamål, men överstyrelserna kunna icke finna, att anslaget för ifrågasvarande utbildning vid fackskolan rättvisligen bör bestämmas till samma belopp, som för de vid de tre andra läroanstalterna förefintliga kurserna. Även om det kan medgivas, att kursen i Uppsala i det hela taget lämnar ett resultat, som är jämförligt med det, som uppnås vid de övriga kurserna, torde man dock icke kunna underlåta att, då det gäller att bedöma behovet av ekonomiskt understöd, taga hänsyn till kursernas olika längd. Såsom redan angivits, omfattar kursen vid de tre redan statsunderstödda läroanstalterna av ifrågasvarande slag tre terminer, under det att för motsvarande kurs vid fackskolan beräknas blott två terminer. Det torde icke kunna förnekas att i fråga om samtliga de utgiftsposter, som upptagits i skolstyrelsens beräkningar, utom möjligen beträffande tryck och annonser, de erforderliga beloppen måste bliva proportionsvis mindre för en kortare kurs än för en längre. Då längden av kursen i Uppsala uppgår till två tredjedelar av de andra kursernas längd, torde det vara riktigtast att beräkna statsunderstödet för den förra till två tredjedelar av vad som är anslaget för var och en av de senare, 2,466 kronor 67 öre, eller i avrundat tal till 2,500 kronor,

[150.]

vilket belopp överstyrelserna för sin del vilja förorda. För åtnjutande av de anslag, som för år 1917 äro beviljade som understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 30 juni 1916 fastställt närmare villkor och bestämmelser. Överstyrelserna anse, att liknande villkor och bestämmelser böra av Kungl. Maj:t bestämmas för åtnjutande av det understöd för ifrågasvarande ändamål, som kan bliva beviljat åt styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

I utlåtandet av den 27 september 1917 framhålla överstyrelserna, att behovet av understöd till fackskolans för huslig ekonomi i Uppsala lärarinnekurs i handarbete givetvis vuxit under kristidens stegrande verkningar. Med hänsyn till de understödsbelopp, som föreslagits för övriga lärarinnekurser i handarbete ansåge sig överstyrelserna emellertid ej kunna förorda högre anslag än som av överstyrelserna föreslagits i utlåtandet den 27 oktober 1916 eller 2,500 kronor. Överstyrelserna hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till understöd åt den vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala anordnade kursen för utbildande av lärarinnor i handarbete enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, på extra stat för år 1919 anvisa ett belopp av 2,500 kronor.

Departementschefen.

De för år 1919 ifrågasatta anslagen till högre lärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm, anser jag fortfarande vara behöfliga och tillstyrker fördenskull förslag till riksdagen om understöd till dessa läroanstalter även för år 1919 med de belopp, som förut utgått till desamma.

Även för den vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala uppehållna lärarinnekursen i handarbete vill jag tillstyrka beredande av statsunderstöd. Såsom läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen i sitt utlåtande den 27 oktober 1916 framhållit, måste det otvivelaktigt anses vara till fördel för de under överstyrelsernas inseende stående läroanstalterna för kvinnlig ungdom, om desamma kunna äga tillgång till lärarinnor, som äro skickade att åtaga sig undervisning såväl i huslig ekonomi som i kvinnligt handarbete. Yrkandet om statsunderstöd för fackskolans ifrågasvarande kurser, vilket, då det först framställdes, blev undanskjutet, har, såsom i ärendet med rätta framhållits, vunnit i styrka genom att, förutom husmodersskolorna, även fortsättningsskolorna i det omorganiserade skick, varom jag i annat sammanhang ämnar väcka förslag, komma att öka det förutvarande behovet av väl utbildade lärarinnor i handarbete. I ansökningen meddelade uppgifter tyda ju i övrigt på att redan under

nuvarande förhållanden de från ifrågavarande kurser utexaminerade lärarinnorna lätteligen finna anställning. I fråga om understödsbeloppets storlek ansluter jag mig till det av överstyrelserna framställda förslaget om ett extra anslag å 2,500 kronor för år 1919. Jag vill erinra, att jag under nästföregående punkt tillstyrkt, att fackskolan må under år 1919 komma i åtnjutande av samma anslag, som för närvarande utgår till densamma för utbildande av lärarinnor i huslig ekonomi, 23,600 kronor, samt att detta anslag, enligt vad styrelsen vitsordat, utan avkortning kommer sistnämnda utbildning till godo.

För rätt att komma i åtnjutande av det nu avsedda anslaget lärar Kungl. Maj:t böra fastställa enahanda villkor och bestämmelser som de, vilka för närvarande gälla för de läroanstalter, som hittills beviljats understöd till utbildning av lärarinnor i handarbete.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd enligt de bestämmelser, Kungl. Ökat anslag.
Maj:t kan finna gott meddela, för utbildande av handarbetslärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 13,600 kronor, att utgå till högre handarbetslärarinneseminarier vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, till Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt till föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm med högst 3,700 kronor för en var av nämnda tre läroanstalter ävensom till fackskolans för huslig ekonomi i Uppsala lärarinnekurs i handarbete med högst 2,500 kronor.

20. Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter. Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, på *extra stat* för år 1915 beviljat ett anslag av 9.000 kronor.

[151.]
Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 9,000 kronor till resestipendier åt lä-

rarpersonalen vid enskilda läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1919.

[152.]

Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.

21. **Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1919.

Kommunala mellanskolor.

[153.]

Löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna.

22. **Löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna.** På sätt jag under punkten 138 i det föregående omförmäلت, är det min avsikt att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för, utom andra lärarkårer, även lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna. Då frågan ännu ej hunnit undergå vederbörlig utredning, är jag icke nu beredd att avgiva slutligt förslag i omförmälda syfte.

Enligt inom ecklesiastikdepartementet verkställda beräkningar skulle för de kommunala mellanskolornas vidkommande för ändamålet erfordras ett belopp av 310,000 kronor. Härvid är hänsyn tagen jämväl till en av läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 föreslagen höjning av nu utgående ordinarie förslagsanslag till understöd åt nämnda skolor. Erinras må dessutom, att riksdagen på extra stat för år 1918 beviljat dels ett förslagsanslag av 80,000 kronor till tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid ifrågakvarande skolor, dels ett förslagsanslag av 42,000 kronor till krigstidshjälp för år 1917 åt samma lärarpersonal.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna, beräkna för ändamålet en ökning av det *ordinarie förslagsanslaget* till understöd åt nämnda skolor med 310,000 kronor. Ökat anslag.

23. **Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor.** (Genom beslut av 1917 års riksdag beviljades till främjande av slöjdundervisningen vid de kommunala mellanskolorna på ordinarie stat ett förslagsanslag å 2,000 kronor med titel: »Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor», att enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter användas sålunda, att till kommunal mellanskola, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjdundervisning, årligen finge utgå 150 kronor för varje slöjdivdelning av 15 lärjungar. [154.]
Undervisning
i slöjd vid
kommunala
mellanskolor.

Åt läroverksöverstyrelsen är genom kungl. kungörelse den 21 augusti 1917 anförtrott att i enlighet med nämnda, av riksdagen angivna grunder besluta beträffande anslag av ifrågavarande medel till de särskilda skolorna, varjämte i kungörelsen lämnats vissa föreskrifter rörande den ordning, vari ansökning om sådant anslag skall göras, ävensom angående utbetalning av beviljat anslag.

Nyssnämnda grunder äro uppgjorda efter mönstret av dem, som nu gälla i fråga om slöjdundervisning vid de allmänna läroverken. På sätt jag i det föregående under punkten 144 omförmält, har läroverksöverstyrelsen gjort framställning om vissa ändringar i de för de allmänna läroverken fastställda grunderna. Överstyrelsens förslag innebär, bland annat, att anslag även må utgå för det fall, att lärjungeantalet inskränkes till 12, varvid dock överstyrelsens medgivande i varje särskilt fall skulle erfordras. Då jag under nämnda punkt ansett mig böra hemställa om riksdagens medgivande till en ändring i berörda syfte av de för anslag till slöjdundervisning vid de allmänna läroverken av riksdagen antagna grunderna, finner jag påkallat, att liknande ändring vidtages i fråga om anslaget till slöjdundervisning vid de kommunala mellanskolorna, att träda i tillämpning från och med höstterminen 1918.

Jag får följaktligen hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att medgiva, att det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget å 2,000 kronor till undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor må från och med höstter-

minen 1918 enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter användas sålunda, att vid kommunal mellanskola, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad slöjd-undervisning, årligen må utgå 150 kronor för varje slöjd-avdelning av femton lärjungar, dock att efter läroverksöverstyrelsens medgivande i varje enskilt fall, då särskilda skäl därtill föranleda, anslag må kunna utgå även till avdelning med mindre antal lärjungar, under förutsättning att antalet lärjungar uppgår till minst tolv.

[155.] 24. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

Rese-
stipendier åt
lärarperso-
nalen vid
kommunala
mellanskolor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1919.

Folkundervisningen.*Folk skolöverstyrelsen.*

25. Folk skolöverstyrelsen, *oförändrat ordinarie anslag*..... kronor 95,575: —

26. **Extra ledamöter hos folk skolöverstyrelsen.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för beredande åt en extra ledamot inom folk skolöverstyrelsen av arvode å 7,000 kronor, varav 2,500 kronor finge anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor. [156.]

Extra ledamöter hos folk skolöverstyrelsen.

Genom nådigt beslut den 8 juni 1917 förordnades, att av det för ifrågavarande extra ledamot bestämda arvodet, 7,000 kronor, 4,500 kronor skulle anses motsvara lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, allt för år räknat, att till den extra ledamoten månatligen utbetalas, varjämte föreskrevs, att för den extra ledamoten skulle gälla dels vad enligt instruktionen för folk skolöverstyrelsen den 21 november 1913 åläge ledamot av överstyrelsen, dels ock i tillämpliga delar vad i kungörelsen den 21 augusti 1914 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med år 1915 gällande avlöningsförmånerna för ordinarie befattningshavare i folk skolöverstyrelsen funnes stadgat, samt att, därest ordinarie tjänsteman förordnades till innehavare av befattningen, denne skulle vara skyldig avstå från alla med den ordinarie tjänsten förenade löneförmåner. I sammanhang härmed anvisade Kungl. Maj:t för anställande inom överstyrelsen av en extra ledamot för tiden den 1 juli—den 31 december 1917 ett belopp av 3,500 kronor, vilket belopp skulle av statskontoret förskottsvis utbetalas för att framdeles anmälas till ersättande.

Nu har folk skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 anhållit, att för anställande jämväl under år 1919 av en extra ledamot inom överstyrelsen måtte anvisas ett till 7,800 kronor förhöjt arvode, varav 2,500 kronor finge anses motsvara tjänstgöringspenningar. Beträffande det fortsatta behovet av en extra ledamot yttrar överstyrelsen:

I den skrivelse den 30 september 1916, vari överstyrelsen gjorde underdånig framställning angående anställandet av en extra ledamot inom överstyrelsen, erinrade överstyrelsen om det stora antal omfattande och betydelsefulla frågor av organisatorisk innebörd, som överstyrelsen redan haft att handlägga eller som under den närmaste framtiden påkallade överstyrelsens uppmärksamhet, varjämte överstyrelsen betonade önskvärdheten av att arbetet med dessa frågor kunde med all skyndsamhet full-

[156.]

följas inom överstyrelsen, utan att dock därigenom överstyrelsen av brist på tid till erforderlig inspektionsverksamhet avskures från förbindelsen med det verkliga skollivet. Bland nämnda frågor hava under den tid, som förflutit, sedan berörda framställning avgavs, några slutbehandlats, och beträffande andra har arbetet fortgått. Antalet mera omfattande organisatoriska frågor, som påkalla överstyrelsens uppmärksamhet, är emellertid alltjämt betydande; bland nytillkomna hithörande ärenden må allenast erinras om den av 1917 års riksdag begärda omfattande utredningen rörande folkskoleväsendets tillstånd och behov, vars utförande Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 29 juni 1917 uppdragit åt överstyrelsen. Det är tydligt, att redan med hänsyn till de mera omfattande ärendenas antal den extra ledamoten kommer att bliva erforderlig även under år 1919. Därtill kommer, att antalet löpande ärenden fortfarande visar snabb ökning — för tiden den 1 januari—den 30 juli 1917 uppgick antalet såsom kungl. remisser, särskilda diarieärenden och samliugsnummer diarieförda inkomna ärenden till 1,245 mot 942 under motsvarande del av år 1916. Överstyrelsen finner därför oundgängligt, att arvode till en extra ledamot anvisas jämväl för år 1919.

I fråga om den extra ledamotens avlöning anför folkskolöverstyrelsen följande:

Beträffande arvodets belopp hemställde överstyrelsen i sin förutnämnda skrivelse den 30 september 1916, att detsamma skulle utgå med 7,800 kronor eller med samma belopp, som för ordinarie ledamot med sedvanligt avdrag för pensionsavgifter. Då emellertid föredragande departementschefen ansåg, att arvodet med hänsyn särskilt till befattningens tillfälliga natur borde kunna nedbringas till 7,000 kronor, gjorde Kungl. Maj:t hos riksdagen framställning om anslag allenast till sistnämnda belopp.

Enligt överstyrelsens mening föreligga likväl starka skäl för att arvodet utgå med det av överstyrelsen föreslagna beloppet. Det har nämligen visat sig, att vid uppgörande av arbetsfördelning inom överstyrelsen den extra ledamoten icke lämpligen kunnat erhålla någon särställning i förhållande till de övriga ledamöterna, utan att det tvärtom är mest ändamålsenligt, att han i fråga om arbetsuppgifter blir fullkomligt likställd med dem. Det torde då näppeligen kunna anses vara med billighet överensstämmande, att han beträffande löneinkomster ställes på ett väsentligen lägre plan. Vidare är det ej blott med hänsyn till arbetsfördelningen utan även ur andra synpunkter önskligt, att den extra ledamoten beträffande tjänsteställning blir fullt sidordnad med de ordinarie ledamöterna. Därtill kommer slutligen, att tidigare i flera fall vid behov av mera tillfällig förstärkning av arbetskrafterna hos ämbetsverk arvoden för extra befattningshavare bestämts till samma belopp som för motsvarande ordinarie befattningshavare.

Departementschefen.

Den mångfald organisatoriska och andra frågor av större omfattning, som under den närmaste tiden måste bliva föremål för behandling inom folkskolöverstyrelsen, synas mig i förening med den ökade arbetsbörda, som följer med det växande antalet löpande ärenden därstädes, till fullo ådagalägga, att en extra ledamot inom överstyrelsen är oundgängligen erforderlig även under år 1919. Kungl. Maj:t har visserligen genom beslut den 17 augusti 1917 bemyndigat folkskolöverstyrelsen att tillkalla särskilda sakkunniga för att biträda med den i överstyrelsens förevarande framställ-

ning omnämnda omfattande utredningen rörande vissa åtgärder för folkundervisningens befrämjande. Men denna omständighet kan icke anses avsevärt minska behovet av en extra ledamot inom överstyrelsen, enär jämväl nämnda utredning tvivelsutan under alla förhållanden kommer att kräva ett omfattande och ingående arbete från överstyrelsens sida.

Redan i den framställning, som ledde till anvisande av medel för anställande under år 1918 av en extra ledamot inom folkskolöverstyrelsen, uttryckte överstyrelsen såsom nyss nämnts den meningen, att den extra ledamotens avlöningsförmåner borde sättas lika som för ordinarie ledamot, dock med sedvanligt avdrag för pensionsavgifter, och alltså beräknas efter 7,800 kronor för år. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917 anförde dåvarande departementschefen, att, med hänsyn särskilt till befattningens tillfälliga natur, årsarvodet borde kunna nedbringas till 7,000 kronor. Riksdagen fattade också sitt beslut i överensstämmelse härmed.

I förevarande skrivelse har folkskolöverstyrelsen ånyo ifrågasatt, att den extra ledamoten borde komma i åtnjutande av ett arvode av 7,800 kronor. Särskilt med hänsyn därtill att arvodet till nämnde ledamot varit föremål för prövning vid 1917 års riksdag och därvid bestämts till 7,000 kronor, synes mig någon böjning av arvodet nu icke böra ifrågakomma.

Under denna punkt har jag även att anmäla, att därest riksdagen godkänner det förslag rörande omorganisation av fortsättningsskolan m. fl. undervisningsanstalter, som närmare omförmäles under punkten 181 i det följande och som jag ämnar underställa Kungl. Maj:ts prövning, så snart inom ecklesiastikdepartementet nu pågående utredningar blivit slutförda, därav föranledes, att ytterligare en extra ledamot bliver erforderlig i folkskolöverstyrelsen. Den närmare motiveringen för denna ökning av folkskolöverstyrelsens arbetskrafter torde jag få lämna i samband med föredragning av frågan om omgestaltning av fortsättningsskolan och av de övriga i samband därmed stående spörsmål, som jag har för avsikt att i ett sammanhang upptaga till behandling. För den ifrågasatta nya extra ledamoten i folkskolöverstyrelsen torde böra beräknas enahanda arvode, 7,000 kronor, som av 1917 års riksdag för år 1918 anvisats för en sådan ledamot. Ersättning till semestervikarie för denne ledamot torde kunna utgå från folkskolöverstyrelsens expensanslag.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels för beredande åt en extra ledamot inom folkskolöverstyrelsen av arvode å 7,000 kronor, varav 2,500

kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor;

Nytt anslag.

dels ock, i avvaktan på proposition om anställande av ytterligare en extra ledamot i folkskolöverstyrelsen, för ändamålet beräkna på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 7,000 kronor.

[157.]

Byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen.

27. **Byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1917 års riksdag till byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,500 kronor.

Genom beslut den 25 juni 1917 ställde Kungl. Maj:t detta anslag till överstyrelsens förfogande. Därvid erhöll överstyrelsen förstärkning att iakttaga riksdagens i dess skrivelse den 13 juni 1917 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkt 156, gjorda uttalande, att överstyrelsen borde vid tillsättandet av omförmälda befattning beakta de synpunkter, som dåvarande departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917 framhållit i fråga om åstadkommande av större enkelhet i skolhusbyggnaderna utan eftersättande av ändamålsenligheten samt i fråga om tillämpningen av de erfarenheter, som i såväl detta som andra avseenden kunde vinnas på skilda orter.

I skrivelse den 31 augusti 1917 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt, att, då de omständigheter, vilka föranlett riksdagen att bevilja anslag för ifrågavarande ändamål, fortfarande kvarstode, anslag med oförändrat belopp måtte anvisas även för år 1919.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,500 kronor.

[158.]

Amanuens m. m. hos folkskolöverstyrelsen.

28. **Amanuens m. m. hos folkskolöverstyrelsen.** Till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen har riksdagen på *extra stat* för vart och ett av åren 1915—1918 beviljat ett anslag av 1,500 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917, med hänvisning därtill att behovet av ifrågavarande amanuens kvarstode oförändrat hemställt, att anslag även för år 1919 måtte beviljas för sagda ändamål

På grund av folkskolöverstyrelsens förevarande framställning torde ett förslagsanslag av högst 1,500 kronor böra anvisas för år 1919 till arvode åt en amanuens hos överstyrelsen. [158.]

I den för år 1914 fastställda staten för folkskolöverstyrelsen fanns uppfört ett anslag å 5,000 kronor för inspektion och sakkunnigt biträde inom överstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisning i husligt arbete. Även för år 1915 anvisades av riksdagen å extra stat samma belopp, vilket använts till avlönande av, förutom ovan omnämnda inspektörer och sakkunniga, även inspektörer och sakkunniga biträden i fråga om undervisning i manlig slöjd och musik. Inspektion
och sakkunniga
biträden

I enlighet med därom av Kungl. Maj:t gjord framställning har riksdagen för år 1916 anvisat ett till 7,000 kronor förhöjt belopp, avseende att bereda överstyrelsen tillfälle till anlitannde av sakkunnigt biträde även vid behandlingen av frågor rörande den fortsatta undervisningen; och har riksdagen till ifrågavarande ändamål jämväl för vartdera av åren 1917 och 1918 beviljat samma belopp.

Folkskolöverstyrelsen har nu i nyssnämnda skrivelse den 31 augusti 1917 hemställt, att för ändamålet enahanda anslag måtte beviljas för år 1919. Överstyrelsen har därvid ifrågasatt, att i riksdagens beslut särskild specifikation icke måtte upptagas rörande de områden, för vilka inspektion och sakkunnigt biträde finge från anslaget bekostas. Till stöd för sin framställning har överstyrelsen yttrat följande:

Innan någon mera omfattande reform av den fortsatta undervisningen blivit genomförd och behovet av sakkunnigt biträde härutinnan således är jämförelsevis begränsat, torde ifrågavarande anslag kunna anses tillräckligt för de ändamål, som angivas i riksdagens beslut. Därest riksdagens beslut det medgivit, skulle jämväl behov av sakkunnigt biträde, som i vissa andra fall gjort sig gällande, kunnat därmed tillgodoses.

Jämte de områden av skolarbetet, för vilka sakkunniga representanter nu äro anställda hos överstyrelsen, finnas nämligen även andra, beträffande vilka behov framträtt att äga tillgång till särskild sakkunskap. Överstyrelsen äsyftar därvid i främsta rummet ämnet trädgårdsskötsel.

Vikten av att skolträdgårdsskötseln, som för närvarande mångenstädes vid våra skolor är bristfälligt eller alls icke tillgodosedd, vinner ökad utbredning och tillbörlig omvårdnad, torde icke, allra minst under närvarande tidsförhållanden, behöva närmare utvecklas. Visserligen är det att hoppas, att den stärkta ställning, ämnet trädgårdsskötsel erhåller vid våra seminarier, i mån som dessas omorganisation hinner genomföras, småningom skall medföra en uppräckning av ämnet även vid folkskolorna. Men för en mera snabbt genomförd förbättring av förhållandena torde även andra åtgärder vara av nöden.

Av god verkan skulle det tvivelsutan vara, om en sakkunnig person funnes att

[158.]

tillgå, som kunde taga kännedom om förhållandena på förevarande område samt gå tillhanda med råd och anvisningar. Jämväl för överstyrelsen skulle det vara av värde att, då ärenden av hithörande art vare sig beträffande seminarierna eller i fråga om andra överstyrelsen underlydande läroanstalter komma under överstyrelsens behandling, kunna få rådföra sig med sakkunnig person. Överstyrelsen anser alltså, att hos överstyrelsen borde anställas ett sakkunnigt biträde för ifrågavarande ämne med liknande ställning och uppgifter, som tillkomma överstyrelsens sakkunniga biträden i fråga om ämnena musik, gymnastik, manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål.

Även i fråga om andra sidor av överstyrelsens verksamhetsområde än de nu berörda kan mera tillfälligtvis behov yppa sig för överstyrelsen att rådföra sig med särskilda sakkunniga, och det skulle då vara fördelaktigt, om det anslag, varom här är fråga, kunde, i den mån detsamma därtill lämnar tillgång, få för sådant ändamål användas.

Å andra sidan kunna sådana förhållanden inträffa, att för kortare eller längre tid beträffande något av de i riksdagens beslut, i den form det hittills haft, angivna områdena särskild sakkunnig ej behöver eller lämpligen ej kan anställas.

Överstyrelsen anser därför, att det ändamålsenligaste skulle vara, att anslaget titel bleve allenast »till inspektörer och sakkunniga biträden hos folkskolöverstyrelsen».

Departementschefen.

Även detta anslag torde för år 1919 böra utgå med oförändrat belopp, högst 7,000 kronor.

Hittills har riksdagen vid beviljande av förevarande anslag angivit de områden, för vilka inspektion och sakkunnigt biträde finge bekostas. Folkskolöverstyrelsen har nu meddelat, att utsikt förefunnes att inom ramen av sistnämnda belopp, 7,000 kronor, tillgodose överstyrelsens behov av sakkunnigt biträde jämväl på andra områden än dem, för vilka anslag nu utgår.

Då behovet av inspektion och sakkunnigt biträde för de olika områdena av överstyrelsens verksamhet på grund av särskilda förhållanden kan framträda med olika styrka under skilda tidsperioder, synes det mig lämpligt, att, i enlighet med vad folkskolöverstyrelsen ifrågasatt, åt överstyrelsen inrymmas rätt att efter sig företeende omständigheter för ändamålet fritt förfoga över nu förevarande anslag. Jag instämmer alltså med folkskolöverstyrelsen däri, att anslaget bör erhålla den allmännare avfattning, överstyrelsen föreslagit. Anslaget torde upptagas såsom förslagsanslag, högst det begärda beloppet.

Vaktmästarbiträde.

Till biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos folkskolöverstyrelsen har riksdagen på extra stat för år 1918 anvisat ett förslagsanslag å högst 1,000 kronor.

På grund av överstyrelsens i nämnda skrivelse den 31 augusti 1917 gjorda framställning torde motsvarande anslag med oförändrat belopp böra uppföras i 1919 års riksstat.

Till förstärkande av det å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. har riksdagen på extra stat för år 1918 anvisat ett förslagsanslag, högst 1,650 kronor. Därav belöpte 450 kronor å arvode åt semestervikarie för en extra ledamot inom överstyrelsen och 550 kronor å ökade kostnader för uppvärmning, belysning, renhållning, telefoner m. m. i anledning av en utvidgning av överstyrelsens ämbetslokal. Återstoden, 650 kronor eller hälften av det belopp, som äskats för ändamålet, avsåg att bestrida den ökning i utgifter, som förorsakats av inträffade prisstegringar å materialier m. m.

I sin skrivelse den 31 augusti 1917 har folkskolöverstyrelsen hemställt om ett anslag å 4,300 kronor till förstärkande under år 1919 av förevarande ordinarie anslag. Härom har överstyrelsen anfört:

Då överstyrelsen även för år 1919, såsom i det föregående (punkt 156) berörts, hemställt om anslag till en extra ledamot, är det tydligt, att det till arvode åt semestervikarie för denne nödiga beloppet, 450 kronor, erfordras jämväl för nämnda år.

Aven till uppvärmning, belysning och renhållning av överstyrelsens nya lokaler behöves under år 1919 anslag, då någon inskränkning av lokalutrymmet givetvis icke kan äga rum. Med de betvande prisstegringar särskilt å bränse, som nu inträtt, måste dock överstyrelsen förutsätta, att större belopp skall åtgå därför än överstyrelsen år 1916 beräknade, och antar överstyrelsen, att man med nuvarande priser icke kan för detta ändamål räkna med mindre belopp än 850 kronor.

De fortgående prisstegringarna medföra ock, att överstyrelsen för täckande av den av desamma föranledda ökningen av dess utgifter i övrigt måste räkna med avsevärt större belopp än det, vartill 1916 års prislägen gävo anledning. Under senaste åren hava, som känt är, prisen å förbrukningsartiklar såsom papper och andra skrivmaterialier, ved, materialier för renhållning m. m. i många fall mer än fördubblats, kostnaderna för tryckning hava likaledes mer än fördubblats, i vilket hänseende särskilt överstyrelsens årsberättelse utgör en tyngande post, kostnaderna för all slags arbetshjälp hava avsevärt stegrats, och slutligen måste med hänsyn till dyrtiden arvoden och gratifikationer till extra biträden ökas. Vid en jämförelse av de kostnader utav nu berörda art, överstyrelsen under år 1917 haft att bestrida, med dem, som uppkommo under samma tid föregående år, har överstyrelsen kommit till den uppfattningen, att den utgiftsökning, man, under förutsettning att nuvarande prisförhållanden komma att fortvara, har att räkna med, icke kan uppskattas lägre än till 3,000 kronor.

Av det utav folkskolöverstyrelsen begärda beloppet, 4,300 kronor, äro 450 kronor avsedda till arvode åt semestervikarie för den extra ledamoten. Vad angår de övriga i det begärda anslaget ingående posterna, bero de delvis på prisstegringar, vilkas fortvaro under år 1919 man numera knappast kan betvivla. En nedsättning av det begärda beloppet anser jag mig därför icke böra ifrågasätta.

[158.]

Expenser
m. m.Departement-
schefen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att bevilja på *extra stat* för år 1919 såsom särskilda förslagsanslag, högst nedan angivna belopp:

dels till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen ett belopp av 1,500 kronor;

dels till inspektion och sakkunniga biträden hos folkskolöverstyrelsen ett belopp av 7,000 kronor;

dels till biträde vid utförande av vaktmästargörömmålen hos folkskolöverstyrelsen ett belopp av 1,000 kronor;

dels ock till förstärkande av det å folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. ett belopp av 4,300 kronor,

eller tillhopa 13,800 kronor.

Ökat anslag.

[159.]
Lokal åt
folkskolöver-
styrelsen.

29. **Lokal åt folkskolöverstyrelsen.** Till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1917—den 30 september 1918 har riksdagen på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 8,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1917 av tillgängliga medel utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Detta anslag avser förhyrande mot en ersättning å 5,000 kronor av den lägenhet om 10 rum, vilken överstyrelsen hittills innehaft i egendomen nr 1 kvarteret Skolan med adressnummer 18 vid Barnhusgatan här i Stockholm. Vidare avsågs därmed att bereda folkskolöverstyrelsen möjlighet att i våningen under överstyrelsens lokal och i samma plan som läroverksöverstyrelsens ämbetslokal, tillsammans med läroverksöverstyrelsen förhyra en lägenhet, likaledes om 10 rum, varav folkskolöverstyrelsen skulle disponera 6. Av hyresbeloppet, 5,500 kronor, skulle folkskolöverstyrelsen gälda 3,000 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 anhållit om beredande av anslag å 8,000 kronor till hyra för ämbetslokal under hyresåret den 1 oktober 1918—den 30 september 1919 och därvid anført följande:

Den till förhyrande avsedda våningen under folkskolöverstyrelsens ämbetslokal har, innan riksdagens förenämnda beslut fattades, uthyrts till enskild person,

men i stället har för tiden den 1 oktober 1917—den 30 september 1918 för läroverks- och folkskolöverstyrelsernas räkning förhyrts en i samma egendom i plan med folkskolöverstyrelsens ämbetslokal belägen våning, som i fråga om pris, utrymmen och lokala anordningar i övrigt motsvarar den först avsedda lägenheten. Beträffande den av folkskolöverstyrelsen först förhyrda lägenheten har överenskommelse träffats om prolongation av hyreskontraktet under ytterligare två år från den 1 oktober 1918 mot enahanda hyresbelopp som hittills eller 5,000 kronor för år, varemot avtal i detta hänseende icke kunnat erhållas i avseende å den tillsammans med läroverksöverstyrelsen hyrda våningen. Det synes sålunda med hänsyn till stegrade hyrespriser inom huvudstaden vara ovisst, om överstyrelserna skola lyckas förhyra ifrågavarande lägenhet under följande hyresår för samma hyra som förut. Skulle detta ej bliva fallet, men det icke desto mindre befinnas lämpligt, att överstyrelsen fortfarande någon tid blir förlagd till nuvarande lokaler, torde det belopp, som utöver nuvarande hyressumma möjligen kan erfordras för dess förhyrande, kunna bestridas av medel, stående till Kungl. Maj:ts förfogande.

[159.]

Förevarande anslag torde jämväl för hyresåret den 1 oktober 1918—den 30 september 1919 böra upptagas till 8,000 kronor. Skulle den å folkskolöverstyrelsen belöpande andelen av hyresbeloppet för den av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen gemensamt förhyrda lägenheten under nämnda hyresår komma att överstiga det beräknade beloppet eller således uppgå till mer än 3,000 kronor, torde den merutgift, som därav förorsakas under år 1918, kunna gäldas av medel, som stå till Kungl. Maj:ts disposition. Av det nu begärda beloppet, 8,000 kronor, böra 4,000 kronor under år 1918 ställas till folkskolöverstyrelsens förfogande för gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår. Till denna del av frågan torde jag få återkomma vid anmälan av de anslagsbehov, vilka för ecklesiastikdepartementets vidkommande böra tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1918. För bestridande av kostnaderna för förhyrande av ämbetslokal för överstyrelsen under tiden den 1 oktober 1919—den 30 mars 1920 läser det i analogi härmed vara erforderligt, att behövt anslag å tilläggsstat för år 1919.

Departementets hofen.

För den händelse folkskolöverstyrelsens vaktmästare, såsom tidigare varit avsett, erhåller fri bostad i överstyrelsens lokal jämte bränsle, skall han enligt gällande avlöningsstat, så länge denna förmån kvarstår, av sina avlöningsförmåner avstå det nuvarande ortstillägget å 150 kronor, varjämte ett belopp av 100 kronor skall årligen avdragas å hans lön.

På grund av det anförda hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 april—den 30 september 1919 anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 4,000 kronor.

Minskat
anslag.

Lärarutbildning.

Folkskoleseminarier.

[160.]
Löne- och
pensionsreg-
lering för lä-
rarpersonalen
vid folk-
skolesemina-
rierna.

30. **Löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna.** På sätt jag under punkten 138 i det föregående omförmålt, är det min avsikt att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för, utom andra lärarkårer, även lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna. Då frågan ännu ej hunnit undergå vederbörlig utredning, är jag icke beredd att redan nu anmäla ärendet för avlatande av framställning till riksdagen i angivet syfte.

Enligt inom ecklesiastikdepartementet verkställda beräkningar skulle för folkskoleseminariernas vidkommande för ändamålet erfordras utöver nuvarande ordinarie anslag ett belopp av 670,000 kronor. I denna summa ingå jämväl belopp, vilka riksdagen på extra stat för år 1918 beviljat till hyresbidrag åt dels rektorerna vid vissa folkskoleseminarier, dels lärarna vid seminarierna i Stockholm och Göteborg, varjämte hänsyn ävenledes är tagen till vad folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 föreslagit i fråga om dels inrättande av nya lärartjänster m. m., dels ock betäckande av kostnader för uppvärmning, belysning, materiell m. m. vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun. Erinras må dessutom, att den av riksdagen för år 1918 beviljade tillfälliga löneförbättringen för lärarkårerna vid åtskilliga läroanstalter för folkskoleseminariernas vidkommande uppgår till 184,700 kronor. Av ovannämnda belopp, 670,000 kronor, torde 6,200 kronor böra beräknas på extra stat för år 1919.

Ökat anslag.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna, beräkna för ändamålet ett belopp av 670,000 kronor, därav 663,800 kronor såsom ökning av det *ordinarie anslaget* till nämnda seminarier samt på *extra stat* för år 1919 såsom förslagsanslag, högst 6,200 kronor, till hyresbidrag till rektorerna vid vissa folkskoleseminarier.

[161.]
Stipendier för
seminarie-
elever.

31. **Stipendier för seminarieelever.** Till stipendier för seminarieelever är i riksstaten under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppfört ett anslag av 150,225 kronor.

På sätt jag under punkten 138 i det föregående omförmålt, är det min avsikt att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för, utom andra lärarkårer, även lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna. I sammanhang därmed ärnar jag även föreslå, att det anslag till parallellavdelningar vid

folkskoleseminarierna i Uppsala, Lund och Falun, som hittills varit upptaget på extra stat, överflyttas på ordinarie stat. Därmed torde följa, att det behöfliga beloppet till stipendier åt elever i nämnda parallellavdelningar, vilket ingått i sistnämnda anslag, ävenledes bör överföras till ordinarie stat. Enligt gjorda beräkningar skulle sagda belopp för år 1919 komma att uppgå till 28,800 kronor.

Frågan om förberörda löne- och pensionsreglering har emellertid ännu ej hunnit undergå vederbörlig utredning, varför jag icke nu är beredd att avgiva slutligt förslag i detta ämne. Därav följer, att jag nu icke heller kan avgiva slutgiltigt förslag rörande ifrågavarande stipendier.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t nu täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition rörande stipendier för seminarieelever, beräkna en ökning av det i riksstaten under åttonde huvudtiteln på *ordinarie stat* för ändamålet uppförda anslaget med 28,800 kronor.

Ökat anslag.

32. Studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier. På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1917 års riksdag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 228,910 kronor.

[162.]

Studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier.

Nu har folkskolöverstyrelsen gjort framställning om beredande av erforderliga medel för ifrågavarande ändamål under år 1919.

På sätt jag under punkten 138 i det föregående omförmält, är det min avsikt att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för, utom andra lärarkårer, även lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna. Då frågan härom ännu ej hunnit undergå vederbörlig utredning men denna fråga står i det närmaste samband med spörsmålet angående ovanberörda kurser och parallellavdelningar, är jag icke nu beredd att avgiva slutligt förslag i sistnämnda avseende.

Enligt inom ecklesiastikdepartementet verkställda beräkningar skulle emellertid för studentkurser och parallellavdelningar m. m. under år 1919 erfordras ett belopp av 200,000 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition om anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier, beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Minskat anslag.

33. Bidrag till avlönande av vikarie under övningsslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 4,000: —

[163.]

Ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Lund.

34. **Ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Lund.** Till uppförande av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund har riksdagen beviljat dels år 1913 ett anslag av 657,000 kronor, som i skilda poster anvisades på extra stat för åren 1914—1917, dels år 1916 ett tilläggsanslag av 127,000 kronor, varav på extra stat anvisades för år 1917 30,000 kronor och för år 1918 97,000 kronor, dels ock år 1917 ytterligare ett tilläggsanslag av 182,200 kronor, som likaledes anvisades på extra stat för år 1918. Därjämte har riksdagen till bestridande av kostnader för inredning och möblering av de nya byggnaderna för ovan nämnda seminarium anvisat på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 50,000 kronor. I annat sammanhang kommer jag att hemställa om förslag till riksdagen att för berörda inredning och möblering anvisa på tilläggsstat för år 1918 ett anslag av 65,000 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 — med förmålan att seminariets rektor, efter samråd med sakkunniga personer, framlagt preliminärt förslag till dränering och planering av det tomtområde, varå för närvarande nya byggnader för ifrågavarande seminarium vore under uppförande — hemställt, att vid framläggande av statsverkspropositionen för år 1918 ett belopp av 46,471 kronor måtte för ändamålet tagas i beräkning.

Arbetet med nyssnämnda seminariebyggnad har numera framskridit så långt, att inflyttning i de nya lokalerna med stor sannolikhet kan antagas ske i början av år 1919. Under sådana förhållanden torde medel för det av folkskolöverstyrelsen nu angivna ändamålet böra utverkas hos 1918 års riksdag.

Då emellertid den erforderliga utredningen av ärendet ännu icke hunnit avslutas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående anslag till ordnande av tomtområdet vid folkskoleseminariet i Lund, beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1919 ett reservationsanslag av 46,471 kronor.

35. Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå. [164.]

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå på extra stat anvisat för vart och ett av åren 1914—1917 ett belopp av 1,000 kronor och för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå.

Genom nådigt beslut den 25 juni 1917 ställdes det för år 1918 anvisade anslaget till förfogande av seminariets rektor för det därmed avsedda ändamålet.

I skrivelse den 31 augusti 1917 har folkskolöverstyrelsen efter framställning av rektor vid nämnda seminarium anhållit, att — då trädgårdsodlingen vid seminariet fortfarande lämnade ett jämförelsevis mycket gynnsamt resultat och då, såsom rektor framhållit, det icke syntes kunna förväntas, att under år 1919 någon minskning i driftkostnaderna skulle kunna äga rum — anslag för ifrågavarande ändamål för år 1919 måtte beredas med oförändrat belopp, 1,500 kronor.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 1,500 kronor.

36. Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping, Göteborg och Umeå m. m. [165.] I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlönande av en övningsskollärlarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål vid nämnda seminarier på extra stat anvisat: för år 1915 ett anslag av 21,000 kronor, däri inbegripna medel till inredningsarbeten och anskaffande av skolmöbler, för år 1916 ett anslag av 7,540 kronor, för år 1917 ett anslag av 8,240 kronor samt för år 1918 ett reservationsanslag av 8,265 kronor.

Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping, Göteborg och Umeå m. m.

Av sistnämnda belopp ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 25 juni 1917 för angivna ändamål 2,725 kronor till förfogande av rektor vid folkskoleseminariet i Linköping och 5,540 kronor till förfogande av rektor vid folkskoleseminariet i Umeå.

Vidare har riksdagen, likaledes i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, åt folkskoleseminariet i Göteborg till olika ändamål, däribland till arvöden åt en övningsskollärlare och vissa övningslärare under höstterminen 1917, till materiellanslagets förstärkande under år 1917, till

[165.] förhyrande av lokal för utvidgning av seminariets övningsskola samt till lokalens inredning och möblering beviljat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,875 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna den del av nämnda belopp, som avsetts att täcka kostnader för sistnämnda år. Av sistnämnda anslag hade till bestridande under år 1918 av kostnader för hyra samt för uppvärmning, belysning och renhållning av en för utvidgning av övningsskolan förhyrd lokal avsetts 1,550 kronor, varav 1,050 kronor för hyra.

Jämväl sistberörda anslag ställdes genom nådigt beslut den 25 juni 1917 till vederbörande rektors förfogande för därmed avsett ändamål.

I skrivelse den 31 augusti 1917 har folkskolöverstyrelsen hemställt om beredande av anslag för samma ändamål även för år 1919 och därvid anfört följande:

Genom nu angivna anslag har möjlighet beretts att provisoriskt fylla det behov av större och bättre undervisningslokaler, som vid ifrågavarande tre seminarier gjort sig gällande. Då sagda lokalbehov ännu ej kunnat på mera stadigvarande sätt tillgodoses, bör givetvis anslag för ifrågavarande ändamål beredas även för år 1919.

De för sistnämnda år erforderliga kostnadsbeloppen, sådana dessa med ledning av från vederbörande rektorer införskaffade upplysningar kunna beräknas, äro följande:

för seminariet i Linköping:

till hyra	kronor 1,000:—
» uppvärmning, belysning och städning	» 1,600:—
» arvode för skolköksundervisningen	» 350:—
» underhåll och tillökning av skolköksmaterielen	» 50:—
	<hr/>
	Summa kronor 3,000:—

för seminariet i Göteborg:

till hyra	kronor 1,200:—
» uppvärmning, belysning och städning	» 850:—
	<hr/>
	Summa kronor 2,050:—

för seminariet i Umeå:

till arvode åt en lärarinna i övningsskolan	kronor 1,850:—
» ålderstillägg åt samma lärarinna för åren 1917 och 1918	» 300:—
» avgift för denna till folkskolläraernas pensionsinrättning	» 100:—
» arvode för 17 veckotimmar i hushållsgöromål	» 1,190:—
» hyra	» 1,100:—
» uppvärmning, belysning och städning	» 1,350:—
» lärjungebiblioteket och materiell för övningsskolan	» 150:—
» vattenavgift och underhåll av inventarier för skolköket m. m.	» 150:—
	<hr/>
	Summa kronor 6,190:—

De angivna beloppen skilja sig i följande hänseenden från dem, som togos i beräkning för år 1918. Hyreskostnaden för seminariet i Göteborg har upptagits med 150 kronor högre belopp, enär hyresvärden från den 1 oktober 1918 begärt en höjning i årslyran med sagda belopp, en begäran som under nuvarande förhållanden icke synes oskäligen. Anslagsposterna till uppvärmning, belysning och städning hava med hänsyn till alljämt fortgående prisstegringar höjts, för seminariet i Linköping med 275 kronor, för seminariet i Göteborg med 350 kronor och för seminariet i Umeå med 200 kronor. Slutligen har arvodet till lärarinnan i övningsskolan vid seminariet i Umeå höjts. Nuvarande innehavarinna av befattningen, Rut Naemi Levina Gaveliu, är nämligen redan från den 1 januari 1917 berättigad till uppflyttning i högre lönegrad, eburu hon av obekantskap med de särskilda förhållanden, som råda med avseende å medel till ifrågakvarande befattning, ej gjorde framställning om sådan uppflyttning förr än i eljest föreskriven tid och således efter det överstyrelsen avgivit framställning rörande anslagsbehovet för år 1918. Lärarinnan har på grund härav ej kunnat tilldelas ålderstillägg för år 1917 och kan ej heller under år 1918 erhålla sådant, om icke erforderligt tilläggsanslag beviljas. Då det icke kan anses överensstämmande med rättvisa och billighet, att lärarinnan av rent formella grunder skall gå miste om en avlöningsförmån, vartill hon sakligt sett är berättigad, har överstyrelsen ansett sig böra hemställa, att dels arvodesbeloppet för år 1919 höjes med ålderstilläggets belopp, 150 kronor, dels ock ett belopp av 300 kronor, motsvarande ålderstilläggen för åren 1917 och 1918, beviljas, vilket givetvis bör förskottsvis utgå redan under år 1918.

På 1919 års stat skulle alltså för ifrågakvarande ändamål erfordras sammanlagt 11,240 kronor, varav under år 1918 borde utgå 300 kronor.

Givetvis böra anslag för ovanberörda ändamål åskas även för år 1919. Mot den föreslagna höjningen i anslagsposterna för hyra, uppvärmning, belysning och städning synes mig intet vara att invända. Detsamma gäller även det åt en lärarinna vid övningsskolan i Umeå för år 1919 beräknade arvodet, vilket blivit höjt från 1,700 till 1,850 kronor på grund därav, att lärarinnan är berättigad till ett ålderstillägg å 150 kronor.

I folkskolöverstyrelsens ovan anförda beräkning av utgifterna för seminariet i Umeå ingår även en post å 300 kronor, utgörande ålderstillägg åt nyssnämnda lärarinna, R. N. L. Gavelin, för åren 1917 och 1918. Beträffande denna post har överstyrelsen meddelat, att sagda lärarinna enligt gällande bestämmelser varit berättigad till uppflyttning i högre lönegrad redan från den 1 januari 1917 men att sådan uppflyttning icke kunnat äga rum, emedan medel för henne tillkommande ålderstillägg icke blivit i vederbörlig ordning beviljade. Att överstyrelsen icke tidigare gjort framställning angående dylika medel beror enligt överstyrelsens uppgift därpå, att lärarinnan på grund av obekantskap med de särskilda förhållanden, som råda med avseende å medel till arvodet för hennes befattning, icke själv hemställt om uppflyttning i högre lönegrad förrän i eljest föreskriven tid. Denna omständighet synes mig dock icke böra föranleda, att hon skulle

Departementschefen.

Utgifter.

Avlöningar	kronor 32 600: —
Omkostnader för pensionering	» 3,300: —
Avgifter till vikariatskassan	» 240: —
Hyra	» 12,700: —
Materiell och bibliotek	» 2,000: —
Uppvärmning	» 9,000: —
Belysning	» 700: —
Städning	» 1,600: —
Diverse: tryck, annonser m. m.	» 2,500: —
	<hr/>
	Summa kronor 64,640: —

Till berörda ansökning har folkskolöverstyrelsen, under framhållande att seminariet med hänsyn till arten och beskaffenheten av sin verksamhet enligt överstyrelsens mening fortfarande vore förtjänt av understöd, i skrivelse den 31 augusti 1917 tillstyrkt bifall.

Då av den uppgjorda staten för seminariet framgår, att detsamma är i behov av statsbidrag jämväl för år 1919, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till Ateneums folkskoleseminarium bevilja på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,300 kronor, att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

38. **Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium.** För vart och ett av åren 1913—1918 har riksdagen till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium på *extra stat* beviljat ett anslag av 6,300 kronor, att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Styrelsen för aktiebolaget Sigrid Rudebecks skola i Göteborg, vilket bolag innehar seminariet, har nu i särskilda underdåniga ansökningar anhållit om beredande åt seminariet av statsunderstöd för år 1919 dels med oförändrat belopp till de egentliga seminarieklasserna, dels med 2,300 kronor till en med seminariet förenad ettårig kurs, huvudsakligen avsedd för studenter.

Vid ansökningarna voro fogade tryckt redogörelse för seminariets verksamhet under läsåret 1916—1917 ävensom följande två stater för år 1919:

[167.]

Göteborgs
kvinnliga
folkskolese-
minarium.

[167.]

1. *Stat för de egentliga seminarieklasserna.**Inkomster.*

Terminsavgifter.....	kronor 41,600: —
Ålders- och lönetillägg till lärarna från staten	» 1,200: —
Ålderstillägg till lärarna från kommunen	» 400: —
Statsunderstöd	» 6,300: —
	<hr/>
	Summa kronor 49,500: —

Utgifter.

Avlöningar och pensionsavgifter.....	kronor 33,600: —
Hyror	» 8,800: —
Materiell och bibliotek.....	» 1,000: —
Uppvärmning	» 2,000: —
Belysning	» 500: —
Städning	» 1,900: —
Diverse utgifter	» 1,700: —
	<hr/>
	Summa kronor 49,500: —

2. *Stat för den ettåriga kursen.**Inkomster.*

Terminsavgifter för 12 lärjungar	kronor 3,600: —
Statsunderstöd	» 2,300: —
	<hr/>
	Summa kronor 5,900: —

Utgifter.

Läraryvoden.....	kronor 4,700: —
Hyra	» 800: —
Uppvärmning och belysning	» 200: —
Städning	» 100: —
Oförutsedda utgifter	» 100: —
	<hr/>
	Summa kronor 5,900: —

Till stöd för sin anhållan om understöd jämväl för seminariets studentavdelning (den ettåriga seminariekursen) har styrelsen anfört följande:

På grund av nådig resolution den 14 juni 1912 — genom vilken styrelsen under

vissa villkor erhöill rätt att anställa avgångsprövning, medförande enahanda kompetens som avgångsexamen från statens folkskoleseminarier, med elever från en med seminariets högsta avdelning parallell avdelning för studenter — upprättade styrelsen höstterminen 1912 vid ifrågavarande seminarium en sådan parallellavdelning för studenter. Antalet lärjungar i studentavdelningen har varit: läsåret 1912—1913 16 under höstterminen och 15 under vårterminen; läsåret 1913—1914 14; vardera av läsåren 1914—1915, 1915—1916 och 1916—1917 21. Antalet för läsåret 1917—1918 anmälda har varit betydligt mindre än under föregående år, antagligen beroende på den stora svårigheten att erhålla inackordering. Då anmälningstiden utgick, hade endast 13 studenter anmält sig, och av dessa hade 3 eller 4 även anmält sig till något av statsseminarierna, vid vilka de torde vinna inträde, enär, enligt vad styrelsen har sig bekant, även vid statsseminarierna antalet inträdessökande studenter varit mindre än under föregående år. Antagligen torde därför studentavdelningen vid Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium läsåret 1917—1918 komma att uppgå till 10 eller högst 12 lärjungar. Med en studentavdelning på (högst) 12 lärjungar mot 21 under föregående år kommer summan av terminsavgifterna att minskas med 2,700 kronor, och i och med detsamma utsätter sig styrelsen för en motsvarande förlust vid bedrivandet av verksamheten vid Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium. De alltjämt växande omkostnaderna för seminariet i dess helhet göra det omöjligt att beräkna, att inkomsterna från de övriga seminarieavdelningarna skola täcka genom utgifterna för studentavdelningen uppkommen brist. Den rådande bristen på lärarkrafter inom folkskolan torde emellertid få anses göra det önskvärt, att studentavdelningen vid seminariet uppehålls.

Folkskolöverstyrelsen har den 31 augusti 1917 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört följande:

Överstyrelsen vill för sin del först vitsorda, att seminariet i fråga enligt överstyrelsens mening är förtjänt att fortfarande erhålla det understöd, det hittills åtnjutit. Och av den ovan först meddelade staten framgår, att behov därav alltjämt förefinnes.

Vad därefter angår styrelsens hemställan om understöd jämväl för den med seminariet förenade ettåriga kursen, anser sig överstyrelsen kunna uttala, att sagda kurs, liksom seminariet i övrigt, i det hela synes vara väl anordnad och ledd samt lämna ett gott resultat. Då det med nuvarande ytterst kännbara brist på examinerade lärarkrafter för folkskolorna måste vara av värde, att ifrågavarande kurs uppehålls, skulle det enligt överstyrelsens uppfattning kunnat vara fog för att statsunderstöd redan tidigare beviljats densamma, alldenstund den utbildning av lärarkrafter, som genom kursen besörjes, ändock kan sägas åstadkommas på för staten särdeles förmånliga villkor. Då därtill kommer, att kursens elevantal på grund av nu rådande särskilda förhållanden väsentligt minskats, utan att någon motsvarande nedsättning av utgifterna kan äga rum, och företaget alltså hotar att tillskynda sin ägare förlust, finner överstyrelsen starka skäl tala för att det begärda statsunderstödet, vars belopp synes måttfullt avvägt, måtte beviljas.

Av utredningen i ärendet synes mig otvetydigt framgå, att Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium för uppehållande av undervisningen

Departementsschefen.

i de egentliga seminarieklasserna fortfarande är i behov av enahanda anslag, som anvisats för år 1918 eller 6,300 kronor.

Vid seminariet finnes dessutom sedan år 1912 en för studenter avsedd särskild avdelning, vars verksamhet hittills kunnat fortgå utan anlitande av statsunderstöd. På grund av minskat elevantal har nu sådant understöd begärts för år 1919. Denna framställning anser jag mig emellertid icke, åtminstone för det närvarande, kunna understödja.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 6,300 kronor, att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

[168.
Seminarie-
lärares studie
besök vid
folkskolor.

39. **Seminarie-lärares studiebesök vid folkskolor.** Såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för studiebesök vid folkskolor, vilka av lärare vid folkskoleseminarierna företagas för att inhämta kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige har riksdagen på extra stat för år 1918 anvisat ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa.

Genom beslut den 25 juni 1917 har Kungl. Maj:t anbefallt folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de bestämmelser, vilka anses böra gälla för användningen av omförmälda anslag.

I underdånig skrivelse den 31 augusti 1917 har nu folkskolöverstyrelsen föreslagit, att enahanda anslag måtte beredas jämväl för år 1919.

Då understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål synes böra fortfarande utgå, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för studiebesök vid folkskolor, vilka av lärare vid folkskoleseminarierna företagas för att inhämta kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige, anvisa på *extra stat* för år 1919 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa.

Småskoleseminarier.

40. **Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier.** År 1898 medgav riksdagen, att landsting eller stad, som ej deltog i landsting, till avlönanande av lärare och lärarinnor vid av landstinget eller staden inrättat seminarium för bildande av lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor eller av biträdande lärare eller lärarinnor vid folkskola finge under vissa villkor uppbära bidrag av allmänna medel enligt samma grunder, som gällde med avseende på de lönetillskott, vilka av statsmedel utginge till skoldistrikt för avlönanande av lärare och lärarinnor vid distriktets folk- och småskolor, varjämte riksdagen uppförde för ändamålet på ordinarie stat ett förslagsanslag av 20,000 kronor. Detta anslag har sedermera vid olika tillfällen blivit höjt. I 1918 års riksstat är det under titeln »avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier» upptaget med ett belopp av 48,000 kronor.

[169.]
Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier.

Såsom jag i det föregående under punkten 138 angivit, har jag för avsikt att framlägga förslag till löne- och pensionsreglering för, utom andra lärarkårer, även lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor. Under förutsättning av bifall till sagda förslag komma tydligen statsbidragen till avlönanande av sistnämnda lärare att utgå med höjda belopp. På grund av riksdagens ovanberörda beslut år 1898 bör då höjning ske även av statsbidragen till avlönanande av lärare och lärarinnor vid förberörda småskoleseminarier, och i följd härav blir en ökning av ifrågavarande anslag erforderlig. Då emellertid frågan om löne reglering för lärarpersonalen vid folk- och småskolor tarvar ytterligare utredning och jag till följd därav icke nu är beredd att framlägga slutligt förslag i nämnda fråga, kan jag för närvarande icke heller avgiva förslag i nu förevarande ämne.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier, beräkna en ökning av det i riksstaten under åttonde huvudtiteln på *ordinarie stat* för ändamålet uppförda anslaget med 62,000 kronor. Ökat anslag.

41. Bidrag till avlönanande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 2,000: —

Anordningar för lärares fortbildning.

[170.]

Fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor.

42. **Fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor.**

Under en följd av år har riksdagen beviljat anslag dels till anordnande, dels till understödjande av vissa fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor. Sådana anslag hava utgått

från och med år 1903 till anordnande av kurser i gymnastik för folkskollärare samt från och med år 1908 till anordnande av dylika kurser även för folkskolläraryrinnor,

från och med år 1910 till understödjande av kurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare, vilka kurser sedermera öppnats även för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna,

från och med år 1913 till understödjande av instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna,

från och med år 1914 till understödjande av fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare samt

från och med år 1916 till anordnande av kurser i gymnastik för småskolläraryrinnor.

Vidare har 1917 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag ånyo beviljat anslag för ifrågavarande ändamål och därvid sammanfört vissa av ovan nämnda anslag ävensom i sammanhang därmed delvis ändrat deras benämning. Anslag komma sålunda att för år 1918 utgå till fortbildningskurser i allmänhet, till särskilda fortbildningskurser i gymnastik, till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel samt till särskilda kurser i simning och livräddning.

Då bestämmelserna om traktaments- och resekostnadsbidrag åt deltagare i de särskilda slagen av kurser förut varit olika och önskvärdheten av likformighet därutinnan gjort sig gällande, föreslog Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1917 års riksdag, punkten 181, i detta avseende följande enhetliga grunder: traktamentsbidragen må utgå med 4 kronor till kursdeltagare, som icke är bosatt å kursorten, och med 2 kronor till deltagare, som är bosatt å nämnda ort; resekostnadsbidragen må utgå med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst, då vägsträckan är minst 10 kilometer, och halva avgiften för salongsplats å fartyg, varjämte traktamentsersättning under resan må utgå efter 4 kronor för varje resdag. Emot dessa nya grunder förklarade sig riksdagen icke hava något att erinra.

I skrivelse, som till ecklesiastikdepartementet inkommit den 17 oktober 1917, har nu folkskolöverstyrelsen avgivit förslag rörande fortsatt anordnande under år 1919 av nämnda slag av utbildningskurser. Jag skall här nedan yttra mig om vart och ett av de olika slagen för sig.

[170.]

a) *Fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare.* På grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för vart och ett av åren 1914—1917 på extra stat beviljat ett anslag av 15,000 kronor att enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa, användas till understödjande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor. Vidare har riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning till fortbildningskurser i allmänhet för nämnda lärare och lärarinnor anvisat på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 30,000 kronor att utgå på sätt nyss sagts.

Fortbildningskurser i allmänhet för folk- och småskollärare.

Genom beslut den 25 juni 1917 har Kungl. Maj:t anbefallt folkskolöverstyrelsen att till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag till bestämmelser rörande fördelningen av anslaget för år 1918 och rörande villkor för åtnjutande av bidrag från detsamma. Sådant utlåtande och förslag har ännu icke inkommit.

Med hänsyn till inkomna ansökningar om understöd till fortbildningskurser av ifrågavarande slag har Kungl. Maj:t den 23 april 1917, efter inhämtande av yttrande från folkskolöverstyrelsen, för år 1917 anvisat

åt Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott för anordnande av en kurs i åskådningsteckning för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor inom länet och, i mån av utrymme, från andra delar av riket 960 kronor,

åt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för anordnande för lärare och lärarinnor vid rikets folkbildningsanstalter av dels en fortbildningskurs i teckning, förlagd till Ulricehamn, 1,450 kronor, dels en fortbildningskurs i sång, förlagd till Stockholm, 1,900 kronor, dels ock en fortbildningskurs i hembygdsundervisning med därtill hörande arbetsövningar, jämväl förlagd till Stockholm, 2,500 kronor,

åt föreningen för norrländsk hembygdsforskning för anordnande i Härnösand av en fortbildningskurs i hembygdsforskning och hembygdsundervisning för inom Norrland anställda lärare och lärarinnor vid folkskolor, och i mån av utrymme jämväl för dylika lärare och lärarinnor från andra delar av riket 4,620 kronor,

åt Västmanlands läns landstings fortbildningskommitté för anordnande inom länet av hembygdskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och små-

[170.] skolor inom länet och i mån av utrymme även från andra delar av riket 3,300 kronor,

samt åt kontraktsprosten G. Ekström, såsom ordförande i vederbörande bestyrelse, för anordnande vid folkskoleseminariet i Falun av studiekurser i biologi, eventuellt i kemi, samt i fysik för lärare och lärarinnor vid folkskolor inom Kopparbergs län 270 kronor.

Det för år 1917 anslagna beloppet har sålunda i sin helhet tagits i anspråk.

Över dessa kurser hava vederbörande kursanordnare till folkskolöverstyrelsen ingivit redogörelser, ur vilka jag här torde få lämna följande översikt.

Den av Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott anordnade fortbildningskursen i teckning började den 25 juni och fortgick till och med den 7 juli. Lokal uppläts å folkhögskolan i Åsa. Antalet deltagare i kursen var 44, nämligen 7 folkskollärare, 7 folkskollärarinnor och 30 småskollärarinnor, av vilka senare 2 voro från annat län.

Enligt det till redogörelsen fogade räkenskapssammandraget hava utgifterna för kursen utgjort 2,307 kronor 10 öre. Statsbidraget utgjorde 960 kronor, och av landstinget hade erhållits 1,000 kronor. Kursdeltagarnas eget tillskott uppgick till 343 kronor 85 öre. Materialier hade sålts för 3 kronor 25 öre.

Den av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärförening anordnade fortbildningskursen i teckning hölls i Ulricehamn under tiden 16 juli—11 augusti. Stadens folkskolestyrelse hade för kursen kostnadsfritt upplätit lokal, och därvarande kommunala mellanskola hade, likaledes kostnadsfritt, ställt en del inventarier och undervisningsmateriell till kursens föfogande. Anmälningar till deltagande i kursen hade ingått från 65 lärare och lärarinnor vid olika slag av skolor. Av dessa kunde blott 20 mottagas, nämligen 10 folkskollärare och 10 folkskollärarinnor från skilda delar av landet.

Kostnaderna för kursen uppgingo till 2,202 kronor 47 öre, därav 1,120 kronor till stipendier åt kursdeltagarna. Då statsbidraget till densamma utgjorde 1,450 kronor, har centralstyrelsen sålunda av Sveriges allmänna folkskollärförenings medel tillskjutit 752 kronor 47 öre.

Den av samma centralstyrelse anordnade fortbildningskursen i pedagogisk sång hölls i Stockholm den 30 juli—18 augusti i utav musikaliska akademien kostnadsfritt upplåten lokal. Bland 86 sökande utsågos 20 deltagare, och följdes vid urvalet av deltagare den grundsatsen, att såvitt möjligt landets olika delar skulle bliva representerade. Till kursdeltagare utsågos 8 folkskollärare, 7 folkskollärarinnor och 5 småskollärarinnor.

Kostnaderna för kursen uppgingo till 2,375 kronor 85 öre, därav 880 kronor till stipendier åt kursdeltagarna. Då statsbidraget till kursen uppgick till 1 900 kronor, har centralstyrelsen sålunda av föreningens medel tillskjutit 475 kronor 85 öre.

Centralstyrelsens fortbildningskurs i hembygdsundervisning med arbetsövningar hölls i Stockholm den 23 juli—18 augusti. Lokal hade kostnadsfritt upplåtits i tekniska skolan. Till deltagare i kursen anmälde sig ej mindre än 201 lärare och lärarinnor vid olika slag av skolor. Av dessa kunde blott 40 mottagas. Såsom samtidigt

med kungörandet av kursen blivit tillkännagivet, skulle kursen huvudsakligen vara avsedd för lärare och lärarinnor, som hade sin verksamhet förlagd till de tre första skolåren. I överensstämmelse härmed utsågos till deltagare huvudsakligen lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärarinnor vid folkskolor till ett antal av 32. Av de övriga deltagarna voro 2 lärarinnor vid småskoleseminarier och 6 folkskollärarinnor. I övrigt togs vid urvalet särskild hänsyn till den omständigheten, att lärarinnor från landets olika delar, både landsbygd och städer, skulle bliva representerade.

Kostnaderna för kursen uppgingo till 3,676 kronor 8 öre, varav 2,240 kronor till stipendier åt kursdeltagare. Då statsbidraget utgjorde 2,500 kronor, har centralstyrelsen sålunda till denna kurs av föreningens medel tillskjutit 1,176 kronor 8 öre.

Den av föreningen för norrländsk hembygdsforskning anordnade kursen i hembygdsforskning och hembygdsundervisning pågick vid Härnösands folkskoleseminarium under tiden den 18 juni—11 augusti. Den nu hållna kursen utgjorde en andra årskurs, och deltog i densamma 25 lärare och lärarinnor, varav 16 voro anställda som lärare inom de norrländska länen och 9 inom övriga delar av riket. Kostnaderna uppgingo till 7,607 kronor 93 öre. Statsbidraget utgjorde 4,620 kronor, föreningen samt enskilda givare bidrogo med 2,916 kronor 44 öre, och från föregående år fanns i räkenskaperna ett överskott av 71 kronor 49 öre.

De av Västmanlands läns landstings folkbildningskommitté anordnade hembygds-kurserna för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor höllos i Tärna den 30 juli—6 augusti. Kurserna voro två, nämligen en för folkskolepersonalen och en för småskolepersonalen. I folkskolekursen deltog 26 folkskollärare, 11 folkskollärarinnor och 8 biträdande lärarinnor i folkskola eller sammanlagt 45. I småskolekursen deltog 33 småskollärarinnor och 1 seminarielärarinna eller sammanlagt 34. Hela deltagarantalet utgjorde sålunda 79. Samtliga deltagare utom 1 voro från Västmanlands län, representerande 57 av länets 72 församlingar. 62 av deltagarna hade erhållit stipendium av sina respektive skoldistrikt, växlande mellan 36—100 kronor. I det hela erhöilo 66 deltagare dagtraktamente å 4 kronor, dock fingo 12 deltagare nöja sig med 2 kronor. Kursdeltagarna erhöilo bostad vid folkhögskolan i Tärna för en kostnad av 50 öre till 1 krona för dygn. För maten beräknades 2 kronor 75 öre för dag; dock gjordes under nuvarande svåra livsmedelsförhållanden en förlust på mathållningen å 200 kronor. På grund av att omkostnaderna stigit på ett sätt, som ej kunde beräknas, då kurserna planlades, kommo utgifter för kurserna i deras helhet att med 983 kronor 45 öre överstiga det beräknade beloppet.

De vid folkskoleseminariet i Falun anordnade studiekurserna i biologi och i fysik för lärare och lärarinnor vid folkskolor inom Kopparbergs län ha pågått under vårterminen 1917: en kurs i biologi, omfattande 20 timmar, och en kurs i fysik och astronomi, likaledes under 20 timmar. I den förra kursen deltog 3 folkskollärare och 12 folkskollärarinnor och i den senare 11 folkskollärare och 5 folkskollärarinnor. Hela antalet kursdeltagare utgjorde sålunda 31.

Kursen i biologi hade till syfttemål att intressera för självstudier i naturen av växter och djur genom råd och anvisningar för dylika studier samt att på olika områden av de biologiska vetenskaperna demonstrera preparat och experiment, som kunna vara lämpliga för undervisningen i folkskolan. I fysikkursen var undervisningen inriktad på att visa, hur man i skolan skall kunna med enkla experiment klargöra de fysikaliska lagarna. Ungefär halva tiden var anslagen till laborationsövningar för deltagarna.

[170.]

Två kurser av liknande slag planerades för höstterminen 1917, och hade Falu stads folkskolestyrelse samt Kopparbergs församling lämnat bidrag å sammanlagt 150 kronor till materiell under de fyra kurserna. Statsbidraget åtgick till lärararvoden och vaktmästare för de under vårterminen hållna kurserna.

Beträffande de under år 1917 hållna kurserna har folkskolöverstyrelsen dessutom meddelat, att kursledarna i samtliga dessa kurser vitsordat, att kurserna bjudit på ett värdefullt innehåll och att det med stor visshet kunde sägas, att de utgjort en mycket betydelsefull insats för skolundervisningens förbättring genom att väcka lärarkårens intresse för de ämnen, som avhandlats, samt giva ledning för fortsatta studier på egen hand och för ett fruktbarande bedrivande av undervisningen i dessa ämnen i folk- och småskolan.

I sin förutberörda skrivelse har folkskolöverstyrelsen hemställt om anslag även för år 1919 till understödjande av dylika kurser och därvid anfört följande.

Av bland annat ovan omförmälda redogörelser har överstyrelsen funnit, att de år 1917 anordnade fortbildningskurserna varit väl planlagda och genomförda samt sålunda i hög grad bidragit till nåendet av det syfte, för vilket de varit avsedda. Att de grupper av lärare, för vilka kurserna varit anordnade, själva högt uppskattat desamma, framgår ej blott av de omdömen kursledarna lämnat om deltagarnas nit och arbete utan även därav att, ehuru varje deltagare måste underkasta sig förhållandevis avsevärda uppoffringar av ekonomisk art, till deltagande i de skilda kurserna likväl anmält sig mångdubbelt flera, än som kunnat mottagas. Överstyrelsen får därför på det livligaste förorda, att kurser av samma slag, som förekommit under år 1917, även måtte få anordnas under år 1919. Men därjämte är det, såsom överstyrelsen redan föregående år i sina underdåniga framställningar angående anslag till fortbildningskurser påpekat, högeligen önskvärt, att kurser måtte kunna anordnas i en del andra ämnen, särskilt sådana som beröra yrkeslivet, till exempel jordbruket, skogshushållningen och industrien. Särskilt gör sig behovet av kurser av den art, att de skulle sätta folkskol-lärare, som i övrigt vore härför lämpliga, i stånd att övertaga undervisning i fortsättningsskolor med den nya läggning, som är föreslagen, starkt gällande. Då, såsom ovan är framhållet, det anslag för fortbildningskurser i allmänhet, som beviljats för år 1918, är avsett endast att motsvara de ökade kostnader, som blivande kurser av hittillsvarande slag och omfattning komma att föra med sig på grund av riksdagens beslut om ändrade grunder för stipendier och resebidrag till kursdeltagare, kan någon utvidgning av själva planen för fortbildningskurser icke äga rum inom ramen av de anslag, som för ändamålet anvisats för år 1918, detta så mycket mindre som de ekonomiska konsekvenserna av de nämnda bestämmelserna rörande stipendier samt rese- och traktamentsbidrag och därmed anslaget tillräcklighet kunna bliva mera i detalj prövade först under nämnda år. Behovet av kurser för lärare vid fortsättningsskolor synes böra föranleda äskandet av ett därför särskilt avsett anslag. Överstyrelsen har därför upptagit ett sådant under en följande punkt.

Departementschefen.

På grund av det anförda synes mig anslag till omförmälda fortbildningskurser i allmänhet böra utgå även för år 1919. Anslagsbeloppet torde

dock böra i någon mån höjas. I sitt yttrande till det statsrådsprotokoll över civilärenden denna dag, varav utdrag bifogats årets statsverksproposition, har chefen för civildepartementet förklarat sig, i betraktande av den synnerligen stora stegring i levnadskostnaderna, som under de senaste åren inträtt, icke kunna underlåta att föreslå Kungl. Maj:t medgiva en rätt betydande höjning av de enligt gällande resereglemente eller därmed jämförliga, av Kungl. Maj:t utfärdade författningar utgående traktamentena åt statsanställda befattningshavare vid extra förrättningar i statens tjänst, och har sagde departementschef därvid anslutit sig till det förslag, som framlagts av statskontoret. Detta förslag avser, bland annat, att dagtraktamentet för de befattningshavare, som åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt bestämmelserna för sjätte klassen i resereglementet, skulle höjas från det nuvarande beloppet, 4 kronor, till 6 kronor 50 öre eller med 62,5 procent. För närvarande är, såsom förut nämnts, traktamentsbidraget till deltagarna i ovanberörda fortbildningskurser avsett att utgå med 4 kronor om dagen till deltagare, som icke är bosatt å kursorten, och med 2 kronor om dagen till deltagare, som är bosatt å kursorten. Samma skäl, som föranlett förslag om traktamentets höjande för statens nyssberörda befattningshavare, synas emellertid även tala för en motsvarande höjning av traktamentsbidraget till ifrågavarande kursdeltagare, så att dessa traktamentsbidrag finge utgå med 6 kronor 50 öre, respektive 3 kronor 25 öre om dagen. Men även prisen för resa med järnväg, ångbåt och skjuts hava under de senaste åren blivit ansenligt höjda. På grund härav synes mig skäligt, att också bidragen till kursdeltagarnas resekostnader höjas, och torde denna höjning likaledes kunna beräknas till 62,5 procent.

Av det för år 1918 bestämda anslaget till fortbildningskurser i allmänhet, 30,000 kronor, voro i runt tal 15,000 kronor beräknade såsom bidrag till resekostnader och traktamenten åt kursdeltagare. 62,5 procent å denna summa utgör i avrundat tal 9,400 kronor. Med detta belopp skulle det nuvarande anslaget böra ökas. Jag anser således, att sagda anslag bör för år 1919 höjas till 39,400 kronor.

Till frågan om beredande av medel för anordnande av fortbildningskurser i hittills vid nu ifrågavarande kurser icke upptagna ämnen, särskilt sådana som beröra yrkeslivet, har jag för avsikt att återkomma under en följande punkt.

I detta sammanhang vill jag erinra, att sedan fråga uppkommit, huruvida till folkskolöverstyrelsen borde överlämnas avgörandet i vissa grupper av ärenden, som nu tillhöra Kungl. Maj:ts omedelbara handläggning, överstyrelsen uttalat sig för att till överstyrelsen skulle på angivet sätt överflyttas, bland andra grupper av ärenden, även fördelningen av anslag till

[170.] vissa kurser för lärares fortbildning. Detta spörsmål är, i vad det avser förevarande anslag, fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Särskilda
fortbildnings-
kurser i
gymnastik.

b) *Särskilda fortbildningskurser i gymnastik.* Från och med år 1903 har riksdagen beviljat anslag å extra stat till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och, från och med år 1908, även för folkskollärarinnor. För vart och ett av åren 1912—1917 har för ändamålet anvisats ett belopp av 12,900 kronor. För vart och ett av åren 1916 och 1917 har anslag även beviljats till dylika kurser för småskollärarinnor till ett belopp av 3,000 kronor.

Till särskilda fortbildningskurser i gymnastik för lärare vid folkskolor och småskolor har riksdagen på extra stat för år 1918 anvisat ett reservationsanslag å 23,400 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Genom beslut den 22 december 1916 har Kungl. Maj:t ställt ovan nämnda för år 1917 anvisade anslag till direktionens över gymnastiska centralinstitutet förfogande och därvid i fråga om användningen av anslaget föreskrivit:

1) beträffande fortbildningskurser för folkskollärare och folkskollärarinnor, att det skulle åligga direktionen att under år 1917 anordna sådana kurser på minst 8 platser inom riket med iakttagande därvid,

att direktionen och folkskolöverstyrelsen skulle gemensamt antaga en ledare för varje kurs och för honom eller henne utfärda instruktion angående kursens omfattning och den undervisning, som borde meddelas;

att direktionen och överstyrelsen skulle gemensamt bestämma de platser, å vilka kurser skulle anordnas, och på förslag av vederbörande kursledare tiden för begynnelsen av varje kurs; åliggande det överstyrelsen att underrätta statens folkskolinspektörer angående platser och tider för kurserna samt rörande de för desamma antagna ledarna;

att varje kurs skulle fortgå under en tid av minst 18 dagar;

att deltagare i kursen skulle på sätt direktionen och överstyrelsen bestämde antagas bland de lärare eller lärarinnor, som inom förut tillkännagiven tid anmält sig;

att för varje kurs finge, under förutsättning att vederbörligt anslag ej överskredes, efter kursledarens beprövande åt högst 20 i kursen deltagande lärare eller lärarinnor utgå understöd, nämligen åt deltagare, som vore bosatt å kursorten, ett belopp av 27 kronor 50 öre samt åt deltagare, som ej vore bosatt å kursorten, ett belopp av 55 kronor ävensom, för det fall att deltagares resa till kursorten och åter till hemorten uppginge till sammanlagt minst 200 kilometer, dessutom reseunderstöd med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst och halva avgiften för salongsplats å ångfartyg;

att utöver nämnda antal av 20 finge bland de lärare och lärarinnor, som icke gjorde anspråk på understöd av statsmedel, antagas det antal deltagare, som med hänsyn till lokala förhållanden och kursens ändamålsenliga anordning kunde befinnas lämpligt;

att kursledare, som vore bosatt å kursorten, skulle vara berättigad att erhålla arvode av 200 kronor och kursledare, som icke hade sitt hem å kursorten, arvode av

300 kronor samt därjämte ersättning för resa enligt tredje klassen i gällande rese-reglemente med undantag därav, att dagtraktamente ej finge utgå;

att till inköp av materiell och bestridande av övriga erforderliga utgifter finge av direktionen anslås för varje kurs erforderligt belopp; samt

att det skulle åligga kursledare att efter kursens slut till direktionen och överstyrelsen insända berättelse om kursens anordning samt därvid med stöd av vunnit erfarenhet angiva, huru kommande dylika kurser syntes böra anordnas, varjämte kursledare skulle till direktionen avgiva redogörelse för ombänderhavda medel;

2) beträffande fortbildningskurser för småskollärarinnor, att det likaledes skulle åligga direktionen att anordna sådana kurser på minst 2 platser inom riket, med iakttagande i tillämpliga delar av vad med avseende på fortbildningskurser för folkskollärare och folkskollärarinnor sålunda föreskrivits.

Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 25 juni 1917 anbefallt direktionen över gymnastiska centralinstitutet och folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande inkomma med gemensamt utlåtande och förslag beträffande användningen av det för år 1918 beviljade anslaget till särskilda fortbildningskurser i gymnastik. Sådant utlåtande och förslag har ännu icke inkommit.

I sin förberörda skrivelse den 31 augusti 1917 har folkskolöverstyrelsen beträffande dessa kurser anfört i huvudsak följande:

Under år 1917 hava enligt av direktionen och folkskolöverstyrelsen uppgjord plan varit anordnade 16 fortbildningskurser i gymnastik, därav 8 för folkskollärare, 5 för folkskollärarinnor och 3 för småskollärarinnor.

I skrivelse till folkskolöverstyrelsen har direktionen över gymnastiska centralinstitutet — med erinran om riksdagens år 1917 fattade beslut att sammanföra alla de fortbildningskurser för lärare i folkskolor och småskolor, vartill anslag utgått under gemensamma bestämmelser, och under antagande att folkskolöverstyrelsen därför bleve den myndighet, som hädanefter ägde att göra framställning till Kungl. Maj:t om anslag även till fortbildningskurser i gymnastik — omförmält, att direktionen ingenting hade att erinra emot att för år 1919 anslag till sistnämnda kurser utginge med samma belopp, som beviljats för år 1918, och att samma grunder för bidragen till kursdeltagarna, som avsetts att tillämpas för år 1918, bleve gällande även för år 1919.

Rörande fortbildningskurserna i gymnastik har folkskolöverstyrelsen i sin förenämnda skrivelse för egen del yttrat bland annat:

Då ifrågavarande kurser allt fortfarande omfattas med stort intresse och synas väl motsvara det med dem avsedda syftet att vara folk- och småskolans lärarkår till hjälp i dess verksamhet att leda ungdomens fysiska fostran, hemställer överstyrelsen, att dylika kurser för omförmälda lärare måtte anordnas även under år 1919 samt att härför måtte beredas statsbidrag med lika stort belopp, som är beviljat för år 1918, eller 23,400 kronor.

Även till deltagare i dessa kurser synas mig resekostnads- och traktamentsbidragen böra höjas med 62,5 procent. Av det för år 1918 bestämda anslaget, 23,400 kronor, voro 17,600 kronor beräknade såsom

[170.] bidrag till resekostnader och traktamenten för kursdeltagarna. 62,5 procent å denna summa utgör i runt tal 11,000 kronor. Anslaget till särskilda fortbildningskurser i gymnastik skulle således böra för år 1919 höjas med detta belopp eller till 34,400 kronor.

Särskilda
fortbildnings-
kurser
i skol-
trädgårds-
skötsel.

c) *Särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel.* Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1916 års riksdag, i likhet med vad under åtskilliga föregående år ägt rum, till understöd för anordnande under år 1917 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisat på extra stat för år 1917 dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor, dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor, tillhoppa 3,230 kronor.

Till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel för lärare vid folk- och småskolor har riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, på extra stat för år 1918 anvisat 10,000 kronor att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Genom beslut den 25 juni 1917 har Kungl. Maj:t anbefallt folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i fråga om användningen av sistberörda anslag. Överstyrelsen har ännu icke inkommit med sådant förslag.

Över de kurser, som på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1916 — återgivet i det vid 1917 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917, punkten 181 — anordnats under år 1917, hava redogörelser inkommit till folkskolöverstyrelsen. Ur deras innehåll torde jag få meddela följande:

Kurserna vid *Adelsnäs* hava pågått efter i huvudsak samma plan som närmast föregående år. Sålunda hölls en kurs den 19—den 24 februari för praktisk undervisning i beskärning och övrig vård av fruktträd jämte teoretisk undervisning i fruktodling samt en kurs den 7—den 19 maj, varunder meddelats undervisning i odling av köks- och enklare blomsterväxter samt plantering av frukt- och prydnadsträd, varjämte behandlades anläggande av skolträdgård och dithörande arbetens lämpliga anordning. Slutligen hölls en kurs den 17—den 22 september för praktisk handledning i fruktens skördande och tillgodogörande.

Vid *Norrlands trädgårdsskola* pågingo kurserna dels den 29 maj—den 9 juni och dels den 23—den 29 augusti. Deltagare voro 12 folkskollärare och lärariunor. Under den förstnämnda kursen omfattade undervisningen huvudsakligast anläggning av folkskoleträdgården och betingelserna för att sätta den i lämpligt skick samt fruktträds-, köksväxt- och blomsterodling, drivbänkars anläggning och skötsel m. m. Den senare kursen omfattade bärs och fruktens tillgodogörande, varjämte okulering övades.

Nu hava styrelserna för bemälda trädgårdsskolor i till Kungl. Maj:t inkomna framställningar anhållit om anslag till liknande fortbildningskurser i trädgårdsskötsel under år 1919.

Styrelsen för *Adelsnäs trädgårdsskola* har därvid för anordnande av tre kurser för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anhållit om ett anslag av 1,980 kronor, varav 1,280 kronor till stipendier för 16 kursdeltagare och 700 kronor såsom understöd för kursernas anordnande.

Lantbruksstyrelsen har i infordrat, den 20 oktober 1917 avgivet utlåtande över denna framställning förklarar sig icke hava något att däremot erinra.

Styrelsen för *Norrlands trädgårdsskola* har anhållit, att anslaget till dess fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare och lärarinnor ävensom för lärare i nämnda ämne vid rikets folkskoleseminarier måtte utgå med 1,875 kronor, varav 1,125 kronor till kostnadsbidrag för 15 kursdeltagare och 750 kronor såsom understöd för anordnandet av kurserna.

Beträffande nu ifrågavarande slag av kurser yttrar folkskolöverstyrelsen i sin förut omförmälda skrivelse:

För år 1918 har riksdagen efter framställning av Kungl. Maj:t beviljat en förhöjning i anslaget till fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel från 3,230 kronor till 10,000 kronor. Denna anslagsförhöjning har föranletts dels av de ändrade grunder för utgående av stipendier, rese- och traktamentsersättning till kursdeltagare, som hädanefter bliva gällande, dels ock av en utav 1917 års riksdag beslutad utvidgning av programmet för ifrågavarande kurser i så måtto, att under år 1918 skulle anordnas dylika kurser icke blott vid Adelsnäs och Norrlands trädgårdsskolor utan jämväl en kurs i södra Sverige, varjämte i mån av tillgång understöd skulle lämnas åt av Västmanlands läns landsting planerade kortare trädgårdskurser för folkskollärare år 1918. I samband härmed beslutade riksdagen, att anslaget för ifrågavarande ändamål icke längre skulle uppdelas i olika poster utan utgå såsom en enda anslagspost till »särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel».

Överstyrelsen förordar, att dylika kurser under år 1919 med statsunderstöd måtte komma till stånd dels vid Adelsnäs och Norrlands trädgårdsskolor efter väsentligen samma plan som förut, dels ock å någon lämplig plats i södra Sverige i enlighet med vad som beräknades vid bestämmandet av anslaget för år 1918, ävensom att lokala kurser, anordnade av landsting, i mån av tillgång erhålla något understöd. Till dessa ändamål erfordras för år 1919 lika stort anslag som det för år 1918 bestämda eller 10,000 kronor.

Såsom folkskolöverstyrelsen erinrat, har med den av 1917 års riksdag beslutade väsentliga höjningen av förevarande anslag avsetts icke blott att understödja ovannämnda kurser vid Adelsnäs och vid Norrlands trädgårdsskolor utan även att tillvarataga och uppmuntra det intresse för fortbild-

[170.]

Departementschefen.